

[Type here]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ – ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΚΟΙΝΟ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ

ΧΡΟΝΟΥΣ 267-67 Π.Χ.

Μεταδιδακτορική έρευνα

ΡΕΘΥΜΝΟ 2016

[Type here]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' : Οι μαρτυρίες για το Κρητικό Κοινό στα Ελληνιστικά χρόνια.

I. Χρονολογημένες

II. Αχρονολόγητες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' : Το Κρητικό Κοινό στα Ελληνιστικά χρόνια.

α. Η εμφάνιση του Κοινού των Κρηταιέων.

1. Ποιοί ήταν οι Κρηταιείς;
2. Οι Κρηταιείς και το Κοινό των Νησιωτών :παράλληλοι βίοι.
3. Το Κοινό και η σχέση του με άλλα Κοινά στον ελληνιστικό κόσμο
  - i. Οι ομοιότητες και οι διαφορές
  - ii. Η σχέση του Κρητικού Κοινού με τα Κοινά εντός Κρήτης.

β. Η οργάνωση του Κοινού των Κρηταιέων στα Ελληνιστικά χρόνια.

1. Τα όργανα.
2. Η Συνέλευση.
- 3, Το κοινοδίκιον, το διάγραμμα και τα ιερά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' : Το Κρητικό κοινό: η εξωτερική του πολιτική .

Οι συγκρούσεις των ελληνιστικών κρατών και η σχέση του Κρητικού Κοινού με αυτές.

- i. περίοδος 267-184π.Χ.
- ii. περίοδος 183-67π.Χ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

CONCLUSION

ΠΗΓΕΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ : Οι Ελληνιστικές μαρτυρίες του Κοινού των Κρηταιέων.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[Type here]

Πίνακας συντομογραφιών

- ΑΔ: Αρχαιολογικόν Δελτίον
ΑΕ: Αρχαιολογική Εφημερίς
ΑΜ: Mitteilungen des Deutsche Archaeologischen Instituts Athen.
Arch.Z.: Archäologischen Zeitschrift.
Atti.Ist.Ven.: Real Instituto Veneto di Science, Letters et Arti, Atti.
BCH : Bulletin Correspondance Hellenique. Athens, Paris 1977-.
Blass: Blass Fr. , *Die kretischen Inschriften*, Göttingen 1905.
Colin : P.Collin , *Vocabulaire grec*, Liege, Paris 1966.
CPh: Classical Philology, Chicago 1906-
Delphinion: A.Rehm, *Das Delphinion in Milet*, Berlin 1914.
Dürbach: F.Dürbach, *De Oropo et Amphiarai sacro*, Paris 1890.
FGrHist: F. Jacoby , *Die Fragmente der Griechischer Historiker*.
Epig.Anat.: Epigrafica Anatolika.
Gr.Staats.: G. Busolt-H. Swoboda , *Griechische Staatskunde*, i-ii, München 1920-1926.
IC: M.Guarducci, *Inscriptiones Creticae I-IV*, Roma.
ICos: M.Segré , *Iscrizione di Cos 1-2*, Rome 1993.
IEE: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Δ', Ε'*, Εκδοτική Αθηνών 1971.
IG: *Inscriptiones Graecae*, Berlin 1873-.
FrGrH.: F.Jacoby, *Die Fragmenten der Griechischen Historiker*.
JHS: *The Journal of the Hellenic Studies*, London 1880-.
IDélos: F.Dürbach, P.Roussel, M.Launey, J.Coupry A.Plassart, *Inscriptions de Délos*, 7 τόμοι, Paris 1926-72.
IMg: O.Kern, *Inscriptiones von Magnesia*.
IMilet: *Inscriptiones von Miletos*.
IKMylasa: W .Blümel, *Die Inschriften von Mylasa*, 1-2, Bonn 1987-1988
Le Bas, Inscr.: Ph. Le Bas-W.H.Waddington, *Voyage archeologique en Grece et en Asie Mineure pendant 183 et 1844*, Paris 1847-1876.
McC Teos: D.F. MacCabe, *Inscriptions of Teos*, Princeton 1985.
Mon.Ant.: W.Calder , *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, Manchester, London 1928.
Myth.Gr.: *Mythologia Graeca*
OGIS: W.Dittenberger, *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*, 2 τόμοι, Leipzig 1903-5.
PP: *La Parola del Passato*.
Pteb: *Papyri Tebtunis*
RA: *Revue Archéologique*.
RE: Pauly-Wissowa , *Realencyclopädie der klassischen Alterumwissenschaft*, Stuttgart και München 1894-1980.
REG: *Revue des Etudes Greques*, Paris 1888-.
RFIC: *Rivista di Filologia e d' Istruzione Classica*.
RHDFE: *Revue Historique de trois français et étranger*.
Rhein.Mus.: *Rheinisches Museum für Philologie*.
Riv.Fil.: *Rivista Filologia Antica*.
SBBerl.Akad. : *Sitzungsberichte der Berliner Akademie*.
SGDI: Blass Fr., Colitz H., Bechtel F., Bezenberger A., Baunack J., *Sammlung der*

[Type here]

griechischen Dialekt-Inschriften,I-III, Göttingen 1884-1915 .

SEG: Supplementum Epigraphicum Graecum,Leiden 1923.

SEHHWII: M.Rostovtzeff ,*Social and Economik History of the Hellenisic World,II*, Oxford 1972-1986.

SIG³: W.Dittenberger, *Sylloge Inscriptionum Graecarum*,Leipzig 1915-24.

StV III: H.Bengston-H.Schmidt, *Die Staatsverträge des Altertums,III*,München 1969.

SV: Ang.Chaniotis , *Die Staatsvertäge zwischen kretischen poleis*, Stuttgart 1996.

Syll³: Dittenberger W., *Sylloge Inscriptionum Craecarum*, Leipzig 1915-1921.

Tod: M. Tod, *A Selection of Greek Historical inscriptions,i-ii*, Oxford 1948.

ZPE: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigrafik*, Bonn 1967.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κοινόν τῶν Κρηταιέων είναι ένα ζήτημα ανοικτό στην έρευνα τόσο για την ιστορία των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών χρόνων όσο και για την κρητική ιστορία εν γένει. Έως σήμερα μια μόνο αυτοτελής μελέτη υπάρχει σχετικά με το ζήτημα αυτό, του Maurice van de Minjsbrugge, *The Cretan Koinon*, N.York 1931. Ο ιστορικός παρουσίασε το Κοινό σε ένδεκα επιγραφές και υπεισήλθε στην παρουσίαση της οργάνωσής του. Εκτός αυτής της μονογραφίας το θέμα έχει απασχολήσει περιπτώσιακά τόσο παλιότερους ιστορικούς, όπως ο M.Muttelsee, *Zur Verfassungsgeschichte Kretas im Zeitalter*, Hamburg 1925, ο Εμμ. Μικρογιαννάκης, *Η Κρήτη κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους*, Αθήναι 1967 και ο R.F.Willetts, *The Cretan Koinon: Epigraphy and tradition*, KADMOS XII, 1975 όσο και νεότερους όπως ο Άγγελος Χανιώτης, *Die Staatsverträge zwischen der kretischen Poleis in hellenistischer Zeit*, Stuttgart 1996. Ο τελευταίος με σειρά μελετών του, εκτός του ανωτέρου σημανικότατου έργου, έχει θέσει μια σειρά ερωτημάτων και προβληματισμών αναφορικά με το Κοινό σε όλα τα πεδία του και έχει απαντήσει επιτυχώς σε ορισμένα από αυτά. Τα άλλα μένουν δυστυχώς αναπάντητα λόγω έλλειψης στοιχείων ικανών. Οι μελέτες αυτές θίγουν το θέμα του Κρητικού Κοινού το οποίο εντάσσεται σε ευρύτερα θέματα που απασχόλησαν τους ιστορικούς αυτούς γύρω από την αρχαία κρητική ιστορία. Απουσιάζει δηλαδή μια συστηματική και συνολική και επικεντρωμένη στα αρχαιολογικά δεδομένα μελέτη του Κρητικού Κοινού.

Σήμερα η αρχαιολογική σκαπάνη και η ιστορική έρευνα έχει φέρει στο φως 62 μαρτυρίες όχι μόνο στην Κρήτη αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας και της Μ.Ασίας οι οποίες φωτίζουν κάπως πιο καλά την ιστορία και την όλη υπόσταση του Κοινού. Αυτές τις 62 μαρτυρίες συγκεντρώσαμε εδώ σε ένα σώμα κατά χρονολογική σειρά, ώστε να αποτελέσουν ένα εργαλείο για το μελλοντικό ερευνητή του θέματος και της Κρήτης. Προσπάθήσαμε επί τη βάσει των μαρτυριών αυτών να φωτίσουμε ορισμένες πλευρές του κρητικού Κοινού, όπως το διάγραμμα, το συνέδριον, την εξωτερική πολιτική του Κοινού. Παρά ταύτα όμως το Κοινό αυτό παραμένει γρίφος σε πολλά σημεία και πλευρές του. Ειδικότερα δεν γνωρίζουμε σχεδόν τίποτε για τους θεσμούς αυτού του κοινού, για τη βουλή, το συνέδριον, το κοινοδικίο και το διάγραμμα. Μια εκτενής μελέτη της Pamela Craven, *Koinodikion*, Texas University Press 2009 αποτελεί μια επιμέρους συστηματική μελέτη του θεσμού του κοινοδικίου, σε μια προσπάθεια να κατανοηθεί η φύση και η λειτουργία του πλην δεν έφερε κάτι το θεαματικά νέο. Η ιστορικός αναπαράγει τις ήδη κυρίαρχες απόψεις. Κανείς δεν μπορεί να αποδείξει με βεβαιότητα την ύπαρξη του Κοινού προ του 267/66π.Χ., όταν εμφανίζεται κατά πρώτον σε μια επιγραφή.

Το κοινοδικίον φαίνεται από τις επιγραφές που διαθέτουμε σήμερα ότι ήταν ένα δικαστήριο του Κοινού το οποίο λειτουργούσε, όταν δεν τηρούνταν συμφωνίες των πόλεων του Κοινού με άλλες πόλεις επιβάλλοντας τις δέουσες

[Type here]

κατά το διάγραμμα ποινές, χρηματικές και άλλες. Αναφορικά με το διάγραμμα στην έρευνά μας αυτή καταλήξαμε ότι ήταν κάτι περισσότερο από ένας ποινικός κώδικας του Κοινού, ότι περιελάμβανε και τα όρια των πόλεων κρατών μελών του σε μια προσπάθεια να διευθετηθούν μέσα από ένα κώδικα του Κοινού οι συνοριακές διαφορές που προκαλούσαν τις συγκρούσεις μεταξύ των κρητικών πόλεων, τον συγκρητισμό. Μάλιστα όπως θα δούμε κατωτέρω το διάγραμμα χρησίμευσε ως αποδεικτικό μέσον επίλυσης συνοριακών διαφορών στην ανατολική Κρήτη από τους Ρωμαίους τον 2^ο αι π.Χ. Απομένουν όμως πολλά ακόμη να γίνουν στο μέλλον για το θέμα αυτό εν αναμονή όμως νέων επιγραφικών δεδομένων της αρχαιολογικής σκαπάνης. Το ζήτημα λοιπόν του Κρητικού Κοινού παραμένει ανοικτό.

Η σύνδεση της εξωτερικής πολιτικής των ελληνοιστικών μοναρχιών με την όλη υπόσταση του Κρητικού Κοινού είναι δεδομένη ιστορική πραγματικότητα που απορρέει από τις λιγοστές γραπτές πηγές, προερχόμενες από αρχαίους συγγραφείς και από τις επίσης μη ικανοποιητικού αριθμού επιγραφικές μαρτυρίες. Η επικρατούσα άποψη, την οποία δεχόμαστε κι εμείς, είναι ότι το Κρητικό Κοινόν ιδρύεται κάπου στον 3^ο π.Χ. αιώνα πριν το 267/66π.Χ. κατόπιν των ισχυρών πιέσεων της Μακεδονίας και της Αιγύπτου στο νησί. Η ίδρυση του Κοινού συνδέεται με την εξωτερική πολιτική των δύο ελληνοιστικών μοναρχιών. Ερμηνεύεται ως μια προσπάθεια αυτών να προσεταιριστούν την Κρήτη ή τις κυριότερες πόλεις της, Κνωσό και Γόρτυνα κυρίως, και από την πλευρά των κρητικών πόλεων ως μια προσπάθεια να αυτοοργανωθούν υπό την ηγεμονία των αυτών μεγάλων πόλεων του νησιού ώστε να αποκτήσουν μια οντότητα και ισχύ, όπως άλλωστε συνέβη και με άλλα Κοινά κατά την ίδια περίοδο ή σε παλιότερες εποχές στον ελληνικό χώρο με πιο ορατό το Κοινό των Νησιωτών.

Οι πόλεις της Κρήτης θεωρείται ότι ήσαν περίπου 56 στα ελληνοιστικά χρόνια σύμφωνα με τον Χανιώτη¹. Από τις επιγραφικές μαρτυρίες και τις άλλες διαθέσιμες πηγές προκύπτει ότι στο Κοινόν συμμετείχαν σε διάφορες εποχές όχι άνω των 30. Για ποιο λόγο δεν συμπεριελήφθησαν όλες σε αυτό; Ποιες πόλεις και γιατί δεν έλαβαν μέρος; Αυτά και άλλα είναι ζητήματα που θα εξεταστούν εδώ και θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε. Παραμένει εξάλλου ανοικτό και το ερώτημα αν προϋπήρχε του 3^{ου} αιώνα π.Χ. το Κοινόν. Η έλλειψη πηγών δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχε με σιγουριά στον 4^ο ή στον 5^ο αι. π.Χ.

Ίσως λοιπόν η άγνοιά μας αυτή για το Κρητικό Κοινόν να είναι και προϊόν της μη ενεργού ανάμειξης της Κρήτης στα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας μετά τα Μηδικά με τη μορφή ενός Κοινού, γιατί από την άλλη πλευρά υπήρχε ενεργός ανάμειξη των κρητικών πόλεων και των Κρητών μισθοφόρων στις διάφορες συγκρούσεις που έλαβαν χώρα λ.χ. στον Πελοποννησιακό πόλεμο ή στους πολέμους του 4^{ου} αι.π.Χ., η οποία πιστοποιεί μια έντονη ιστορική σχέση

---

¹ Chaniotis (1996):12. Βλ. επίσης Guarducci 1935-1940, Σπυριδάκης (1985): 25 και Perlman P., (1992), 193-205 για τον αριθμό των υπολογιζόμενων κρητικών πόλεων.

[Type here]

του νησιού με την υπόλοιπη Ελλάδα με τη μορφή της μισθοφορικής υπηρεσίας ή και της συμμαχίας.

Υπό τις συνθήκες αυτές το πλέον ορατό πεδίο του Κρητικού Κοινού είναι ο 3^{ος} π.Χ. και ο 2^{ος} π.Χ. αιώνας. Οι πληροφορίες των διαθέσιμων πηγών είναι περισσότερες ,αλλά πολύ αποσπασματικές. Για τα ρωμαϊκά χρόνια η εικόνα είναι πιο καθαρή αλλά και αποσπασματική. Καθαρή από την άποψη ότι η Κρήτη είναι πλέον ρωμαϊκή επαρχία και το Κοινόν της είναι ένας θεσμός εσωτερικής πολιτικής, σε συνδυασμό με την αυτοκρατορική λατρεία που αντικατοπτρίζει και την ταξική πραγματικότητα στο νησί. Στην εργασία λοιπόν αυτή θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε ενδελεχώς τα τεκμήρια που αφορούν στο Κοινόν τῶν Κρηταιέων κατά την Ελληνιστική εποχή και την ιστορία του από κάθε άποψη στο μέτρο του εφικτού.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνουμε κατά πρώτον στον μέντορα καθηγητή μας κ. Κωνσταντίνο Μπουραζέλη που δεν είναι απλά ένας σοφός δάσκαλος, αλλά προπάντων πολύτιμος φίλος , για την υπόδειξη του θέματος και την παρότρυνση να ασχοληθούμε με αυτό παρέχοντάς μας κάθε δυνατή βοήθεια. Θερμές ευχαριστίες απευθύνουμε κατά δεύτερον στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης που με δέχτηκε ως μεταδιδακτορικό ερευνητή του και ιδιαίτερα ευχαριστώ την Επίκουρη Καθηγήτρια δρ. Αικατερίνη Παναγοπούλου, επιβλέπουσα της εργασίας, η οποία εισηγήθηκε την αποδοχή μου στο Τμήμα ως μεταδιδακτορικού ερευνητή και διεξοδικά επέβλεψε και διόρθωσε επιμελώς την εργασία σε όλη την πορεία της. Τέλος θέλουμε να ευχαριστήσουμε και τους καθηγητές Άγγελο Χανιώτη, αρωγό και φιλότιμο συμπαραστάτη στα πρώτα βήματα αυτής της εργασίας παρά τον εξαντλητικό φόρτο υποχρεώσεων του , το Δημήτριο Βοσνάκη για τις υποδείξεις του , την Παυλίνα Καραναστάση για την πολύτιμη βοήθειά της στα πρώτα βήματα καθώς και τον τ. Δ/ντή του Επιγραφικού Μουσείου κ. Χαράλαμπο Κριτζά για την πρόθυμη, όταν τη ζήτησα, βοήθειά του.

Ρέθυμνο 2016

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Οι μαρτυρίες για το Κρητικό Κοινό.

Εκτός του Πολυβίου και όσων είδαμε ανωτέρω, αρκετές επιγραφές της ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής μαρτυρούν σε πραγματική βάση και όχι υποθετική την ύπαρξη του Κοινού από τον 3ο π.Χ. αι. ως τον 1ο π.Χ. αι.. Υπάρχει ένα σύνολο 62 ελληνιστικών μαρτυριών² που θεωρήσαμε χρήσιμο να συγκεντρωθούν εδώ ώστε να δοθεί στον ερευνητή της εποχής ένα όλον δεδομένων. Φυσικά αυτό το σώμα θα συμπληρωθεί στο μέλλον από την αρχαιολογική σκαπάνη και τα ευρήματά της, ελπίζουμε, με νέα επιγραφικά κείμενα. Οι μαρτυρίες αυτές περιλαμβάνουν πέντε χωρία του Πολυβίου που ο Χανιώτης ονομάζει στο βιβλίο του SV 40,75,76,81,82 και 58 επιγραφές. Συνολικά πρόκειται για 62 μαρτυρίες για το Κοινό των Κρητιέων.

Από τους ανωτέρω μνημονευθέντες επιγραφικούς ο Minjsbrugge συγκέντρωσε στο βιβλίο του για το Κοινό 11 επιγραφές – αρχαιολογικά ευρήματα κι αυτές - έως το 1931, όταν εκδόθηκε αυτό, και από τότε μεσολαμβάνουν 80 και πλέον χρόνια. Στα χρόνια αυτά μέχρι σήμερα βρέθηκαν τόσο οι επιγραφές που περιλαμβάνει το έργο της Guarducci και του Χανιώτη όσο και άλλες δύο που δημοσιεύτηκαν από τους Willetts και v.Effenterre, καθώς και άλλες που δημοσιεύτηκαν από τον Αν. Ορλάνδο, το K. Rigsby και άλλους πολλούς. Ο Χανιώτης ήδη συγκέντρωσε ένα σώμα επιγραφών συμπεριλαμβανομένων και των χωρίων του Πολυβίου που αναφέρονται στο Κοινό στο έργο του για τις συνθήκες που οι κρητικές πόλεις συνήπταν μεταξύ τους, όχι όμως όλες. Στο έργο της Guarducci οι επιγραφές είναι διάσπαρτες, όπως και στον Halbherr, και είναι αμιγώς αρχαιολογικά ευρήματα.

Δηλαδή εμείς εντοπίσαμε σε διάφορα corpora και περιοδικά αλλά και σε βιβλία όλες αυτές τις μαρτυρίες που θα εκτεθούν στο κεφάλαιο αυτό με σκοπό να τις συγκεντρώσουμε σε ένα σώμα με βάση τα ανωτέρω δεδομένα. Θα τις παραθέσουμε λοιπόν χρονολογικά, διότι οι 42 είναι χρονολογημένες έστω και σε πολλές περιπτώσεις σε ευρεία χρονική κλίμακα τουλάχιστον 50 ετών, και οι 20 υπόλοιπες είναι αχρονολόγητες. Στην εξέταση λοιπόν του διαθέσιμου σε μας επιγραφικού υλικού προβάλλουν δύο τινά αναφορικά με το Κοινό: το ένα είναι η ύπαρξη επιγραφών με αρκετή ασφάλεια χρονολογημένων και το άλλο η ύπαρξη αχρονολόγητων επιγραφών. Στην πρώτη περίπτωση τα πράγματα είναι σχετικά ευκολότερα παρά τις διαφορετικές χρονολογήσεις σε επιμέρους επιγραφές, αλλά στη δεύτερη περίπτωση ο μελετητής προσκρούει στο χρονολογικό ζήτημα το οποίο είναι και το σοβαρότερο στοιχείο για την εξέταση

---

² Στο μέλλον αφήνουμε τη δημοσίευση των ρωμαϊκών επιγραφών του Κοινού που ανέρχονται σε άνω των 40.

[Type here]

κυρίως της εξωτερικής πολιτικής του Κοινού και όχι μόνο στα ελληνιστικά χρόνια .Δυστυχώς όμως αυτή είναι και η μοίρα των επιγραφών να προβάλλουν τεράστιες δυσκολίες εκτός των άλλων και στη χρονολόγηση.

Τα κριτήρια τα οποία μας οδήγησαν στην περιλήψη των 62 αυτών μαρτυριών του Κοινού ήταν η φράση *Κοινόν τῶν Κρηταιέων*, οι λέξεις *κοινοδίκιον*, *συνέδριον* και *διάγραμμα*, το *Κρηταιέων πλήθος*, που ήταν θεσμοί του Κοινού, και τέλος η λέξη *Κρηταιέων* χωρίς τη λέξη *Κοινόν*. Σε κάποιες επιγραφές και το όνομα *Κρήτη* θεωρούμε ότι αναφέρεται στο Κοινόν αν και δεν είναι βέβαιο πάντα. Σε κάθε επιγραφή θα προτάσσεται η επιγραφική προϊστορία της, οι εκδόσεις της καθώς και η σχετική βιβλιογραφία, η σημαντικότερη για κάθε μια. Για τους όρους αυτούς θα κάνουμε εκτενή αναφορά κατωτέρω.

Οι επιγραφές κατά κύριο όγκο έχουν ληφθεί από το Packard Humanities Institut , από τις *Inscriptiones Creticae* της M.Guarducci, τις *Inscriptiones Graecae*, τις ICos του M.Segre, τις *IMangesiae*, τις *Inscriptiones Delos* και τις *Staatsveträge* (1996) του Άγγελου Χανιώτη. Μερικές αντλήθηκαν από επιμέρους άρθρα σε συνέδρια, συμπόσια και βιβλία που παρατίθενται κατωτέρω.

Στο τέλος παραθέτομε ένα συνολικό κατάλογο των επιγραφών αυτών για τη βοήθεια του αναγνώστη .Θα προταχθούν οι χρονολογημένες και στο τέλος της ενότητας οι αχρονολόγητες³. Για κάθε παράλειψη που θα εντοπιστεί υπεύθυνοι είμαστε εμείς αποκλειστικά.

i. Χρονολογημένες

1. Συνθήκη- ψήφισμα του Χρεμωνίδη.

266/5π.Χ.

Αττ. — στοιχηδόν. 46-49. IG II² 687 Add. (pt. 1.2 σ. 664). Παλαιότερες εκδόσεις: Ditt. Syll² 434/5. Wilhelm, Ath.Mitt.xvii 1892,193, Koehler SBBerl.Akad.1896,971 Smith K.,CPh 9(1914),225. Βλ. επίσης: SEG 21: 373,SEG 25: 97, SEG 31: 91, SEG34: 84,SEG 35: 89,SEG 33:112, SEG: 38 78,79, SEG 41:52, SEG 56: 190, SEG 57: 3, SEG 59: 118. Hauben H., *Studia Hellenistica* 27 (1983), Σπυριδάκης Στ., Αριάδνη (1985) Tracy S.V., *Hesperia* 47 (1988) , Osborne M.J.,ZPE 78 (1989) ,229, Henry A.S., *Honours* 320, σημ. 16.

απόσπ. a+686.1

θεο[ί].

ἐπὶ Πειθιδήμου ἄρχοντος ἐπὶ τῆς Ἐρεχθεΐδος δευτέρας π-
[ρ]υτανείας·

Μεταγεινιῶνος ἐνάτει ἰσταμένου, ἐνάτει τῆς πρυτανεί-
5ας·ἐκκλησία κυρία τῶν προέδρων ἐπεψήφισεν Σώστρατος
Καλλιστράτου Ἐρχιεὺς καὶ συμπρόεδροι·ννν ἔδοξεν τῶι δή-

³ Όταν λέμε αχρονολόγητες ,εννοούμε τις επιγραφές που δεν διασώζουν στοιχεία για μια ακριβή χρονολόγηση λόγω φθοράς κυρίως.

[Type here]

μωινννΧρεμωνίδης Ἐτεοκλέους Αἰθαλίδης εἶπεν· ἐπειδὴ πρότερον μὲν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι οἱ ἑκατέρων φιλίαν καὶ συμμαχίαν κοινήν ποιησάμενοι πρὸς ἑαυτοὺς πολλοὺς καὶ καλοὺς ἀγῶνας ἠγωνίσαντο μετ' ἀλλήλων πρὸς τοὺς καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις ἐπιχειροῦντας, ἐξ ὧν ἑαυτοῖς τε δόξαν ἐκτήσαντο καὶ τοῖς ἄλλ[ο]ις Ἑλλησιν παρεσκεύασαν τὴν ἐλευθερίαν· καὶ νῦν δὲ κ[α]ιρῶν καθειληφότων ὁμοίων τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν διὰ το[ύ]ς κ[α]ταλύε-
15ιν ἐπιχειροῦντας τοὺς τε νόμους καὶ τὰς πατρίους ἐκάστοις πολιτείας ὅτε βασιλεὺς Πτολεμαῖος ἀκολουθῶν τῶν προγόνων καὶ τῆς ἀδελφῆς προ[α]ιρέσει φανερός ἐστίν σπουδάζων ὑπὲρ τῆς κοινῆς τ[ῶν] Ἑλλήνων ἐλευθερίας· καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων συμμαχίαν ποιησάμενος πρὸς αὐτὸν καὶ 20τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας ἐψηφίσται παρακαλεῖν ἐπὶ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι φίλοι καὶ σύμμαχοι τοῦ βασιλέως ὄντες Πτολεμαίου καὶ πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων εἰσὶν ἐψηφισμένοι συμμαχίαν μετὰ τε Ἡλείων καὶ Ἀχαιῶν καὶ Τεγεατῶν καὶ Μαντινέων καὶ Ὀρχομενίων κα-
21ὶ Φια[λέων] καὶ Καφυέων καὶ **Κρηταέων ὅσοι εἰσὶν ἐν τεῖ συμμα-
[αχίαι] τεῖ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀρέως καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων**
[ν καὶ] πρέσβεις ἀπὸ τῶν συνέδρων ἀπεστάλκασιν πρὸς τὸν δῆ-
[μον] καὶ οἱ παραγεγονότες παρ' αὐτῶν ἐμφανίζουσιν τὴν τε Λακεδαιμονίων καὶ Ἀρέως καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων φιλοτιμί-
30αν, ἣν ἔχουσιν πρὸς τὸν δῆμον, καὶ τὴν περὶ τῆς συμμαχίας ὁμολογίαν ἣκουσι κομίζοντες· ὅπως ἂν οὖν κοινῆς ὁμονομίας γενομένης τοῖς Ἑλλησι πρὸς τε τοὺς νῦν ἡδικοτάτας καὶ παρεσπονδηκότας τὰς πόλεις πρόθυμοι μετὰ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου
34καὶ μετ' ἀλλήλων ὑπάρχωσιν ἀγωνισταὶ καὶ τὸ λοιπὸν μεθ' ὁμο-
35νομίας σώζωσιν τὰς πόλεις· νννν ἀγαθῆι τύχει δεδόχθαι τῶ[ι] δ[ι]-
ἡμωι τῆμ μὲν φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν εἶναι Ἀθηναίοις κ[αὶ] Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς βασιλεῦσιν τοῖς Λακεδαιμον[ί]ων καὶ Ἡλείοις καὶ Ἀχαιοῖς καὶ Τεγεάταις καὶ Μαντινεῦσ[ιν] κα-
ὶ Ὀρχομενίοις καὶ Φιαλεῦσιν καὶ Καφυεῦσιν καὶ **Κρητ[α]εῦσ[ι]-
40ν ὅσοι ἐν τεῖ συμμαχίαι εἰσὶν τεῖ Λακεδαιμονίων κα[ὶ] Ἀρέως**
καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις κυρίαν εἰς τὸν ἅπαντα [χρόνον, ἦν] ἣκουσι κομίζοντες οἱ πρέσβεις· καὶ ἀναγράψα[ι] αὐτὴν τὸν γρ[α]μματέα τὸν κατὰ πρυτανείαν ἐν στήλῃ χαλκ[ῆ] καὶ στήσαι ἐ-
ν ἀκροπόλει παρὰ τὸν νεῶ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πο[υ]λιάδος. ὁμόσαι δὲ]
45[τὰ] ἀρχεῖα τοῖς πρέσβεσιν τοῖς παραγεγο[νό]σιν παρ' αὐτῶν τὸ[ν] ὄρκον τὸν περὶ τῆς συμμαχίας κατὰ τὰ [πάτρια· ν] τοὺς δὲ κεχε[ρ]ο-
[ι]τον[ο]μένους] ὑπὸ τοῦ δήμου προ[έ]σβ[ε]ις ἀποπέμψαι οἵτινες το[ύ]ς ὄρκους ἀπολήψονται παρὰ τῶ[ν] λοιπῶν Ἑλλήνων ννν χειροτο[ν]ῆσαι δὲ καὶ συνέδρους [δύο τὸν δῆμον αὐτίκα μάλα ἐξ Ἀθηναίων]-

[Type here]

50ν ἀπάντων οἵτινες μετὰ τε Ἀρέω[ς καὶ τῶν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀ]-
[π]οστελλομένων συνέδρων βουλευσοντ[αι περὶ τῶν κοινῆι συ]-
μφερόντων· μερίζειν δὲ τοῖς αἰρεθεῖσ[ιν τοὺς ἐπὶ τῆι διοικ]-
ήσει εἰς ἐφόδια οὗ ἂν χρόνου ἀποδημῶ[σιν ὅ τι ἂν διαχειροτο]-
νοῦντι δόξει τῶι δήμω· ἐπαινέσαι δ[ὲ τοὺς ἐφόρους Λακεδα]-
55μονίων καὶ Ἀρέα καὶ τοὺς συμμάχους [καὶ στεφανῶσαι αὐτοὺς]
χρυσῶι στεφάνωι κατὰ τὸν νόμον· ν ἐπ[αινέσαι δὲ καὶ τοὺς πρέσ]-
βεις τοὺς ἦκοντας παρ' αὐτῶν ν Θεομ[— — — — — Λακεδα]-
μόνιον νν Ἀργεῖον Κλεινίου Ἡλεῖο[ν ν καὶ στεφανῶσαι ἐκάτ]-
ερον αὐτῶν χρυσῶι στεφάνωι κατὰ [τὸν νόμον φιλοτιμίας ἔνε]-
60κα καὶ εὐνοίας ἧς ἔχουσιν περ[ί τε τοὺς ἄλλους συμμάχους κα]-
ὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων· εἶνα[ι δὲ ἐκατέρωι αὐτῶν καὶ ἄλλο ἀγ]-
αθὸν εὐρέσθαι παρὰ τῆς βουλ[ῆς καὶ τοῦ δήμου ἕαν του δοκῶσιν]
ἄξιοι εἶναι. καλέσαι δὲ αὐτ[οὺς ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖ]-
ον εἰς αὐριον. ἀναγράψαι δὲ [καὶ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέ]-
65α τὸν κατὰ πρυτανείαν εἰστ[ήλην λιθίνην καὶ τὴν συνθήκην κα]-
ὶ στήσαι ἐν ἀκροπόλει, εἰς [δὲ τὴν ἀναγραφὴν καὶ ἀνάθεσιν τ]-
ῆς στήλης μερίσαι τοὺς ἐπ[ὶ τῆι διοικήσει τὸ ἀνάλωμα ὃ ἂν γέν]-
ηται. ννν συνέδροι οἶδε κ[εχειροτόνηνται]·
νννν Κάλλιππος Ἐλευσίν[ιος — — — — — — — — — —]
69a

vacat spatium unius versus

70σπονδαῖκαὶισυμμαχία [Λακεδαιμονίοιςκαὶτοῖςσυμμάχοιςτο]-
ῖςΛακεδαιμονίωνπρὸς [Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς Ἀθην]-
αίων εἰςτὸνἅπαντα [χρόνον. ἔχεινἐκατέρωσ[τὴν ἑαυτῶνἐλευθέρ]-
ους ὄντας καὶ αὐτο[νόμους, πολιτείαν πολιτευομένους κατὰ]
τὰ πάτρια· ἕαν δὲ τ[ις ἴει ἐπὶ πολέμωι ἐπὶ τὴν χώραν τὴν Ἀθην]-
75αίων ἢ τοὺς νόμο[υς καταλύει ἢ ἐπὶ πολέμωι ἴει ἐπὶ τοὺς συμμά]-
χους τοὺς Ἀθην[αίων, βοηθεῖν Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχ]-
[ο]υς τοὺς Λ[ακεδαιμονίων παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν· ἕαν δὲ τ]-
ις ἴει ἐπὶ π[ολέμωι ἐπὶ τὴν χώραν τὴν Λακεδαιμονίων ἢ τοὺς]
νόμους κατ[αλύει ἢ ἐπὶ πολέμωι ἴει ἐπὶ τοὺς συμμάχους τοὺς Λ]-
80ακεδαιμ[ονίων, βοηθεῖν Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς Ἀθην]-
[αίων παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν· — — — — — — — — — —]
81a

lacuna

frg. b-c.82

.....26.....ηδ.....20.....
[.....12.....Λακεδαιμονίου]ς καὶ τοὺς συμμάχους Ἀθηνα[ί]-
[οις καὶ τοῖς συμμάχοις· νν ὁμό]σαι δὲ Ἀθηναίους μὲν Λακεδαι-
85[μονίοις καὶ τοῖς ἀπὸ ἐκάστης] πόλεως τοὺς στρατηγοὺς καὶ τ-
[ὴν βουλὴν τοὺς⊙Η καὶ τοὺς ἄρ]χοντας καὶ φυλάρχους καὶ ταξι-
[άρχους καὶ ἰππάρχους· νν ὁμ]νύω Δία Γ[ῆ]ν Ἥλιον Ἄρη Ἀθηνὰν Ἀρε-

[Type here]

[ἰαν Ποσειδῶ Δήμητραν· νν ἐ]μ[μ]ενεῖν ἐν τεῖ συμμαχίαι τεῖ γεγ-
[ενημένη· εὐορκοῦσιν μὲν] πολλ[ὰ κα]γαθά, ἐπιορκοῦσι δὲ τὰνα-
90

[ντία· νν Λακεδαιμονίων δὲ] Ἀθη[να]ίοις ὁμόσαι κατὰ ταῦτὰ τοῦ-
[ς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἐφόρου]ς [καὶ] τοὺςγέροντας·κατὰ ταῦτὰ δ-
[ἐ ὁμόσαι καὶ κατὰ τὰ [τα]] ς {²⁶τὰς}²⁶ἄλλας] πόλειςτοὺς ἄρχοντας. νν ἐὰν δ[ἐ
δοκῆ Λακεδαιμονίοις καὶ τ]οῖς συμμαχοῖς καὶ Ἀθηναίοις
[ἄμεινον εἶναι προσθεῖναι τι] καὶ ἀφελεῖν περὶ τῆς συμμαχί-
95[ας ὃ ἂν δοκῆ ἀμφοτέροις, εὐ]ορκον εἶναι. ἀναγράψαι δὲ τὴν συ-
[νθήκην τὰς πόλεις ἐν στήλαι]ς καὶ στήσαι ἐν ἱερῶι ὅπου ἂν βού-
[λωνται]·

vacat 0.27

2. Συνθήκη Μιλησίων, Κνωσίων καὶ τῶν συμμαχῶν τους. 259-250 π.Χ.

Κρήτη. — Κνωσός [Ιων., Μίλητος] .

— Milet I,3 140,B I. 39, 50-51 — McC. Mil. 18,McC.Mil. 58, , IC I viii 6,SV 79b, StV III 482I; SEG 29, 1135, SEG 58: 1342 .

Βλ. Rehm (1914),310,Muttelsee (1925), 22,44,Minjsbrugge (1931),59, van Effenterre (1948),152,155,Faure 1960b,199, Le Rider (1966),227-229, Mikrogiannakis (1967),59-62, Schmitt (1969),153,Spyridakis (1970),47,Brulé (1978),10, σημ.5. , Kitchell (1983), Chaniotis , 1996 χρονολογεί μεταξύ 259 καὶ 233π.Χ.,Ehrhart N., Milet vi 3 επιγραφές 1020-1580,Berlin 2006, Grieb V., *Hellenischen Demokratie*, 199-261.

- 1 τὰ συντεθέντα πρὸς τὰς πόλεις τὰς ἐγ Κρήτη. Κνωσίων.
ἔδοξε Κνωσίων τῶι κόσμωι καὶ τῶι πόλει· ὑπὲρ ὧν οἱ
Μιλήσιοι τοὺς πρεσβευτὰς ἀπέστηλαν Ἀλκμεωνίδην
καὶ Εὐαγόραν, ἀποκρίνασθαι τοῖς πρεσβευταῖς ὅτι καὶ
5 πρότερον ἡμεῖς παραγενομένων τῶν παρ' ὑμῶν
πρεσβευτῶν ἐποιησάμεθα τὰς ὁμολογίας, καθότι
Μιλήσιοι ἠξίωσαν, καὶ ἐθέμεθα εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ
Ἀπόλλωνος· ἐμπρησθέντος δὲ τοῦ ναοῦ καλῶς
ἐποιήσατε ἀποστείλαντες τὰν πρεσβήϊαν, ὅπως
10 ἀναγραφῆι ταῦτὰ καὶ παρ' ὑμῖν ΑΜΕΜΜΕΝΩΝ καὶ
μὴ ἀναγραφείσης τῆς ὁμολογίας· ὑπολαμβάνο-
μεν γὰρ ὑμῖν πάντα τὰ φιλόφροντα γίνεσθαι πα-
ρ' ἡμῶν καὶ διαφυλάξομεν τὰμ φιλίαν καὶ τὰν εὖ-
νοϊαν τὰν ὑπάρχουσαν ἐκ τῶν πρότερον χρό-
15 νων πρὸς ἀλλήλους καθάπερ δίκαιόν ἐστιν.
ὅπως δὲ καὶ οἱ λοιποὶ **Κρηταιέων** προθυμότερον
ὑμῖν συγγράφονται καὶ αὐτοί, ὑπολαμβάνομεν
δεῖν συγγράφασθαι καθότι ὑμεῖς ἀξιώσατε· μὴ
ὠνεῖσθω ὁ Κνωσῖος τὸμ Μιλήσιον μηδὲ ὁ Μιλήσιος

[Type here]

- 20 τὸν Κνώσιον εἰδῶς ἐλεύθερον ὄντα. ὅς ἂν δὲ ἀγο-
ράσῃ εἰδῶς, στερέσθω τῆς τιμῆς καὶ τὸ σῶμα ἐ-
λεύθερον ἔστω. ἔαν δὲ μὴ εἰδῶς ἀγοράσῃ, ἀπο-
δοὺς τὸ σῶμα τὴν τιμὴν κομισάσθω, ὅσου ἠγόρακεν.
ἔαν δὲ τις δοῦλον ἀγοράσῃ, τὴν τιμὴν κομισάμε-
25 νος, ὅσου ἠγόρακεν, ἀποδότω τὸ σῶμα. ἔαν δὲ μὴ
ἀποδιδῶι, ἀγόντωσαν ἐμ μὲν Κνωσῶι ἐπὶ τοὺς
κόσμους, ἐμ Μιλήτῳι δὲ ἐπὶ τοὺς πρυτάνεις· οἱ δὲ
ἄρχοντες οἱ ἑκατέρωθι ἐπαναγκαζόντωσαν ἀπο-
δοῦναι τὸ σῶμα τῶι ἐφαψαμένῳι κατὰ τὰς ὁμολογίας.
30 ἔαν δὲ τι ἀντιλέγῳσιν περὶ ὅτινός κα, κρίνειν ἐγ Κνωσῶι[ι]
μὲν κόσμον καὶ βουλάν, ἐμ Μιλήτῳι δὲ τοὺς τοῦ ἐμπορ[ί]-
ου ἐπιμελητὰς πέντε ἀμέραις, ἀφ' ἃς κα κατασταθῶ-
σιν ἐπὶ τὸ ἀρχεῖον. τῶν δὲ δικασθέντων τὰς πράξεις ε[ί]-
ναι ἐγ Κνωσῶι μὲν κατὰ τὸν νόμον τὸν προξενικόν, ἐμ
Μι-
35 λήτῳι δὲ κατὰ τὸν νόμον τὸν ἐμπορικόν. κατὰ τὰ αὐτὰ
Τυλίσιοι, Ραύκιοι, Χερσονήσιοι, Μιλάτιοι, Ἐλ{ευ}τυνιεῖς
{²⁶Ἐλτυνιεῖς}²⁶,
<Η>ρακλεῶται, Πριάνσιοι, Ἀπολλωνιάται, Πετραῖοι,
Ἰτάνιο[ι],
Πραῖσιοι, Ἰστρώνιοι, Ὀλ<ο>ύντιοι, Δρήριοι, Λάτιοι,
Ἐλευθερναῖοι,
Ἄξιοι, Κυδωνιάται, Φαλασάρνιοι.

[Type here]

3. Συνθήκη ασυλίας Κρηταιέων και Ανάφης (μνεία διαγράμματος και κοινοδικίου).

Κρήτη — Γόρτυνα [Ανάφη] — προ του 220 π.Χ. —

IG XII,3.254 . Κ.Σ Πιπτακής, AE 2 (1840) 372-73, αρ.477, E.Legran, BCH 16 (1892),144-147, αρ. 35, Hiller , [Blass ,SGI 5146],IC I iv 197 ,SEG 44: 715, SEG 46: 2263, Rigsby 175.

Βλ. επίσης Wilhelm, GGA 160 (1898), 233, Beitrage (1909), 172, Neue BeitrageVI (1921), 14-17, Muttelsee (1925),48, Minjsbrugge (1931),17-19,Guarducci , Riv.Fil. 61 (1933), 232-233, Daux,BCH 59 (1935), 94-96, 61 (1937), 439-440, Hiller IG xii suppl. σ. 83, van Effenterre, (1948), 148, σημ. 4,Gauthier (1972), 316-325, Brulé (1978), 75,78,Spyridakis (1983), Αριάδνη 1,(1983), 26,Ager (1994), 18, Χανιώτης (1996) , 136-144,Craven (2009) 24,29,42,56-58,Χανιώτης και Κριτζάς (2010), Chaniotis (2015), *Federalism on Crete: The Cretan Koinon and the Koinon of the Oreioi* στο H.Beck-P.Funke, *Federalism in Greek Antiquity*,377 κε .

[ἔδοξ]ε τοῖς συνέδροις καὶ τῶ[ι]
[κοινῶ]ι τῶν Κρηταιέων, Κνω-
[σοῖ ἐ]ν τῶι συνλόγῳ, κορμι-
[όντῳ]ν ἐν Γόρτυνι μὲν ἐ-

5

[πὶ τῶ]ν Δυμάνων τῶν σὺν
[. . .]ίῳι τῶι Ἀλλοδάμῳ
[ὄκα τ]ὸ δεύτερον, μηνὸς
[Καρ]νήϊω τετράδι, Κνωσο[ῖ]
[δὲ ἐ]πὶ τῶν Αἰθαλέων κο[ρ]-

10

[μιόντ]ων τῶν σὺν Κυψέλω[ι]
[τῶι . . .]ρέτῳ, μηνὸς Ἀγυή[ι]-
[ω τετρά]δι ἄσυλον ἤμεν [Ἀ]-
[ναφαίω]ν τὰν πόλιν κα[ι]
[τὰν χώρ]αν καθὼς καὶ τὸ [ί]-

15

[ερὸν ὕ]πάρχει ἄσυλον
[τῶι τῶ κ]οινῶ τῶν Κρητα[ι]-
[έων ῥη]τῶι. εἰ δὲ τίς τι-
[να συλά]σηι Ἀναφαίων τῶν
[ἐκ Κρήτ]ας ὀρμιομένων

[Type here]

[νος — — — — — — δίκαν] ἀπρόδικον κἀπάρ-

[βολον — — — — — — — — —]ΟΣ προδέκατον ό τε Γορ-

10

[τύνιος τῶι Κνωσίωι — — — — — — — —] κῶ Κνώσιος τῶι Γορ-

[τυνίωι —]ΝΣ κῶ

Γορτύνι-

[ος τόνς Κνωσίονς —]

6. Συμμαχία Λυττίων , Πολυρρηνίων, Κεραϊτών ,Λαππαίων, Ορειών και Αρκάδων, αποστατών από τη συμμαχία Κνωσίων, Γορτυνίων και των άλλων Κρηταιέων. 220/219π.Χ.

Πολυβίου 4 53.6,4 55.1-5.

Βλ.Walbank (1957),508,Will (1979),398,Μικρογιαννάκης, Αρχαιογνωσία 3, (1982), 119,Hammond-Walbank (1988),362 ,Le Bohec (1993),465-467,Chaniotis SV 81,82, και (2015): 377 κε.

Καί Πολυρρηνιοί μὲν καί Κεραϊται καί Λαππαῖοι, πρὸς δὲ τούτοις Ὅριοι μετ’ Ἀρκάδων , ὁμοθυμαδὸν ἀποστάντες τῆς τῶν Κνωσίων φιλίας , ἔγνωσαν τοῖς Λυττίοις συμμαχεῖν.Καί Πολυρρηνιοί μὲν καί τῶν δὲ Γορτυνίων οἱ μὲν πρεσβύτεροι τὰ τῶν Κνωσίων, οἱ δὲ νεώτεροι τὰ τῶν Λυττίων αἰρούμενοι , διεστασίασαν πρὸς ἀλλήλους.

7. Συνθήκη αμοιβαίας παράδοσης των αυτομόλων μεταξύ Κνωσίων και Γορτυνίων και των Κρηταιέων συμμάχων αυτών 220π.Χ. (διάγραμμα).

Χανιώτης (1999),Chaniotis A. – Kritzas Ch., *Prozessrechtliches aus dem Hellenistischen Kreta*, Synposion (2009), Vorträge zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte (Seggau 25-30 August 2009), 169-183.

Βλ. Craven St.Pam., Koinodikion, (2009),70, Chaniotis (2015),377 κε.
Chersonesos stone (Chaniotis –Kritzas 1999)

ΠΛΕΥΡΑ Α

[--8-9--] ΤΕΙΣΑ.[-----25-26-----]

[-3-].ος Κρητικῶ σ[τατηρ- -----18-----]

[-3-]ον ἐνίωντι οἱ ΔΙ[-----24-----]

---

133 περί τῶν δικαίων

[-2-] ΔΕ δικατέσθω Ε[-----22-23-----]

4

[-3]Ι αἰτιατομένω[?-----20-21-----κ]-

ατακριθῆ ὑπό τῶν πλιόν[ων-----20-----]

[Type here]

νος ἀποτεισάτω ὑπέρ ἐκά[στ- -----17-18-----σ]- τατήρας ἑκατόν πενήκον[τα-----15-----]	8
ρηι ἀνφί τὰς τριπλείας τῶι ΔΙ[-----16-----σ]- τατήρας πενήκοντα ὅς καί ΠΡΑ[-----15-16-----]	12
ΟΝ κα προστάσεται τρόπῳ ῶ κα ΛΙ[-----13-----ου]- ρίσκηται.κατά μὲν τόν πόλεμον ΕΓΔ[-----12-13-----] λα αὐτομολικά καθ' ἰρήναν δέ ἐπί τῶι Π//[-----12-13---ό] ς κα ἀφέληται,νικέσθω τὰς ἡγραμμένας [--8-9---δι]- αγράνματι τὰς ἀφαιλέσιος διπλός ΕΠΙΔ.[----9----]	16
ΔΑΔΡΟΜΑΙΩΙ κατά τό διάγρανμα ῶν δέ κα κα[----8----] οί ἐρευταί καί πραττόντων τούτος αὐτοί κατά τό [---7---] καί ἐξαποστελλόντων τό ἀργύριον ἐν ἀμέραις Ε[---6---]	20
ἐς τάν πόλιν ἐξ ἄς κ' ἦ ὁ αὐτόμολος περί ῶ κα ἅ δικά ἦ[ι] εἰ δέ καί μή οὐρίσκωντι χρήματα ὅπως πράξοντι αὐτοΝ[--4--] ντες ἐσδόντων τόν κατακριθέντα. εἰ δέ κα μηδ' αὐτόν δ[ύν] ανται ἔλέν ἅ πόλις ἀποτινύοντων τάν κατάδικον , οἱ δέ κόσμοι ἀποδιδόντων ἐς τάν πολιτικᾶν προσόδων ἀττά- μοι ἰόντεν καί ἀνυπόδικοι καί μήδενι ἔνοχοι πολιτικῶι νόμοι. εἰ δέ οἱ κόσμοι μή ἐσαποδοῖεν αὐτοί ὀφηλόντων τ- ό διπλόον καί βουλώμενος τῶν ἐρευτᾶν καί τῶν ἰδιαωτᾶν πραττέσθω ἕκαστον τό κατά μέρος καί τάν μὲν κατάδικ- ον ἐξαποδιδότω τοῖς ἀδικιομένοις, τό δέ ἐπίτιμον αὐτός ἐχέτω. Κατά τά αὐτά δέ ἦμεν τάν πράξιν τῶν ἡγραμμένω-	24
	28

ΠΛΕΥΡΑ Β

[-----19-----].Ε.[-----20-----]	
[-----18-----].ΤΑΜΜΕ[-----18-----]	
[-----16-----]ΑΣΙ τῶν Κρηταιέω[ν-----13-----]	
[-----19---κατάδικος οἱ ἐρευταί Ι[-----13-----]	4
[-----19-----] δέ τάν καταδίκων τα[-----9-----]	
[-----17-----υ]πέρ τῶν αὐτομόλων κ[-----13-----]	
[-----19-----].ΩΔΕ καί τοῖς δικαττο[μένοις--]	
[-----21-----α]υτά ασφάλεια κα.[----8----]	8
[-----20-----]ινομένοις. ἐπί δέ τοῖ[ς συνκειμένοις]	
[-----τελεσάντων τό]ν ὑπό γεγραμμένον ὄρκ[ον---6--]	
[-----18-----ο]ρκιζάντων δέ τός μὲν Κ[νωσίος -2-3-] [Γορτύνιοι ἐπαρώμενοι κ]αί τὰς γυναίκας καί τὰ τ[έκνα-3-4-]	12

8. Συμμαχία Φιλίππου Ε' και Κρηταιέων το 217π.Χ

SV 76 = Πολυβίου 7 11.9.

Βλ. Pomp.Trogus 29.

Βλ. Kirchner (1900),453,Muttelsee (1925),51,Guarducci (1940a),151,190b,143-147,Brulé (1978),34.

[Type here]

Για το ρόλο του Αράτου της Σικυώνος βλ. Πλούτ. Άρατος 48,3 και Cardinali 107,526, v. Effenterre (1948),253, Kreuter (1992), 55.

έκφανέστατον δέ και μέγιστον δείγμα περί τοῦ τί δύναται προαίρεσις καλοκαγαθική και πίστις, τό πάντας Κρηταιεῖς συμφρονήσαντας και τῆς αὐτῆς μετασχόντας συμμαχίας, ἕνα προστάτην ἐλέσθαι τῆς νήσου Φίλιππον και ταῦτα συντελεσθῆναι χωρίς ὀπλων και κινδύνων, ὁ πρότερον οὐ ῥαδίως ἂν εὔροι τις γεγονός.

9. Η Αθήνα τιμά τον Ευμαρίδα τον Κυδωνιάτη και το γιο του το Χαρμίωνα για τις υπηρεσίες τους στην πόλη.

IG II² 844

Αττική — όχι στοιχηδόν — περί το 217/6 π.Χ. Βλ. επίσης : IG II³ 1137.

Για τη χρονολογία Habicht (1982),84,176, Osborne (1989),211225,241,Bielman (1994),119,121. Βλ. Επίσης Kirchner (1900),451-453,Cardinali (1904),82-88,van Effenterre (1948),134,204,Guarducci (1950b),145,Brulé (1978),17 σημ.5, Petropoulou (1985),73, Andres Manni (1975),29, Chaniotis (1996),448.

- 1 θεοί.
ἐπὶ Ἡλιοδώρου ἄρχοντος ἐπὶ τῆς Κεκροπίδος ἐν
της πρυτανείας· Θαργηλιῶνος. Λυσίστρατος
Φυλαρχί-
δου Οἰναῖος εἶπεν· ἐπειδὴ Εὐμαρίδας πρότερόν
τε,
καθ' ὄν καιρόν συνέβη Βουῦκριν καταδραμόντα
5 τὴν χώ-
ραν καταγαγεῖν εἰς Κρήτην τῶν τε πολιτῶν
πλείους κα[ί]
τῶν ἄλλων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰς και
μεγάλας χρει-
ας παρέσχετο τῶι δήμῳ και προεισήνεγκε
χρήματα ἐ-
κ τῶν ἰδίων εἰς τὰ εἴκοσι τάλαντα τὰ
συνφωνηθέντα ὑπὲρ
τῶν αἰχμαλώτων, ἐδάνεισε δὲ και τοῖς ἀλουῖσιν
10 εἰς ἐφόδια,
και νῦν ἀποστείλαντος τοῦ δήμου πρεσβευτάς,
ὅπως τὰ
τε φιλόανθρωπα διαμένει πρὸς

[Type here]

πάντας **Κρηταιεῖς** καὶ ἵνα
εἶ που λάφυρον ἀποδέδοται τοῖς
καταπλέουσιν, ἀρθεῖ τοῦ-
το, συνηγόρησεν εἰς τὸ πάντα πραχθῆναι τὰ
συνφέροντα
τῶι δήμῳ, συνεπρέσβευσεν δὲ καὶ εἰς Κνωσὸν
15 καὶ τοὺς συμμά-
χους, ἔδωκε δὲ καὶ ἐπιστολὰς τοῖς πρεσβευταῖς
εἰς Πολύ-
ρηνα πρὸς τοὺς φίλους, ὅπως
συνπραγματεύωνται μετ' αὐ-
τῶν περὶ τῶν συμφερόντων, ἀναδέχεται δὲ τὴν
πᾶσαν ἐπιμέ-
λειαν ποιήσεσθαι τοῦ διαμένειν τὰ
φιλάνθρωπα τῶι δήμῳ[ι]
πρὸς τοὺς οἰκοῦντας ἐγὼ Κρήτει πάντας· ὅπως
20 ἂν οὖν καὶ ὁ δη-
μος φαίνεται τιμῶν τοὺς ἀποδεικνυμένους ἢ
ἔχουσιν αἰ-
ρεσιν ἐμ παντὶ καιρῶι· ἀγαθεῖ τύχει δεδόχθαι
τῶι δήμῳ,
ἐπαινέσαι Εὐμαρίδαν Πανκλέους Κυδωνιάτην
καὶ στεφα-
νῶσαι αὐτὸν χρυσῶι στεφάνῳι κατὰ τὸν νόμον
εὐνοίας ἔ-
νεκα καὶ φιλοτιμίας τῆς εἰς τὴν βουλήν καὶ τὸν
25 δῆμον τὸ[ν]
Ἀθηναίων, στήσαι δὲ αὐτοῦ καὶ εἰκόνα χαλκῆν
ἐν ἀκροπό-
λει· εἶναι δ' αὐτῶι καὶ εἰς τὸ λοιπὸν χρείας
παρεχομένῳι
τιμηθῆναι καταξίως ὧν ἂν εὐεργετήσῃ.
ἀναγράψαι δὲ τό-
δε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέα τοῦ δήμου εἰς
στήλην λιθί-
30 [ν]ην καὶ στήσαι παρὰ τὴν εἰκόνα· τὸ δὲ
γενόμενον ἀνάλωμα
εἰς τὴν ἀνάθεσιν τῆς εἰκόνης καὶ τῆς στήλης
μερίσαι τὸν
ταμίαν τῶν στρατιωτικῶν καὶ τοὺς ἐπὶ τεῖ
διοικήσει.
vacat 0.012
33 ἐπὶ Ἀρχελάου· Ἀνθεστηριῶνος ἐμβολίμου·

[Type here]

Διονύσιος Θεο-
φίλου Ἐλαιούσιος εἶπεν· ἐπειδὴ διὰ τὴν
εὐνοίαν ἦν ἔχων δια-
τελεῖ πρὸς τὸν δῆμον Εὐμαρίδας Κυδωνιάτης
35 πρότερον μὲν
ὁ δῆμος ἐψηφίσατο ἀναθεῖναι αὐτοῦ εἰκόνα,
νῦν δὲ Εὐρυκλεί-
δης καὶ Μικίων ἐμφανίσαντες περὶ αὐτοῦ τὰς
χρείας, ἄς π[α]-
ρέχεται ἀξιούσι δοθῆναι τὴν ἀνάθεσιν ἐν τῷ
τεμένει το[ῦ]
Δήμου καὶ τῶν Χαρίτων, ἀγαθεῖ τύχει δεδόχθαι
τῷ δήμῳ, δε-
40 δόσθαι Εὐμαρίδαί τὴν ἀνάθεσιν τῆς εἰκόνης ἧς
πρότερον ἐ-
ψηφίσται ὁ δῆμος ἐν τῷ τεμένει τοῦ Δήμου καὶ
τῶν Χαρίτων,
[κ]αθάπερ αἰτοῦνται αὐτῷ Εὐρυκλείδης καὶ
Μικίων· εἶναι δὲ
καὶ τὰς λοιπὰς τὰς ἐψηφισμένας τιμὰς αὐτῷ
κυρίας.
in corona oleaginea:
44 ἡ βουλή
45 ὁ δῆμος
Εὐμαρίδαν
Πανκλέους
Κυδωνιάτην
ἐπὶ Φαναρχίδου ἄρχοντος ἐπὶ τῆς Πανδιονίδος
τρίτης
πρυτανείας· Βοηδρομιῶνος· Νικίας
50 Πολ[υξ]ένου Πόριος εἶπε[ν]·
ἐπειδὴ Χαρμίων υἱὸς ὦν Εὐμαρίδου τοῦ
Κυδωνιάτου προξέ-
νου καὶ εὐεργέτου ὄντος ἄξιον ἑαυτὸν
παρασκευάζων τῷ[ν]
δεδομένων τῷ πατρὶ αὐτοῦ τιμῶν
καταπλεύσας εἰς τὸν
Πειραιᾶ θεωρὸς ἀπεσταλμένος εἰς Δελφοὺς
ὑπὸ τῶν πολιτῶν
προσαγαγόντων αὐτὸν τῶν στρατηγῶν
55 ἀπολελόγισται τεῖ
βουλεῖ τὴν τε πατρικὴν εὐνοίαν καὶ τὰ ὑφ'
ἑαυτοῦ πεπρα-

[Type here]

γμένα καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἐπαγγέλλεται
χρήσιμος ἔσσεσθαι
καὶ ἰδία καὶ κοινῇ τοῖς παραγινομένοις εἰς
Κρήτην Ἀθηναί-
ων· ὅπως ἂν οὖν ἐμ παντὶ καιρῶι τὰ
φιλόανθρωπα πρὸς τοὺς ἀξίους
πράττηται καὶ νῦν καθάπερ καὶ πρότερον,
60 τύχει ἀγαθῇ δεδόχθαι
τεῖ βουλευῖ, τοὺς λαχόντας προέδρους εἰς τὴν
ἐπιούσαν ἐκ-
κλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνώμην δὲ
ξυμβάλλεσθαι
τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον ὅτι δοκεῖ τεῖ βουλευῖ,
τοὺς μὲν στρα-
τηγούς ἀποστεῖλαι ξένια Χαρμίωνι Εὐμαρίδου
καὶ τοῖς πα-
ραγεγονόσι μετ' αὐτοῦ συνθεώροις καὶ τῶι ὑῶι
65 αὐτοῦ Εὐμαρίδαι,
τὸν δὲ ταμίαν τῶν στρατιωτικῶν μερίσαι τὸ
γενόμενον ἀνά-
[λ]ωμα κατὰ τὴν διάταξιν· ὑπάρχειν δ' αὐτῶι
καὶ τὴν πατρικὴν
[π]ροξενίαν καὶ τοῖς ἐκγόνοις· εἶναι <δ'> αὐτῶι
καὶ εἰς τὸ λοιπὸν τῆ[ς]
[ιδί]ας αἰρέσεως ποιουμένωι τὴν ἀπόδειξιν
εὐρέσθαι ἀγαθὸν
[π]αρὰ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ὅτου ἂν
70 φαίνεται ἀξίος εἶναι.
vacat 0.30

10. Συνθήκη εἰρήνης μεταξύ , Λατίων ,Γορτυνίων καὶ Ἱεραφυτινίων (διάγραμμα). Περί το 219-216 π.Χ.

SV 18

Ἐκδ. Demargne (1903),219-221, αρ.1, Fraenkel (1915),1302,αρ.2, Schwyzer (1923), αρ.183, IC I xvi.1, StV III 569,SEG 46:1229.

Βλ. Ξανθουδίδης (1908),243 κε, Wilhelm (1911),214, Haussoulier (1917),93-95, Muttelsee (1925),11,σημ. 3.

1 θεοί.

[τάδ' ἔ]βαδε τοῖς Γορτυνίοις καὶ τοῖς Λα-

[Type here]

[τίους ἐπὶ τῶν σὺν Εὐρυάνακτι κοσμό<ν>των τ[ο]

[. . .c.8. . . , Γόρτυνι], ἐπὶ τῶν σὺν Ὀμάρωι το

5[. . .c.9. . . Λατοῖ τ]ὰ σπονδάνς ἄγεν

[καὶ τὰν εἰράνα]ν αἰεὶ καὶ τὰ δίκαια δια-

[κρίενεν ἐν ἀλλάλ]οις. τὰ μὲν φανερὰ πράξα-

[ντας αὐθαμερὸ]ν ἀποδόμεν, τῶν δὲ ἀφα-

[νέων δόμεν πρ]ᾶξιν. αἱ δὲ τις ἀδικεῖσθα[ι]

10[φωνίοι(?) δικαστὰ]νς ἐλέσθω ὁ ἀδικιόμεν[ος]

[— — — — ὄν]ς κα λῆι αὐτός, ὁ μὲν Γορτύ-

[νιος Λατοῖ, ὁ δὲ Λάτι]ος Γ[ό]ρτυν[ι ο]ί δὲ αἰλε-

[θέντες δικασταὶ δικαδδὸ]ν[των ο]ί μὲν Γορ-

[τύνιοι {?vac.}² Λατ]οῖ, οἱ δὲ Λ[άτιοι Γόρτυνι]

15[ἐν διμή]νιω: [αἱ δὲ ο]ί αἰλεθέ[ντες μὴ δικάξαι]-

[εν(?), πρ]απτόντων ὁ κόσμος[ς ἕκαστον δικαστὰν(?) στα]-

[τῆρ]αν· τὸν δὲ νικαθέν[τα τᾶι δίκαι πρ]απτόντων]

[ὁ κό]σμος τᾶν τριάκον[τα ἄμερᾶν τὸ νικάμα καὶ]

[ἀπ]οδόντων τῶ[ι ν]ικάσαν[τι — — — — —]

20[— —] ἄν κέλη[ται — —] νικάμα ΑΙ[— —]

[. . . . : αἱ δὲ κα μὴ π]ράξαιεν, αὐ[τοὶ ἀποτεισάντων]

[. . . . .c.15. . . . .]ΟΡΙΟΙ ΕΝ ΑΥΤΟΙ[— —]

[— — — — τῶ]ι νικάσαντι ἢ Ω[— — — — — —]

[— — — — — — α]ὐτόν τε καὶ τὰ β[ίδια — — —]

25[— — — —]ΑΝΟΝΑΙΟΥΧΟΡΙ[— — — — —]

[Type here]

[— — — — αὶ δὲ μὴ π]ράξαιεν, ὑπόδ[ικοὶ ἔστων το]

[διπλόω(?) — — —]ΕΛΟ[. . .]ΟΜ[.]ΛΗ[— — — —]

[— — — — — τῷ αἴλ(?)]ιζόμενον δικάτ-

[τεν(?)— — ὁ ἀδικιόμεν]ος τῷ κόσμῳ ἐπὶ

30 [τ]ῷ ἐπισταμένῳ [κό]σμο, τὸς κα αὐτοῦς

ἔλθεται δικαστάνης· ὁτεῖος δὲ κα κόσμος

μὴ βέρδηι κατὰ τὰ γεγραμμένα ἀποτει-

σάτω παρ τὸν τίτα[ν] ἀργυρίῳ διακοσίῳ στατήρας

ἕκαστος ὁ κόσμος· μ[ω]λῆν τὸν λείοντα

35 κῆχεν τὰν ἡμίαν, τὰν δὲ ἡμίαν τὰι πό-

λι· τιμαῖς δὲ χρησιόμεθα ταῖς ἐς τοῦ δια-

γράμματος τοῦ τῶν Κρηταιέων ἅϊ ἐκάσ-

των ἔγραπται· κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ ὑ-

πόβοικοι ὑπεχόντων τὸ δίκαιον τοῖς Λα-

40 τίσις Γόρτυνι· ἀναγρ[α]ψάντων δὲ βε-

κάτεροι ἐν βρυταν[εῖω] τὰ ἠγγραμμένα.

{?vacat}²

11. Συμμαχία Γορτυνίων, Ἰεραρυτινίων καὶ Πριανσέων .

[ ]Κρήτη — Γόρτυνα — ἀρχές 2^{ου} αι.π.Χ.

Deiters (1904a),49, [SGDI 5024]. IC IV 174.

Jacobstahl (1907),78, Maiuri (1909/10),431,Guarducci (1950a),243-4, Effenterre (1994),24.

face A, [θεὸς ἀγαθ]ός· [— — — — — — — — — — —
front.1 — — — — — — — — — — —]

[σ]υμμένον[τ]ας ἐν τ[ᾱ]ι κο[ινᾱ]ι στάλαι, Γόρτυνι μὲν ἐπὶ
τῶν σὺν — — τῶι — —ω]-
νύμω, ἐν δ' Ἱεραπύτναι ἐπ[ὶ τῶν — — — — — τῶν σὺν
— — — — — τῶι — —]
δος κορμιόντων, ἐν Πριανσι[οῖ δὲ ἐπὶ τῶν — — — — —
— — κορμιόντων]
[τ]ῶν σὺν Αἰσίμωι τῶι Ἀβρα[γόρα. τάδε συνέθεντο οἱ
5 Γορτύνιοι κῶι Ἱερα]-
[π]ύτνιοι τοῖς Πριανσιεῦσιν κ[αὶ οἱ Πριανσιέες τοῖς
Γορτυνίοις καὶ το]-
[ῖς Ἱεραπυτνίοις· συμμαχη[σῆν τὸνς Πριανσιέας τὸν
ἅπαντα χρόνον ἀπ]-
λόως καὶ ἀδόλως καὶ ἐψ[ῆθηθαι τοῖς Γορτυνίοις καὶ τοῖς
Ἱεραπυτνί]-
[ο]ις καὶ πολέμω καὶ ἰρήνας ὅπ[υῖ κα παρακαλίωντι
αὐτοί, πολεμίοντας ἀ]-
[πὸ] χώρας ὧι κα καὶ ὁ Γορτύν[ιος κῶ Ἱεραπύτνιος.
10 πορτὶ δὲ τὸνς Γορτυνί]-
[ν]ς καὶ τὸνς Ἱεραπυτνίονς [μήτε — — — — — — — —
— — — — — — — — μήτε]
[π]οτὲ ἄλλ[λοι]ς ἐπιτραψῆν, κ[ατὰ τ' αὐτὰ δὲ καὶ οἱ
Γορτύνιοι κῶι Ἱεραπύτ]-
[ν]ιοι πορτὶ τὸνς Πριανσιέα[ς μήτε — — — — — — — —
— — — — — μήτε ποτὲ ἄλλοις]
ἐπιτραψῆν· αἱ δὲ τίς κα ἀ[ποτάμνηται χώρας τᾶς
Πριανσιέων, βοα]-
15 θησίοντι οἱ τε Γορτύνιοι κῶι [Ἱεραπύτνιοι τοῖς
Πριανσιεῦσιν παντὶ σθένε]-
[ι] ἀπροφασίστως καὶ κατὰ [γᾶν καὶ κατὰ θάλαθθαν.
ὄροι τᾶς Πριανσί]-
[α]ς· ἀπὸ θαλάθθας ἐς Πορω[— — — — — — — — — —
— — — — — — — —]
[. .]κωνος δηράδα καὶ κατὰ τ[— — — — — — — — — —
— — — — — — — —]
[.]υλιειον ἐς τὰν δηράδα κῆς Κ.[— — — — — — — — — —
— — — — — — — — τ]-
ὁ Ταντάλιον ἄι οἱ ὠροί ἐντι ε[— — — — — — — — — —
20 — — — — — — — — κα]-
τὰ τὸν ῥόον ἐς τὸν Μιξαυ[— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — —]
ἄι οἱ ὠροί κίαται κα[ῖ] ἐς κεφα[λα — — — — — — — — — —
— — — — — Ττηνὸ]-
[ς] τῶ Βιδάταω κ' ἐς τὰνς Ἄντρι[— — — — — — — — — —

[Type here]

— — — — —]
[ἐς] τὰν βωϊᾶν Ὀπυκόππαν καὶ κ[— — — — —]
— — — — —]
[. .] δαιεαχαι ὁ ποταμὸς ὁ Πανδ[— — — — —]
25 — — — — —]
[. .] καὶ ποταμὸν τὸν Τηλεφίλα[ν — — — — —]
— — — — — καὶ ποτα]-
[μὸν τὸν Φαρανγίταν κῆς τ[— — — — —]
— — — — —]
[.] ἐς τὸνς φοίνικανς τὸν[ς — — — — —]
— — — — —]
[.] χα. μακροσ ἐς τὰν ὁδὸν τὰ[ν — — — — —]
— — — — —]
[τᾶ]ς περικότω χώρας. τὰν Ἰαρ[απυτνίων χώραν — —]
30 — — — — — ἀπὸ θα]-
[λά]σσας ἄμ ποταμὸν Ἀγκαία[ν — — — — —]
— — — — —]
[τὰ]ν Βιαννίαν. τὰν δὲ χώραν τ[— — — — —]
— — — — —]
[. .] τῶν Πριανσιέων ἐξέστω .[— — — — —]
— — — — —]
[ὥ]σπερ καὶ ἐς τὰν ἰδίαν πόλιν τε[— — — — —] ἐξαγωγὰν δ'
ἤμεν τῶι τε Γορτυνί]-
[ω]ι καὶ τῶι Ἰα[ρ]απυτνίωι καὶ Π[ριανσιεῖ — — — — —]
35 — — — — — κατὰ γᾶν]
[μὲ]ν ἀτελεί, κατὰ θάλαθθαν δὲ [καταβάλλονσι τέλη
κατὰ τὸς νόμος]
[τὸς ἐκατέρωθι κει]μένος· θύ[εν δὲ — — — — —]
— — — — —]
[.] οἰβ[— — —] καὶ θίασον συν[— — — — —]
— — — — — — — — — — — ἐς τὰ]
[Π]ύθια σ[υν]έρπεν θίασον [— — — — —]
— — — — —]
[.] τεθεθω καὶ κοινοτότω ν[— — — — —]
40 — — — — —]
[κ]όρμον ἐκατέρωθι τὰ ἐν τᾷ στ[ά]λαι τᾶιδε
γεγραμμένα — — — — —]
[τὸ]ς τούτων δρομ[. . .] ὁ ἐν τῶι[— — — — —]
— — — — —]
[. .] λοσθιο[— — — — —] αἰ[— — — — —]
— — — — — — — — — — — δέ]
[κα] μὴ κατ[— — — — —]
— — — — —]

[Type here]

45 [— — — —]τ[. . . .]επε[— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — —]
{² *triginta circiter versus desunt*}²

46 [— —] . . τω . . . . . [. . .] τῶ ἀδικ[— — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — —]
[. .] κλαρωντων [. . . .] πων . [— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — —]
[. κ]υρία ἔστω, τὸ δὲ συνκυρ[— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — —]
[. .] ι τὸ ἐπικριτήριον ἐν ἀμέραις [— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — τὸ]
[ἐ]πικριτήριον ἐν ἀμέραις πεν[τ — — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — — — — — — —]

50 [. .] κα μὴ ἰθθοντι ἢ ἰθθάντες α[— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — — — — — — —]
[.] ταδδ' ἀπογράφονσι τὰν δικ[— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — — — — — — —]
[.] ἐν κατὰ τὸ διάγραμμα τῶν Κ[ρηταιέων — — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — — — — — — —]

[δι]αγράμματος ἐξ ἡμίνας οδ[— — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — — — — — — —]

55 [.] ν ἐχέτω τὸ ἡμάτιον ἀμφανῶ κ[ὠ Γορτύνιος κὠ
Ἱεραπύτνιος Πριανσιοῖ κὠ]
[Π]ριανσιεύς Γόρτυνι. ὄρκος Π[ριανσιέων Γορτυνίοις
καὶ Ἱεραπυτνίοις]
[ὄμ]νύω τὰν Ἰστίαν καὶ Ττῆνα [Βιδάταν καὶ Ττῆνα
Μοννίτιον καὶ Ττῆνα]
[Σκ]ύλιον καὶ Ττῆνα Ὀράτριον κ[αὶ Ἴηραν καὶ
Ἀθαναίαν Πολιάδα καὶ Ἀθα]-
[ν]αίαν Ὠλερίαν καὶ Ἀπόλλων[α Πύθιον καὶ Λατῶ κ'
Ἄρτεμιν κ' Ἄρεα καὶ Ἄ]-
[φρο]δίταν καὶ Ἐρμᾶν Δακύτιο[ν καὶ Κωρηῆτας καὶ
60 Νύμφανς καὶ Ἐλεύ]-
[θυ]αν Βινατίαν καὶ θιὸς πάντ[ας καὶ πάνσας· — — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — — — — — — — — — — — — — —]

[. .] τὸν ἄ]παντα χρόνον ἀπλό[ως κ' ἀδόλως καὶ
συμμαχησῆν τοῖς Γορτυ]-
face B,
back.63 [νίοις καὶ τοῖς Ἱαρχυτνίοις ἀπλόως] κ' ἀ[δόλ]ως καὶ
ἐψηῆθαι τοῖς
[Γορτυνίοις καὶ τοῖς Ἱαρχυτνίοις καὶ] πολέμω καὶ
ἰρήνας ὅπυῖ κα
[παρακαλίωντι αὐτοί, πολεμίωντας] ἀπὸ χώρας ᾧ κα
65 κὠ Γορτύν[ι]-

[ος καὶ ὁ Ἰαραπύτνιος καὶ πάντα τ' ἄλλα] καθεξῆν τὰ
ἐν τᾷ σ[υν]-
[θήκαι τᾷδε γεγραμμένα. ταῦτα δὲ εἶ] μὲν εὐορκίοιμεν,
ἰλέος ἧμ[εν]
[ἀμῖν τὸς θεὸς πάντας καὶ πάνσας τὸς ὠμό]σαμεν· εἰ δ'
ἐπιορκίοιμεν, μή[τε]
[ἀμῖν γὰν μήτε δένδρεα καρπὸς φέρειν μή]τε γυναικάς
τίκτεν κατὰ φύ]-
[σιν τῷ τε πολέμῳ νικεῖσθαι καὶ κα]κίστῳ ὀλέθρῳ
70 ἐξόλλυσ[θαι]
[αὐτοὶ τε καὶ — — — οἱ δὲ θεοὶ — —] τε χίλιοι
ἀμῖν εἶεν. ὄ[ρ]κος Γ[ορ]-
[τυνίων καὶ Ἰαραπυτνίων τοῖς Πριανσιεῦσιν]· ὀμνύω
τὰν Ἰστίαν καὶ Τ[τῆ]-
[να Βιδάταν καὶ Ττῆνα Μοννίτιον καὶ Ττῆνα Σκύλιον
καὶ Ττῆνα [Οῤά]-
[τριον καὶ Ἦραν καὶ Ἀθαναίαν Πολιάδα] καὶ Ἀθαναίαν
Ὠλερίαν κα[ὶ Α]-
[πόλλωνα Πύθειον καὶ Λατῶ κ' Ἀρτεμιν κ' Ἄρε]α κ'
75 Ἀφροδίταν καὶ Ἐρμᾶν Δα[κὺ]-
[τριον καὶ Κωρῆτας καὶ Νύμφανς καὶ Ἐλεύ]θυιαν
Βινατίαν καὶ θεὸς [πάντας]
[καὶ πάνσας· εὐνοησῆν τοῖς Πριανσιεῦσι]ν τὸν ἅπαντα
χρόνον [ἀπλόως]
[κ' ἀδόλως — — — — —]ντο
οὔτ' αὐτοὶ ἀφαιλ[ησόμεθα]
[οὔτ' ἄλλοις ἐπιτραψῶμεν, αἱ δὲ κα ἄλλος
τις] ἀφαιλῆται ἢ πολεμ[ήσῃ τοῖς]
[Πριανσιεῦσιν, βοαθησίοντι οἱ τε Γορτύνι]οι καὶ οἱ
80 Ἰαραπύτνιοι τ[οῖς]
[Πριανσιεῦσιν κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ πάντα τ'] ἄλλα
καθεξῆν τὰ ἐν [τᾷ]
[συνθήκαι τᾷδε γεγραμμένα — — — — —]
ἰλέ]ονς ἧμεν τὸς τα. [-]
[- —]
εἰ δ' ἐπιορκίοιμεν, μήτε
ἀμῖν] γὰν μήτε δέν[δρεα καρ]-
[πὸς φέρειν μήτε γυναικάς τίκτεν κατὰ φύσιν] τῷ τε
πο[λέμῳ]
[νικεῖσθαι καὶ κακίστῳ ὀλέθρῳ ἐξόλλυσθαι α]ὐτοὶ [τε
85 καὶ — —]
[- — — — — οἱ δὲ θεοὶ — — — — — — — — — — — — — — — — —]
— — — —]
[- —]

[Type here]

— — — — —]

12. Ψήφισμα των Επιδαμνίων υπέρ των Μαγνήτων για το διαιτητικό τους ρόλο υπέρ των Κρηταιέων. 208π.Χ

Kern IMagn. 46, Syll² 259, Syll³.560 (ll. 2, 30, 39-46), Syll³ 60, SEG 33: 966, SEG 35: 1128, SEG 45 :696,49 633, SEG 56 :167, SEG 57 :560, Holleaux, Rev. eXanc. (1901), 123, De Decker, Rev. Phil. XXIX (1905), 161, Cabanes P.-Drini F., *Corpus des inscriptions grecques d'Illyrie*, (2007).

παρά Επιδαμνίων.

[ἔ]δοξε τῶι δάμωι ἐπὶ ἄρχοντος Φαλακρ[ί]ωνος τοῦ

.....]φῶντος 1, μη[ν]
[ὸς Ἀλι[ο]τροπίου· [ἐπειδὴ Μ]άγ[νητες] οἱ ἐπὶ Μαι[ά]νδρ[ου], συγγενεῖς ὄντες καὶ φίλοι
τῶν Ἐπιδαμνίων, εὐ[σεβ]έως [διακείμενοι ποτὶ τό θεῖον καί τὰ κάλ]λιστα αἰο[ο]ύμενοι
τῶ[ν] | κατ' ἀνθρώπο[υς] ἀφεςτά[λκα]ντ[ι] προεβευτάς, τ[ο]ύς δέ αὐ[τούς] καὶ
θια[ρο]ύς, Σωσικ[λῆ] | Διοκλέος, Ἀρι[σ]τ[ο]δαμ[ι]ον Διοκλ[έ]ος, Διότιμον Μηνοφί[λου], οἱ
ποτελθόντες ποτὶ τὰν βουλάν καὶ [τόν] δάμ[ον] ἀμῶν τό ψά[φισμα] ἀπεδωκα[ν] καὶ
αὐτ[ο]ί διελέχθην μετὰ πά[σας] φ[ι]λοτιμία[ς] ἐμφανίξ[αντες τὰν] τᾶς Ἀρτέμιδος
ἐπιφάν[ειαν] καὶ τὰν γεγενημέν[αν] βοάθειαν ὑπὸ τ[ῶ]ν π[ρ]ο[γόνων] αὐτῶν [εἰς τό
ἱερόν τό ἐν Δελφ[οῖς],

10 νικασάντων μάχαι τούς) βα[ρ]βάρους το[ύς] ἐπιστο[ρατεύ]σαντας ἐπὶ διαρπαγαῖ τῶ[ν]
τοῦ [θ]εοῦ χρημάτων, καὶ τὰν εὐε[ργ]εσίαν, ἃν [συ]ντελέσαντο εἰς τό κοινό[ν] τῶν
Κρηταιέων δι[α]λύσαντες τόν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐνεφάνισαν δέ καὶ τὰς εἰς τοὺς
ἄλλους [Ἑ]λλάνας γεγενημένας εὐε[ργ]εσίας διὰ τε τῶν τοῦ θεοῦ χρησμῶν καὶ διὰ
τῶ[ν] ποιητῶν καὶ διὰ τῶν [σ]το[ι]αγράφων τῶν συγγεγραφότ[ων] τὰς
15 Μαγνητῶν πρ[ό]ξις[ι]ς παρανέγνωσαν δέ καὶ τὰ ψαφίσματ[α] τὰ ὑπάρχοντα
αὐτοῖς παρά ταῖς πόλ[ε]σιν, ἐν οἷς ἦν καταγε[γραμμέ]ναι τιμαὶ τ[ε] καὶ
στέφαν[ο]ι εἰς δόξαν ἀνίκοντα (τᾶι) [πό]λ[ε]ι, τοῦ θεοῦ τοῦ ἐν | Δελ[φ]οῖς
χρήσαντος λώιον εἶμ[εν] καὶ ἄμεινον τοῖς σε[βο]μέ[νοις] Ἀρτεμιν
Λευκο[φ]ρηνῶν καὶ τὰν πόλιν καὶ τὰ γ[ὰρ] χώραν τ[ῶ]μ [Μαγνήτων] ἰ[ε]ράν
καὶ ἄσυλον νομιζόν[τ]εσι, τόν δάμον ἐψαφίσθαι τᾶι

20 ἀρχαγέτιδι τᾶς πόλιος [Ἀρ]τέμιτι συντελεῖν θυσ[ί]α[ν] τε καὶ
πανάγυριν καὶ ἀγῶνα στεφανίταν ἰσοπύθιον μου[σι]κόν τε καὶ γυμνικόν
καί [ἰ]π[ι]κόν παρεκάλουν δέ καὶ ἄμε ὄντας οἰκείους καὶ φίλους
[ἀ]ποδέξασθαι τὰν τε θ[υ]σίαν καὶ τὰν ἐκεχ[ε]ρίαν καὶ τόν ἀγῶνα

[Type here]

στεφανίταν ἰσο[πύ]θιον ταῖς τιμαῖς. [ἔ]δοξε τᾷ βουλᾷ καὶ τῷ δάμῳ τῷ Ἐπιδαμνίων τυχ[αῖς] ἐπὶ ταῖς ἀρίσταις ἀπ[ο]κρίνασθαι Μάγνησιν, 25 ὅτι ὁ δῆμος ὁ τῶν Ἐπιδαμνίων [αὐτ]ός τε ποτὶ τό θεῖον εὐ[σεβέ]ως τυγχάνει διακεῖμενος, πάτριόν τέ ἐστὶν αὐ[τῷ] καὶ τὰς τῶν οἰκείων (τιμὰς συναύξειν ἐπαιν[έ]σαι δέκαί[τ]όν δᾶμον τόμ Μαγ[ν]ήτων ἐπὶ τε τᾷ ποτὶ τοὺς θεοὺς εὐσεβείαι καὶ ἐπὶ τ[ᾶ]ι ποτὶ τοὺς [Ἑλλαν]ας εὐνοί[αι] καὶ ἐπὶ τᾷ εὐεργεσίαι | τᾷ τε εἰς τό ἱερόν τό ἐν Δελφοῖς καὶ εἰς] τ[οὺς] ἄλλους Ἑλληνας]δέχεσθαι δέ καὶ τόν | ἀγῶνα ὃν συντελοῦντ[ι]

Μάγνητες τᾷ Ἀρτέμι[τ]ι τ[ᾶ]ι Λ[ε]υκ[οφ]ρηναῖ στεφανίταν

30 ἰσο[πύ]θιο[ν, καθὼς] ἐπαγγ[έ]λλοντι ὃ τε ἀρ[χ]ιθ[έ]ω[ρος καὶ οἱ] θε[ω]ροί, καὶ ὑπάρχειν τοῖς νικῶν[τε]σσι παρὰ τὰς πόλι[ος] δέδοται]. εἶμεν δ[έ] τάν πόλιν κα[ί] τὰ γ[χ]ώραν τὰ[ν] Μαγ[ν]ήτων ἱεράν καὶ ἄστυ[λον, καθότι] ὁ Ἀπόλλων ὁ ἐν [Δελφοῖ]ς ἐχρησεν ἐπαινέ[σαι] δέ τ[όν] τε ἀρχιθέωρον [Σωσικλῆ] καὶ τοὺς [θι]αροὺς, Ἀριστόδαμον, Διότιμο[ν]

35 ἐπὶ τ[ε]τᾷ ὑπὲρ τὰς πατρί[δος] φιλοτιμί[αι] καὶ ἀ[να]στροφᾷ] αἱ ἐποιήσαν[το] ἀξίως ἀμφοτεράν τᾶν πολίων καὶ εἶμεν] δ[έ] αὐτ[οὺς] προξένους κα[ί] εὐεργ[έ]τασ τῆς πόλιος τῶν | [Ἐπιδαμνίων ὅπως δέ τὰ ἐψαφισ]μένα μετὰ τὰς τῶν θε[ῶν] εὐ[νοίας] νῦν τε καὶ εἰς | [τόν] ἀεὶ χρό[νον] ἐπ' ἀγαθῷ συντ[ε]λεῖται τῷ [τ]ε Μα[γ]νήτων] καὶ Ἐπιδαμνίων, τόμ]πρὸς τ[αν]ιν [κατεύχεσθαι τᾶ]ι Ἀρτέμιτι τᾷ Λε[υκοφρη]ναῖ καὶ 40 τᾷ Ἑστίαι* καλέ[σα]ντα δ' αὐτ[οὺς] εἰς τό πρυταν[εῖο]ν ἐπὶ τᾶν κοινάν ἐστ[ί]αν, ἱερεῖον θῦσαι ἐφέστιον καὶ δίδο[σθαι] αὐτοῖς] τὰ σκέλη καὶ τό νάκος κα[ί] καταλιπ[έ]σθαι αὐτοῖς] σκέλος] καὶ τό νάκος καὶ ἐνεκέχηρον] ἀργυρίου Κορινθίου | [ἡμιμναῖον, δόμεν δέ καὶ τᾷ θεᾷ ἀργυ]ρίου ἡμιμναῖον, [ὑπάρχεν] δέ καὶ τὰ κατάλοιπα] [ὥσπερ καὶ τοῖς θιαροῖς τοῖς] ἀεὶ ἠκόντεσσιν εἰς ἀ[μέ*] ὅτε δέκα] ἐς καιρόν ἦι τᾶν συν[τε]λουμένων θυσιαῶν κ[αί] τοῦ] ἀγῶνος, [ἀποστέλλεν τοὺς] συνθύσοντας ἵνα δέ καὶ ἅ ὑποδοχὰ τῶν ἀεὶ ἀποστελλομένων ἐγ[ὼ] Μαγνησίας ἀξία γίνηται τᾶμ [π]ολίω[ν] ἀμφοτεράν, θεωροδόκον] παρ' ἡμῖν ἐλέσθαι ἀναγράψαι δέ καὶ τό ψάφισμα ἐμ βουλευτηρίω».

13. Συνθήκη ἰσοπολιτείας καὶ ἐγκτήσεως Ἱεραπυτνίων καὶ Πριανσέων (διάγραμμα).

Ἱεράπυτνα — λίγο μετὰ το 205π.Χ.

[Type here]

Κατεγράφη από Halbherr (vv 1-37), CIG 2556, Caner. Del² 119, Hicks (1882) αρ.172, Michel (1900) 16, Blass SGDI 5040, Guarducci ,IC III iii 4 , SV 28 Kritzas SEG 53 942, SEG 58 977, SEG 58 990, Magnelli , αρ. 15. Το κείμενο απόκαταστάθηκε από τον Kritzas Ch. ,*Nuova copia da Gortina del trattato fra Gortinii e Priansii, in EPIGRAPHICA, Atti delle Giornate di Studio di Rom di Atene in memoria di Margherita Guarducci (1902-1999), [Opuscula Epigraphica 10], Roma 2003, 107-125.*
Βλ. επίσης Σκιάς (1891), 24, (ιδ.στ.30), Levi (1925), 214 (ιδ. στ.38), Muttelsee (1925), Thiel (1926), 61, v. Mijnsbrugge (1931), 38, 78, 55, 68, Guarducci, Epigraphica II, (1940), (1942), 47, 149 κε , Gawantka (1975), 31, Petropoulou (1985), 51 σημ. 220, Chaniotis (1986), 161 , Craven (2009), 21-24.

θ]εὸς ἀγαθ[ός].

ἀγαθαῖ τυχαὶ καὶ ἐπὶ σωτηρία. ἐπὶ κόσμ[ων ἐν μὲν]

Ἱεραπύτναι τῶν σὺν Ἐνίπαντι τῷ Ἑρμαίῳ μ[ηνὸς]

Ἱμαλίῳ, ἐν δὲ Πριανσιοῖ ἐπὶ κόσμων τῶν σὺ[ν Νέωνι τῷ]

5

Χιμάρω καὶ μηνὸς Δρομήῳ. {²vac.}² τάδε συνέθε[ντο καὶ συνευ]-

δόκησαν ἀλλάλοις Ἱεραπύτνιοι καὶ Πριανσιοὶ [ἐμμένον]-

τες ἐν ταῖς προὔπαρχώσαις στάλαις ἰδίαί τε [τᾶι κειμέναι]

Γορτυνίοις καὶ Ἱεραπυτνίοις καὶ τᾶι κατὰ κοινὸν.[Γορτυνίοις]

καὶ Ἱεραπυτνίοις καὶ Πριανσίοις καὶ ἐν τᾶι φιλίαι [καὶ συμμα]-

10

χίαί καὶ ὄρκοις τοῖς προγεγονόσι ἐν ταύταις τ[αῖς πόλεσιν]

καὶ ἐπὶ τᾶι χώραι ἃὶ ἑκάτεροι ἔχοντες καὶ κρατόν[τες τὰν συν]-

θήκαν ἔθεντο ἐς τὸν πάντα χρόνον. {²vac.}² Ἱεραπυτν[ίοις]

καὶ Πριανσίοις ἡμεν παρ' ἀλλάλοις ἰσοπολιτείαν καὶ ἐπιγα-

μίας καὶ ἔνκτησιν καὶ μετοχὰν καὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων

15

πάντων, ὅσοι κα ἔωντι ἔμφυλοι παρ' ἑκατέροις, καὶ πωλόν-

τας καὶ ὠνωμένος καὶ δανείζοντας καὶ δανειζομένος

καὶ ἄλλα πάντα συναλάσσοντας κυρίως ἡμεν κατὰ

τὸς ὑπάρχοντας παρ' ἑκατέροις νόμος. {²vac.}² ἐξέστω δὲ τῷ

τε Ἱεραπυτνίῳ σπεῖρεν ἐν τᾶι Πριανσίοι καὶ τῷ Πριαν-

20

σειῇ ἐν τᾶι Ἱεραπυτνίοι διδῶσι τὰ τέλεα καθάπερ οἱ ἄλλοι

πολίται κατὰ τὸς νόμος τὸς ἑκατερῆ κειμένος. {²vac.}² εἰ δὲ τί

κα ὁ Ἱεραπύτνιος ὑπέχθηται ἐς Πριανσ[ί]ον ἢ ὁ Πριανσιεύς

ἐς Ἱεράπυτναν ὀτιοῦν, ἀτελέα ἔστω καὶ ἐσαγομένῳ καὶ

ἐξαγομένῳ αὐτὰ καὶ τούτων τὸς καρπὸς καὶ κατὰ γὰν

25

καὶ κατὰ θάλασσαν· ὧν δὲ κα ἀποδῶται κατὰ θάλασσαν ἐώ-

σας ἐξαγωγᾶς τῶν ὑπεχθεσίμων ἀποδότω τὰ τέλεα
κατὰ τὸς νόμος τὸς ἑκατερῇ κειμένος. {?vac.}² κατὰ ταυτὰ δὲ
καὶ εἴ τις κα νέμ[ηι ἀτε]λῆς ἔστω· αἱ δὲ κα σίνηται ἀποτεισά-
τω τὰ ἐπιτίμια [ό] σι[νό]μενος κατὰ τὸς νόμος τὸς ἑκατερῇ κει-

30

μένος. πρειγῆια δὲ ὦ [κ]α χρεῖαν ἔχη πορηίω, παρεχόντων
οἱ μὲν Ἱεραπύτνιοι κόσμοι τοῖς Πριανσιεῦσι, οἱ δὲ Πριανσιέ<ε>ς
κόσμοι τοῖς Ἱεραπυτνίοις· αἱ δὲ μὴ παρισχαῖεν, ἀποτεισάν-
των οἱ ἐπίδαμοι τῶν κόσμων τᾶι πρειγείαι στατηῆρας δέκα.
ὁ δὲ κόσμος ὁ τῶν Ἱεραπυτνίων ἐρπέτω ἐν Πριανσιοῖ ἐς

35

τὸ ἀρχεῖον καὶ ἐν ἐκκλησίαι καθήσθω μετὰ τῶν κόσμων,
ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τῶν Πριανσιέων κόσμος ἐρπέτω ἐν Ἱε-
ραπύτναι ἐς τὸ ἀρχεῖον καὶ ἐν ἐκκλησίαι καθήσθω μετὰ
τῶν κόσμων. ἐν δὲ τοῖς Ἡραίοις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐορταῖς
οἱ παρατυγχάνοντες ἐρπόντων παρ' ἀλλάλος ἐς ἀνδρήι-

40

ον καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται. ἀναγινωσκόντων δὲ τὰν
στάλαν κατ' ἐνιαυτὸν οἱ τόκ' αἰ κοσμόντες παρ' ἑκατέ-
ροις ἐν τοῖς Ὑπερβώιοις καὶ προπαραγγελόντων ἀλλά-
λοις πρὸ ἀμερᾶν δέκα ἢ κα μέλλωντι ἀναγινώσκεν·
ὅποιοι δὲ κα μὴ ἀναγνῶντι ἢ μὴ παραγγήλωντι ἀπο-

45

τεισάντων οἱ αἴτιοι τούτων στατηῆρας ἑκατόν, οἱ μὲν
Ἱεραπύτνιοι κόσμοι τῶν Πριανσιέων τᾶι πόλει, οἱ δὲ
Πριανσιέες Ἱεραπυτνίων τᾶ πόλει. {?vac.}² αἱ δὲ τις ἀδικοίη
τὰ συνκείμενα κοινᾶι διαλύων ἢ κόσμος ἢ ιδιώτας, ἐ-
ξέστω τῶι βωλομένωι δικάξασθαι ἐπὶ τῶ κοινῶ δι-

50

καστηρίω τίμαμα ἐπιγραψάμενον τᾶς δίκας κατὰ τὸ
ἀδίκημα ὃ κά τις ἀδικῆση· καὶ εἴ κα νικάση, λαβέτω τὸ
τρίτον μέρος τᾶς δίκας ὁ δικαζάμενος, τὸ δὲ λοιπὸν ἔσ-
τω τᾶν πόλεων. αἱ δὲ τι θεῶν βωλομένων ἔλοιμεν ἀγα-
θὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων, ἢ κοινᾶι ἐξοδούσαντες ἢ ἰδία τι-

55

νὲς παρ' ἑκατέρων ἢ κατὰ γᾶν ἢ κατὰ θάλασσαν, λαν-
χανόντων ἑκάτεροι κατὰ τὸς ἀνδρας τὸς ἔρποντας
καὶ τὰς δεκάτας λαμβανόντων ἑκάτεροι ἐς τὰν ἰδί-
αν πόλιν. ὑπὲρ δὲ τῶν προγεγονότων παρ' ἑκατέροις
ἀδικημάτων ἀφ' ὧ τὸ κοινοδίκιον ἀπέλιπε χρόνω, ποιη-

60

σάσθων τὰν διεξαγωγὰν οἱ σὺν Ἐνίπαντι καὶ Νέωνι κό[σ]-
μοι ἐν ὧι κα κοινᾶι δόξῃ δικαστηρίω ἀμφοτέραις ταῖς πό-

[Type here]

λεσι ἐπ' αὐτῶν κοσμώντων καὶ τὸς ἐγγύος καταστασάν-
των ὑπὲρ τούτων ἀφ' ἃς κα ἀμέρας ἀ στάλα τεθῆι ἐμ μη-
νί. ὑπὲρ δὲ τῶν ὕστερον ἐγγινομένων ἀδικημάτων προ-

65

δίκωι μὲν χρήσθων **καθὼς τὸ διάγραμμα ἔχει**· περὶ δὲ τῶ
δικαστηρίῳ οἱ ἐπιστάμενοι κατ' ἐνιαυτὸν παρ' ἑκατέρους
κόσμοι πόλιν στανυέσθων ἄγ κα ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσι[ι]
[δό]ξῃ ἐξ ἃς τὸ ἐπικριτήριον τέλεται, καὶ ἐγγύος καθιστάν-
των ἀφ' ἃς κα ἀμέρας ἐπιστάντι ἐπὶ τὸ ἀρχεῖον ἐν διμήνῳ,

70

καὶ διεξαγόντων ταῦτα ἐπ' αὐτῶν κοσμώντων κατὰ τὸ
δοχθὲν κοινᾷ σύμβολον· αἱ δὲ κα μὴ ποιήσωντι οἱ κόσμοι κα-
θὼς γέγραπται, ἀποτεισάτω ἕκαστος αὐτῶν στατήρας
πεντήκοντα, οἱ μὲν Ἱεραπύτνιοι κόσμοι Πριανσίων τᾷ πόλει,
οἱ δὲ Πριάνσιοι κόσμοι Ἱεραπυτνίων τᾷ πόλει. αἱ δὲ τί κα

75

δόξῃ ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσι βωλουομέναις ἐπὶ τῶι
κοινᾷ συμφέροντι διορθώσασθαι, κύριον ἔστω τὸ διορ-
θωθὲν, στασάντων δὲ τὰς στάλας οἱ ἐνεστακότες ἐ-
κατερῇ κόσμοι ἐπ' αὐτῶν κοσμώντων, οἱ μὲν Ἱεραπύ-
τνιοι ἐν τῶι ἱερῶι τᾷς Ἀθαναίας τᾷς Πολιάδος καὶ οἱ

80

Πριάνσιοι ἐν τῶι ἱερῶι τᾷς Ἀθαναίας τᾷς Πολιάδος.
ὁπότεροι δὲ κα μὴ στάσωντι καθὼς γέγραπται ἀπο-
τεισάντων τὰ αὐτὰ πρόστιμα καθότι καὶ περὶ τῶν
δικαίων γέγραπται.

14. Συνθήκη Γορτυνίων καὶ Καυδίων (διάγραμμα , κοινοδίκιον).

Κρήτη — Γόρτυνα (Ἅγιοι Δέκα) — 3ος/2ος π.Χ αι.

Εκδ. Halbherr (1897),332, αρ. 37, Blass, SGDI 5022, Guarducci, IC IV 184, Davaras (1963),141-152,66 ,Bull.Epigr.(1966),355, SEG 23: 589 SEG 38 :889, SEG 45: 1231, SEG 46: 1203, SEG 47: 1375 ,SV 69.

Βλ. Gschnitzer (1958),38-39, σημ. 2, (1975),88-102, Larsen (1937),828,Guarducci (1930), 472-74,480,(1950a), 265, Willetts (1955),39,138, Chaniotis (1996), 407-419.

A.1

[Ἀγαθ]ᾶι τύχαι. ἐπὶ τῶν Αἰθελέων Γόρτυνι κορμιόντων

[Type here]

τῶν σὺν Ἑρταίῳ τῷ Ἀμνάτῳ ὄκα τὸ τέταρτον, μηνὸς
φευχανίῳ, {²vac.}² ἐν δὲ Καυδοῖ ἐπὶ τῶν σὺν Ὀφελάνδρῳ τῷ
Πόρτωνος. τάδε ἐπεχώρησαν οἱ Γορτύνιοι τοῖς τὰν Κα[ῦ]-

5

δον φοικίονσι· ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους καὶ αὐτοδί-
κους τὰ πορτὶ ψεαυτὸν φοικῆν, μένονσι ἐν τῷ κατασ<τάσ>ι αἱ
οἱ Γορτύνιοι κατέστασαν χήπομένους κῆμ πολέμῳ χιρήν[αι]
τοῖς Γορτυνίοις, χρημένους νόμοις τοῖς ἰδίοις. φέρειν δὲ τὸν
ἐν Καυδοῖ φοικίονταν τῶν γινομένων πάντων ἐν τῷ χώρῳ

10

δεκάταν καθὼς οἱ Γορτύνιοι, πλὰν θνατῶν καὶ τῶν λιμένων τᾶς
προσόδῳ καὶ λαχάνων· ταῦτα δ' αὐτοὶ ἐχόντων. {²vac.}² ἀλῶν δὲ δι-
δόντων χιλιάδας πέντε κατ' ἐνιαυτόν, παλλαμβανέτω δὲ ὁ
πρεῖγιστος καὶ οἱ ὄροι τὰς πέντε χιλιάδας ἐς τὰν ἀλᾶν, καὶ αἱ
μέ[ν κ]α λείωντι διακομιπτόντων οἱ τὰν Καῦδον φοικίοντες ἐφ' ἡ-

15

μίνας, αἱ δὲ μὴ λείοιεν ἐξαρτυόνθων αὐτοὶ οἱ Γορτύνιοι. Διδόν-
των δὲ καὶ ἀρκεύθων μεδίμους διακατίους ἦκ' ἦι φο-
ρά, ἦ [δέ] κα μὴ ἦι φορὰ φεξήκοντα, περὶ δὲ τᾶς κομιδᾶς ἔσ[τω]
[κ]αθ[ῶ]ς τῶν ἀλ[λ]ῶν {²ἀλῶν}² ἡγρατται. {²vac.}² ὅ τι δὲ κ' ἐσπέτη ἐς
τὰν χώ-

[ραν ἐθ]θαλάθθας ἦμεν τῷ Ἀπέλλωνι τῷ [Πυτ]ίῳ τὰν δεκ[άταν].

B.1

[. . . .] IAIΔE[. . . . . c.30. . . . . οἱ ἐν Καυ]-
δοῖ φοικίοντες TAI[. . . . . c.25. . . . . αἱ δέκα]
χρήια ἦ ἀμπλεόντων. οἱ ἐ[ν Καυδοῖ φοικίοντες — — — — —]
[ο]ἱ Γορτύνιοι, τραφόντων δὲ [. . . . . c.24. . . . .]

5

[.]ιθέντων. αἱ τί κα δέη O[. . . . . c.21. . . . . -ν]-
τες. δίκας δὲ διδόμεν[. πρὸς ἀλλήλους(?) . . . c.10. . .]
[κ]ατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ λαμβάνεν . . . . . c.21. . . . .]
[δί]κην δὲ μὴ ἐξέστω KA[. . . . . c.24. . . . . Γορτυ]-
νίῳ. αἱ δὲ τις ἀδικίῳ τὸν [ἐν Καυδοῖ φοικίοντα, ἐρπέ(?)]-

10

τω ὁ ἀδικιόμενος τοῖς κόρ[μοις, νικῆν δ' ὄτερά κ' ὁμό]-
σωντι οἱ πλίεις. ταῦτ[α δὲ . . . . . c.27. . . . .]
MEN πάντα, τὸν ὄρ<κ>ον καὶ [— — — — — . αἱ δὲ τί κα ὁ μὲν]
Γορτύνιος τὸν ἐν Καυδοῖ [φοικίοντα αἰτιᾶται(?), οὗτος δὲ τὸν]
Γορτύνιον, μαίτυρι χ[ρ]ή[σασθαι, ὁ μὲν Γορτύνιος ἐκ τῶν ἐν Καυδοῖ]

15

φοικιόντων, ὁ δ' ἐν Καυδοῖ [φοικίων ἐκ τῶν Γορτυνίων. — — — — —]
χρησιόμεθα προδίκῳ αἱ [κα τὸ διάγραμμα ἔχει. ὁ δ' ἀδικιόμενος]

[Type here]

1 πα[ρ]ὰ τοῦ κοινοῦ τῶν Κρητῶν·
[ἔ]δοξεν Κ[ρ]ηταιέων τῶι κοινῶι συνελ-
[θ]ουσᾶν [τ]ᾶμ πολίων πασᾶν ἐς Βίλκω-
να ἐς τὸ ἱε[ρ]ὸν τῶ Ἀπέλλωνος τῶ Βιλ-
5 κωνίῳ, ἀγουμένων Γορτυνίων ἐπὶ
κόσμῳ{ι} Κύδαντος τῶ Κυννίῳ· ἐπει-
δὴ Μάγνητες οἰκειοὶ ἐντι καὶ φίλοι Κρη-
ταιέων πάντων, ἔδοξεν δέ τισιν αὐ-
τῶν ἐς τὴν Ἀσίαν ἀποικίαν στείλασθαι
10 ὑπάρχειν Μάγνησιν πᾶσιν οἰκειότατα
καὶ φιλίαν ἀγήρατον καὶ ἐμ πρυτανεί-
ῳ σίτησιν, καὶ εἰσάγουσιν καὶ ἐξάγουσιν
ἀτέ-
λειαν εἶμεν ἀσυλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ κατὰ πᾶ-
15 σαγ Κρήταγ καὶ ἔγκτησιν καὶ πολιτείαν,
δόμεν δὲ αὐτοῖς ἀποπλέουσιν ἐκάστα[μ]
πόλιν ἀργυρίῳ τέσσαρα τάλαντα κα[ὶ] σῖ]-
τομ πεπονημένον καὶ ἱερεῖα ὅσ' ἂν θέ[λω]-
[σ]ιν. [α]ὐ[τ]οῖ εἰς θυσίαν, [π]ροπέμψαι [δὲ]
αὐτοὺς μέχρι εἰς τὴν Ἀσίαν ταῖς μακραις
20 ναυσὶν καὶ συμπέμψαι αὐτοῖς τοξό-
τας εἰς πεντακοσίους ἄνδρας, προ-
πέμψαι δὲ καὶ ἀσπάσασθαι αὐτοὺς καὶ
ἄνδρας καὶ παιῖδας καὶ γυναῖκας καθ' ἀ-
λικίαν καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰς ἱερείας·
25 τὸ δὲ ψάφισμα τόδε εἰστάλαν λιθίναν
ἀναγράψαντας ἀναθέμεν εἰς τὸ ἱερόν τῶ
Ἀ[πέλ]λωνος τῶ Βιλκωνίῳ, δόμεν δὲ καὶ
Λευ-
[κί]ππωι τ[ῶ]ι Λυκίῳ τῶι καθαγεμόνι
γενομένῳ εἰς τὴν Ἀσί-
[αν Κρήτα]ς πάσας πόλεις ἀργυρίῳ
τάλαντον· τὸ δὲ ψά-
[φισμα τ]ὸ ἐπὶ ἱερέως Ἀγαιμένιος τῶ
30 Λ[αμ]παίῳ [—]

16. Συνθήκη ασυλίας μεταξύ Λαππαίων , Κρηταιέων και Τήνου.

Τήνος , αρχές 2^{ου} π.Χ.αι.

[Type here]

— — — — — ΚΑΣΤΩΧΩ — —
45 [— — — — — πρεσβ]ευτὰν —
— — — — — ΛΙ — — — — — ν.Καραίω — —
[— — — — — τὼς] Τηνίω[ς —]
— — — — — ΤΑΑ#7 — —

17. Συνθήκη Γόρτυνας, Ίεραπύτνας και Πριανσοῦ (διάγραμμα).

SV 27

Κρήτη. — Γόρτυνα (Άγιοι Δέκα) — λίγο μετά το 205 π.Χ.

Deiters (1904a),49,Blass SGDI 5024,Guarducci , IC IV 174 , SEG 52: 147
χρονολογεί περί το 200πΧ, SEG 53 : 942.

Βλ.Jacobstahl (1907),78,Maiuri (1909/10),431 .Muttelsee (1925),61,Guarducci (1950a)
,244, van Effenterre (1994),124.

A.1

[θεὸς ἀγαθ]ός. [τύχαι ἀγαθᾶι και ἐπι σωτηρία. — — — — —]
[.] .MMEN. .[.] .Σ. . . [.] IK[— — — — — τῶι — — — — —]
νύμω, ἐνδ' Ἱεραπύτναι ἐπ[ι τῶν — — — τῶν σὺν — — — τῶι — —]
δος κορμιόντων, ἐν Πριανσι[οἶ δὲ ἐπι τῶν — — — — — κορμιόντων]

5

[τ]ῶν σὺν Αἰσίμωι τῶι Ἄβρα[— — . τάδε συνέθεντο οἱ Γορτύνιοι κῶι Ἱερα]-
[π]ύτνιοι τοῖς Πριανσιεῦσιν κ[αἰ οἱ Πριανσιέες τοῖς Γορτυνίοις και το]-
[ι]ς Ἱεραπυτνίοις· συμμαχη[σῆν τόνς Πριανσιέας τὸν ἄπαντα χρόνον ἀπ]-
λόως και ἀδόλως και ἐψ[ῆ]θη και τοῖς Γορτυνίοις και τοῖς Ἱεραπυτνί]-
[ο]ις και πολέμω και ἰρήνας ὅπ[υ]ι κα παρακαλίωντι αὐτοῖ, πολεμίοντας ἀ]-
10[πὸ] χώρας ὀικα και ὁ Γορτύν[ιος κῶ Ἱεραπύτνιος. πορτι δὲ τόνς Γορτυνί]-
[ν]ς και τόνς Ἱεραπυτνίονς [μήτε κακοτεχνησῆν αὐτοὺς οὐθέν(;) μήτε]
[π]οτε ἄλλ[λοι]ς ἐπιτραψῆν, κ[ατὰ ταῦτὰ δὲ και οἱ Γορτύνιοι κῶι Ἱεραπύτ]-
[ν]ιοι πορτι τόνς Πριανσιέα[ς μήτε κακοτεχνησῆν αὐτοὺς(;) μήτε ποτε ἄλλοις]
ἐπιτραψῆν. αἰ δὲ τίς κα ἀ[ποτάμνηται χώρας τᾶς Πριανσιέων, βροα]-
15θησιόντι οἱ τε Γορτύνιοι κῶι Ἱεραπύτνιοι τοῖς Πριανσιεῦσιν παντὶ σθένη]-
[ι] ἀπροφασίστως και κατὰ [γᾶν και κατὰ θάλαθθαν. ὠροι τᾶς Πριανσί]-
[α]ς ἀπόθαλάθθας ἐς ΠΟΡΩ[— — — — —]
[. .]κωνος δηράδα και κατὰ Τ[— — — — —]

[Type here]

[. . .] κλαρώντων [. . . . .] ΠΩΝ[— — — — — τὰ δὲ κριθέντ(?)]-
[α κ]ύρια ἔστω. τὸ δὲ συνκυρ[— — — — —]
[. . .] τὸ ἐπικριτήριον ἐν ἀμέραις[— — — — —]
50[ἐ]πικριτήριον ἐν ἀμέραις πέν[τε(?) — — — — —]
— αἰ]
[δέ] κα μὴ ἰθθόντι ἢ ἰθθάντες Α[— — — — —]
— —]
[.] τὰ δδ' ἀπογράφονσι τὰν δίκ[αν — — — — —]
— —]
[.] ἐν κατὰ τὸ διάγραμμα τῶν Κ[ρηταιέων — — — — —]
[διαγράμματος ἐξ ἡμίνας. ὁ δ[ὲ] κόρμος αἶ κα ἔρπηι ἐς τὸ πρυτανεῖ]-
55 [ο]ν ἐχέτω τὸ ἡμάτιον ἀμφανῶ κ[ὼ] Γορτύνιος κῶ Ἰεραπύτιος Πριανσοῖ κῶ]
[Π]ριανσιεὺς Γόρτυνι < καὶ Ἰαραπύτναι >. ὄρκος Π[ριανσιέων] Γορτυνίοις καὶ
Ἰεραπυτνίοις· [ὀμ]νύω τὰν Ἰστίαν καὶ Ττῆνα [Βιδάταν καὶ Ττῆνα Ἀγοραῖον
καὶ Ττῆνα]
[Σκ]ύλιον καὶ Ττῆνα Ὀράτριον κ[αὶ] Ἥραν καὶ Ἀθαναίαν Πολιάδα καὶ Ἀθα]-
[ν]αίαν Ὠλερίαν καὶ Ἀπόλλων[α] Πύθειον καὶ Λατῶ κᾶρτεμιν κᾶρεα καὶ Α]-
60 [φρο]δίταν καὶ Ἐρμᾶν Δακύτιον καὶ Κωρήτας καὶ Νύμφανος καὶ Ἐλευ]-
[θυί]αν Βινατίαν καὶ θιὸς πάντ[ας] καὶ πάνσας. ἡμᾶν συμμαχησῆν τοῖς
Γορτυνίοις <καὶ τοῖς Ἰαραπυτνίοις>]
[ἐς τὸν ἄ]παντα χρόνον ἀπλό[ως] κἀδόλως καὶ ἐψηθῆναι τοῖς]
b.63 {[ἐς τὸν ἄπαντα χρόνον ἀπλόως] κἀ[δόλ]ως καὶ ἐψηθῆναι τοῖς]
[Γορτυνίοις καὶ τοῖς Ἰαραπυτνίοις καὶ] πολέμω καὶ ἰρήνας ὅπῃ κα
65 [παρακαλιώντι αὐτοί, πολεμίωντας] ἀπὸ χώρας ὧι κακῶ Γορτύν[ι]-
[ος καὶ ὁ Ἰαραπύτιος καὶ πάντα τᾶλ]λα καθεξῆν τὰ ἐν τᾷ σ[υν]-
[θή]και τᾷδε γεγραμμένα. ταῦτα δὲ εἰ] μὲν εὐορκίοιμεν, ἰλέος ἦμ[εν]
[ἀμῖν τὸς θιὸς πάντας καὶ πάνσας τὸς ὠμό]σαμεν· εἰδ' ἐπιορκίοιμεν, μή[τε]
[ἀμῖν γὰν μήτε δένδρεα καρπὸς φέρειν μ]ήτε γυναικας τίκτεν κατὰ φ[ύ]-
70 [σιν τῶι τε πολέμωι νικέσθαι καὶ κα]κίστωι ὀλέθρῳ ἐξόλλυσ[θαι]
[αὐτοῖ τε καὶ γενεά, οἱ δὲ θεοὶ μήτε εὖνοι(?) μ]ή]τε χίλαιοι ἀμῖν εἶεν. ὄ[ρ]κος Γ[ορ]-
[τυνίων καὶ Ἰαραπυτνίων τοῖς Πριανσιεῦσιν]· ὀμνύω τὰν Ἰστίαν καὶ Τ[τῆ]-
[να Βιδάταν καὶ Ττῆνα Ἀγοραῖον καὶ Ττῆνα Σκύλιον καὶ Ττῆνα [Ορά]-
[τριον καὶ Ἥραν καὶ Ἀθαναίαν Πολιάδα] καὶ Ἀθαναίαν Ὠλερίαν κα[ὶ] Α]-
75 [πόλλωνα Πύθειον καὶ Λατῶκ ἄρτεμιν κᾶρε]α κἀφροδίταν καὶ Ἐρμᾶν Δα[κύ]-
[πιον καὶ Κωρήτας καὶ Νύμφανος καὶ Ἐλεύ]θυιαν Βινατίαν καὶ θιὸς [πάντας καὶ]
[πάνσας· συμμαχησῆν τοῖς Πριανσιεῦσιν]· τὸν ἄπαντα χρόνον [ἀπλόως
κἀδόλως].
[τὰν δὲ χώραν, ἂν ἔχοντες τὰν συνθήκαν ἔθ]ε]ντο, οὐτ' αὐτοὶ ἀφαιλ[ησόμεθα]
[οὐτ' ἄλλοις ἐπιτραψῶμεν. αἰ δὲ κα ἄλλος τις] ἀφαιλῆται ἢ πολεμ[ῆι τοῖς]
80
[Πριανσιεῦσιν, βοαθησίοντι οἱ τε Γορτύν]ιοι καὶ οἱ Ἰαραπύτιοι τ[οῖς]
[Πριανσιεῦσιν κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ πάντα τ]ᾶλλα καθεξῆν τὰ ἐν [τᾷ συν]-
[θή]και τᾷδε γεγραμμένα. εἰ μὲν εὐορκίοιμεν, ἰλέ]ονος ἦμεν τὸς πᾶ[ντας]

[Type here]

[θιὸς οὐς ὠμόσαμεν· εἰδ' ἐπιορκίοιμεν, μήτε ἀμῖν] γᾶν μήτε δέν[δρεα καρ]-
[πὸς φέρειν μήτε γυναικας τίκτεν κατὰ φύσιν] τῶι τε πο[λέμωι]

85

[νικέσθαι καὶ κακίστῳ ὀλέθρῳ ἐξόλλυσθαι ἀ]ὐτοῖ [τε καὶ γενιά],
[οἱ δὲ θεοὶ μήτε εὖνοι μήτε ἴλεοι ἀμῖν εἴε]ν. Δ[— — — —]
[— — — — — — — — — — — — — — — —]

alt rdg.46

[οἱ δὲ κόσμοι πρόδικον]

[ἐπι]κλαρώντ[ω]ν [ἐξ]έσ[τ]ω κ[αὶ τῶ βωλομένῳ ἐλέσθαι ἄλλον πρόδικον]
[τῶν] Πρια[ν]σιέω[ν·δεῖ δ]ὲ συνκυ[ρῶν τὸν ἕτερον·ἐξέστω δὲ καὶ ἐπικαλέσα]-
[σθα]ι τὸ ἐπικριτήριον ἐν ἀμέραις [δέκα(·)·]ίθθάντων δὲ παρ' ἑκατέροις οἱ κόσμοι]
50[τὸ ἐ]πικριτήριον ἐν ἀμέραις πε[ντήκοντα(·)], ἀφ' ἧς κα ἀμέρας ἀπενεχθῆι
ἀδίκαι·

[αὶ δέ] κα μὴ ἰθθ[ᾶ]ντι ἢ ἰθθάντες ἀ[δικῶντι, ἀποτεισάντων στατήρας
πεντήκοντ(·)]

[τοῖς] τάδδ' ἀπογράφονσι τὰν δί[καν ἐπὶ τῶν κόσμων· τὰν δὲ διεξαγωγὰν τὰν
δικᾶν]

[ἦ]μεν κατὰ τὸ διάγραμμα τῶν [ἀδικημάτων·]διεξάγεν δὲ τὰς δίκας ἕξοι τῶ]
[δι]αγράμματος ἐξῆμ[ε]ν, ἧς ὁ [νόμος παραχρῆμα κρίνειν κελεύει·ἐν δὲ τῶ δίκαι]
55[παρ]εχέτω τὸ ἡμάτιον ἀμ φανῶ[ντι ὁ Γορτύνιος κῶ Ἰεραπύτνιος Πριανσοῖ],
[ὁ δὲ Π]ριανσιεὺς Γόρτυνι.

72ὀμνύω τὰν Ἰστίαν καὶ Τ[τῆ][να Βιδάταν — — — — — καὶ Τ]τῆνα Σκύλιον
καὶ Ττῆνα [Ἐρά][τριον καὶ Ἥραν — — — — — — — — — —] καὶ Ἀθαναίαν
Ὠλερίαν κα[ὶ Ἀ][πόλλωνα Πύθιον καὶ Λατῶ κᾶρτεμιν κᾶρε]α κάφροδίταν καὶ
75 Ἐρμᾶν κα[ὶ Κύρ][βαντας καὶ Κωρηῆτας καὶ Νύμφας καὶ Ἰλίθ]υιαν Βινατίαν καὶ
θιὸς [πάν][τας καὶ πάνσας· ἦ μὰν ἐγὼ συμμαχησῆν ἐς] τὸν ἅπαντα χρόνον
[ἀπλό][ως καὶ ἀδόλως τοῖς Πριανσιεῦσιν, οὐδέ] τ[ε] οὐτ' αὐτοῖ ἀφαιλ[ήσε]-
[σθαι τᾶς χώρας οὐτ' ἄλλοις ἐπιτραψῆν·αὶ δὲ τίςκ'] ἀφαιλῆται ἢ πολεμ[ήσηι]
80 [τοῖς Πριανσιεῦσι, βοαθησίοντι οἱ τε Γορτύνιοι καὶ οἱ Ἰεραπύτνιοι π[αν]-
[τὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν· ὀμνύω δὲ καὶ πάντα τ]ᾶλλα καθεξῆν τὰ ἐν [ταῖ]
[συνθήκαι ταῖδε γεγραμμένα. ἐπιορκίονσι μὲν ἐμμ]ανία[ς] ἦμεν τὸς πά[ντας]
[θιὸς καὶ τὰν θάλασσαν μὴ πλωτὰν ἦμεν καὶ μήτε] γᾶν μήτε δέν[δρεα]
[καρπὸς φέρειν, μήτε γυναικας τίκτεν κατὰ φύσιν] τῶι τε πο[λέμωι]
85 [μὴ σῶοι νέεσθαι, καὶ κακίστῳ ὀλέθρῳ ἐξόλλυσθαι ἀ]ὐτοῖ [τε καὶ χρήματὰ]
[ἀμά· εὐορκίονσι δὲ ἀμῖν τὸς θεὸς ἰλέος ἦμεν καὶ πολλ]ὰ δ[όμεν ἀγαθὰ].

18. Οι Πάριοι τιμούν τον Τιμησοφώντα Επιάννακτος.

Delos (IG XII,5)

[Type here]

Πάρος — περί 200-150 π.Χ. (μετά το 188 π.Χ.;) .

βλ. SEG 32:825 SEG 32:824 SEG 32:826 ,SEG 39:861, Effenterre (1948), 157, Chaniotis (1996), 43.

Σπυριδάκης, Αριάδνη 1 (1983), 1-26, χρονολογεί την επιγραφή στα 188π.Χ.,²³ = Αν.Ορλάνδος, Πετρ. Γ' Διεθν. Κρητολ. Συνεδρίου , I, 199-205, Αθήναι 1973 , που χρονολογεί το ψήφισμα στα 194π.Χ. και θεωρεί ότι η Πάρος είχε δανεισθεί από την Αλλαρία σύμφωνα με την IC II I 2B.

- 1 ἔδοξεν τῆ βουλῆ καὶ τῷ δήμῳ Ἐπιάναξ Ἐπιάνακτος εἶπεν
προεγράψαντο οἱ ἄρχοντες ὅπως Τιμησιφῶν
Ἐπιάνακτος, ὁ πρεσβεύσας εἰς
Κρήτην τρεῖς περὶ τῆς τῶν δανείων ἀποδόσεως, ὧν
ᾧφειλεν ἡ πόλις, ἐπαινεθῆ
καὶ τιμηθῆ καὶ στεφανωθῆ καθότι ἂν τῆ βουλῆ καὶ τῷ
δήμῳ δόξη·
ἐπειδὴ Τιμησιφῶν Ἐπιάνακτος ἀνὴρ ἀγαθὸς ὦν καὶ
5 πατροπαράδοτον διὰ προ-
γόνων παραλαβὼν τὴν πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίαν διὰ
παντὸς τοῦ βίου
ταύτην αὐξῶν διατετέλεκεν καὶ λέγων καὶ πράττων ἐν
παντὶ καιρῷ τὰ
συμφέροντα τῆ πόλει, διακείμενός τε εὐσεβῶς μὲν πρὸς
τοὺς θεοὺς, φιλ[ο]-
στόργως δὲ πρὸς τὴν πατρίδα, φιλαγάθως δὲ πρὸς τοὺς
πολίτας ἐν τε ταῖς
10 ἐπιμελείαις καὶ λειτουργίαις καὶ ἱερῶσύναις καὶ ἀρχαῖς
ταῖς ἐπισημοτά-
ταις ὑγιῶς ἀνέστραπται καὶ ὀσίως καὶ δικαίως καὶ
φιλαγάθως πρεσβεί-
[ας ἀναδεξάμενος ἐν τ]οῖς ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς καὶ
περὶ τῶν μεγίστων
[τῆ πόλει συμφερόντων . . . . .
δια]τε[τ]έλεκεν [. . . . .]
[— — — — — — — — — — — — — — — κ]ατηργάσατο
πρὸς ἱε[.]σ[. . . . .]
[— — — — — — — — — — — — — — — π]ρὸς αὐτοὺς
15 πρεσβείας ἀδιαλείπτως
[— — — — — — — — — — — — — — — οὐτε κ]ίνδυνον
οὐτε δαπάνην οὐτε τῆ#7

[Type here]

[— — — — —]ν ἐλη[λ]υ[θ]ότων [— — — — —]

[— — — — — Γο]ρτυνίων καὶ πορτα[— — — — —]

[— — — — —]ς καὶ πορτὶ τὰς ἄλ[λας — — — —]

[— — μετὰ πᾶν]σας σπουδᾶς κ[αὶ φιλοτιμίας — —]

10[— — διαλεγόμ]ενοι παρεκάλιον λα[— — — — —]

[— — — — —]ες τ<ῶ> πολέμ<ω> δυσ[— — — — —]

[— — — — —]ς ἀγαθα...το..τ[— — — — —]

[— — — — —]...ωσ..ολι..ε[— — — — —]

[— — — — —]ΛΓΛ.ΣΤΑ...εἰα[— — — — —]

15[— — — — —]μεθα Μυλασε[— — — — —]

[— — — — —]ἀποστολαι[— — — — —]

[— — — — —]νο...ιο.λ[— — — — —]

[— — — — —]

20.Συνθήκη Κνωσίων (Κρηταιέων) και Μύλασας

Rigsby,Asyilia 200

Κρήτη. — Γόρτυνα [Καρία, Μύλασα] περί το 200-150 π.Χ.

IC IV 178, IKMylasa 654 ,McC. Myl. 105 . Chaniotis (1996),118, σημ. 716.

[— — — — —]

1[— — —]αἰα κοιν[...]οεσ[— — — —]

[Type here]

[— —] Εὐνομίας ἀ[ί]λιομε[ν— — — —]

[— —].ω τὸμ πόλεμον [— — — — — —]

[— —].ις τῶ βωλομ{μ}έ[νω {²⁶βωλομένω}]²⁶ — — — —]

5[— —].ι ἀμὲν καὶ Κνώσιοι [— — — —]

[— —]ι τηρίοντες τὰ νομι[ζόμενα — —]

[— —]ν δ' ἐπιμέλειαν ποι[— — — — — —]

[— —]ος πᾶνσι Κρηταιεῦσι [— — — —]

[— —]ένων καὶ οὐ χερ[— — — — — —]

10[— —] ταῖς κοινα[ῖς — — — — — — — —]

[— — — — — — — — — — — — — — — —]

21. Συνθήκη Γορτυνίων και Τηνίων

Γόρτυνα [Τήνος] περί το 200-150π.Χ.

IC IV 196

IG XII,5.867 ,Graindor, Musee Belge I,XI (1907),20,ii 32, IG IIsuppl.,136, Graindor, Bull.Musee Belge, XIV (1910),91, Maiuri, Onom. Cret. II 666, SEG 52 :38,SEG 53: 412,1923,2006,SEG 56 :502.

Βλ. Muttelsee,(1925),48,Guarducci, Riv.Fil. XXVI αρ.8 (1943),72, v. Effenterre, (1948),136,Guarducci, Riv. Fil. xxviii, αρ. 8, (1950), 145, Chaniotis (1996), 16, σημ. 57,401 ,σημ.1910.

δόγματα Κρητ[ῶν]

Γορτυνί[ων].

[ἐπὶ τῶν Αἰ]ναίωνων κορμιόντων Γορτ[υν— — — — — — — — — —]

[— — — — δευτέ]ραι ψίνοντος ἀπο[— — — — — — — — — — — —]

5[— —]

[Type here]

22. Τιμητικό ψήφισμα της Απτέρας για τον Άτταλο Α' της Περγάμου .

IC II iii 4c.

Κρήτη. — Απτέρα — 197π.Χ.

Hausoulier, BCH III (1879),424 κε, Cauer ,Del² 130,Michel 445, Blass 4942, Halbherr, Mon.Ant. I, (1889),38-40, Scrinzi, Atti Ist. Ven 1,IX , 7² S (1897-98),1582, Weisshaupt, Jahresh.Oest. Inst., I, (1898),102, Reinach,RA 13, (1909), 374, Ditt,OGIS 341 (A&B), 270(C) ,SIG³ 627, IC II iii 4C, SEG 42 :799, SEG 45 :1425.

Βλ. Wescher, Rev. Arch. X, N.S. (1864),76, Ricci, Mont. Anti. II (1891),309, Dunst G. (1956), 305-311,Ducrey-vanEffenterre, (1969), 277-288, Daux RHDFE 49,(1971),376, Hansen (1971²), 101, σημ. 100,Allen (1983),72, Brizzi G., RSA 20, 1990[1992], 31-48,Kreuter (1992),91-99, Chaniotis (1996), 16 σημ.57,41,σημ. 205, 49 σημ.249, όπου και όσα αφορούν στη χρονολόγηση στα 155/4π.Χ.με σκεπτικισμό και αυτός,σε αντίθεση με τους : van Effenterre , (1948), 129, 258, σημ.1, Hopp (1977),42,76, σημ. 100, Spyridakis (1983),24, Gauthier (1985),51 που τοποθετούν την επιγραφή στην εποχή του ΑττάλουΑ' καθώς και 60 σημ. 295 .

ἔδοξεν. [τᾱί] βουλᾱι καὶ τῶι δ[άμωι· — — — — — εἶπε].

ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Ἄτταλος φίλος [ὑπάρχων διὰ προ]-

γόνων πρόνοιαν ποῆται περὶ τῶ κοιν[ῶ τῶν Κρηταιέων]

καὶ ἰδίαί τᾱς τῶν Ἀπταραίων πόλιος, καὶ τοῖς [παραγι]-

βνομένοις ποτ' αὐτὸν τὰμ πᾱσαν φιλανθρωπίαν ἐνδ[εῖ]-

κνυται, δεδόχθαι τᾱί βωλᾱι καὶ τῶι δάμωι· στεφανῶσ[αι]

βασιλέανασ.Ἄτταλον εἰκόνι χαλκέαι τελείαι, εἶτε κα[βῶ]-

ληται πεζὸν εἶτε κα ἐφ' ἵππω. <κα>ὶ αἶ κανασ.προαιρηῆται καρυ-

χθῆμεν ἔν τινι τῶν ἀγώνων τῶν στεφανιτῶν, ἐπιμ[ε]-

10λῆς γενέσθω τοῖς κόσμοις ὅπως καρυχθῆ· ἡμεν δὲ αὐτ[ῶι]

καὶ προεδρίαν καὶ ἀσυλίαν καὶ ἀτέλειαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ π[ο]-

λέμω καὶ εἰρήνας καὶ ἐν πόλι καὶ ἐν τοῖς λιμένοις καὶ ξενολο[γ]-

[Type here]

ἦσθαι καὶ ὀρμίζεσθαι καὶ αὐτῶι καὶ τοῖς ἐκγόνοις, καὶ τὰ λοιπὰ ὑ[π]-
ἀρχεῖν ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις*vac.* εὐεργέταις.

23. Οι Τροϊζήνιοι τιμούν με την προξενία τους Πολυρρήνιους Ανδροκλή και Μένωνα, 197-195π.Χ.(;)

IG IV 756

Τροϊζηνία — Τροϊζήνα — 197-195 π.Χ., R. Herzog, *Κρητικός πόλεμος*, *Klio* 2, (1902), 316-333, SEG 28:401 χρονολογεί περί το 200π.Χ., SEG 11:386a, Brulé (1978), 42-50.

1 [θ]εοί.
[Τροζ]ανίων πρόξεν[οι]
[καὶ] εὐεργέτα[ι].
[πόθο]δον ποιησαμένου Δορκύλου τοῦ Δαμ[ο]-
5 [στρά]του, ὅπως δοθῆ<ι> προξενία ὑπὸ τᾶς πό-
[λιος Ἀ]νδροκλεῖ καὶ Μένωνι τοῖς Μενεδά-
[μου Πο]λυρρ<η>νίοις· ἀγαθᾶι τύχαι· δεδόχ-
[θαι ταῖς] συναρχίαις καὶ τῶι δάμωι ἐπαινέ-
[σαι Ἀνδρο]κλῆ καὶ Μένωνα τοὺς Μενεδάμου
10 [Πολυρρη]νίους ἐπὶ τε τᾶι εὐνοίαι καὶ καλοκάγα-
[θίαι ἅς ἔχοντ]ες διατε{ε}λοῦντι {²⁶διατελοῦντι}²⁶
εἰς τε τὰ[ν]
[πόλιν τὰν ἀμῶν] καὶ τῶν πολιτᾶν τοῖς
[χρείαν τινὰ ἔχου]σιν αὐτῶν καὶ τοὺς ἀλόν-
[τας τῶν ἡμετέρων] πολιτᾶν ἐν τῶι πολέ-
15 [μωι ὃν ἦραν . . . . .]ιοι ποτὶ **Κρηταεῖς** ἐ-
[λύτρωσαν τριῶν ταλάν(;)]των. εἴμεν δὲ αὐ-
[τοὺς καὶ προξένους κα]ὶ εὐεργέτας τᾶ[ς]
[πόλιος, αὐτοὺς καὶ ἐκγό]νους αὐτῶν, ὑπά-
[ρχεν δὲ αὐτοῖς κατὰ τὰν πό(;)]λιν ἀσφάλεια[ν]
20 [καὶ ἀσυλίαν καὶ πολέμου κ]αὶ εἰράν[α]-
[ς καὶ γᾶς καὶ οἰκίας ἔγκτη]σιν κα[ὶ]
[— — — — — — — — — — — —]

24. Αφιερωματική σε ἀγαλμα του Αντιφάτα του Τηλεμνάστου από τη Γόρτυνα που ηγήθηκε συμμαχικού στρατού , περί το 192π.Χ.

IG IV²,1 244

Επιδαυρία, Επίδαυρος .

[Type here]

Chaniotis (1996), 17, σημ. 57, Gruen (1984), 181, σημ. 144.

[πα̃σιν] μὲν χαλκὸς τετυπωμένος εἰκόνα
 1 τάνδε
 [ἀμ]φάινει· τόλμας δ' ἔργα βροτοῖς ἀρετὰ·
 ἀνθ' ὧν, Τηλέμναστε, τὸν Ἀντιφάτα σε
 γεγῶτα
 ὑέα, συνμαχίας δ' ἔξοχον ἀγεμόνα,
Κρηταιεῖς ἔστασαν ἀριστεύσαντες ἐν
 5 αἰχμᾶι — —
 ἐσθλοῖς γὰρ τιμᾶν τοὺς ἀγαθοὺς ὅσιον — —
 σοὶ καλὸν ἄνθεμ', ἄναξ Ἀσκλαπιέ, ταῖδ'
 Ἐπιδάυρω
 Γόρτυν ἐφ' οἷς ἀυχεῖ, τοῦδε γεγῶσα πάτρα.

25. Τιμητικό ψήφισμα των Κρηταιέων για τους Μάγνητες διαιτητές , το γιο του Μικίωνα και το Χαρίσιο του Νικομάχου, μεταξύ Γορτυνίων και Κνωσίων.

Guarducci IC IV 176

Κρήτη. — Γόρτυνα [Καρία, Μαγνησία Μαι.] — μετά το 196/195π.Χ. ίσως περί το 184π.Χ κατά Χανιώτη.

IMg 65a& 75, Blass 5133, Deiters, Rhein. Mus. LIX (1904), 565. — McC. Magn. 29 , , SEG 49: 1520, SEG 52 :1148, SEG 58: 927, Rigsby ,Asylia 179-279.

Βλ. Wilhelm, BCH 29, (1905), 577, Cardinali, Riv. Fil. 33, (1905), 547, 35 (1907), 1 κε, Rehm , Delphinion 201, Tod ,Intern.arbitr. amongst the Greeks, Oxonii (1913), 33, σημ. 1, Roussel, REG 27, (1914) , 467, van Minjsbrugge, (1931), 163, Schlesinger, Die Griech. Asylie, Diesien (1933), 75, αρ. XIII A 4, Guarducci, Historia 8 (1934), 64, Chaniotis (1996), 282-285.

[— — — — —]

1

[— — — — —] α[— — — — —]

[— — — — —] ε[— — — — —] α[— — — — —]

[Type here]

[.]ολ[. . .]ς καὶ μετὰ α[— — — — — — — — —]

χῆς [κ]ατὰ .[τ]ῆς κατοικο[— — — — — — δια]-

5λύοντες [αὐ]τοὺς διαφε[ρ — — — — — — — — —]

τὸ συμφέρον καθιστάν[τες, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀπο]-

στείλαντες ψάφισμα καὶ [πρεσβευτὰς ἀξι]-

οῦσιν διαλυσαμένους [τὸν πόλεμον τὸν]

πρὸς Κνωσίους ἄραι ἀποκ[ατασταθῆναί τε]

10εἰς φιλίαν καὶ τοῖς ἀγαθο[ῖς — — — — —]

καὶ φι<λ>ἄνθρωπα περὶ τῶν [κοινᾶι συμφερόντων]

παῖσιν Κρηταιῦσιν διελέγ[ησαν ἔαν αὐτοὺς]

ἐλευθέρους ὄντας καὶ [ἄζαμίους ἐν τᾷ δα]-

μοκρατίαι πολιτεύεσθαι [— — — — — — — — —]

15ἀποκρίνασθαι αὐτοῖς ὅτ[ι Γ]ο[ρ]τυνίω[ν ἀ πό]-

λις τὰ μὲν Μαγνήτων πό[λι]ν ΥΠΙΑΕΙ. ΣΟ[— —]

ὅτι ποιεῖ ἃ δεῖ τοὺς φίλου[ς **Κρη**]σῖν καὶ [ο]ἰ[κεί]-

ους καὶ τοὺς παραγενομέ[νο]υς πρε[σβευ]-

τὰς ἐπαινοῦμεν . . . . . [ον Μικίωνος, Χαρί]-

20σιον Νικομάχ<ω> τῷ Νικα. . ΣΑΛ. . ΚΑΤ[—]Μ ὅτ[ι εὔ]

διελέγησαν περὶ τε τῶν ἐξ [ἀρχ]ᾶς ὑπ[αρχ]όντων

Γορτυνίοις καὶ Μάγν[ησι] [φιλαν]θρώπων καὶ ὅσα

ἐνδέχετο ἔπρασον ὑπέ[ρ τᾶς] ἰ[ρήνα]ς, καὶ οὐ-

[θ]ὲν ὑπέλειπον τᾶς [φι]λοτιμ[ία]ς οὔθ' ὁδὸν οὔτε

25κακοπαθίαν ἔργοντες, ὅσα συ[μφ]έροντα καὶ

[Type here]

τᾷ Κρήτ[α]ι καὶ Μαγνησίᾳ[ι ἔσσονται. περὶ ὧν δὲ
 Γορτύνιοι καὶ Κνώσιοι διαφέρονται, βασιλ]εῖ Πτο-
 λεμαίῳ κριτᾷ ἐπιτραπόμ[εθα, ὅπως ἀμῖν] περὶ
 τούτων διαλάβη. διαλεχθέ[ντων δὲ τῶν πρῶσ]-
 30βευτῶν καὶ περὶ τῶν Κρηται[έων τῶν εἰς Μίλητον]
 ἀποικιζομένων, ἔδοξεν [Γορτυνίων τοῖς κόρ]-
 μοῖς καὶ τᾷ [πό]λει ὅσοι ἐμ Μι[λήτῳ] Γορτύνιοι
 ὄντες μετώ[κ]ησαν εἰς Μίλ[ητον ἢ — — — — —]
 ἀν ἢ ἄλλω[ς, εἶμ]εν Γορτυνί[ους, ὅσοι δὲ πολι]-
 35τεύουσιν ἐμ Μιλήτῳ, μὴ εἶμεν [ἐπάνοδον εἰς]
 τὰν ἰδίαν, ἀλλὰ τὰ ὑπάρχον[τα αὐτοῖς εἶμεν δα]-
 μόσια καὶ εἶμεν αὐτοῖς τὰ ἐπ[ιτίμια ἀπερ] τοῖς ἐπί]
 τὰν ἰδίαν στρατευσαμένοις [— — — — — — — πε]-
 δὰ Γορτυνίων [ἐκκ]λησίαν, δεδόχθαι τὰ ψαφίσ]-
 40ματα ἀποστεῖλαι πρὸς τε Μιλ[ησίους καὶ πρὸς]
 [το]ύς μετελθόντας εἰς Μίλητ[ον — — — — —]
 [—]

26.Ψήφισμα των κόσμων και της πόλης της Κνωσού προς τιμήν των Μαγνήτων διαιτητῶν Μικίωνος και Χαρισίου που μεσολάβησαν μεταξύ Γόρτυνας και Κνωσού.

Βρέθηκε στη Μαγνησία του Μαιάνδρου. Περί το 184π.Χ.

IMgn 65b+76 ,Blass 515,Deiters, RhM 59, (1904), 567-569, Rehm (1914),201,IC. I viii 9, SEG 46 1206, SEG 52: 1996, SEG 59 201, MacCabe 35,Chaniotis (1996) 40b. Cardinali (1905), 547-550, (1907),1-5,Tod (1913),30,32, Minjsbrugge (1931), 62-64,163, Guarducci (1934),64-66, Effenterre (1948) ,216,255, σημ.6,260, Willets,(1955),145-

[Type here]

146,236-237 Martin (1975), 502,510 χρονολογεί μεταξύ 216 και 207π.Χ., Huss (1976), 150,153,164,260, Brulé, (1978), 165, Dusanic (1983), 19, σημ.28 χρονολογεί περί το 223π.Χ. , Chaniotis ,(1988), 38-39, 113-115, 247-273, 355-356, Ager (1994), 17, σημ.73 η οποία συσχετίζει την επιγραφή με τα γεγονότα του 168π.Χ. , Chaniotis SV 40 (1996), 282.

- 1 [-]δια
[-]αιαν καὶ οἱ παρα-
[-]αν . . . παρ[.c.6. .]
[- πολί]τας; τε εἶναι [καὶ]
- 5 [ἐᾶν αὐτοὺς ἐλ]ευθέρους ὄντας
[καὶ ἀζαμίους ἐν τᾷ] δαμοκρατίαι
πολιτεύ-
[εσθαι κατὰ τὰ πάτ]ρια· ἀποκρίνασθαι
αὐ-
[τοῖς δεδόχθαι τᾷ πό]λι τὰ μ μὲν
Μαγνήτων πόλιν
[ἐπαινεῖν διότι] ποιεῖ τε ἅ δεῖ τοὺς φίλους
[καὶ οἰκείους, καὶ τοὺς πα]ραγενομένους
10 πρεσβευτὰς
[ἐπαινεῖν —]ον Μικίωνος, Χαρίσιον Νικο-
[μάχῳ τῷ Νικα—] ὡς ὅσα ἐνεδέχετο
ἐπραξαν
[ὑπὲρ διαλύσιος;] καὶ οὐθὲν ὑπελείποντο
φιλοτιμί-
[ας οὐθ' ὁδὸν οὔτε κα]κοπαθίαν
ἔργοντες, καὶ πάντα
[διελέγησαν ὅσ]α συμφέροντα καὶ τᾷ
15 **Κρήται**
καὶ Μ[αγνησίαι ἔσ] Κνωσίοι δὲ οὐχ
ἐκόντες ονται.
ἀλλ[λ' ὑπὲρ ἀσφα]λε[ία]ς; πολεμοῦντι
Γορτυνίοις καὶ
ΝΥ. [βωλ]όμεν[οι κ]αὶ εἰρήναν ἄγειν
ποτ' αὐτούς.
διὰ [ταῦτα; Γορτυνίων οἱ] σύμμαχοι καὶ
Κνωσίων.
κο[ινᾶι διαδι]κα[ζό]ντων ὧν ἔνεκα
20 ἀναγκαζόμε-
[νοι πολεμέομεν Γορτ] οὕτω γὰρ

[Type here]

ὑπολαμβάνο- υνίοις.
[μεν ἀμὶν τάχιστ'] δια- ἄν γενέσθαι
τὰν διάλυσιν.
[λεχθέντων δὲ] τῶν πρεσβευτᾶν καὶ περὶ
τῶν
[Κρηταιέων τῶν ἀπ]οικιζομένων εἰς
Μίλητον, ἔδο-
[ξε Κνωσίων τοῖς] κό[σ]μοις καὶ τᾶι
25 πόλει· ὅσοι ἐκ
[Κνωσοῦ Κνώσ]ιοι [ὄν]τες μετωικήκασιν
εἰς
[Μίλητον, ἢ κατὰ πρό]νοιαν; ἢ ἄλλως
πως Κνω-
[σίους εἶμεν· ὅσοι δὲ πο]λιτεύουσιν ἐμ
Μιλήτῳ,
[μὴ εἶμεν ἐπάνοδον ἐ]ς τὰν ἰδίαν, ἀλλὰ
τὰ
[ὑπάρχοντα αὐτοῖς εἶμεν δα]μ[ό]σια
30 καὶ [ε]ἶμεν [αὐ]-
[τοῖς τὰ ἐπιτίμια καθάπερ] τοῖς ἐπὶ τὰν
ἰ[δίαν]
[στρατευσαμένοις —]ω.ουσ[—]
[—]
[—]εν ψηφίσασ[θαι —]
35 [—]ίοις [—]
[— Ἐ]λευθερναίοις [—]

27. Ρωμαϊκὴ διαιτησία στα κρητικὰ ζητήματα το 184 π.Χ.

SV40 = Πολυβίου 22 . 15,1-6.

Βλ. Niese (1903), 322 σημ.32 χρονολογεί στα 185 π.Χ., Rehm (1914),201,Guarducci (1934), 66,van Effenterre (1948),153,164,260, Huss (1976),151, Brulé (1978), 164, Walbank (1979), 202, Ager, (1994),17,σημ.73, Kreuter (1995), 136. Ο Χανιώτης (1996), 284,είναι σκεπτικὸς μήπως χρονολογείται η διαιτησία στα 168π.Χ .

« ὅτι κατὰ τὴν Κρήτην , κοσμοῦντος ἐν Γορτύνη Κύδα τοῦ Ἀντάλκουσ κατὰ πάντα τρόπον ἐλαττούμενοι Γορτύνιοι τούς Κνωσίους , ἀποτεμόμενοι τῆς χώρας αὐτῶν τό μὲν καλούμενον Λυκάστιον προσένειμαν Ἰραυκίοις , τό δὲ Διατόνιον Λυττίοις. Κατὰ δὲ τόν καιρόν τοῦτον παραγενομένων πρεσβευτῶν ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Κρήτην τῶν περὶ τόν Ἄππιον χάριν τοῦ διαλύσαι τὰς ἐνεστώσας αὐτοῖς

[Type here]

πρός ἀλλήλους διαφοράς, καί ποιησαμένων λόγους ὑπέρ τούτων ἐν τῇ Κνωσίων καί Γορτυνίων, πεισθέντες **οἱ Κρηταιεῖς** ἐπέτρεψαν τά καθ' αὐτούς τοῖς περί τόν **Ἄππιον**. Οἱ δέ πεισθέντες Κνωσίοις μὲν ἀποκατέστησαν τήν χώραν, Κυδωνιάταις δέ προσέταξαν τούς μὲν ὀμήρους ἀπολαβεῖν, οὓς ἐγκατέλειπον δόντες τοῖς περί Χαρμίωννα πρότερον, τήν δέ Φαλάσαρναν ἀφεῖναι μηδέν ἐξ αὐτῆς νοσφισαμένους. Περί δέ τῶν κατὰ **κοινοδίκιον** συνεχώρησαν αὐτοῖς βουλομένοις μὲν αὐτοῖς ἐξεῖναι μετέχειν, μή βουλομένοις δέ καί τοῦτ' ἐξεῖναι, πάσης ἀπεχομένοις **τῆς ἄλλης Κρήτης** αὐτοῖς τε καί τοῖς ἐκ Φαλασάρνης φυγάσιν».

28. Συνθήκη φιλίας και συμμαχίας Ευμένους Β' και Κρηταιέων

Κρήτη. — Γόρτυνα — 183π.Χ.

IC IV 179

Halbherr, *Mon.Ant.*1,(1890),37 v, Michel 26,Syll³ 288,De Sanctis,*Mon.Ant.* 18, (1907),308 κε, Reinach,REG 13, (1909),372 κε. Διαφορετική χρονολόγηση στα 170π.Χ. από SEG 4: 600, SEG 16 :488, SEG 16:534 .

Βλ. Dumler,*Philologus* LIV (1895),205,Blass SGDI III 232,294,416,Niese ,*Gesch.der Griechischen und Makedonischen Staaten*, III ,68,323,Cardinali,*Riv. Fil.* 35, (1907),19,Muttelsee, (1925), 53,Robert L.,*BCH* L,(1926),469-522,van Minjsbrugge, (1931), 23,50,68, Guarducci, *Historia* 8, (1934), 68, *Riv.Fil.* XVI N.S. (1938), 53, Hausen, *The Attalids of Pergamon*, NY (1947), 96, *Philologus* 100 (1956) 305-311 (G. Dunst),*Ducrey-Effenterre*,(1969), 480, σημ. 9, Kreuter (1992), 99-105, Chaniotis (1996), 16,18,43,48,59,63,83,183, 303.

a.1

ἀγαθῆι τύχηι. ἐπὶ τοῖσδε συνέθεντο τῆμ φιλίαν καὶ συμα-

χίαν ἑαυτοῖς τε καὶ ἐκγόνοις εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον*vac.* βασι-

λεὺς Εὐμένης καὶ **Κρηταιέων** *vac.*Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι,

Λύττιοι, Ραύκιοι, Ἱεραπύτνιοι, Ἐλευθερναῖοι, Ἀπταραῖοι, Πολυρ-

5ρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Ἄξιοι, Πριανσιέες, Ἀλλαριῶται, Ἀρ-

[κ]άδες, Κεραῖται, Πραῖσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαῖοι, Ἐρώνιοι, Χερ-

[σ]ονάσιοι, Ἀπολλωνιάται, Ἐλύριοι, Ὑρτακίνιοι, Ἐλτυναιεῖς, Ἀνω-

[πο]λίται, Ἡραδήννιοι, Ἴστρώνιοι, Ταρραῖοι, [. . .]ιοι, ὡς μὲν

[Type here]

[βα]σιλεὺς Εὐμένης ἄγει, ἔτους *vac.* τετάρτου καὶ δεκάτου, μηνὸς

10[Π]ανήμου, ὡς δὲ **Κρηταεῖς** κοσμοῦν<των> ἐν Γόρτυνιτῶν σὺν Σα-
10a

{*complures versus desunt*}²

b.11[— — — — —]ενα[ῶσα] βασιλεὺς Εὐμένης ὠμολόγησεν· καὶ

[ἀν]χρείαν] ἔχωσι π[ρὸς] τοὺς συνισταμένους πολέμους

[ἢ] συμμάχων ἢ σίτου ἢ ὀπλ[ω]<ν>ἢ βελῶ[ν], συναντιλήψεσθαι

[τούτων χί]ππεις ἀποστέλλειν οἷς τ[ὰ ὀ]ψώνια δώσειν [ὄ]σον

15[ἂν χρόνον] τήγ χρείαν παρέχωντα[ι]· τῶν δ' ἐπὶ τὴν βοήθει[ι]-

[αν συλλεγ]ομένων οἱ μὲν θέλοντες πρὸς βασιλέα Εὐμέ-

[νη καὶ ἐκ]γόνους αὐτοῦ ὑπήκοοι ἔστωσαν τούτων καθ' ὀ-

[μολογίαν ὡς ἂ]ν οὔτοι π[ρο]στά[ξωσι]ν, οἱ δ' εἰς Κρήτην τῶν ἡγου-

[μένων τῶν **Κρητα**]ιέων· ὅσοι δ' [ἂν ἀ]πειθῶσι τῶμ παραγ-

20[γελλομένων ὑπὸ] βασιλέ[ως Εὐμένους] κ[αὶ] τῶν ἐκγόνων

[καὶ τῶν ἡγουμένων τῶν **Κρηταιέων**, ἀπο]τινέτωσαν

[— — — — —]ε[ι]ς τῆς βοήθειας

[— — — — —]δραχμ]ὰς τριακοσί-

[ας — — — — —]θω

25

[— — — — —]πολυθῶσι

[— — — — —]βοη]θεια

[— — — — —]

[Type here]

29. Ψήφισμα των Αρκάδων για ασυλία στην Τέω της Μ.Ασίας.

Κρήτη. Αρκάδες [Ιωνία, Τέως] — 201 π.Χ.

IC I v 52

Εκδ. Blass 5178, Michel 58, McC. Teos 6,.

Ευρύτερη μελέτη για την ισοπολιτεία στο Gawantka (1975) .Βλ. Petropoulou, (1985),9 κε, Capdeville (1994b),267-272, Chaniotis,(1995a),61-76.

Αρκάδων.

ἔδοξεν Ἀρκάδων τοῖς κόσμοις καὶ τᾷ πόλει. ἐ-
πειδὴ Τήιοι φίλοι καὶ συγγενεῖς ὑπάρχοντες
διὰ προγόνων τᾷ πόλει ψάφισμα καὶ πρειγυ-
5

τὰς ἀπέσταλκαν Ἀπολλόδοτον καὶ Κωλώ-
ταν, οἱ ἐπελθόντες ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων
τό τε ψάφισμα ἀπέδωκαν καὶ αὐτοὶ διελέγεν
ἀκολούθως τοῖς γεγραμμένοις, τὰν ἐκτε-
νεστάταν σπουδὰν καὶ φιλοτιμίαν ποιούμε-
10

νοι περὶ τῷ γενέσθαι τὰν καθιέρωσιν τῷ
Διονύσῳ τᾶς τε πόλεως καὶ τᾶς χώρας τᾶς
Τηίων καὶ τὰν ἀσυλίαν, ἔτι δὲ καὶ ἄλλα τὰ ὑ-
πάρχοντα αὐτοῖς ἔνδοξα καὶ τίμια διὰ τὸν
θεὸν ψαφίζομένος καὶ αὐτὸς συναύξεν καὶ
15

ἀεὶ τινος ἀγαθῷ παραιτίος γίνεσθαι τῷ δάμῳ,
καὶ ὅτι ταῦτα ποιήσαντες ἀκόλουθα πράξομεν
τᾷ τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ καὶ τὰ μέγιστα χα-
ριζόμεθα τῷ δάμῳ· περὶ δὲ τῶν αὐτῶν διαλε-
γέντος μετὰ πάσης σπευδῆς καὶ τοῦ παρὰ τῷ
20

βασιλέως Φιλίππου πρεσβευτᾶ Περδίκκα· ἀ-
ποκρίνασθαι τοῖς πρειγυταῖς ὅτι ἡ πόλις δια-
κειμένα φιλικῶς καὶ εὐήθως ποτὶ τὸ πλῆθος [τὸ]
Τηίων ἔν τε τοῖς ὑπεράνω χρόνοις οὐθενὸς ἀ-
πεστάτουν τῶν συμφερόντων καὶ νῦν δὲ
25καθότι παρακαλεῖ ὁ δᾶμος ὁ Τηίων καὶ Περ-
δίκκας ὁ πολίτας αὐτῶν, προαιρεόμενοι οὖν

[Type here]

ἐμ πᾶσιν εὐχαριστεῖν καὶ μεμναμένοι τὰν
προϋπάρχουσ<α>ν ταῖς πόλεσι συγγένειαν, τὰν
τε καθιέρωσιν τῷ Διονύσῳ τᾶς τε πόλιος
30καὶ τᾶς χώρας ὑμέων, ἔτι δὲ ἱερὰν καὶ ἄσυλον
ἤμεν βουλόμενοι χαρίζεσθαι Περγάδων καὶ δί-
δομεν, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῖν ἔνδο-
ξα καὶ τίμια διαφυλάξομεν ἀπροφασίστως
ἐφ' ὅσον ἡμῖν ἐν δυνατῷ. καὶ αἱ τινες τῶν ὀρμι-
35ομένων <ἐξ> Ἀρκάδων ἀδικήσωντί τινα Τηίων
ἢ κοινᾷ ἢ ἰδίᾳ παρ τὸ γραφὲν δόγμα περὶ τᾶς
ἀσυλίας ὑπὸ τᾶς πόλιος τᾶς Ἀρκάδων, ἐξ-
έστω τῷ παραγενομένῳ Τηίων ἐπιλαβέσ-
θαι καὶ τῶν σωμάτων καὶ χρημάτων, αἱ τίς κα
40ἄγχι· οἱ δὲ κόσμοι οἱ τότε αἰεὶ κοσμέοντες ἐ-
παναγκαζόντων ἀποδιδομένους τὸς ἔχοντας
ἀζάμιοι ἰόντες καὶ ἀνυπόδικοι. ἀγγράψαι δὲ
καὶ τὸ δόγμα ἐς τὸ ἱερὸν τῷ Ἀσκληπιῷ τὸν γραμ-
ματέα τᾶς πόλεος, δοθῆμεν δὲ καὶ ξένια
45τοῖς πρειγευταῖς τὰ ἐν τῷ νόμῳ. ἔρρωσθε.

30. Οι Αρκάδες τιμούν Τηίους απεσταλμένους Ηρόδοτο του Μηνოდότου και Μενεκλή του Διονυσίου για τις υπηρεσίες τους προς αυτούς και την Τέω.

IC I v 53

Κρήτη. — Αρκάδες [Ιωνία, Τέως] μετά το 170π.Χ.

McCabe, Teos 17.

Βλ. Petropoulou, (1985), 9 κε, Cardeville (1994b), 267-272, Chaniotis, (1995a), 61-76.
Ευρύτερη μελέτη για την ισοπολιτεία στο Gawantka (1975).

Ἀρκάδων.

ἔδοξεν Ἀρκάδων τοῖς κόσμοις καὶ ταῖς πόλει. ἐπει-
δὴ Τηίοι φίλοι καὶ συγγενεῖς καὶ εὖνοοι ὑπάρχοντες
ταῖς πόλει διὰ προγόνων ψάφισμα καὶ πρεσβευτὰς
5 ἀπέσταλκαν Ἡρόδοτον Μηνოდότου, Μενεκλήν Δι-

[Type here]

ονυσίου, οἱ καὶ ἐπελθόντες ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Ἀρ-
κάδων τό τε ψάφισμα ἀπέδωκαν καὶ αὐτοὶ διελέ-
γεν μετὰ πάσας σπουδᾶς καὶ φιλοτιμίας, ἐνφανί-
ζοντες τὴν εὐνοίαν τοῦ δάμου ἃν ἔχει πρὸς Ἀρ-
10κάδας καὶ τοὺς λοιποὺς **[Κρηται]έας** τὴν τε εὐσέ-
βειαν ἃν ἔχετε πρὸς πάντας τοὺς θεοὺς, μά-
λιστα δὲ πρὸς τὸν Διόνυσον τὸν ἀρχαγέταν ὑ-
μέων, ὧν ἄτε πόλις καὶ χώρα ὑμῶν καθιέρω-
ται, περὶ τε τῶν ἄλλων τῶν συμφερόντων
15ταῖς πόλεσιν διελέγησαν ἀξίως ἀμφοτε-
ρᾶν τῶν πόλεων, παρεκάλεον δὲ ἀμὲ καὶ ἀνα-
γράψαι τὸ πρότερον δοθὲν ὑμῖν δόγμα περὶ
τῆς ἀσυλίας ἐν ὁποίῳ τε κρίνωμεν ἱερῶν δε-
[δ]όχθαι ἀποκρίνασθα<ι> τοῖς πρεσβευταῖς τῶν
20[Τ]ηίων καὶ τῇ πόλει, διότι τὸ κοινὸν τῶν Ἀρ-
[κά]δων καὶ ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις ἀπ' οὐδε-
[νός] ἀπέστα τῶν συμφερόντων τῷ δάμῳ
[τῷ] Τηίων, διὰ τε τὸν Διόνυσον τὸν ἀρχαγέταν
[ὑμέων] τῆς πόλεως καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς θεοὺς,
25[καὶ ἀνανεω]σαμένων τῶν παρ' ὑμῶν πρεσβευ-
[τῶν τῶν] τε φιλίαν καὶ συγγένειαν καὶ ἀποδει-
[ξαμένων] τὴν εὐνοίαν ἃν ἔχετε διὰ παντός
[ἐς τοὺς Κρηταιεῖς πάντας καὶ τὸ κοινὸν τῶν Ἀρ-

[Type here]

κάδων· βωλόμενοι οὖν καὶ ἡμεῖς τοῖς εὐνόως
30διακειμένοις ἐν χάριτος μέρει μὴ λείπεσθαι, τό-
τε πρότερον δόγμα ὃ ἔχετε παρ' ἡμῶν περὶ τᾶς
ἀσουλίας καὶ τᾶς καθιερώσιος τᾶς τε πόλιος καὶ τᾶς
χώρας ἀναγράφομεν, καθότι παρακαλεῖτε διὰ τοῦ
ψαφίσματος, εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκλαπιοῦ, καὶ συν-
τηρήσομεν τὰ δεδομένα ὑμῖν φιλάνθρωπα. πα-
ρακαλεσάντων δὲ ἀμὲ τῶν πρεσβευτᾶν δοῦναι
35ὑμῖν ἰσοπολιτείαν καὶ ἔνκτησιν γᾶς καὶ οἰκίας καὶ ἀτέ-
λειαν, ταῦτά τε δίδομεν ὑμῖν, καὶ ἐάν τινες ἀδικῶσιν
ὑμᾶς ἢ τὰν χώραν παραιρῶνται τὰν καθιερωμέ-
40ναν τῷ Διονύσῳ καὶ πολεμέωσιν κατὰ γᾶν
ἢ κατὰ θάλασσαν, βοαθήσομεν ὑμῖν καθότι ἂν ἔω-
μεν δυνατοί. εἶναι δὲ καὶ τὰ φιλάνθρωπα Τηίοις πα-
ρ' Ἀρκάσι πάντα ὅσα καὶ Ἀρκάσιν ἔσται. ἐπαινέομεν
δὲ καὶ τὸς πρεσβευτὰς Ἡρόδοτον καὶ Μενεκλέα
45ἐπὶ τῷ σπεύδειν ὑπὲρ τᾶς πατρίδος ἐκτενῶς
καὶ τὰν παρεπιδαμίαν πεποιῆσθαι ἀξίως ἀμφοτε-
ρᾶν τὰν πόλεων. δοθῆμεν δὲ αὐτοῖς καὶ ξένια τὰ
ἐκ τῶν νόμων. εἶναι δὲ Ἡρόδοτον Μηνοδότῳ καὶ
Μενεκλῆ Διονυσίῳ προξένος τᾶς πόλεος ἀμῶν.
50ἔρρωσθε.

[Type here]

31. Συμμαχία Ροδίων –Κρηταιέων το 168π.Χ.

Πολυβίου 29,10 6-7.

Βλ. Cardinali (1907),17-20, σημ.2, van Effenterre (1948), 267, Walbank (1979), 372, Chaniotis (1996), 48, σημ. 245.

«Εὐθέως γάρ εἰς τὴν Κρήτην ἔπεμπον πρεσβευτάς τοὺς ἀνανεωσομένους πρὸς πάντας Κρηταιεῖς τὰ ὑπάρχοντα φιλόφρονα καὶ παρακαλέσοντες βλέπειν τοὺς καιροὺς καὶ τὴν περίστασιν καὶ συμφρονεῖν τῷ δήμῳ καὶ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν αἰρεῖσθαι καὶ φίλον, ὁμοίως δέ καὶ κατ'ἰδίαν πρὸς τὰς πόλεις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν διαλεχθησομένους».

32. Πρόξενος του Κοινού των Κρηταιέων ο Κάσσανδρος Μενεσθέως

Syll³ 653 165 π.Χ.

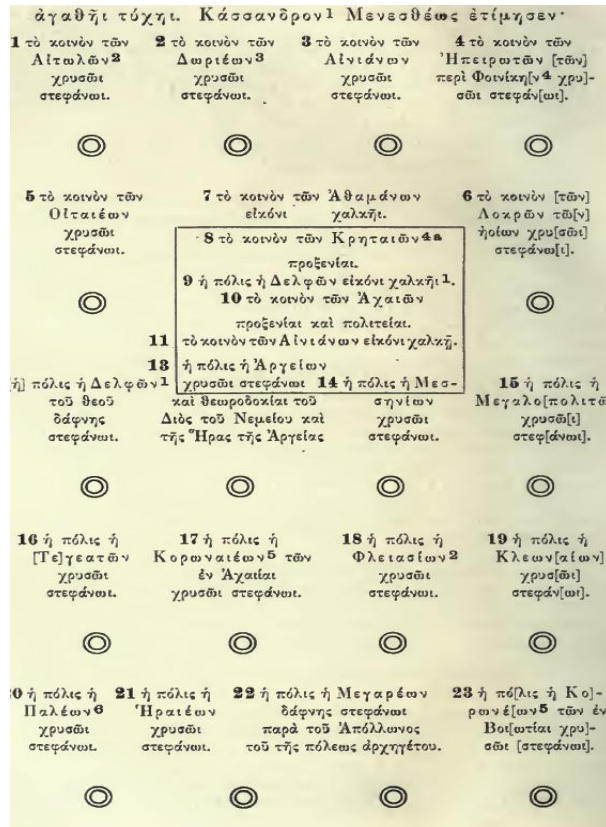
Βρέθηκε στα ερείπια του ναού του Απόλλωνος Σμινθέως στην Τρωάδα.

E. Curtius ,Arch. Z. 12, (1855), 34 με πιν. LXXV (SyU,2 291, Michel 1312) και Leake Transact roy. soc. Lit. V 1856 (LeBas-Wadd. Expl. III 2, αρ. 1730 aj). Αναθεώρησε ο Nikitsky, Forsch. griech. Inschr. (ρωσικά), Dorpat (1901), 163 κε. και ο Pomtow, Hermes XLI (1906), 358.

Βλ. Kuhn , Entst. d. Städte 139; Bergk ,Philol. XLII (1883), 2443.

Coronas 7 et 8 εξέδωσε ο Kaibel, Hermes III (1874), 412 κε., αρ. 7, Pomtow, Hermes XLI (1906), 356 και 375,Bourguet ,Fouill. III 1 (1911), αρ. 218 a—k

[Type here]

33. Τιμητικό (;) ψήφισμα των Κρηταιέων για κάποιον ανώνυμο στρατηγό .

IC I xvii 33

Κρήτη – Λεβήνα – 2ος αι. π.Χ.

[— — Αλε]ξανδ<ρ>έα . [— — —]

[— — στρα]τηγόν ΕΩΙ[— — — —]

[— — — —]ΟΙ ἐ[ν] Κύπ[ρω? — —]

[— — — — ἔ]νεκεν? [— — — — —]

5

[— — — — —]ΑΙΕΙΣ[— — — — —]

[Type here]

34. Οι Ποτιδαιείς τιμούν τον Παμφιλίδη τον Καρπάθιο για τις στρατιωτικές υπηρεσίες του στην πόλη.

Lindos II ,1007 (Add.)

- Κάρπαθος — Πορθμός — 155-153 π.Χ. IG XII,1 1033+ , Syll.³ 570+ , RFIC 61 (1933) 379, II, SEG 19:543.Βλ. Herzog ,Klio 2,(1902),316-333.

frg. ἐπ' ἱερέως Πυθοδώρου, Πανά[μου . . ἔδοξε
I.1 Ποτιδαιέων]
τᾶι κτοίνοι, ἱεροθυτᾶν γνώμ[α· ἐπειδὴ
Παμφιλίδας]
[Ἰ]έρωνος Καρπαθιοπολίτας ἐ[ν μὲν τῶι
πρόσθεν χρό]-
νωι εὖνους ὑπάρχων, διε[τέλει πάντα τε
λέγων καὶ]
[π]ράσσω[ν τὰ συ]μφέ[ροντ]α τᾶι κτοίνοι τῶν
5 Ποτι]-
δαιέων, αἴρεθεις δ[ὲ] ὑπὸ [τᾶς κτοίνας
ἐπιστάτας]
[ἐ]φ' ἔτη δύο τᾶς τε ὀχυρ[ώσιος ἀμῶν καὶ τοῦ]
περι[πο]λίου προενόει π[α]ρεχόμενος πᾶσαν
ἐκτέ]-
νειαν καὶ κακοπαθίαν, [ἐν τε ταῖς
γεγενημέναις]
10 κρίσει καὶ τοῖς ἄλλο[ις καιροῖς πᾶσι φιλοδό]-
[ξ]ως ἀνεστράφη, ἐνσ[τάντος δὲ πολέμου
ποτι]
Κρηταιεῖς τῶι σύμπα[ντι δάμωι,
ἐπιπλευσάντων]
ἐπὶ τὰν νᾶσσον τῶν [ἐναντίων, φυλακὰς]
διέθηκε εἰς τοὺς ἐν[καίρους τόπους, καὶ
ἐπέτα]-
ξε ἐπ' αὐτῶν τοὺς ν[εωτέρους ἐτῶν
15 ἐξήκοντα],
τά τε ὄπλα ἃ εἶχε ἐ[πέδωκε· αὐτὸς δὲ μετὰ
τῶν]
μάλιστα δυναμέν[ων τῶν πολιτᾶν καὶ τῶν
ξέ]-
νων ὑπ' αὐτοῦ συ[λλεχθέντων, ποτι τοὺς
ἐναντίους]
συσσο[τασ]άμεν[ος μάχαν ἰσχυρὰν κατὰ — —

[Type here]

— — —]
οὐ μόνον [ε]ὐπ[ρεπῶς ἀγωνίσατο αὐτός,
20 ἀλλὰ
frg. καὶ τοῦ[ς] ὑπ' ἰ [αὐτὸν] τεταγμένους
II.21 εὐθα[ρσεῖς]
[κ]ατεσ[κ]εῖ [ύασ]ε, οὗ γεννηθέντος
συν[έπεσε]
[το]ὺς μ[ι] ἐν ἐ]ναν[τ]ίους ἀποστάντας τᾶς
ἐ[πιβολᾶς]
[ἀ]πρ[ι]άκτο]υς ἀ[π]ε[λ]θεῖν, ἀμέ δὲ
κινδυνεύον[τας]
[μετὰ τ]έκνων καὶ γυναικῶν τυχεῖν
25 σωτηρί[ας],
[τό τε] περιπόλιον διετήρησε τῶι δάμωι· ἔν τε
[ταῖς ἀρχ]αῖς πάσαις φιλοδόξως ἀνέ-
[σ]τραπ[ται] κατὰ δύναμιν τὰν αὐτοῦ, τοῖς τε
ἐν-
[τυγ]χά[ν]ουσι αὐτῶι τῶν πολιτᾶν καὶ τῶν
παροί-
[κω]ν εἰς πάντα τὰ καλῶς ἔχοντα αὐτὸν
30 ἐπιδι-
[δο]ὺς διατελεῖ· ὅπως οὖν καὶ ἀ κτοίνα ἀ
Ποτι-
[δαι]έων φαίνεται εὐχάριστος οὔσα καὶ
τιμοῦ-
σα τοῖς ἀξιούς τῶν ἀνδρῶν καὶ παρεισχημέ-
νους χρείας ἐν ἀναγκαίοις καιροῖς, δεδό-
35 χθαι τᾶι κτοίνοι ἐπαινέσαι καὶ στεφα[ν]ῶ-
σαι χρυσέωι στεφάνωι ἀπὸ χρυσῶν δέκ[α]
Παμφιλίδαν Ἰέρωνος Καρπαθιοπολίταν
ἀρετᾶς ἕνεκα καὶ εὐνοίας ἂν ἔχων δια[τε]-
λεῖ εἰς τὰν κτοίναν τὰν Ποτιδαιέων,
καλέ[σαι]
40 δὲ αὐτὸν καὶ ἐπὶ ξένια εἰς τὸ ἱεροθυτεῖο[ν]·
ὅπως δὲ καὶ στᾶλαι ἀγο[ρ]ασθῶντι δύο
Λ[ί]θου]
Λαρτίου, εἰς ἃς ἀναγραφῆσει τόδε τ[ὸ]
ψάφισμα, καὶ ἀνατεθῶντι, μία μὲν ἐμ Π[ορ]-
θμῶι ἐν τῶ<ι> ἱερῶι τοῦ Ποσειδᾶνος, μία [δὲ]
45 ἐν Ποτιδαίωι ἐν τῶι ἱερῶι τᾶς Ἀθάνας
[τ]ᾶς Λ[ι]νδίας, δότω ὁ ταμίας τὸ γενόμενον
[τ]έλε[σ]μα εἰς τε τὸν στέφανον καὶ τὰς
[σ]τάλας· ἐλέσθαι δὲ καὶ ἄνδρα, ὃ δὲ αἶρεθεῖς

[Type here]

50 [π]οιησάσθω τὰν αἴτησιν τοῦ στεφάνου
[κ]αὶ ἀνάθεσιν τῶν σταλᾶν ἐν τῷ σύμπαντι
[δ]άμωι· αἰρέθηι Θεμιστόλας Τελεσάνδρου
[Κα]ρπαθιοπολίτας.

35. Το Κοινό των Κρηταιέων τιμά τον στρατηγὸ Ἀγλαὸ ἀπὸ την Κω.

ID 1517

Δήλος — περί το 154 π.Χ.

Holleaux, *Archiv f. Papyrusforschung*, VI(1913), 9 κε, Chaniotis, A., Pleket, H.W., Stroud, R.S., Strubbe, J.H.M., "Lebena. Honorary inscription for a Ptolemaic strategos (Aglaos of Kos?), 2nd cent. B.C. (49-1242)." *Supplementum Epigraphicum Graecum*.

Νεότεροι εκδότες: A. T. R.S. R.A. Chaniotis Corsten Stroud Tybout. *Austin 144*, Dürbach F, Choix, αρ. 92, Brulé, (1978) 29-56, Chaniotis, (1996), 38-41, Buraselis, (2000), 11 κε .

Δαφνοστεφές τετράγωνο γύρω ἀπὸ την επιγραφή.

1 ἔδοξε τοῖς ἑξαπε[σταλ]μένοις εἰς Ἀλεξάνδρει-

αν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶ[ν Κρητ]αιέων συμμαχοῖς· ἐπε[ι]-

δὴ Ἀγλαὸς Θεοκλέου[ς Κ]ῳιος, τῆς μεγίστης

τιμῆς καὶ προαγωγῆς ἠξιωμένος παρὰ βασιλ[εῖ]

5 Πτολεμαίωι τῷ πρεσβυτέρωι, πρότερόν τε πολ-

λὰς καὶ καλὰς ἀποδείξεις ἐν τοῖς ἀναγκαιο-

τάτοις καιροῖς πεποιήται τῆς πρὸς τὰ πράγμα-

τ' εὐνοίαςνας. καὶ δὴ καὶ νῦν ἐν τῇ γενομένῃ

κατὰ Κύπρον στρατείαι, βουλόμενος πᾶσι φα-

10 νερὰν καθιστάναι τὴν ἑαυτοῦ καλοκαγαθίαν

καὶ τὴν εἰς τὸν βασιλέα φιλοστοργίαν, οὔτε

[Type here]

κίνδυνον οὔτε κακοπαθίαν οὐδεμίαν ἐκκέ-
κ[λ]ικεν, ἀκολουθῶς δὲ τοῖς προπεπραγμένοις
ἀπροφασίστως ἑαυτὸν ἐπιδιδούς καὶ διὰ
15 τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν ἀρίστων συμβουλιῶν ἀγα-
θὸς ὑφηγητῆς ἐγένετο καὶ ἄξιός τῆς τε πατρίδος κα[ι]
[τ]ῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ δόξης καὶ ἐν τῷ βίῳ κα-
[τ]ὰ πάντα καθαριότητός τε καὶ δικαιοσύνης,
[ὑπ]άρχων τε πάντων Κρηταίων πρόξενος, τοὺς
20 παραγινομένους ἀπὸ τῶν πατρίδων ἡμῶν
[κ]ατὰ πρεσβείαν ἢ κατ' ἄλλην ἠνδρηποτοῦν χρεΐ-
[αν] τιμῶν καὶ πολυωρῶν διατελεῖ, vac. ἀκολου-
[θ]ῶς δὲ καὶ τοῖς στρατευομένοις Κρητῶν ἐν τῇ
βασιλείᾳ προθύμως ἑαυτὸν εἰς πᾶν τὸ παρακα-
25 λούμενον ἐπιδίδωσιν, πειρώμενος ἐκάστω
τῶν προσδεομένων ἀγαθοῦ τινος γίνεσθαι παραί-
τιος, κρίνων αἰεὶ ποτε κάλλιστον εἶναι μὴ μόνον
τοῖς ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς
τύχης προτερήμασιν καταχρῆσθαι πρὸς εὐεργε-
30 σίαν ἀνθρώπων ἐφ' ὅσον ἐστὶ δυνατός· ὅπως
οὖν καὶ οἱ πεμφθέντες κατὰ **συμμαχίαν ὑπὸ τοῦ**
κοινοῦ τῶν Κρηταίων πρὸς βασιλέα Πτολεμαῖ-
ον εὐχάριστοί τε φαίνονται καὶ τοὺς ἀξίους ἄν-
δρας καὶ πολὺ διαφέροντας ἐν πᾶσιν ἐπισημα[ι]-

[Type here]

35 νόμενοι· vac. τύχηι ἀγαθῆι· δεδόχθαι· διά τε τὰ
προδηλωμένα καὶ διά τὴν εὐσέβειαν ἣν ἔχει
πρὸς τὸ θεῖον ἐπαινέσαι Ἀγλαὸν Θεοκλέους Κῶι-
ον καὶ στεφανῶσαι χρυσῶι στεφάνωι, στήσαι
δ' αὐτοῦ καὶ εἰκόνας χαλκᾶς δύο, ὧν τὴν μὲν ἐν Κῶι,
40 τὴν δ' ἑτέραν ἐν Δήλῳ, καὶ παραστήσαι ἑκατέ-
ραι αὐτῶν στήλην ἀναγράψαντας τόδε τὸ ψήφισ-
μα· ἐλέσθαι δὲ καὶ πρεσβευτήν, ὅστις Κώϊους τε
παρακαλέσει ἀποδείξαι τὸν κάλλιστον πρὸς
τὴν ἀνάθεσιν τόπον, καὶ Ἀθηναίους ἵνα καὶ ἐν Δή-
45 λῳ κατὰ τὸ ὅμοιον ἐπιφανέστατος ἀποδειχθῆι
τόπος.

36. Οι Κρηταιεῖς τιμούν το βασιλιά Πτολεμαῖο Στ'.

ID 1518

Δήλος — περί το 154 π.Χ.

OGIS 11.

Βλ. Fougeres , BCH 13, (1889),230, αρ. 1, Walbank, Comm 3, 553-54, ΑΔ 20, (1965), 119-133,

Βλ. Gruen Ers., (1984), 707-709, Habicht Chr., (1997), 329.

— — — —Υ συγγνω[ν]αῖ Σ.— — c.12 — —

...αν γεγονόσιν ἀγνοήμα[σιν καὶ ἀεῖ?]

[χρ]ᾶσθ' αὐτῶι συγγενικῶς καὶ.....

[τ]οῖς τε πρότερον εἰς ἑαυτὸν πεπρα[γμέ]-

[Type here]

-----σθαι

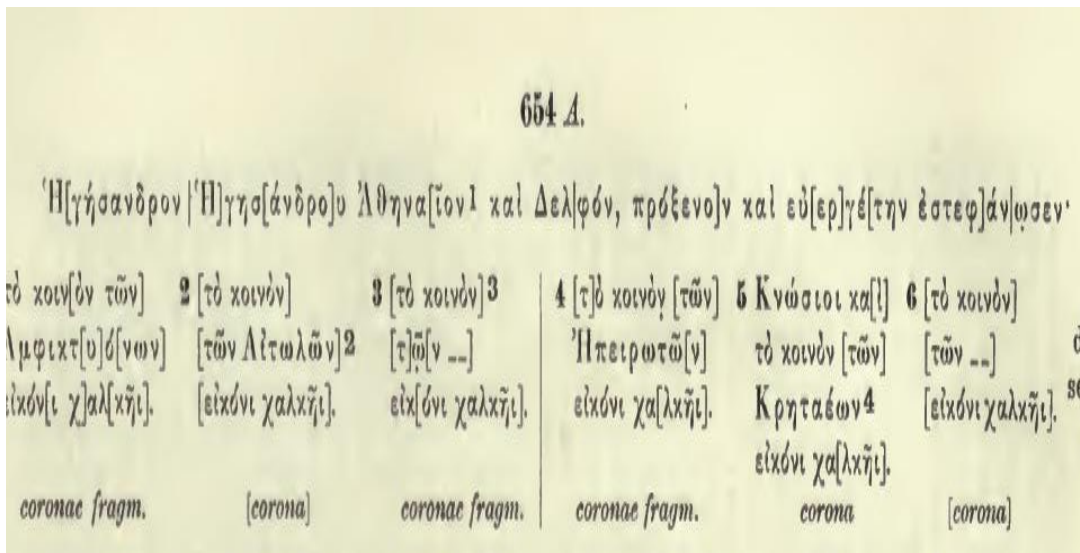
-----ει vac.

37. Ψήφισμα του Κοινού των Κρηταιέων για τον Ηγήσανδρο .

Ditt.Syll³ 654. 151π.Χ.

A. Κατάλογος 25 αγαλμάτων περί το 151π.Χ. στον Θησαυρό των Αθηναίων
Εκδ. Colin Fouill. III 2. αρ. 135, tit. 1—25 με πίνακα. IX 3, SEG 23: 40.

Βλ. Jacoby FHGr iv 412 κε, Jacoby RE vii 2600. Για το Κρητικό Κοινό Niese III 324 που χρονολογεί το ψήφισμα στα 155/4 κατά τον πόλεμο Ρόδου και Κρήτης, Romtow H., Klio 18 (1923), 289, Effenterre (1948), 271, Huss, (1976), 135, Chaniotis ,(1996), 49.

[Type here]

38. Συνθήκη φιλίας Πριανσού (Κρηταιέων) και Σαμίων .

IC I xxiv 2 .

Κρήτη. — Πριανσός — 2^{ος} αι.π.Χ.

Doublet, BCH 13 (1889), 72, αρ.9, Halbherr, AJA 11 (1896), 568, αρ.51, Blass 5138 .

Βλ. Muttelsee (1925), 49, 54, v. Minsjsbrugge, (1931), 27, 31, Segré, Mont. Class. III (1932), 38, Chaniotis, (1996), 16 σημ.57, 60 σημ.295, 83 σημ. 469, 91 σημ.540., του ίδιου 2015, 379, σημ. 20.

[—]

1[— — — — — — — — — — — — — — — — — Σάμ]ιοι φ[.]

[— — — — — — — — — — — — — — — — —].υνται

[—]π[ι]-

[κλέα —]· τὰν π[ρ]ο[ϋ]πάρχον-

5[σαν —]φι]λίαν· ἐπευθὼν δὲ

[ἐπὶ τὸ Κρηταιέων] πλῆθος ἀνέμνασε

[—] διὰ πλ]ειόνων σαφίως παραδει-

[κνύων ὅτι ἀπὸ π]αλαιῶν χρόνων κατὰ πολλὰ

[τῶν προγεγο]νότων συνέστακε ἅ τ' οἰκειότητας

10[καὶ φιλία πορ]τὶ Σαμίος καὶ Κρ[η]ταιέας, παρέδει-

[ξε δὲ κ]αὶ τὰν αἴρεσιν καὶ τὰν εὔνοιαν ἂν ἔχον-

[τες δ]ιατετελέκαντι Σάμιοι πορτὶ τὸ Κρηταιέ-

[ων] πλῆθος, παρεκάλει δὲ ἄμὲ ἐκτενίως κα[ί]

φιλότητος καὶ ἀξίως αὐτοσεντῶ τε καὶ τᾶς

15[ἐ]σαποστηλάνσας αὐτὸν πόλεος παραιτί-

ους αἰεὶ τινας ἀγαθῶν Σαμίους γίνεσθα[ί]

[Type here]

[σ]υνεπαύξοντας καθότι ἀμῖν καθῆκόν ἐστι

[τ]ὰν ὑπάρχονσαν αὐτοῖς πάτριον δαμοκρατ[ία]

[πο]λιτείαν, φροντίττοντας ἄπερ καὶ ὑπὲρ τᾶ[ν]

20[ἀμᾶ]ν ἐκάστον πατρίδων· ὅπᾱ ὦν καὶ ἀμὲν ἐ-

[πεγν]ωκότεν σαφίως τὰν Σαμίων εὐνοίαν φαι-

[νώμεθα καὶ καταξίω]ς τῶν ὑπὸ Ἐπικλεῖος ἐν πε-

[— — — — — — κρι?]νᾶντεν· τύχαι τᾶι ἀ[γα]-

[θαῖ δεδόχθαι — — — — —] τῶι κοινῶι [τῶν]

25[Κρηταιέων — — — — — — — — — —]τ[— — —]

[— — — — — — — — — — — — — — — — —]

39. Συνθήκη των Αξίων με άγνωστη πόλη

IC II v 22

Κρήτη — Αξός — 2^{ος} αι.π.Χ.

Pashley, *Travels in Crete*, I,155, CIG 2561c, Osann, *Zeitschr. für Altertumwiss.*(1840),326, Thenon, *Rev.Arch.* 16 N.S. (1867),412, van Minjsbrugge (1931), 15.

Βλ. Chaniotis 1996, 6-7,16 σημ.57, 2015,379, σημ.20.

ἔδοξε τῶι κοινῶ τῶι Κρηταιέων· [ἐπειδὴ — — — — —]

οἱ συγγενε<ίς> ὄντες τ[ῶι τ]ῶν Κρη[ται]έ[ω]ν [κοινῶι]

THI.....A...KAI...TEYT...TOS[— — — — —]

[—]

5[—]

[—]

[Type here]

[— —]

[. . . ἀ]ποδεδεγμένοι και[— — — — — — — — — — — — — — — — —]

[— —]

10τῶι κοινῶι τῶι Κρηται[έων — — — — — — — — — — — — — — — —]

[— —]

**40. Ρωμαϊκή διατιθσία υπό τον Καλλούρνιο Πείσωνα στην Αν.Κρήτη μεταξύ
Ιτανίων και Ιεραπυτνίων.**

IC III iv 9

Κρήτη — Ίτανος [Καρία, Μαγνησία Μαι.] , 112/111π.Χ.

RDGE 14, Holecuux,BCH XLVIII,(1924), 381, Guarducci 1942, 104, CIG 2561b,
IMagnesia 105 , Syll² 929, Syll³ 685 (l. 72); IGRR I 1021, McC. Magn. 160 (B),SEG 46 :
1225, SEG 46 :2340, Chaniotis SV (1996) , C I 3 48,49.

Βλ. Holleaux, Hermes 39, (1904), 78-83 ,Broughton (1951), 479, (1952), 578,
Spyridakis (1970),25, 53,55 , (1985), 23, Broughton (1986), 116,Chaniotis (1988d),26-
28 , Ager (1996), 161.

θξὸ[ς]

ἀ[γ]αθὸ[ς].

[ἐ]πὶ Ὀλυμπικοῦvac.Σ[μισιῶν]οςvac.ε' vac.ίσταμένουvac. ἀπόφασις Εὐφήμου τοῦ
[Παυσανίου], νεωκόρου τῆς Ἀρτεμίδ[ο]ς τῆς Λευκοφρυηνῆς vac., Κίλλου τοῦ
Δημητρίου, <Ἀ>ρισταγόρου τοῦ Δημο[— —], Ἀπολλωνίου τοῦ Ἀλέξωνος,
Λυκομήδου τοῦ Εὐπολέμου, Δημητρίου τοῦ Δημητρίου τοῦ Ἡροπύθου,

5Δημητρίου τοῦ Δημητρίου τοῦ Ἀναξαγόρου, Αἰδούχου τοῦ Ἀπολλοδώρου,
Μιννίανος τοῦ Διονυσίου τοῦ Μιννίανος, Ἐπικούρου τοῦ Ἀρτεμιδώρου τοῦ
Μοσχίωνος, Παυσσικράτου τοῦ Ἡροπύθου, Ἀπολλωνί[ο]υ [τ]οῦ Ἀπολλωνίου,
Εὐβούλου τοῦ Ἀλεξίωνος, Βοήθου τοῦ Ἄνδρομάχου, Ἀρτεμιδώρου τοῦ
Δημητρίου, Ἀπολλωνίου τοῦ Διονυσοδώρου, Ἐπικράτου τοῦ Διοκλέους τοῦ
Διονυσοκλέους, Εὐβούλου τοῦ Μάνδρωνος, κεχειροτονημένων καὶ αὐτῶν ὑπὸ

[Type here]

10 τοῦ δήμου δικάσαι Κρησὶν Ἰτανίοις τε καὶ Ἰεραπυτνίῳις κατὰ τὸ γεγόνος
ὑπὸ τῆς συγκλήτου δόγμα καὶ κατὰ τὴν ἀποσταλεῖσα ἐπιστολὴν ὑπὸ
Λευκίου Καλοπορνίου Λευκίου υἱοῦ Πείσωνος στρατηγοῦ ὑπάτου· εὐκτὸν μὲν
ἦν. [— — — — —]ι[— — — — —]ήμῶν εἰς μηδεμίαν φιλονικίαν καὶ
πλεοναζο[— — — — —]δ[— — — — —]ισθαι μετ'
εἰρήνης δὲ καὶ τῆς πάσης ὁμονοίας[καὶ οἰκειότητος τῆν πρὸς ἀλλήλο]υς
διαφυλάσσειν εὐνοίαν· ἐπειδὴ <δὲ> οἱ καιροὶ πολλὰκις — — — — —]ς
15 σ[— — — — —]τοὺς συνγενεστάτους εἰς διάστασιν τὴν πρὸς
ἀλλήλους ἐξάγουσιν α[— — — — —]πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν φιλίαι
διαλύειν ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς[τὰς ἐκ παλαιῶν] χρόνω[ν αὐτοῖς. . . .] ἐλη<λ>υθυίας
ἐκθρας *vac.*, ὅθεν καὶ τὰ νῦν εἰς τὴν μὲν[— — — — —]. ε λΙ[. . . .] Ἰτανίων
καὶ Ἰεραπυτνίων *vac.* τῆς δὲ συγκλήτου στοιχομένης τῆι παρ' ἑαυτῆι

πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὑπαρχούση δικαιοσύνη δούσης κριτὴν αὐτοῖς τὸν
ἡμέτερον

20 δῆμον, γράψαντος] δὲ περὶ τούτων καὶ τοῦ στρατηγοῦ Λευκίου Καλοπορνίου
Λευκίου υἱοῦ Πείσωνος, [καθ]ότι τὰ ἀποδοθέντα ἡμῖν ὑπ' ἑκατέρων γράμματα
περιέχει, ὁ δῆμος ἡμῶν τοῖς τε ὑπὸ Ῥωμαίων τῶν κοινῶν εὐεργετῶν διὰ παντὸς
γραφομένοις πείθεσθαι προαιρούμενος, μεμνημένος τε τῶν διὰ προγόνων ἀπὸ
τῆς ἀρχῆς γεγενημένων ὑφ' ἑαυτοῦ πρὸς **πάντας Κρηταεῖς** καλῶν καὶ ἐνδόξων,
ἃ καὶ θεοῦ χρησιμοῖς καὶ τῆι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις εἰδήσει κα[τ]εἰληπται, καὶ
25 νῦν μετὰ σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας ἐποιήσατο τὴν αἴρεσιν τοῦ δικαστηρίου ἐν
τῆι ὑφ' ἑκατέρων γενηθεί[ση] ὁμολόγῳ ἡμέραι. ἀποδειχθέντες οὖν καὶ αὐτοὶ
κριταὶ παραχρῆμα ἀναβάντες ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Λευκοφρυηνῆς
σφαγιασθέντος ἱερείου ὠμόσαμεν καθ' ἱερῶν, παρόντων τῶν τε διαδικαζομένων
ἀφ' ἑκατέρας πόλεως καὶ τῶν συναπόντων αὐτοῖς, καὶ καθίσαντες ἐν τῷ ἱερῷ
τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Λευκοφρυηνῆς διηκούσαμεν τῶν διαφερομένων οὐ μόνον τὸν
30 τῆς ἡμέρας αὐτοῖς δόντες χρόνον, ἀλλὰ καὶ τό πλεῖον τῆς νυκτός, πᾶσαν
ἀναδεχόμενοι κακοπαθίαν χά[ρ]ιν τοῦ μηθενὸς ὑστερήσαι δικαίου μηθένα τῶν
κρινομένων. *vac.* τέλος δὲ λαβούσης τῆς δικαιολογίας ἐγγράφους θέμενοι τὰς
γνώμας, τῷ μὲν ἀκριβεῖ τῆς ψήφου βραβευθῆναι τὴν κρίσιν οὐκ ἠβουλόμεθα,
συναγαγεῖν δὲ σπεύδοντες αὐτοὺς καὶ αὐτοὶ καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐξάρχῃς
ἀποκαταστῆσαι φιλίαν ἦν ἡμῖν πάτριον καὶ προσῆκον ἡγούμεθα ἑκατέρους,
35 τὰ πράγματα ἐφ' ἱκανὸν προσκείμενοι εἰς τὸ συλλύσεως καὶ φιλίας αὐτοῖς
παραίτιοι γενηθῆναι. τῆς δὲ προθέσεως ἡμῶν μὴ τελειουμένης διὰ τὸ
ὑπερβαλλόντως αὐτοὺς τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονικίαν ἐνεστάσθαι, συνέβη τῆι
ψήφῳ τὴν κρίσιν βραβευθῆναι περὶ ἧς καὶ τὴν καθήκουσαν ἔχθεσιν
πεποιήμεθα. *vac.* Ἰτανιοὶ πόλιν οἰκοῦντες ἐπιθαλάσσιον καὶ χώραν ἔχοντες
προγονικὴν γειτονοῦσαν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Δικταίου ἱερῷ, ἔχοντες δὲ καὶ νήσους
καὶ νεμόμενοι, ἐν αἷς καὶ τὴν καλουμένην Λεύκην, θλιβόμενοι κατὰ τινας
40 καιροὺς ὑπὸ τῶν παρορόντων Πραισίων ἐπεσπάσαντο χάριν βοηθείας καὶ
φυλακῆς τῆς τε πόλεως καὶ τῆς χώρας, ἔτι δὲ καὶ τῶν νήσων, τὸν Αἰγύπτου

[Type here]

βασιλεύσαντα Πτολεμαῖον, ὡς τὰ παρατεθέντα ἡμῖν περὶ τούτων γράμματα περιεῖχεν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διακατεῖχοντοὺς προειρημένους τόπους. *vac.* τελευτήσαντος δὲ τοῦ Φιλομήτορος βασιλέως Πτολεμαίου καὶ τῶν ἀποσταλέντων ὑπ' αὐτοῦ χάριν τοῦ συντηρεῖν Ἰτανίους τὴν τε χώραν καὶ τὰς νήσους ἀπαλλαγέντων, οὕτως Ἰτανῖοι καὶ τῆ ἀπὸ τῶν φίλων εὐνοίαι συνχρῶ-
45 μενοι διεφύλασσον τὰ καθ' ἑαυτοὺς. **ἐνστάντος δὲ κατὰ τὴν Κρήτην πολέμου** καὶ μείζονος, ἀνειρημένης δὲ ἤδη καὶ τῆς Πραισίων πόλεος τῆς κειμένης ἀνὰ μέσον Ἰτανίων τε καὶ Ἰεραπυτνίων, καὶ τῆς χώρας ἀμφισβητεῖν Ἰτανίους ἐπεβάλαντο οὕτως Ἰεραπύτνιοι τῆς τε νήσου, φάμενοι τὴν μὲν χώραν εἶναι ἱερὰν τοῦ Ζηνὸς τοῦ Δικταίου, τὴν δὲ νῆσον προγονικὴν ἑαυτῶν ὑπάρχειν. τῶν δὲ παρὰ Ῥωμαίων πρεσβευτῶν τῶν περὶ Σερούσιον Σολπίκιον παραγενομένων εἰς

50 Κρήτην καὶ τοῦ πολέμου λύσιν λαβόντος κατήντησαν καὶ Ἰτανῖοι ἐπὶ τὴν σύνκλητον. δοθείσης δὲ τῆς ἡμετέρας πόλεως πρότερόν τε καὶ νῦν καὶ τοῦ δόγματος περιέχοντος "ὄν τρόπον ἑκάτεροι ταύτην τὴν χώραν καὶ τὴν νῆσον, περὶ οὗ ἡ πρᾶξις ἐνέστηκε, κατεσχηκότες εἶψαν τῆι πρὸ τοῦ ἡμέραι ἢ ὀπόλεμος ἐν αὐτοῖς ἤρξατο, οὗ πολέμου ἔνεκεν Σερούσιος Σολπίκιος κἀκείνη ἢ πρεσβεία εἰς **Κρήτην** ἀπεστάλησαν, ὅπως οὕτως κρίνωσιν αὐτοὺς ἔχειν κατέχειν τε

55 καρπίζεσθαι τε ἐξεῖναι", ἔγνωμεν· ἐκ τῆς ὑφ' ἑκατέρων γενηθείσης δικαιολογίας, τὴν χώραν [τῆ]ν ὑπὸ τὴν διαμφισβήτησιν ἡγμένην διακατεσχημένην τε ὑπὸ Ἰτανίων καθότι προεκτεθείμεθα ἕω[ς] τοῦ τὸν προδιασεσαφημένον πόλεμον γενηθῆναι, οὕσαν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἰτανίων καθ[ό]τι καὶ [οἱ ἐπιδει-
χ]θέντες ἡμῖν ὑφ' ἑκατέρων περιορισμοὶ τῆς χώρας ἐμήνυον, *vac.* ὅτε πρὸς τοὺς πρότερον [παροροῦντας αὐτ]οῖς Δραγμίους γενηθεῖς [ης] περιέχων οὕτως *vac.*

"ὦροι δὲ ὄντων αὐτοῖς τὰς χώρας τοί[δε]· ὡς ὁ Σέδαμνος] ἐς Καρύμας καὶ πέραν 60 ἐς τὰν στεφάναν καὶ ἅ στεφάνα περιάμπαξ ἐς ὀρθὸν ἐς Δο[ρθάννας ἐπὶ τὸν] λάκκον καὶ ἐς τὰν ὁδὸν καὶ πέραν ἐς τὸν Μόλλον", καὶ πάλιν ὁ γενηθεῖς Ἰτανίους [καὶ Πραισίοις κα]θότι ὑπογέγραπται. *vac.* "ἔδοξε τοῖς Ἰτανίοις καὶ τοῖς Πραισίοις θέσθαι εἰρήναν ἐς πάντ[α τὸ]ν χ[ρόνον ἐπὶ] τῆι χώρῃ ἂν νῦν ἑκάτεροι ἔχοντι ἅς ὅρια τάδε· ὡς ὁ Σέδαμνος ἐς Καρύμας ἐς τὰν δηράδα καὶ πέ[ρα]ν ἐς] τὰν στεφάναν καὶ περιαμπέτις ὡς ἅ στεφάνα καὶ εὐθυωρία ἐς Δορθάννας ἐπὶ τὸν λάκκον καὶ ὡς ἅ ὁ[δὸς] ποτὶ μεσαμβρίαν τὰς ὁδῶ τὰς ἀγώσας δι' Ἀτρῶνα καὶ ἐς 65 Μόλλον καὶ ἀπὸ τῶ Μόλλω εὐθυωρία ἐπὶ θάλασσαν", ὅτε αὐτοῖς

Ἰεραπυτνίοις καὶ Πραισίοις γενηθεῖς περι[ο]ρισμὸς γεγραμμένος οὕτως. *vac.* "οἱ δὲ ὦροι τὰς χώρας ὡς ὁ Σέδαμνος ἐς Καρύμας ἐς τὰν δηράδα καὶ πέραν ἐς τὰν στεφάναν καὶ περιαμπέτις ὡς ἅ στεφάνα καὶ εὐθυωρία ἐς Δορθάννας ἐπὶ τὸν λάκκον". τῶν δὲ προειρημένων ὀρίων σαφῶς διειργόντων τὴν τε Ἰτανίων χώραν καὶ τὴν πρότερον μὲν οὕσαν Δραγμίων καὶ τὴν Πραισίων, κατεχομένην δὲ νῦν ὑπὸ Ἰεραπυτνίων, τοῦ δὲ ἱεροῦ τοῦ Διὸς ἐκτὸς τῆς διαμφισβητουμένης χώρας 70 ὄντος καὶ περιοικοδομήμασιν καὶ ἑτέροις πλείοσι[ν ἀ]ποδεικτικοῖς καὶ σημείοις περιλα[μ]βανομένου καθότι καὶ διὰ τῶν ἐπιδεικνυμένων ἡμῖν χωρογραφίων εὐσύννοπτον ἦν, πρ[ὸ]ς τούτοις ἀπεδείκνυον Ἰτανῖοι καὶ δι' ἑτέρων πλειόνων γραμμάτων ὑπάρχουσιν τὴν διαμφισβητουμένην χώραν ἐνεργὸν καὶ

[Type here]

οὐχ, ὡς ἔφασαν Ἴεραπύτνιοι, ἱερὰν καὶ ἀγεώργητον, φανερὸν δὲ τοῦτο ἐγίνετο καὶ ἐκ τοῦ δόγματος καθ' ὃ ἐκρίναμεν, τοῦ γραφέντος καὶ ὑπὸ τῶν ἐληλυθότων εἰς Κρήτην π[ρ]εσβευτῶν τῶν περὶ Κόϊντον Φάβιον, οἵτινες ἔωρακότες τό τε 75 ἱερὸν καὶ τὸν περίβολον αὐτοῦ ἰδίως σημε[ί]οις καὶ περιοικοδομήμασιν περιεχόμενον, ἔωρακότες δὲ καὶ τὴν χώραν τὴν ὁμορον τῶ ἱερῶι, ὑπὲρ μὲν ἱερᾶς χώρας οὐκ ἔγραψαν οὐθέν, καίτοι γε Ἴεραπυτνίων ῥητῶς ὑπὲρ ἱερᾶς χώρας ἠξιωκότων τὴν σύγκλητον, Ἴτανίων δὲ περὶ χώρας τῆς ἑαυτῶν τῆς καλουμένης Ἐλείας καὶ νήσου ἰδίας Λεύκης, γνόντες δὲ ὅτι ἡ παροροῦσα χώρα τῶ ἱερῶι οὐκ 80 ἦν ἱερὰ οὐδὲ ἀγεώργητος, ὑπ[έ]ρ χώρας μόνον ἐφαίνοντο μνεῖαν πεποιημένοι, γράψαντες "ἵνα ἔχωσιν κατέχωσιν τε καρπίζωνταί τε", τοῦ [κ]αρπίζεσθαι γραφομένου κατὰ χώρας γεγεωργημένης τε καὶ γεωργηθησομένης, ὅπερ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς χώρας οὐκ ἦν ἐνδεχόμενον· *vac.* νόμοις γὰρ ἱεροῖς καὶ ἀραῖς καὶ ἐπιτίμοις ἄνωθεν διεκεκάλυτο ἵνα μηθεὶς ἐν τῶ ἱερῶι τοῦ Διὸς τοῦ Δικταίου μήτε ἐννέμη μήτε ἐναυλοστατῆι μήτε σπεῖρηι μήτε ξυλεύηι, καίτοι γε Ῥωμαίων, ὅταν περὶ ἱερᾶς τινος χώρας διαφέρωνται, γραφόντων ῥητῶς, καθότι καὶ τὰ παρατεθέντα ἡμῖν ἐφ' ἑτέρων δόγματα περιεῖχεν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον 85 τεκμήριον τοῦ ἐγνωσμένων τῶν καθόλου πραγμάτων ὑπὸ Ῥωμαίων ἐφ' ὁμολογουμένοις ἡμᾶς καὶ κεκριμένοις τὴν ψῆφον ἐπενηνοχέναι Ἴτανίων γὰρ ἀξιωσάντων τὴν σύγκλητον ἵνα τὸ ἐνωκοδομημένον ὑπὸ Ἴεραπυτνίων χωρίον ἐν τῇ κρινομένῃ χώρῃ καθαιρεθῆι ἢ σύνκλητος ἐπέταξεν Λευκίῳ Καλοπ[ορ]νίῳ Λευκίου υἱῷ Πείσωνι στρατηγῶ ὅπως] [καθαιρ]εθῆ εἴ τι ἐνωκοδόμηται, φανερῶς καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου[— — — — — — — — —]

[. . . . .]ετων κρατούντων. ἀκολουθῶς δὲ τούτοις οἱ μὲν αὐτοῦς[— — — — — — — — —]

90[. . . . .]ντες Ἴτανίοις παρῆσαν. οἱ δὲ κατὰ πό<λε>ις ἐνγράφους
[. . . . .]σ. . . . π[— —]

. . . . ἀποδεικνύντες ἄνωθεν τὰ διαμφισβητούμενα Ἰτα[νίων] γεγονότ[α — —]

. . . . των μέχρι τοῦ δηλουμένου διὰ τοῦ δόγματος γεγονέν[αι — — — — — — — — —]

[ποιη]τῶν καὶ ἱστοριαγράφων ἀποδείξεις, ἅς καὶ αὐτοὶ ἡμ[ῖ]ν π[. . . . .]εσ[— —]

[. . . . .]τους δικαιολογία· τά γε μὴν περὶ τῆς νήσου τῆς καλουμέ[νης Λεύκης — —]

95[. . . . τῶ]ν Ἴεραπυτνίων ἐξωμολογημένας εἶχεν τὰς ἀποδείξει[ς — — — — — — — — —]

[. . . . .]τε τὴν νῆσον οὔσαν καὶ διὰ τὰ γεγενημένα περὶ αὐτοῦ[— — — — — — — — —]

[Type here]

[τὴν Πτ]ολεμαϊκὴν οἰκίαν εἰς προστασίαν καὶ φυλακὴν ἑαυτοῖς
κ[.....] κα[— —]

[ἰσχυρ]ίζεσθαι τὰς ἀποδείξεις ἐπιστολαῖς βασιλικαῖς, ἀντιγραφ[αῖς δὲ α]ὐτῶν.[—
—]

[. . . τὴ]ν νῆσον πολλάκις στρατιωτῶν γραμμάτων τε ἀποστολαῖς [. . .]το δοξ[—
—]

100[. . . . τ]ὴν νῆσον φρουρίου, πρὸς δὲ τούτοις λογείαις τε σιτικαῖς ἅς ὁ λ[. . . . .]
καὶ ἐνε[— —]

[ὑπ]ὲρ τῆς νήσου κατὰ τινων ὑπὸ Ἰτανίων γεγραμμέναις ὡς ἀπεδείκν[υον] διὰ τε
πλειόν[ων ἑτέρων χρηματισ][μῶν κ]αὶ διὰ λευκωμάτων ἅτινα τὰς ἐνιαυσίους
εἶχεν τῶν τε[ταγμέν]ων διοικ[ή]σεις. [πρὸς δὲ τοῖς][προειρ]ημένοις καὶ δι' αὐτῶν
ῶν αἶ τε λοιπαὶ πόλεις καὶ αὐτοὶ δὲ Ἰε[ραπ]ύτνιοι γεγράφ[ασι] περὶ
τῆς][προδε]δηλωμένης νήσου εὐσύνοπτον ἡμῖν ὑπῆρχεν τὸ καὶ τὴν

105 [προ]δεδηλωμένην νῆσ[ον προγονικὴν][εἶναι] Ἰτανίων καὶ διακατεισχῆσθαι
ὑπ' αὐτῶν καὶ διὰ τῆς τῶν φίλων αὐτῶν κα[λ]ῆς προη[ορίας] μέχρι τῆς — —]

[. . . . .]σίας καὶ μέχρι τοῦ **συστάντος ἐν Κρήτῃ πολέμου** ὧν ἀνα[. . . . .]ριν
ἐπιμνησθ[— — — — — — — —]

[ἔγνωμ]εν γὰρ τὴν τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου προστασίαν καὶ [κεκυρωμέν]ην
παρὰ τοῦ **κοιν[οῦ τῶν Κρηταιέων]**

[παρ' ὧ]ν ἔλαβον εὐδόκησιν καθότι τὸ παρατεθὲν ἡμῖν **διάγραμ[μα]** περιεἶχεν,
Ἰταν[ί]οις Γορτύνιοι ἀπο]-

[στεί]λαντες <ἐ>πιστολὴν διεσάφησαν ὅτι ἐπὶ τὴν νῆσον αὐτῶν τὴν
[καλου]μ[έ]νην Λεύκ[ην Πραίσιοι μέλλουσιν]

110[ἐπέ]ρχεσθαι, φανερόν ποιοῦντ<ε>ς καὶ διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου
[. . . . .]εχον ἄλλας τὰς — — — —]

[. . Γο]ρτυνίων δὲ συνπαρόντων ἐπὶ τῆς κρίσεως Ἰεραπυτ[ν]ίοις, [παρετίθεν]το
ἡμῖν Ἰτά[νιοι ἀποστα]-

[λεῖσαν] πρὸς ἑαυ[τ]οὺς πρότερον ὑπὸ Γορτυνίων ἐπιστολὴν, δι' ἧ[ς] ἔ[κδη]λ[ο]ν
ἄ[πασιν] ἐγένετο ὅτι]

[ἐπι]μελῶς] προνοούμενοι Γορτύνιοι τοῦ κατὰ Ἰτανίους συμφέροντος ἐ[μὴ]ν]υον
αὐτο[ίς] περὶ Πρα[ί]σι[ων] ὅτι]

[Type here]

[περὶ τῆ]ν νῆσον αὐτῶν τὴν Λεύκην γίνονται ὡς κυριεύσοντες. [. . . . .] τε ἢ ἐπιστολ[ῆ] καὶ ἀνεγράφη, γε]-

115[νομένης] ὑπ' οὐδενὸς ἀντιλογίας, ἐκρίναμεν δὲ καὶ αὐτῆς ἀ[ντίγραφον] καταχωρίσαι [τὸ ὑπογεγραμμένον].

"[Γ]ορτυνίων οἱ κόρμοι καὶ ἅ πόλις Ἰτανίων τοῖς κόρμοις καὶ [τ]ᾶι πόλι[ι] χαίρεν· πεπεισμένοι ὑπ' ἀνδρός τινος]

[ὁς δεδ]ήλωκεν ὅτι οἱ Πραῖσιοι οἰκονομῶνται περὶ τᾶς Λεύκας ὡς [ἐπιστ]ρατίας γενομ[ένας, κρατῆσαι αὐ]-

[τᾶς, τάδε] ἐκρίναμεν ὑμῖν ἐπιμελίως ἀποστεῖλαι· ὑμὲν ἄν. καλῶς ποιή[σαιτε τ.]ς ἐν τῷ χωρίῳ [— — — —]

[. .]επ[. .]σιν θέμ<ε>νοι παρορῶντέ<ς τε> εἰ χρεῖαν ἔχετε ἐν τὸ χωρίο[ν] ἐ[πιταδεῖω]ν· γεγράφ[αμεν οὖν ὑμῖν, οὐκ ὄν]-

120των τούτων φίλων τῷ τε βασιλεῖ καὶ αὐτοῖς ὑμῖν, [δι]ὰ [πα]ντὸς ἐ[πιμε]λούμενοι κ[α]ὶ βω[λό]μενοι ἀεὶ — —]

[. .]ε[. .]αι τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς τῷ βασιλέως φίλοις". Ἰεραπύτνιοι δ[ὲ] ἔτι τῆ]ς ἀμφισβη[τ]ήσ[εως ἀντε]-

[χόμε]νοι καὶ φάσκοντες τὴν νῆσον ἑαυτῶν εἶναι προγονικὴν ἀκλη[. . . . .]ιτης τῶν [— — — — —]

[. .]ς τε ἀρχούσης καὶ τῆς τῶν Σηλιτῶν φήσαντες πλοῖον εὐ[. . . . .]υ τὸμ πολεμ[— — — — —]

[. .]υκραι καταχθῆναι καὶ παρακαλοῦντες τὸς Ἰτανίους περὶ τούτων [. . . μν]εῖαν τιν[ᾶ — — — — —]

125[. .] αὐτοῖς Ἰτανίοις τὴν ὑπογεγραμμένην ἐπιστολήν· "Ἰεραπυτνίων οἱ [κόσμοι κ]αὶ ἅ πόλις Ἰταν[ίων τοῖς]

[κόσ]μοις καὶ τᾶι πόλει χαίρεν· βέλτιον ὑπελάβομεν γράψαι ὑμῖν ὅπως εἰ διὰ [τὸ σ]υμβεβηκὸς υ[— — —]

. . . καὶ Πραισίων κατᾶκται τὸ πλοῖον τὸ Κυδάνο<ρ>ος ἐκ τᾶς ὑμᾶς νάσω Λεύ[κας . . .]ν ἀδικοῦν Ι[— —]

[. . .]σαιτε ἐπιστροφάν τινα ποησάμενοι περὶ τούτων ὅπως μηθὲν [. . . . .]ν ἀδικήσητε [— — — — —]

[Type here]

[...] ὁμοίως δὲ καὶ ἀμέε, εἴ τί κα συμβαίνῃ τινὶ ὑμῶν τοιοῦτο ἐν τᾷ ἀμ[ᾶ μηθενὶ] ἐπιτρέψομεν. [ἔρ]-

130[ρωσθ]ε". τίς οὖν ἂν ἔτι προσδέξαιτο τὴν ὑπὸ Ἱεραπυτνίων κατὰ Σπηλιτῶν
. . . . . καιρὸν [— — —]

[... τῶν] προγονικὴν τὴν νῆσον ἑαυτῶν λεγόντων· ὅτε δὲ Πραισίων
κατα[. . . . .] πο[.]υμεν[— —]

[... π]ροειρημένων ἀποδείξεων ἰσχυροτέραν πίστιν τῆς τούτων α[. . . . .]εχη
.. ἐν δι[— — — —]

[... ἄν]θρωποι τὰς κατὰ τῶν τόπων ἔχουσι κυριείας ἢ παρὰ προγόνων
π[αραλαβόν]τες αὐτοὶ [ἢ] πριάμενοι]

[κατ'] ἀργυρίου δόσιν ἢ δόρατι κρατήσαντες ἢ παρὰ τινος τῶν κρείσσον[ων]
σχόντες· ὧν] οὐθὲν [φανερὸν]

135[ἔστι συμβεβ]ηκὸς Ἱεραπυτνίοις· οὔτε γὰρ παρὰ προγόνων παρεληφότες
οὐ[τε . . . . .]ητ[— —]

[. . . . .] ἄς οὔτε διὰ τοῦ ἀξιώματος ὑπογ[ρ]άψαντες οὔτε ὡς αὐτοὶ ἐκ τῆς
[νήσου . . . .]ονσανη[— —]

[. . κατ' οὐ]δένα τῶν τρόπων, οὐδὲ μὴν κατὰ πολεμικὴν περίστασιν
εσ[. . . . .]τωταμ[— — — — —]

[. . . . .]η μ<η>δὲ γὰρ πεπολεμηκέναι τ[οῖς] Ἴτανίοις ἔφασαν οὔτε μὴν
μ[. . . . .] ἡμεῖς [— —]

[. . . . .] τούτων εὐρίσκοντο οὐδὲ ὑπ' αὐ[τῶν] Ἰτανίων ἦν τι αὐτοῖς
δεδο[. . . . .]νου δι[— —]

140

[. . . . .] ὑπὸ πάντα τὸν τόπον· εἰ δὲ τῶν ἐναντίωμ μήτε γέγο[νε]ν μήτε [— —
— — — — — — — —]

[—
— —]

[Type here]

41. Ρωμαϊκή διευθέτηση της νήσου Λεύκης υπέρ των Ιτανίων .

IC III iv 10

Κρήτη. Ίτανος 112/111π.Χ.

Sherk (1969), αρ. 14, Kränzlein (1950),16, SV (1996), CI 3, αρ. 49, 57, SEG 46 :1225, SEG 46: 2340,RDGE 14.

Βλ. Partsch (1905), 21, Paserini (1937),30,Guarducci (1942), 109,Chaniotis (1988d), 24,Ager (1996),431-437 ,Chaniotis, (1996),17.σημ.57,309,333-338,351,σημ.1751.

.....καταστάσιος πρεσβευταί Κρήτες Ίεραπύτνιοι Φεΐδων Ίτεάνορος ύός,

Κώμων[. . . . .]ρος [ύ]ός, Μνάσιππος Δίωνος ύός, Εὐβέτης Βειδύλω ύός, λόγον ἐποιήσαντο χ[άριτα φιλ]ίαν συμμαχίαν τε ἀνενεώσαντο καὶ συνησθῆναι τῇ συνκλήτῳ ἐπὶ τῷ

[— — — — — — — — — — εἶπ]ασαν καὶ καθ' ἰδίαν πὶ τὸ βέλτειον προχωρεῖν περὶ τε τῆς γεγενημ[έ]-

5νης[— — — — — — — — — — φιλοτ]ιμίας εὐχαρίστησα[ν] καὶ περὶ τῶν ἀδικημάτων τῶν ἡμῖν γεγενημένων[— — — — — — —] Ίτάνιοι γὰρ ἀδικημάτων μὴ γινομένων ὑ[φ']ήμῶν αὐτοῖς, ὑπὸ δὲ[τῆς τῶν]Κνωσίων [πό]λεως ποτέ, πόλεμον ἀπαράγγελτον ἡμῖν ἐποίησαν παρὰ τὰ τῆς συνκλήτου δόγματα καὶ ἀδικήματα [ἡμῖν]ἐξετελέσαντο, περὶ ὧν καὶ πρότερον πρεσβείας ἀπεστείλαμεν [ἐπὶ τὴν σύνκλητον] μ[αρτυροῦ]σας τὰ γεγενημένα ἀδικήματα εἰς 10 ἡμᾶς. ἢ δὲ[σύνκλι]ητος κατα[— — — — — — — — — — — — — — — —]μεν ἐπὶ Μάρκου Αἰμυλίου καὶ ἐπὶ Μανίου Ἀκιλίου ὑπάτων καὶ [ο]ὔτε συμμαχοῦς αὐτοὺς προσηγόρευσε οὔτε Κνωσίους οὔτε τοὺς επ[. . c.7. .]Δραγμαίοις οὔτε[— — — — — — — — — — — — — — — — —]παραγενόμενοι ὑπὲρ τε τοῦ πολέμου καὶ [—]της ἡμέρας [. . . . .] νην 15 ἀπεδείξαμεν ἡμετέραν οὔσαν[— — — — — — — — — — — — — — — — — — —]διὰ γένους καὶ ἀνάβατ[ο]ν ὑπὸ μηθενό[ς] γεωργηθεῖσαν, τὴν δὲ νῆσον τὴν καλουμένην Λεύκην ἡμετέραν οὔσαν ἐκ προγόνων. Ίτάνιοι δὲ μὴ δυνάμενοι περὶ τῶν[—]των εἰς ἡμᾶς ἀδικημάτ[ω]ν ἀπολογήσασθαι μήτε πρότερον μήτε νῦν[—]των πρεσβευτῶν ἀντεγκαλοῦσιν ἡμῖν [—]τὴν χώραν περισσὰν οὔσαν ἕτεσι εἴκοσι ὀκτώ, λόγους ἐ-

[Type here]

20ποιησα[— — — — —] πρὸς τῇ συνκλήτῳ, ἡ δὲ
σύνκλητος ἔδογματίσει [ὅπως τὴν χώραν καὶ τὴν νῆσον πολ]έ[μου ἀρ]χὴν ἔλομέ
νου διακατέσχομεν, ἵνα οὕτως κατέ[χω]μεν· πρῶξιν στρατηγοῦ εἶναι, καὶ ὅπως
Λαίλιος δῆμον δῶ τὸν ἐν ἡμῖν κρινούντα. δοθέντος δὲ ἡμῖν τοῦ Μαγνήτων δήμου
καὶ Γαῖου Λαιλίου ὑπάτου γράψαντος [πρ]ὸς τὸν δῆμον τὸν Μαγνήτων [— — —
— — — — —] καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὑπ' αὐ[τ]οῦ [γ]ραφεῖσαν ἐμμη-
25[— — — — —] δὲ ὡς ὑφ' ἡμῶν τε κακείνων ὁμόλογον
ἔγενήθη. *vac.*[— — — — —] ἴσαντι τὴν νῆσον τὴν
καλουμένην Λεύκην καὶ τὴν χώραν [— — — — —]
]ος ὁ δῆμος ὁ Μαγνήτων ἔκρινε κατὰ τὸ δό[γμα τῆς συνκλήτου ὑπ'] Ἱτανίων
[προγο]νικὰς οὐσας καρπιζεσθαι κυρίως. οὐ συναντησαμέν[ων δὲ ἡμῶν — — —
— — — — —] ἡμῶν αἰτίαν ἐπιφέρουσι
30. ε.σον[— — — — —]
τε]λευτα[ί]ας ὑπ' αὐτῶν ἀνει-

[— — — — —]
]αντες ἐπὶ τὴν σύνκλητον εν

[— — — — —]ν εἰς
Κρήτην τε παραγεγονότων

καὶ τὰς [— — — — —] πρ[ο]σ[β]είας
οὐδέποτε περὶ τούτων φω-

νὴν προῆκαν [— — — — —]
πρεσβεύοντες περὶ τῶν ἐν[ε]-

35[— — — — —]ν
μνήμην ἐποιήσαντο[— — — — —] ἐν τῶ]
μεταξὺ χρόνω συνβόλων γεγενημένων ὑπε[— — — — —]
— — — — —]χότων ὑπὲρ τε ἀνδρῶν εἰ[— — — — —]
— — — — —]ν ἀντιποιοῦ[ν]ται καὶ νενικηκότων [— — — —
— — — — —]νημα καθ[ὸ]ς συνεθέμε-

40θα [— — — — —]αυ[. .]ν καὶ
δεδωκότων καὶ εἰληφότων [— — — — —]
— οὔ]τε λόγον ἐποιήσαντο οὔτε σα[— — — — —]
— — — — —]τουμ[έ]νους ὑπ' αὐτῶν[— — — — —]
— — — — —]του καθὼς ἡμεῖς ο[— — — — —]
— — — — —] ἐν Μ[α]γνησίᾳ γενομε-

45ν[— — — — —]]σης διὰ
τοῦ πρὸς αὐτ[— — — — —]
]ιω[. .] δ' ἐνκαλέσαι καὶ[— — — — —]
πε]ρὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ περὶ τῶν οἰκετῶν οὐς ἐπι[— — — — —]

[Type here]

— — ἄδ]υκῆματά τε κ[α]ὶ πρότερον καὶ νῦν . . . 7 . . . ιοι οὔσιν [— — — — —]
50 — — — — —] τῶν πα[ρα]γεγονότων εἰς Ἱώμην πρεσβευτῶν ὑμῶν,
ἐπέμψαμεν δὲ ἐπὶ τὴν σύνκλητον, ἀξιοῦμεν οὖν τὴν σύνκλητον [— — — — —]
— — — — —] ἐμ παντὶ καιρῷ τὴν εὖνοιαν πρὸς ἡμᾶς [— — — — —]
— — — — —] τοῖς ὑμετέροις δόγμασι βοηθῆσαι ἡμῖν ὅπως ἴσαντι [—
— — — — —] ψηφίσματος δι’ ὑμῶν ἀναγκασθῶσιν ἡμῖν τὸ δίκαιον [— — — —
— — — — —]τες πρὸς τὴν ὑμετέραν φιλίαν καὶ συμμαχίαν πρὸς ἡ-
55 [μᾶς — — — — —] πρεσβ[ευταί]ς.
περὶ τούτου τοῦ πράγματος [οὕτως ἔδοξεν]· ὅν τρόπον ἑκάτεροι [τὴν χώραν καὶ
τὴν νῆσον νενωμημένοι εἶσαν τῇ πρὸ τοῦ ἡμέραι ἢ ὁ πόλεμος ἐν αὐτοῖς
ἤρξατο οὐ πολέμου ἔνεκεν Σερούϊος Σο<λ>πίκιος κακείνη ἢ πρεσβεία εἰς
Κρήτην ἀπεστάλησαν ὅπως οὕτως [νωμ]ῶνται ἔχωσιν καρπίζωνται τε

τοῦτο το[— — — — —]σθαι πρὸς
60 Λεύκιον Καλοπόρριον στρατηγὸν ὑπάτον [— — — — —]
— — — — —] τινες τούτου τοῦ κριτη[ρίου — — — — —]
— — — οὐ]τ[ε] ἐπὶ τὸ κριτήρι[ον] παρετύχουσαν οὐτε[— — — — —]
— — — — —] Λεύκιος Καλοπ[όρ]ριος σ]τρατηγὸς ὑπάτος [— — —
— — — — —] ἡν [ὅ]πως ἑαυτοῖς
κρίνηι ὅν τρόπον ἑκάτεροι ταύτην [τὴν χώραν καὶ] τὴν νῆσον περὶ οὗ ἢ πρᾶξις
65 [ἐνέ]σθηκε νενωμημένοι εἶσαν τῇ πρὸ τοῦ ἡμέραι ἢ ὁ πόλεμος ἐν αὐτοῖς
ἤρξατο οὐ πολέμ[ου] ἔνεκεν Σερούϊος Σολπίκιος κακείνη ἢ πρεσβεία εἰς Κρήτην
ἀπεστάλησαν ὅπως ο[ὕ]τ[ω] κρίνωσιν αὐτοῦ[ς] [ἔχειν] κατέχειν καρπίζεσθαι τε
ἔξεῖναι καὶ θύματα τελεῖ ἡμέραν τε ὀρίση πρὸ ἧς ἡμέρας κρίνωσιν ε[— — — — —]
— — — — —]τας Κόϊντος Φάβιος κα

[— — — — —] ὅπως
70 Λεύκιος Καλοπόρριος στρατηγὸς ὑπάτος ὑπὸ τῆς αὐτοῦ πρεσβείας ἐπιγνῶ ἐὰν
ἐν ταύτῃ τ[ῇ] χώρα ὠικοδομημένον ἔνεσ[τιν] ὅπως αὐτοῦς καθελεῖν κελεύ[σ]η.
περὶ δὲ τῶν λο[ι]π[ῶν] πραγμάτων ὧν λόγους ἐποιήσασθε ὅταν ἢ ἐσχάτη
Κρητῶν πρεσβεία εἰς τὴν σύνκλητον εἰσεπρέσ[βευ]σαν οὐτ[ω]ς ἀποκρίναι
καθὼς ἂν αὐτῷ ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων πίστεως τε τῆς ἰδίας φαίνηται,
ἔδοξε. *vac.*

75 [τοῦ]το τὸ πρᾶγμα δέλτου ὀγδότης κηρώματι [— — — — —] καὶ δεκάτῳ μετὰ
συμβουλίου ἐπέγνων πρὸ ἡμερῶν δέκα ἑπτὰ Καλ. Κοινκτελίων ἐν τῇ βασιλικῇ
τῇ Πορκία ταισι[. .] ραισ[— — —] ἡ]μέρας τυχοῦσ[η]ς ἰε]ρᾶς κατὰ συνκλήτου
[δόγμα — — — — —] ἀπὸ συμβουλίου
γνώμης γνώμην [ἀπεφηνάμην — — — — —]
80 — — — ο]ύτ[ω]ς καθὼς πρότερον [— — — — —]
— — — — —]σι ἡμέραν ὀρ[ιῶ] πρὸ ἧς ἡμέρας κρίνωσι ε[— — — — —]
— — — — —] καὶ εἶ[τι ἐνω]κοδόμηται μετὰ τὸ τοὺς πρεσβευτὰς [— — — — —]
— — — — —] ν]ιοι στήσω? ἐν αὐτοῖς τὸν δῆμον τὸν ὑμέτερον

[Type here]

κατα[— — — — — — — — — — — — — — — —] φροντίσαι ὅπως ἐκ τοῦ
πολιτεύματος [— — — — — — — — — — — — — — — —] δικαστὰς καλοὺς κἀγαθοὺς
85τριακόντα ἕνα οἱ το[— — — — —] κατὰ τὸ τῆς συνκλήτου δόγμα κρίνωσι
Κοινκτειλίων τῶν ἐ[πὶ Λευκίου Καλο]πορνίου καὶ Μάρκου Λειβίου ὑπάτων ἐν
ἡμέραις τριακοσίαις ἐξήκοντα, ἐὰν δὲ πρὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας μὴ κρίνωσι, τότε
ὅπως ἐν τῇ ἐξηκοστῇ καὶ τριακοσιοστῇ ἡμέρᾳ κρίνωσ[ι]. *vac.* Λεύκιος
Καλοπόρνιος Λευκίου υἱὸς Πείσων ὑπάτος Ἰεραπυτνίων τοῖς ἄρχουσι καὶ τῇ
90 βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαίρειν· [ιό]ντες Ἰτάνιοι πρεσβευταὶ καὶ ὑμέτεροι
προσήλθοσάν μοι ὅπ[ως] αὐτοῖς σύνκλητον δῶ. ἐγὼ αὐτοῖς σύνκλητ[ο]ν ἔδωκα.
συνκλήτου δόγμα τοῦτο γεγονός ἐστὶ· ὑμᾶς θέλω φροντίσαι εἴ τι ἐν ταύτῃ τῇ
χώρᾳ τῇ ἐν ἀνφιλ[ο]γείᾳ οὔση ἐνωκοδομημένον ἐστὶ, ὅπως ἐκ ταύτης τῆς
95χώρας καθέλητε οὕτως καθὼς ἡ σύνκλητος ἐδογματίσει καὶ κα[. . . .]ῖωσε.
ἀπὸ συμβουλίου γνώμης γνώ[μην] ἀπεφηνάμην.

42.Οἱ Κῶοι τιμούν το Χαιρύλο του Διογένους για τις υπηρεσίες του στην πόλη.

Κως

Iscr. di Cos ED 229 ,1ος αι.π.Χ.

- IG XII,4,Segré ,ICos ED 229, SEG 50:765[1],SEG 50:765[2],Habicht IKos 89, Cucuzza- & R.Reger, AJA 100, (1996), 23,Chaniotis (1996)SV 30, 99, Buraselis, (2000), 7, σημ. 8,8, σημ. 10, 12,19-20,22 .

col. [ἔκγονος ὢν] Διογένους, ὃς τὰν πρὸς τοὺς ἐν
I.1 Αἰγύπτῳ βασιλεῖς
[τότε ὄντας] φιλίαν γεννηθεῖσαν κατεχρήσατο ἐς
τὰν τᾶς
[πατρί]δος ἐλευθερίαν ἐν τοῖς συστᾶσι τᾶ πόλει
πρὸς Κρη-
[ταιέ]ας ἐπὶ πολεμωτάτοις καιροῖς, ἄλλων τ<ε>
ἀνδρῶν ὑπὲρ
[. .]ατι τετειμαμένων ἐπ' ἀρετᾶι· ὃς καὶ
5 μειμησάμε-
[ν]ος Χαιρύλος, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, πρεσβεύων περὶ
τῶν νόμων καὶ

[Type here]

τᾶς πατρίου πολιτήας ἐν Ῥώμῃ, μετάλλαξεν
 ἄξιον ἐπαίνου
 καὶ βίον καὶ θάνατον, καὶ παρὰ ταῖ συνκλήτῳ
 γράμμασιν ἐσχῆ-
 [θη(?) χρη]ματισθεῖς· αὐτός τε [τὰ]ν παρὰ
 τοσοῦτων ἀνδρῶν
 [περιαίνεται]ον διαδεξάμεν[ος γενε]άν, ἀπὸ τᾶς
 10 πράτας ἀλι-
 [κίας — — — — —]ωτα δὲ τοῖς
 ἄλλοις ἐποί-
 [ησε — — — — —] εἰς τὰν
 πο<λ>ιτήαν κα[—]
 [— — — — — συμφ]έροντα
 τῶι πλήθει[ι —]
 [— — — — —
 ἐκ]άστων βίοι ΣΥ[— — —]
 [— — — — —
 15] σωτήρ [ὠ]ν π[άντων]
 [— — — — —
 — — — — —]

col.
 II.1 ΚΡ[.]ΙΟ[— — —]
 ΟΥΔΑ#7[— — —]
 ΕΣΤΑ[— — — —]
 ΤΑΣΤΕ[— — — —]
 5 ἀγαθ[— — — —]
 ΤΑ[— — — —]
 [— — — — —]

ii. Αχρονολόγητες

43. Οι Κνώσιοι και το Κοινό αφιερώνουν χάλκινο άγαλμα

ΑΕ 1925 σ. 9 κε.

Β.Λεονάρδου, Επιγραφές Αμφιαραείου 44, αρ.129.

[Κ]ν[ώσιοι
 καὶ τ[ό κοινόν
 Κρη]ταιέων

[Type here]

ε]ικόνι χαλκεῖ

44. Τιμές στον Πάριο Πολυκλή και στον Αρίσταρχο από την Απτέρα.

IC II iii 10

Κρήτη. — Απτέρα, χ.χ.

Hausoulter 431, αρ.6, Blass 4946 (A) , Guarduci IC II iii 10,

Βλ. Scrinzi, Atti. Ist. Ven. IX 7e S (1897-98) 1583, Cardinali, Riv. Fil. XXXV (1907), 20

A.1

ἔδοξε [τᾶι β]ωλᾶι καὶ τῶι δάμωι· Φείδων

Ἀρχέτω εἶπε· ἐπειδὴ Πολυκλῆς

Ἀμφιχάρη Πάριος εὐνόως διακείμενος

ποθ' ὅλαν μὲν τὰν Κρήταν, μάλιστα δὲ πο-

5τὶ τὰν ἀμὰν πόλιν, καὶ κατὰ κοινὸν καὶ κ[ατ']ιδίαν

[τ]οῖς ἐν [τυ]νχάνωσιν τῶν πολιτᾶν καθυπερξεν.

[— — — —]τω[·φι]λοτιμο[— — —]δεδόχθαι

[τᾶι βω]λᾶι καὶ τῶι δ[άμωι — — — — — — —]

[. . .].η καὶ ἡμεν πρόξενον[— — — — — — —]

10[— — — —]θείων καὶ ἀνθρωπίνων.[— — —]

[— — — — — — — — —]κατατ[— — — — —]

[— — — — —]μνημεν[— — — — — — — — —]

[— — — — — — — — — — — — — — — — —]

B.1 ἔδοξε τᾶι βω[λᾶι καὶ]

τ[ῶι] δάμωι· ΑΣ[— — — —]

[Type here]

ΑΝΔΙ. ΛΑΝ Αριστάρ[χω — —]

πρόξενον ἤμεν αὐτὸ[ν]

5[κα]ἰ ἐγγόνος.

C.1

ἔδοξε τᾶι βωλαῖκα-

ἰ τῶι δάμωι[— — —]

2a

{²*tresversus*}²

3[πρ]οξέν[ος ἤμεν αὐτὸς καὶ ἐγγόνος].

45. Ψήφισμα ασυλίας από τους Κρηταιείς (Αξίους) στους Τηνίους.

Rigsby ,*Asyilia* 60 χ.χ.

Paris, BCH 11, (1887),336 αρ. 1, van Effenterre 1, (1948), 139-140.

[Αξίω;]ν

[-----]ωνος, Ἀλέξανδρος Φιλοκλείος [εἰ]-

[πεν' ἐπειδὴ Τήνιοι φίλοι καὶ οἰκεῖοι κα]ἰ συγγενέες ὑπάρχοντες τᾶς [τε]

4 [πόλιος ἀμῶν καὶ τῶ κοινῶ τῶ Κρηταιέ]ων , ἀποστήλαντες ψάφισμά [τε]

[καὶ πρεσβευτάς ca 13 κ]αὶ Διόφαντον Νικύλλω, ἀνανε[ῶν]-

[ται τάν ασυλίαν τὰ παρὰ τῶ κοινῶ τῶ]ν Κρηταιέων τῶι τε ἰρῶι τ[ῶ Ποτει]-

[δάωνος καὶ τὰ λοιπά τίμια? τᾶς πόλεος καὶ τάν νήσω κατα[-----]

8 [--- τῶς χρησμῶς τῶ Α]πέλλωνος τῶ Πυτί[ω-----]

[---καὶ ἐπελθόντε]ς ἐπὶ τάν ἐσκλη[σίαν ἀπελογίζαντο περί-----]

[--- τᾶ]ι πατριδί[-----]

[Type here]

46. Τιμητικό ψήφισμα των Κρητῶν για τη Μύλασα, χ.χ.

Rigsby, Asyilia 187

Le Bas –Waddington 380, Blass, SGDI 5157, Blümel, I. Mylasa 641, Rigsby , , SEG 46 :1425, SEG 46: 2263.

[---] ἀλλήλ[οις-----]
[---] ΘΕΝ παρὰ [-----]
[--- τοῖς κόσμ]οις καὶ τῆ[ι π]ό[λει'] ἐπειδὴ Μυλασεῖ[ς---]
4 [---] ΣΙ ὑπάρχοντες ΦΡΟΝΩΝ ἀμίων τε [-----]
[---]ΟΝ Κρητῶν συνγενεῖς ἀπό τε [-----]

47. Τιμητικό ψήφισμα για ἀγνωστες πολεμικές υπηρεσίες Γορτυνίων και Κνωσίων στην Μύλασα .

Rigsby, Asyilia 188, χ.χ.

Le Bas-Waddington 381, Blass SGDI 5158, Guarducci IC IV 177, Blümel, I. Mylasa 642.

[---] ΣΕ---[ΤΟΥ ΕΝ[---]Α[-----]
[---]ΑΝ οἶοι ἐς Κρήταν [-----]Δ[-----]
[---? πρότερο]ν καὶ νῦν φίλοι ΚΕΙ[-----]
4 [---]Κρητῶν ἀπαντας ἔπεμψαν[-----]
[--- Γορτυνίος καὶ [Κν]ωσῖος[-----]
[---τῶ]ν ἐλη[λυ]θ[ό]των [-----]
[---Γο]ρτυνίων καὶ ΠΟΡΤΑ[-----]
8 [---]Σ καὶ πορτί τάς ἄλλ[λας]-----]
[---μετά πάν]σας σπουδᾶς κ[αὶ φιλοτιμίας]---]
[---] ΕΝΟΙ παρεκάλιον ΛΑ[-----]
[---]ΕΣ τῶ πολέμῳ ΔΥΣ[-----]
12 [---]Σ ἀγαθὰ [---]ΤΟ[---]Τ[-----]
[---]ΩΣ [---]ΟΛΙ[---]Ε[-----]
[---]ΛΓΛ[---]ΣΤΑ[---]ΕΙΑ[-----]
[---]μεθα Μυλασε[-----]
16 [---]ἀποστολαί [-----]
[---] ΝΟ[---] ΙΟ[---]Λ[-----]

[Type here]

48. Τιμάται από Μύλασα και Κρηταιείς ως πρόξενος και ευεργέτης άγνωστος άνδρας για τις υπηρεσίες του .

Rigsby, Asyilia 189 , χ.χ.

Les Bas –Waddington 382, Blass SGDI 5159,Blúmel I.Mylasa 643. Wilhelm, Kl.Schr.II 3 479-480, Wilhelm, Griech. Inschr. rechtl. , 85-86 (= Akadschr. III 479-480);SEG 13. 489. Baunack, Studien auf dem Gebiete des Griechischen αρ. 2, BE 1953:186.

[βοαθῆν Μυλασεῦσι παντ]ί σθένει καί τός ἐ
[τᾱι νήσωι Κρηταιέας] καί τός ἔξω τᾱς νάσ-
[σω οἰκίοντας ὡς αὐτᾱς] τᾱς Κρήτας πολεμω-
4[μένας;-----]ἀδικίωντι Μυλασέας
[-----] τούτοις μή ἦμεν ἐπι-
[-----]τά μέγιστα ἀσεβή-
[ματα;-----]ΑΙ δαμοσίως καί αὐτῶν
8[-----πρε]ιγεύεν δέ καί ποτί τός
[-----]σσων καί τός δυνάστας
[-----]τάς]πόλιας, ὅπως ἐν εἰ-
[ρήναι-----]ἀφορ]ολόγητοι ἔωντι τάν
12 [τε πόλιν καί τάν χώραν]αὐτῶν ἰαράν ἐξ ἀρχᾱς
[-----]καί ἦμεν π]ρόξενον καί εὐεργέταν
[τᾱς πόλιος-----]Ν πάντων ἀμῶν μετε-
[-----]ἀνθρ]ωπίνων ἀρετᾱς ἔνεκα
16 [καί εὐνοίας ποτί τάν πόλι]ν τ[ε καί πο]τί τό Κρη-
[ταιέων---]Γ[-----]

49 . Συνθήκη συμμαχίας άγνωστης πόλης με Μύλασα και Κρηταιείς

Rigsby, Asyilia 190, χ.χ.

Le Bas-Waddington 383a, Blass SGDI 5160a, Blúmel, I.Mylasa 644,.

[---]..[---]Λ[-----]
[---]ΩΡΙΟ[-----]ΙΟΙΣ Μυλασέων ἢ χ[ώρ]αι
[-----]Ν βοαθῆν Μυλασεῦσι παντί
4[σθένει καί τόνς ἐν τᾱι νάσωι Κρηταιέανς καί
[τόνς ἔξω τᾱς νάσω Κρ]ήτανς πάντανς τόνς φοικίον-
[τανς-----]ΤΑΣ, ὡς αὐτᾱς τᾱς Κρήτας πο-
[λεμωμένας-----]πρ]εσβεύειν δέ καί πορτί τόνς

[Type here]

8 [-----]ΤΩΝ καί τόνς δυνάστανς καί
[τάνς πόλιανς ὀπως εἰρήν]αν τε ἔχωντι καί ἀφορολό-
[γητοι ἔωντι τάν τε πόλι]ν καί τάν χώραν [αὐ]τ[ῶν].

50. Συνθήκη συμμαχίας ἀγνωστης πόλης με Μύλασα και Κρηταιείς,

Rigsby, Asyilia 191, χ.χ.

Le Bas-Waddington 383b, Blass SGDI 5160b, Blümel , I.Mylasa 645.

[τάν] τε πόλι[ν.....αδι]-
κώντι ἐξ Α[-----]
καί αι κά τιν[εσ-----πράσσω]-
4 τι πολέμια Τ[-----]
Μυλασέων ἢ [χώραι-----]
βαθεῖν Μυλ[ασεύσι παντί σένει---ως αὐτάς τάς]
Κρήτας πολε[μωμένας-----πρεσβεύειν δέ]
8 καί πορτί τόν[ς-----]
καί ΠΡΟ[-----]

51. Συνθήκη ασυλίας ἀπό τους Κρηταιείς στη Μύλασα.

Rigsby, Asyilia 192, χ.χ.

Le Bas –Waddington 384a, Blass SGDI 161, Blümel , I.Mylasa 646.

[-----]Σ[-----]ΕΣ
[----]Ι τε Τ[-----π]ορ-
[τί?---Κρηταιέα[ς-----] τῶ πο-
4 [λέμω? ---]Ν τφι [-----]ἐπί τάν
[---]ΑΣΙΝΕΙ[-----]ΑΝ ποιήσαθ-
[αι---Μυλασέ]ων ἰόντων συγγενίων καί
[φίλων ----]ΩΣ τάν τε πόλιν ἀσφαλῶς
8 [---κα]ί ἄσυλον ἰα[τα]ν' εἰ κά τι-
[νεσ -----]

52. Ἀγνωστου περιεχομένου συνθήκη, ἴσως ασυλία στη Μύλασα.

Μύλασα.

[Type here]

Rigsby , Asyilia 193, χ.χ.

Le Bas –Waddington 384b, Blümel , I.Mylasa 647.

ΙΩ[----]
ΔΑ[---]
ΠΕΡ[---]
4 ΣΕΙ[---]
ΦΙΛΟ[---]
ΤΟΣ[---]
ΛΕΙΑ[---]
8 ΣΕΩ[---]

53. Άγνωστου περιεχομένου επιγραφή.

Rigsby, Asyilia 194, χ.χ.

Cousin & Diehl, BCH 12, 1988, 8-11, αρ.1, Blümel, I.Mylasa 648.

[----]Σ τά ίεϱ-
[---εϱ τ]ε τῶ Διός
[-----]ΙΣ

54. Συνθήκη συμμαχίας(;) και φιλίας των Κρηταιέων με τη Μύλασα.

Rigsby, Asyilia 195, χ.χ.

Cousin & Diehl, 8-11, αρ.1, Blass SGDI 5162a, Blümel, I.Mylasa 649,

[ἔδοξε -----τοῖς κόσμοις καὶ τᾷ πό]λει' ἐπειδή
[Μυλασέεν ὑπάρχοντες συγγενίεν καὶ φίλοι δι]ά προγόνων
[τᾶς ἀμᾶς πόλιος πρειγευτάς ἀπέστειλαν μετὰ]τῶ ψάφισ-
4[ματος-----λ]αβόντας
[-----]Η καὶ τά
[-----ἀλ]λάλους
[-----καὶ ἀνανεώσασθαι] τάν ἐξ ἀϱ-
8 [χᾶς φιλίαν-----] ὅπως τό
[-----]ΡΙΟΝ ἐν
[-----]ΩΝ καὶ
[-----εὖνο]ιαν τάν
12[-----]ΟΝΤΩΝ

[Type here]

[-----τῶ ἔθ]νιος
[-----?όμ]οίως
[-----]ΘΑΘΑΙ

55. Τιμητικό ψήφισμα προς άγνωστο Μυλασέα από το Κοινό των Κρηταιέων .

Rigsby, *Asyilia* 196, χ.χ.

Cousin&Diehl, 8-10, αρ. 1, Blass, SGDI 5162b, Blümel , I.Mylasa 650. Cousin & Diehl, BCH 12, 1888, 8-11, αρ. 1 (δεξιό χωρίο), BE 1888:118; Baunack, *Studien auf dem Gebiete des Griechischen* no. 5.c; SEG 4, 231.

άγαθαί τύχαι ἔδοξε [-----τοῖς κόσ]-
μοις καί τῆ πόλι' ἔπε[ιδή Μυλασσέεν ὑπάρχοντες]
συγγενίεν καί φίλοι δ[ιά προγόνων τᾶς ἀμᾶς πόλιος]
4 καί τῶν ἄλλων Κρητα[ιέων-----]
ὡς μόνοι παρά τός ἄλλ[ος-----]
ται περί τᾶς κοινᾶς εἰρ[ήνας-----]
τῶ ἔθνιος ἐμπετόντ[ος -----πό]-
8 λεμος Κρηταιέων πά[ντων-----]
σον κοινάν καί ἴσαν ε[ὔνοιαν καί φιλοστοργίαν]
περί παντός τῶ κοινῶ [-----σύ]-
σταμα συνάκται Κρητ[αιε-----Μυλα]-
12σέεν ἄξιοί ἔντι μεγαλ[-----διαφυλάτ]-
τεν ἐς Κρηταιέας πάν[τας τάν ὑπάρχονσαν]
εὔνοιάν τε καί φιλοστ[οργίαν-----]
ἐπαινησθαι τόμ Μυλασ[έων δᾶμον καί στεφα]-
16 νῶσθαι αὐτόν μετ' ἀνα[γορεύσιος-----]
καί εὐεργεσίαι θείων [τε καί ἀνθρωπίνων πάν]-
των μέτοχον ἀρετᾶ[ς ἔνεκα καί εὐνοίας---]
τας ἐς Κρηταιέας καί [-----]
20 ον ὃ καί μή Μυλασεῦσι [-----]

56. Τιμητικό ψήφισμα για Μυλασεῖς από το Κοινό των Κρηταιέων.

Rigsby, *Asyilia* 197 χ.χ.

Doublet & Deschamps, BCH 14, 1890, 618-620, αρ. 17, Blass SGDI 5163a, Blümel, I.Mylasa 651 .

[Type here]

[-----]Ν δια[λ]εγέντας
[-----ψαφ]ίσματι καί ἐπιδαμή-
[σαντας-----]ΙΝ καί ἀμέν ἀμῶν προ-
4[-----]Μυλασέων καί τός
[-----αὐτ]οῖς καλοκαγαθίας ἐνε-
[κεν-----ε]ς τό ξενοτρόφιον καί
[-----ἐ]κ τῶ νόμῳ περὶ δέ τάς
8 [-----]ΩΝΤΙ Μυλασεῖς **τό κοι-**
[νόν--- ἀποκρίνασθαι αὐτοῖς ἀμέ, ὅτι ΑΙ-
[-----]ΕΝ συμμαχῶν ἐπὶ τῶι
[---]ΝΤΙ[-----]ΝΕΣ δέ οὐχ ὑπομε-
12[-----]Ε τάν ἐθνικάν συνθή-
[καν-----πόλ]εμον ἤμεν' διό καί ἀμέν
[-----]ΙΣ διατηρῶντες τά πα-
[-----]παρα]δεδομένα ἐπιμέλει-
16[αν-----]συμφερόντων τῶι νά-
[σῶι-----πε]ρὶ τούτων σαφέως

57. Τιμές στον Θαλήτα από τους Κρητῆες και Μυλασεῖς(;))

Blümel, I. Mylasa 653, Rigsby, Asyilia 199, χ.χ.

[-----]ες τε κρη-
[-----? πατρ]ίδα μετά
[-----]ἐπὶ τῶι
4 [-----]ΤΑΣΑΝ
[-----συ]γγενει-
[-----**Κρητ]αιέας** πίσ-
[τεως -----ἀξι]ολόγων
8 [-----κ]αί Θαλήτα
[τῶ Κρητός---α]ὐτός καί

58. Συνθήκη Κρητῆων, Κνωσίων και Μύλασας(;))

Rigsby, Asyilia 200, χ.χ.

[Type here]

Judeich, AM 15,1890,262-263, αρ. 16, Blass SGDI 5164, Guarducci IC IV 178, Blümel, I.Mylasa 654.

[---]ΑΙΑκοιν[---]ΟΕΣ[-----]
[---]εὐνομίας αἰλιομε[ν-----]
[---]ΙΩ τόμ πόλεμον [-----]
4 [---]ΙΣ τῶ βουλομέ[νω-----]
[---]καί ἀμέν καί Κνώσιοι[-----]
[---]συντηρίοντες τά νομιζόμενα[---]
[---]τα]ν δ' ἐπιμέλειαν ποι[-----]
8 [---]ΟΣ πᾶνσι Κρηταιεῦσι[-----]
[---]ένων καί οὐχ ἔρ[-----]
[---] ταῖς κοινα[ῖς-----]

59. Οι Κρηταιεῖς τιμούν άγνωστη πόλη. χ.χ.

Rigsby, Asyria 207.

Blümel, Epig.Anat 13,1989 5-6 ,αρ. 660 (PH). ,Epig.Anat.9,1991,12
[ ]EA 13, 1989, 5-6, no. 660

[---]N[-----]
ἀφ[ορολόγητοι ἔωντι τάν τε] πόλιν καί τάν [χώραν---]
αὐτ[ῶν ἱαράν ἐξ ἀρχᾶς---] οἰκίοντων' ἐπ[αινέσαι]
4 δέ τ[όνος -----πρειγευτάς] Διονύσιον καί Ἀ[πολ]
λώνιον [-----καλοκαγαθίας ἐν]εκα καί ἐπί τῶι δια[---]
μεν ὑπε[-----ἀ]ξίως Κρηταιέων καί τᾶς
αὐτῶν πατρίδος πολλά δέ καί ἔνδοξα προφερομέ-
8 νων κα[τά τάν διά προγόνων] ὑπάρχουσιν συγγέ-
νειαν [καί εὐνοϊαν καί φιλία]ν πορτί Κρηταιέας
πάντ[ας-----τ]όνος μετά πάνσας ἐπι-
μελε[ῖας -----]Σ διαλεγέντας τε Ἀ-

60. Τιμές στη Μύλασα από τους Κρηταιεῖς.

[Type here]

Rigsby, *Asyria* 208, χ.χ.

Blümel, *Epig. Anat.* 19, 1991, 13.

πολε[μ]ω[μ]ε[ν]-----]
ΑΣΗΤΑ τῶ Μυλασέων δάμω?-----ως αὐτᾶς]
τᾶς Κρήτας [πολεμωμένας]-----]
4 ρα καὶ δαμο[σίως]-----πρει]-
γεύειν δέ κα[ί] ποτί τός-----]
καὶ τός δυ[ν]άστας καί -----καὶ τᾶς πόλιας, ὅπως]
ἐν εἰρήναι τ[η]ρίωντι καὶ ἀφορολόγητοι ἔωντι τάν τε πόλιν]
8 καὶ τᾶγ χώρα[ν αὐτῶν ἰαράν ἐξ ἀρχᾶς-----]
οἰκίοντων[-----τόν]
Μυλασέων δ[ᾶ]μον? -----εὐεργεσίαι θεί]-
ωγ καὶ ἀνθρ[ω]πίνων πάντων μέτοχον-----]
12 ποτί πᾶν τό[-----ἐπαινέσαι δέ καί]
τός πρειγε[υ]τάν -----καλο]-
καγαθίας ἐν[εκα-----]
16 **Κρηταιέ[α]ς** Ι[-----εού]-
σας πίστεος [-----]
σθαι αὐτός[-----]
Υ[----]Ω[-----]

61. Τιμές σε άγνωστη πόλη από τους Κρηταιείς (Αξίους).

IC II v 22

Κρήτη-Αξός

ἔδοξε τῶι κοινῶι τῶι Κρηταιέων· [ἐπειδὴ — — — —]
οἱ συγγενεῖς ὄντες τ[ῶι τ]ῶν Κρη[ται]έ[ω]ν [κοινῶι]
ΤΗΙ. . . . . Α. . . . . ΚΑΙ. . . . . ΤΕΥΤ. . . . . ΤΟΣ[— — — —]
[— — — — —]
τῶι κοινῶι τῶι Κρηταιέων — — — — —]
[— — — — —] εὐνοίαν τῶ[— — — — —]

[Type here]

62. Επιγραφή των Λαππαίων αγνώστου περιεχομένου για πρεσβευτές
άγνωστης πόλης.

IC II xvii 2*

Κρήτη- Λάππα

[— — — — — — — — — — τῶ] θεῶ καὶ τοῖς πρεσβευταῖς [— — — — — — — — — —]

[— — — — — — — — — — — — — — — —]. ε καιρὸν καὶ ἐν τῶι κοινῶ[ι τῶν

Κρηταιέων]

[— — — — — — — — — — — — — — — —]. τῶι θεῶι. εὐτυχεῖτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Το Κρητικό Κοινό στα Ελληνιστικά χρόνια

a. Η εμφάνιση του Κοινού των Κρηταιέων.

Στα ελληνιστικά χρόνια η Κρήτη φαίνεται να διαδραματίζει ένα πιο ενεργό ρόλο τόσο στα ελληνικά ζητήματα όσο και σε κείνα των ελληνιστικών κρατών σε σχέση με όσα γνωρίζουμε για τις άλλες προγενέστερες περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Στα κλασικά χρόνια το νησί διαδραμάτισε κυρίως ένα ρόλο αποστολής μισθοφόρων και δη ελαφρά οπλισμένων στρατιωτών στους στρατούς των διαφόρων ελληνικών πόλεων που συγκρούονταν μεταξύ τους καθώς και στην Περσία. Στα κλασικά χρόνια η στρατηγική θέση της Κρήτης δεν έχει την αξία που λαμβάνει στα ελληνιστικά, διότι δεν προκλήθηκε η διεύρυνση του ελληνικού κόσμου προς ανατολάς, όπως συνέβη με τις κατακτήσεις του Αλεξάνδρου σε συνδυασμό πάντα με τη ροή μισθοφόρων προς τα ελληνιστικά κράτη που διαδέχτηκαν την αυτοκρατορία του καθώς και τις ελληνικές πόλεις που προσπάθησαν να προσαρμοστούν επιτυχώς ή μη στα νέα δεδομένα. Σύμφωνα με το Χανιώτη η στρατηγική θέση του νησιού ήταν η κύρια αιτία γι' αυτό και όλες οι μεγάλες ελληνιστικές δυνάμεις επενέβησαν με διάφορους τρόπους, διπλωματικούς κυρίως, στο νησί⁴.

Η θέση της Κρήτης στο κέντρο των εμπορικών και στρατιωτικών θαλασσιών δρόμων από την Αίγυπτο προς τη Μακεδονία και τη Μ. Ασία και αντίστροφα την καθιστούσε σημαντική για όλες τις ελληνιστικές δυνάμεις και καθεμιά εξ αυτών επιδίωκε στρατιωτικά και πολιτικά ερείσματα στο νησί. Όταν δε άρχισε η παρακμή των ελληνιστικών κρατών, η Ρώμη ήλθε και κάλυψε οριστικά το όποιο κενό δημιουργήθηκε μετά το 184 π.Χ. Ουσιαστικά δηλαδή στο κεφάλαιο αυτό ανιχνεύεται η ύπαρξη του Κοινού στις σχέσεις του με τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής, τη Μακεδονία, την Αίγυπτο κατά κύριο λόγο και δευτερευόντως με τους Σελευκίδες και Ατταλίδες ή άλλες ήσσονες δυνάμεις, όπως τη Ρόδο και την Αιτωλία.

Η εμφάνιση αυτή όμως συνυφαίνεται στενά και με τις εσωτερικές εξελίξεις στο νησί. Οι εξελίξεις αυτές συνδέονται τόσο με τη διατήρηση του αριστοκρατικού χαρακτήρα του πολιτεύματος των κρητικών πόλεων όσο και με μια προϊούσα αύξηση της δύναμης των αποφάσεων της συνέλευσης⁵, η οποία προκύπτει από τις επιγραφές. Σύμφωνα με αυτές η εξωτερική πολιτική εκφεύγει από τους κόσμους και καθίσταται κύρια αρμοδιότητα των συνελεύσεων σε θέματα *ισοπολιτείας*, *ἀσύλου*, *ἐγκτήσεως*, *προστασίας* εν γένει και *συνάψεως*

⁴ Χανιώτης (1996): 16 κε.

⁵ Αριστ. Πολιτ. 1272^a27-35, IC I xviii 11 για τον *στάρτο*. Βλ. DeSanctis (1901): 322 κε, St.Link (1994): 159.

[Type here]

συμμαχιών. Αυτό έχει επισημανθεί από την έρευνα⁶. Αυτό συνέβη διότι τα κέρδη από την πειρατεία, τα λάφυρα, τις αμοιβές των μισθοφόρων και από το εμπόριο ευνόησαν περισσότερο τους ακτήμονες πολίτες των κρητικών πόλεων, οι οποίοι κατέφευγαν στις δραστηριότητες αυτές. Απαίτησαν λοιπόν στα ελληνιστικά χρόνια και κέρδισαν μια εξέχουσα θέση στην εξωτερική και εσωτερική πολιτική των πόλεών τους. Δεν μπορούμε όμως να μιλήσουμε για εκδημοκρατισμό, λέει ο Χανιώτης, και αυτό προκύπτει από τις στάσεις στις κρητικές πόλεις, οι οποίες πιστοποιούν κρίσιμα άλματα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που τελικά δε λύθηκαν με τις στάσεις, επιβεβαιώνοντας την ισχύ της καθεστηκυίας αριστοκρατικής τάξης μέσα από τις σωζόμενες επιγραφικές μαρτυρίες⁷.

Όπως παρατηρεί ο Κ.Μπουραζέλης, οι ομοσπονδιακές ενώσεις των πόλεων στα ελληνιστικά χρόνια στην περιοχή του Αιγαίου παρουσιάζουν μια μεικτή εικόνα γνησίων τρόπων τινά Κοινών, αλλά με μια ευρεία τάση ανεξαρτησίας των μελών τους ώστε να αποτελέσουν τελικά ένα αυστηρό ισχυρό οργανωτικά Κοινό και εδώ βλέπει κανείς το ρόλο των ελληνιστικών μοναρχιών που ποδηγέτησαν τα Κοινά⁸. Όπως σημειώνει ο ίδιος ιστορικός και το Κρητικό Κοινό είναι μια «άτυπη» συμμαχία που περιστρέφεται μεταξύ των δύο μεγάλων πόλεων, της Κνωσού και της Γόρτυνας⁹. Όπως ήδη ανωτέρω διαπιστώσαμε οι περισσότερες μαρτυρίες είχαν ως τόπο προέλευσης ή αναφοράς τις δύο αυτές κρητικές πόλεις. Σύμφωνα με τους Beck και Funke ένα Κοινό λειτουργούσε ως πόλη, ως οργάνωση κρατική, περιλάμβανε εκκλησία, κοινή εκκλησία ή σύνοδο κάποιες φορές. Αυτές λάμβαναν χώρα στην ισχυρότερη πόλη του Κοινού στην οποία όπως είναι φυσικό πλεονεκτούσαν στις ψηφοφορίες οι πολίτες της πόλης αυτής.¹⁰

Οι ίδιοι ιστορικοί¹¹ επισημαίνουν ότι τα δικαστήρια του κοινού αποτελούνταν από δικαστές αντιπροσωπευτικά από τις πόλεις του, αλλά τις πιο ουσιαστικές αρμοδιότητες είχε το συνέδριον ή βουλή που λάμβανε τις αποφάσεις και επικύρωνε η εκκλησία. Την εικόνα αυτή σχηματίζει κανείς και για το Κοινό των Κρηταιέων, όπως θα δούμε κατωτέρω.

---

⁶Mutellsee (1925): 20, Στρατηγάκης (1967): 192, Χανιώτης (1996): 109-113 για την *έγκτησιν*, 286 για την *ισοπολιτεία*. Για την ασυλία βλ. Rigsby K.J., (1996): *Asyilia. Territorial Inviolability in the Hellenistic World*, Berkeley .

⁷Βλ. Όρκο της Δρήρου IC I ix 1 = Austin (1981), αρ. 91. Πρβ. όμως Chaniotis (1996): 30 και 2008 : 46-47 που δεν αποδέχεται τη χρονολογία 218 .Βλ. και όρκο Ιτανίων IC III iv 8.

⁸ Burselis K.,(2013):173-183,174 .

⁹ Burselis (2013):179.

¹⁰ Beck H.-Funke P., (2015): 14.

¹¹ Αυτόθι σ. 16.

1. Ποιοί ήταν οι Κρηταιείς;

Κατ'αρχάς πρέπει να αναφερθούμε στο ότι κατά την έρευνά μας εντοπίσαμε 62 μαρτυρίες που αναφέρονται στους Κρηταιείς σε μια χρονική κλίμακα από το 266/5π.Χ. έως τον 1^ο π.Χ. αι. Εκ των 62 οι 42 είναι χρονολογημένες, άλλες με ακρίβεια, άλλες με χρονική κύμανση. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι, είτε χρονολογημένες είτε όχι, αποτελούν οι 63 μαρτυρίες τις ουσιαστικά μοναδικές πηγές μας για το ζήτημα του Κοινού των Κρηταιέων, διότι τα λόγια κείμενα είναι πολύ λίγα, πέντε τον αριθμό, και φτωχά για να μας διαφωτίσουν. Το εύρος των μαρτυριών αυτών χρονικά καλύπτει μια περίοδο δύο αιώνων και αποδεικνύει από μόνο του ότι το Κοινό αυτό είχε διάρκεια που ανατρέπει τις έως σήμερα αντιλήψεις της έρευνας ότι συστηνόταν σε διάφορες περιόδους και μόλις εξέλειπαν οι λόγοι της συστάσεως διαλυόταν. Οι 62 μαρτυρίες δείχνουν μια **διαρκή παρουσία των Κρηταιέων** λοιπόν και ανατρέπουν την αντίληψη που επικρατούσε μέχρι σήμερα περί κατά καιρούς επανασύστασης του Κοινού και μάλιστα σε τρεις συγκεκριμένες χρονιές, το 266/5π.Χ., το 217π.Χ. και το 183 π.Χ.

Η πρώτη μνεία του Κρητικού Κοινού με βάση την επιγραφική ενδειξη IG II² 687 εμπίπτει στο Χρεμωνίδειο πόλεμο¹². Στη διάρκεια του πολέμου αυτού (268-261π.Χ.) ο Πτολεμαίος Β', ο οποίος επιδίωκε την επικυριαρχία του στην Ελλάδα έναντι της Μακεδονίας, σύναψε σύμφωνο συμμαχίας με τη Σπάρτη, την Αθήνα και όσες πόλεις τις ακολουθούσαν ή επηρεάζονταν από την Αίγυπτο, με σκοπό την προάσπιση της κοινής ελευθερίας από το Μακεδόνα βασιλιά Αντίγονο Γονατά. Στην επιγραφή IG II² 687 αναφέρεται ότι: «επί άρχοντος στην Αθήνα του Πειθιδήμου ο δήμος της Αθήνας αποφάσισε, επειδή στο παρελθόν οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι συμμαχούντες ελευθέρωσαν τις ελληνικές πόλεις, έτσι και τώρα που ο βασιλεύς Πτολεμαίος επιδιώκει την ελευθερία την κοινή των Ελλήνων, να προσχωρήσει σε αυτήν τη συμμαχία και να ζητήσει και οι άλλοι Έλληνες να εισέλθουν. Μαζί με αυτούς επίσης συντάσσονται και οι Λακεδαιμόνιοι, φίλοι και σύμμαχοι του βασιλέως, μαζί με τους Ηλείους, τους Αχαιοίς, Τεγεάτες, Μαντινείς, Ορχομενίους, Φιαλείς, Καφυείς και από τους Κρηταιείς όσοι είναι στη συμμαχία Λακεδαιμονίων και Αρέως, καθώς και από τους άλλους συμμάχους. Πρέσβεις από τους συνέδρους στάλθηκαν στο δήμο (της Αθήνας) και παρουσιάζουν τη σταθερότητά τους προς τη συμμαχία με τους Λακεδαιμονίους και τον Αρέα».

Πλην όμως η σύγκρουση με τη Μακεδονία απέβη σε βάρος των συνασπισμένων συμμάχων. Ο Αρέως, ο βασιλιάς της Σπάρτης, σκοτώθηκε κατά τη σύγκρουση με τον Αντίγονο στον Ισθμό της Κορίνθου, η Αθήνα υπέκυψε στον Αντίγονο και συνήψε ειρήνη στα 263 π.Χ. Ο Πτολεμαίος Β' δεν μπόρεσε διά του στόλου του να

¹² Για τα χρονικά όρια του πολέμου αυτού βλ. Heinen, (1972): 182-189, Hauben, (1992): 162, Huss, (2001): 271,279, O'Neil, (2008): 68-71,85-86, Hauben (2013): 41, σημ. 12.

[Type here]

εμποδίσει την παράδοση της πόλης στον Αντίγονο. Η Μακεδονία νίκησε κατά κράτος.

Σε ό,τι μας ενδιαφέρει, το Κρητικό Κοινό, παρατηρούμε ότι δεν αναφέρεται ρητά ο όρος *κοινόν*, αλλά οι λέξεις *Κρηταέων* (στίχ. 25) και *Κρηταεῦσιν* (στίχ. 40). Η γενικότητα του όρου περιορίζεται στους πρώτη φορά συναντώμενους στα κείμενα *Κρηταιεῖς* που είναι σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων και του Αρέως, δηλαδή δεν περιλαμβάνονται όλες οι κρητικές πόλεις των *Κρηταίων*, αλλά όσες εμπρικλείονται στην αναφορική αντωνυμία *ὄσοι (εἰσὶν ἐν τῇ συμμαχίᾳ.....)* πράγμα που δηλώνει και εξαιρέσεις άλλων κρητικών πόλεων στα 267π.Χ¹³.

Ένα μείζον θέμα είναι ποιος έδωσε το όνομα αυτό στο συνασπισμό των συγκεκριμένων πόλεων της Κρήτης; Δε γνωρίζουμε αν αυτοπροσδιορίστηκαν ή αν η ονομασία δόθηκε από τον πτολεμαϊκό συνασπισμό ώστε να διακρίνονται από την υπόλοιπη Κρήτη. Μάλλον περισσότερο βαραίνει ο αυτοπροσδιορισμός, ώστε οι συγκεκριμένες πόλεις να αισθάνονται μιαν ενότητα σε σχέση με την άλλη Κρήτη. Θεωρούμε απίθανο ο όρος να δόθηκε από τους Πτολεμαίους ή την Αθήνα. Πιθανόν όμως να επιβλήθηκε εκ των πραγμάτων κάτι τέτοιο ώστε να γνωρίζουν οι εκτός Κρήτης σύμμαχοι με ποιες πόλεις έχουν να κάνουν. Ο Ehrenberg¹⁴ λέει για τα Κοινά ότι σε αυτά η πόλις μετέφερε τον εαυτό της στο οργανωτικό κομμάτι. Εφόσον ισχύει αυτό, τότε ο αυτοπροσδιορισμός υπερσχύει του ετεροπροσδιορισμού. Μάλιστα στην περίπτωση της Κρήτης υπάρχει η ιδιαιτερότητα να υπάρχουν περισσότερες της μιας ισχυρές πόλεις, όπως η Κνωσός, η Γόρτυνα, η Λάππα, η Κυδωνία, η Ελεύθερα, η Λύττος οι οποίες δεν θα δέχονταν να επονομαστούν στο δημιουργούμενο Κοινό με ένα όνομα που παρέπεμπε σε ηγεμονία μιας εκ των πόλεων αυτών. Συνεπώς ο τεχνητός όρος *Κρηταίων* κάλυπτε όλες ανεξαιρέτως τις μετέχουσες πόλεις και δεν δημιουργούσε προβλήματα ενότητας όπως σε άλλες περιοχές όπου εθνικά ονόματα όπως Αχαιοί, Αρκάδες, Αιτωλοί, Βοιωτοί σημαίνουν την ισχύ του γένους ή του έθνους σύμφωνα με τον Hall¹⁵.

Αν δεχτούμε δηλαδή ότι ο όρος *Κρηταιεῖς* σημαίνει το Κρητικό Κοινό ως όρος που διαφοροποιεί τα μέλη του από τις λοιπές κρητικές πόλεις την περίοδο αυτή, τους Κρήτες, τότε η συγκεκριμένη αναφορά δηλώνει **ότι από το σύνολο των μελών των Κρηταίων συντάχτηκαν με τον αντιμακεδονικό συνασπισμό συγκεκριμένες πόλεις που είχαν γίνει σύμμαχοι του Αρέως και των Λακεδαιμονίων.** Η Πολυρρηνία, η Φαλάσαρνα και η Απτέρα φαίνεται ότι διατηρούσαν στενούς δεσμούς με τη Σπάρτη το 275π.Χ. Η παρουσία ανδριάντα του βασιλιά Αρέα στην Πολυρρηνία είναι γεγονός που σηματοδοτεί τη σχέση του με την πόλη¹⁶. Άρα η Πολυρρηνία ίσως ήταν στους *Κρηταιεῖς* και ίσως στην ομάδα των πόλεων που συμάχησαν με τον Αρέα. Ίσως να ισχύει το ίδιο και για

¹³Chaniotis ,(2015) : 379. Δε γνωρίζουμε όμως πώς το στηρίζει αυτό.

¹⁴ Ehrenberg, (1960): 126.

¹⁵ Hall (2015): 32.

¹⁶ IC II xxiii 12A .Βλ. De Sanctis (1901): 495, Guarducci (1939a):133, v. Effenterre (1948):203, Schmitt (1969): 117.

[Type here]

τη Φαλάσαρνα και την Απτέρα¹⁷. Αυτό δεν είναι όμως το πρόβλημα δεδομένου ότι, σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε, ποτέ το Κοινό δεν περιέλαβε όλες τις κρητικές πόλεις στον οργανισμό του, αλλά μέρος αυτών, περίπου το 1/3 επί συνόλου περίπου 56 πόλεων¹⁸. Ο Χανιώτης υποθέτει ότι αντίπαλοι αυτών των πόλεων στο νησί ήταν η Κνωσός, η Κυδωνία και η Πραισός που συντάχθηκαν με τη Μακεδονία¹⁹. Δεν γνωρίζουμε δυστυχώς ποιες ήσαν ακριβώς οι πόλεις που συντάχθηκαν με τον Πτολεμαίο, την Αθήνα και τη Σπάρτη. Γνωρίζουμε ότι η Γόρτυνα ήταν φιλοσπαρτιατική την προηγούμενη περίοδο του Χρεμωνιδείου πολέμου²⁰. Από την άλλη η φράση «ὄσοι... Ἄρῶς» δείχνει ότι στους Κρητῆες υφίστατο μια ευχέρεια σύνταξης ή μη με μια συγκεκριμένη εξωτερική πολιτική γραμμή. Μπορούσαν δηλαδή κάποιοι Κρητῆες να διαφωνήσουν και να μην συνταχτούν με τους άλλους Κρητῆες. Αυτό δεν είναι παράξενο, όπως εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Ο Χανιώτης λέει ορθά ότι κάθε πόλη στο κρητικό κοινό είχε την αυτονομία της σε όλα τα επίπεδα, εξωτερική πολιτική, εσωτερική και οικονομική²¹.

Έχουμε λοιπόν στην επιγραφή αυτή ένα όρο, **Κρητῆες**, που δεν έχει απαντηθεί σε κανένα χωρίο ή επιγραφή πριν το Χρεμωνίδειο πόλεμο. Αυτό σημαίνει ότι στα χρόνια αυτά οι Κρητῆες αυτοί ήταν ορισμένες πόλεις που αυτοχαρακτηρίζονταν έτσι ώστε να διακριθούν από τις άλλες κρητικές πόλεις. Η διάκριση αυτή αποτέλεσε έναν τεχνητό όρο προσδιοριστικό μιας συγκεκριμένης ομάδας πόλεων²² που επιλέχτηκε από τις ίδιες για να διακρίνονται από τις λοιπές κρητικές πόλεις. Στην επιγραφή δεν προσδιορίζεται ποιες είναι αυτές οι πόλεις και πόσες. Όμως στην ίδια επιγραφή βλέπομε ότι και αυτοί οι Κρητῆες έχουν διαιρεθεί σε μετέχοντες ή μη στη συμμαχία του Αρέα και των συμμάχων του. Άρα οι Κρητῆες προϋπήρχαν ως μόρφωμα πριν τη

¹⁷ Στρατηγάκης (1967): 175. Δε γνωρίζουμε που βασίστηκε. Γνωρίζουμε όμως ότι η πόλη στα 273π.Χ. πολέμησε υπέρ της Σπάρτης κατά του Πύρρου της Ηπείρου σύμφωνα με τον Πλούτ. Πύρρος 27,2 και σύμφωνα με την IC I xliii 4A επιγραφή από την Ολούντα. Βλ. SEG 45: 1328.

¹⁸ Κατά την ομηρική εποχή αναφέρονται 90 πόλεις, βλ. *Ιλιάδα Β'*, 649 και 100, βλ. *Οδύσσεια ιθ'*, 174 και *Ε.Νικολουδάκη, Αμάλθεια* (1980) 41-45, σε συνέχειες, πιο πρόσφατη προσέγγιση του θέματος από *Perlman P., CPh 87*, (1992), 193-205 και *Link St., Cretan Studies 7*, 2002. Όμως δεν μαρτυρούνται τόσες πόλεις στην αρχαϊκή και κλασική εποχή, αλλά περί τις 56 σύμφωνα με τον Χανιώτη (1996) : 12, σημ. 36 όπου και η ονομαστική σειρά αυτών βάσει των νομισματικών ενδείξεων και η σχετική επιστημονική συζήτηση του θέματος του αριθμού των πόλεων και άλλων πολιτισμάτων.

¹⁹ Chaniotis (1996): 32. Στη σ. 31 ο ιστορικός σημειώνει ότι ο όρος αυτός *Κρητῆες* αντιστοιχεί προς τον όρο *Νησιώται* και αντικατοπτρίζει το Κοινό.

²⁰ Πλούτ. Πύρρος 27.2, 30.4 και Effenterre (1948): 248.

²¹ Chaniotis (2015): 382.

²² Αντίστοιχα φαινόμενα υπάρχουν σε άλλα Κοινά της ελληνιστικής εποχής ή και προγενέστερα όπου το Κοινό αποδίδεται με τεχνητό όρο και όχι τοπικό. Ο Beck (2015): 14 λέει ότι πολλά Κοινά είχαν ως όνομα το εθνικό, λ.χ. Αρκάδες, Αχαιοί, Αιτωλοί, Ευβοείς και άλλα αυτοπροσδιορίζονταν ως *έθνη* από το φύλο. Σύμφωνα με τον ίδιο ιστορικό οι Καλλιείς αυτοπροσδιορίζονταν ως Καλλιπολίται σύμφωνα με το Θουκ 3.96,3 θέλοντας να τονίσουν ότι κατέτειναν στη δημιουργία μιας πόλης με το όνομα Καλλιπολεις. Σύμφωνα με τον Hall (2015): 33, τα Κοινά κυριαρχούνταν από μια ή περισσότερες πόλεις, όπως το Βοιωτικό Κοινό και είχαν ένα πλήθος εθνικών ομάδων όπως λ.χ. η Πυλαία Δελφική Αμφικτυονία (Αισχ. 2 116) ή η Καλαυρεία Αμφικτυονία σύμφωνα με το Στράβωνα (8 16.4). Κυριαρχία στην περίπτωση του Κρητικού Κοινού υφίσταται από κυρίως δύο πόλεις, την Κνωσό και τη Γόρτυνα.

[Type here]

συγκεκριμένη συμπαράταξη με τον Πτολεμαίο και τον Αρέα και μέρος αυτών συντάχτηκε με αυτούς και ένα μέρος όχι.

Ο όρος *Κρηταιέων* συντακτικά είναι γενική διαιρετική στην οποία αναφέρεται η αναφορική δευτερεύουσα πρόταση, «ὄσοι...» που ακολουθεί. Άρα δεν είναι όλη η Κρήτη²³, αλλά μέρος των πόλεων της. Η φράση αυτή σύμφωνα με το Mutellsee σημαίνει τους όποιους συνασπισμένους Κρήτες σε ένα Κοινό²⁴. Αν ευσταθεί η άποψη αυτή, τότε θα πρέπει να υποθέσουμε ότι διασπάστηκε η συγκεκριμένη συμμαχία των κρητικών πόλεων και άλλες πόλεις των Κρηταιέων συντάχθηκαν με την αντιμακεδονική πλευρά και άλλες έμειναν είτε ουδέτερες είτε συντάχθηκαν με το Γονατά. Είναι όμως οι Κρηταιείς Κοινό; Ή είναι κάτι άλλο; Η επιγραφή δεν το λέει ρητά, αλλά αναφέρει τον όρο Κρηταιείς.

Το σημαντικό στοιχείο λοιπόν αυτής της επιγραφής είναι το γεγονός ότι οι Κρηταιείς είναι διαριεμένοι σε πόλεις που συντάχθηκαν με τη Σπάρτη και τον Αρέα και σε Κρηταιείς που δεν συντάχθηκαν και είτε έμειναν ουδέτεροι είτε συντάχθηκαν με τους εχθρούς της Σπάρτης. Αυτές οι τελευταίες περιπτώσεις δεν είναι ορατές μεν, αλλά βάσιμες²⁵. Η διαίρεση των πόλεων αυτή φυσικά δεν πιστοποιεί Κοινό είτε της μιας ή της άλλης συμμαχίας. Πιστοποιεί όμως τη διαίρεση των πόλεων. Μόνο το τεχνητό προσδιοριστικό όνομα Κρηταέων μας εμβάλλει σε υποψίες περί της ύπαρξης κάποιου Κοινού ή συμμαχίας που ταυτίζεται με την πτολεμαϊκή και σπαρτοαθηναϊκή πλευρά στο Χρεμωνίδειο πόλεμο, επειδή το όνομα αυτό συναντάται και αργότερα σε επιγραφές²⁶ που μνημονεύουν ρητά το Κοινό. Εξάλλου είναι δυνατόν να υφίστανται Κρηταιείς και να διαχωρίζονται από τους άλλους Κρήτες χωρίς να αποτελούν θεσμικά, πολιτικά ένα μόρφωμα πολιτικό, στρατιωτικό; Η απάντηση είναι αρνητική. Άρα πρόκειται για κάτι οργανωμένο πολιτικά και στρατιωτικά τουλάχιστον, εφόσον αυτές είναι οι προϋποθέσεις συμπαράταξης των πόλεων αυτών με τους Πτολεμαίους, την Αθήνα και τη Σπάρτη κατά των Αντιγονιδών.

Συνάγουμε συνεπώς ότι οι Κρηταιείς δεν περιλάμβαναν όλες τις κρητικές πόλεις. Επρόκειτο λοιπόν για το Κρητικό Κοινό στην πρώτη ίσως διαμόρφωση ενός συνασπισμού κρητικών πόλεων με σαφή πτολεμαϊκό και φιλοαθηναϊκό και φιλοσπαρτιατικό προσανατολισμό το 266π.Χ. που ίσως να εμπεριείχε μια μορφή κοινής οργάνωσης και πολιτικής δράσης έναντι των Αντιγονιδών την οποία δεν γνωρίζουμε λεπτομερώς τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Αυτός ήταν και ο λόγος που υπηρέτησε και η ύπαρξη του όρου Κρηταέων και όχι Κρητών. Δηλαδή σε άγνωστο βάθος χρόνου πριν το 266 π.Χ. δημιουργήθηκε ο όρος Κρηταιείς σε μια προσπάθεια να αντιδιασταλεί προς τον όρο Κρής έτσι ώστε να σημαίνει το συνασπισμένο αριθμό κρητικών πόλεων που ήταν μέλη σε μια συμμαχία, όχι

²³ Walbank (1993): 129.

²⁴ Mutellsee, (1925): 46.

²⁵ Ο Cardinali G., (1904-05), 74, θεωρεί ότι εχθροί της Σπάρτης ήσαν η Κυδωνία και η Κνωσός, ενώ σύμμαχοί της ήσαν η Πολυρρηνία, η Απτέρα, η Λύττος, η Γόρτυνα.

²⁶ Βλ. Παράρτημα τις σχετικές μαρτυρίες.

[Type here]

απαραίτητα σε ένα Κοινό. Μπορεί όμως κάλλιστα και να το υποδηλώνει, αν η συμμαχία αυτή και το Κοινό συμπίπτουν. Κατά το Χανιώτη και άλλους ερευνητές οι Κρηταιείς αυτοί ήταν : η Απτέρα, η Γόρτυνα, η Ίτανος, η Ολούς , η Πολυρρηνία , η Φαλάσαρνα και η Ρίθυμνα²⁷. Επίσης προσθέτει τη Λύττο, την Κνωσό, την Ελεύθερνα, τη Δρήρο και τη Λάππα καθώς και τη Ραύκο²⁸. **Κάπως έτσι εμφανίζεται και το Κρητικό Κοινό των μετέπειτα εποχών, να περιλαμβάνει δηλαδή μέρος των κρητικών πόλεων και να συντάσσεται με κάποια εξωτερική δύναμη.** Αυτό το δεδομένο μας οδηγεί να υποθέσουμε ένα μόρφωμα πρώιμο το οποίο δημιουργείται στην Κρήτη και το γνωρίζουμε εμείς στα 267/266 με αθηναϊκή, σπαρτιατική και πτολεμαϊκή επιρροή , ένα πρώιμο Κοινό (;) το οποίο περιλαμβάνει κάποιες από τις κρητικές πόλεις. Αυτοί ήταν οι Κρηταιείς, ένα μέρος και όχι το όλον των κρητικών πόλεων.

Προκύπτει λοιπόν εδώ ότι οι Κρηταιείς υφίστανται σίγουρα πριν το 266π.Χ., αλλά άγνωστο σε ποιο χρονικό όριο προς τα πίσω, αποτελούνται από μια ομάδα κρητικών πόλεων και έχουν αυτοπροσδιοριστεί με τον όρο Κρηταιείς. Η επιγραφή της ασυλίας της Ανάφης στην περίοδο λίγο προ του Λυττίου πολέμου μας ξεκαθαρίζει ότι **οι Κρηταιείς και το Κοινό ταυτίζονται**. Θα αναφερθούμε εκτενώς κατωτέρω. Όμως θεωρούμε χρήσιμο να εξετάσουμε τη σχέση του Κοινού των Κρηταίων με το Κοινό των Νησιωτών που περίπου και αυτό γεννάται την ίδια εποχή.

Όπως λοιπόν διαπιστώσαμε ανωτέρω, οι πληροφορίες για οποιαδήποτε μορφή του Κρητικού Κοινού χάνονται στη σιωπή των πηγών που διαθέτομε ή στη σπανιότητα αυτών για τον 4^ο αι. π.Χ. και μοιραία οδηγούμαστε στην όποια εικόνα διαθέτομε που άρχεται να σχηματίζεται από τον 3^ο αι.π.Χ. , στα 267π.Χ. και έρχεται σε συνάρτηση με την τριπλή διαίρεση των κρητικών πόλεων υπό την Κνωσό , τη Γόρτυνα και τη Λύττο²⁹ στον 3^ο αι.π.Χ.

Προς επίρρωση των ανωτέρω υποθέσεών μας, ότι υπήρξε κάποια ουσιώδης διαφορά στο νόημα των όρων Κρης και Κρηταιεύς στα 267π.Χ. τουλάχιστον έρχεται να τις ενισχύσει και ο Πολύβιος στα 221π.Χ.: « Κνώσιοι συμφρονήσαντες Γορτυνίοις πᾶσαν ἐποίησαντο την Κρήτην ὑφ'αὐτούς πλην τῆς Λυττίων πόλεως. Μόνης δέ ταύτης ἀπειθούσης , ἐπεβάλοντο πολεμεῖν σπεύδοντες αὐτήν εἰς τέλος ἀνάστατον ποιῆσαι καί παραδείγματος καί φόβου χάριν τῶν ἄλλων Κρηταίων. Τό μὲν οὖν πρῶτον ἐπολέμουν πάντες οἱ Κρηταιεῖς τοῖς Λυττίοις»³⁰. Τα γεγονότα αφορούν στο ξέσπασμα του Λυττίου πολέμου, στον οποίο ουσιαστικά μόνη η Λύττος³¹ αντιστάθηκε στη συμφρόνησιν και οι συμφρονήσαντες Κνώσιοι και Γορτύνιοι την κατέλαβαν αίφνης και την κατέστρεψαν, όταν έλειπαν οι Λύττιοι στη Λάππα με την οποία συνδέονταν συμμαχικώς στα 220 π.Χ. Η κατασκαφή

²⁷ Huss (1976): 154 κε και Chaniotis (1996): 33, σημ. 148. Ο ίδιος (2015): 378 επισημαίνει ότι η Κυδωνία δεν ήταν μέλος του.

²⁸ Βλ. Chaniotis (1996): 33 ,σημ. 148 όπου αναλύονται οι περιπτώσεις αυτές.

²⁹ Ο συνασπισμός της Λύττου (SV 80) περιλάμβανε την Πραισό και τη Μάλλα (SV 11,12).

³⁰ Πολυβ. 4 53.4-5.

³¹ Βλ. Walbank, I, (1957): 509 για τη διαρκή εχθρότητα Λυττίων και Κνωσίων όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

[Type here]

της πόλεως έγινε για τον παραδειγματισμό των άλλων συμφρονησάντων συμμάχων των νικητών. Βάσει λοιπόν του Πολυβίου στην Κρήτη το 221/0π.Χ. υφίστανται Κρήτες, Κρηταιείς υπό την Κνωσό και Γόρτυνα και η Λύττος που ανήκε στους Κρηταιείς, αλλά εγκατέλειψε το Κοινό τους. Έχουμε λοιπόν τριών ειδών καταστάσεις στο νησί, να προστίθεται στους δυο ήδη υφιστάμενους συνασπισμούς κι εκείνος της Λύττου την οποία ακολούθησαν οι Όρειοι και οι Αρκάδες, η Λάππα και η Πολυρρηνία με τους Κεραϊτες³². Ο Πολύβιος στο 4 53.6-7 και 4 55.1-5 αναφέρει ότι διέσπασαν την ως άνω συμμαχία των Κρηταιέων οι Πολυρρηνιοί, Κεραϊται και Λαππαίοι και μαζί με αυτούς οι Όρειοι και Αρκάδες που συντάχτηκαν με τη Λύττο. Το γεγονός αυτό έχει την ιδιαίτερη σημασία του δεδομένου ότι όλοι αυτοί που αποστάτησαν δεν ήταν μόνο πόλεις, αλλά και δύο Κοινά, των Ορειών και των Αρκάδων, που ανήκαν πριν στους Κρηταιείς. Δηλαδή το Κοινό των Κρηταιέων είχε ενσωματώσει μέσα του και άλλα δύο κοινά.

Η Λύττος καταστράφηκε τελικά, αλλά ο συνασπισμός των νικητών διασπάσθηκε σχεδόν αμέσως οδηγώντας σε μια γενικότερη σύγκρουση στο νησί. Η φράση του Πολυβίου *πάσαν την Κρήτην* είναι σίγουρα μια υπερβολή. Δεν ενώθηκαν όλες οι πόλεις, δεδομένου ότι ακόμη και οι ηγέτιδες, όπως η Γόρτυνα, γρήγορα αποσπάσθηκαν λόγω στάσεως σε αυτήν που επεκτάθηκε³³. Απλά ο Πολύβιος θέλει να τονίσει τη συνολική επί της Κρήτης, επί των κυριότερων πόλεων δηλαδή, ισχύ της συμμαχίας αυτής που όμως απεδείχθη βραχύβια.

Αν δεχτούμε λοιπόν ότι ο συγκεκριμένος συνασπισμός όλων των κρητικών πόλεων υπό την Κνωσό και τη Γόρτυνα παραπέμπει στον όρο *Κρηταιείς* ως των συγκεκριμένων μελών της συγκεκριμένης συμμαχίας, τότε ο όρος σημαίνει τα μέλη του Κοινού της συγκεκριμένης εποχής όπως λέει ο *Mittelsee*; Μήπως σημαίνει ο όρος *πάντες Κρηταιείς* όχι τα μέλη του Κοινού αλλά απλά τους συμμάχους Κρήτες συνολικά; Ο Πολύβιος ο ίδιος πιστεύω ότι λύνει την απορία, όταν λέει παρακάτω ότι «(η Λύττος) δ' όμολογουμένως άριστους άεί τρέφουσα Κρηταιέων...»³⁴, δείχνοντας ότι ο όρος *Κρηταιέων* δηλώνει απλά τους συνασπισμένους Κρήτες σε μια ένωση, την ένωση υπό την Κνωσό και τη Γόρτυνα που ονομάζονταν Κρηταιείς. Στο σημείο αυτό ο ιστορικός συμπίπτει με την επιγραφή που εξετάσαμε ανωτέρω στο ότι δηλαδή ο όρος *Κρηταιείς* σημαίνει σίγουρα τους συνασπισμένους Κρήτες. Άρα πρόκειται για ένα σύνολο πόλεων ενταγμένων σε μια συμμαχία, ίσως Κοινό, υπό την αυτοπροσδιοριστική ονομασία Κρηταιείς. Περισσότερα για την οργάνωσή τους μας δίνει μια επιγραφή σημαντική.

Στα 220π.Χ. λοιπόν οι Κρηταιείς αναμφίβολα αποτελούν Κοινό σύμφωνα με την επιγραφή της Ανάφης³⁵ με όλα τα προαναφερθέντα όργανά του. Οι Κρηταιείς αυτοί είναι συνταγμένοι πίσω από δύο ηγέτιδες πόλεις, την Κνωσό και

³² Πολυβ. 4 53,6-7.

³³ Εκτός του Πολυβίου για τη στάση αυτή βλ. Στράβ. 10, 481 και Syll³ 525.

³⁴ Πολυβ. 4 54.6

³⁵ Rigsby 175.

[Type here]

τη Γόρτυνα γι' αυτό μνημονεύονται και οι άρχοντες αυτών και οι πρωτανεύουσες τρόπον τινά φυλές την εποχή της επιγραφής.

Μια αδημοσίευτη επιγραφή που περιλαμβάνει μια συνθήκη μεταξύ Κνωσού, Γόρτυνας και των συμμάχων τους αναφορικά με αυτομόλους στρατιώτες, που πρέπει να αποδοθούν στις πόλεις τους, αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη μετά το 266/5π.Χ. περίοδο ,της πρώτης πιστοποιημένης πλέον εμφάνισης του Κοινού στα χρόνια του πολέμου της Λύττου. Ο Χανιώτης τη χρονολογεί στα χρόνια 220-219π.Χ., στο Λύττιο πόλεμο . Έτσι η δεύτερη μαρτυρία για το Κοινό μετά την ασυλία της Ανάφης είναι αυτή η επιγραφή.

Στη διάρκεια του πολέμου αυτού η Γόρτυνα γνώρισε μια στάση και ένα εμφύλιο πόλεμο στον οποίο αναφερθήκαμε πιστοποιημένο εκτός του Πολυβίου και από επιγραφικές μαρτυρίες³⁶. Οι προβλέψεις που συμφωνούνται στην επιγραφή αυτή μεταξύ των δύο πόλεων και των συμμάχων τους παραπέμπουν πάλι εκτός της ασυλίας της Ανάφης , σε ένα **διάγραμμα και σε ένα κοινοδίκιον**, πρώϊμα και τα δύο, συνδεόμενα με τη συμμαχική σχέση των δύο πόλεων και των συμμάχων τους επί των οποίων συσκέφτηκε το συνέδριον και η συνέλευση των Κρητাইών. Είναι μια πρόσθετη απόδειξη ότι υφίστατο το Κοινό αυτή την εποχή υπό την ηγεσία των δύο πόλεων. Επιβεβαιώνεται έτσι η άποψη του Χανιώτη ότι το **Κρητικό Κοινό υφίσταται με άξονα την Κνωσό και τη Γόρτυνα τουλάχιστον για την εποχή του Λυττίου πολέμου.**

Πρόκειται για τους όρκους σφράγισης της συνθήκης για την επιστροφή των αυτομόλων των συμμάχων των δύο ηγέτιδων πόλεων εντός προθεσμίας 30 ημερών από τη σύναψη της συνθήκης ενώπιον των αντιπροσώπων εκάστης των δύο ηγέτιδων πόλεων, δηλαδή των συμμάχων των Κνωσίων ενώπιον Γορτυνίων πρέσβων και αντίστροφα. Προβλέπεται μάλιστα στη συνθήκη αυτή (γρ. 26-32) η τιμωρία των αρχόντων (κόσμων) των δύο πόλεων, εάν δεν επιτελέσουν το επιβαλλόμενο καθήκον τους , να είναι χρηματική σε στατήρες με πρόστιμο ανά αυτομόλο 50 στατήρες . Αν δεν τηρούνταν οι υποχρεώσεις των πλευρών, τότε το πρόστιμο-ποινή τριπλασιαζόταν.Το θέμα είναι ότι το πρόστιμο αυτό προβλεπόταν στο μνημονευόμενο **διάγραμμα**(στίχ. 17), δινόταν στην πόλη από όπου προερχόταν ο αυτομόλος από την πόλη στην οποία είχε καταφύγει μέσα στη συγκεκριμένη χρονική προθεσμία. Η συμφωνία σφραγίστηκε με κατάρες για τις οικογένειες των δύο συμβαλλομένων πόλεων. Η σημασία της συνθήκης αυτής εκτός των άλλων έγκειται στο ότι οι δυο συνασπισμοί του 221π.Χ. που πολέμησαν τη Λύττο θέλουν να διατηρηθούν χωρίς αφορμή για σύγκρουση με την παράδοση των αυτομόλων , την τιμωρία τους προφανώς ως λιποτακτών και την επίδειξη σύμπνοιας κι ενότητας σε μια κρίσιμη στιγμή στην οποία σωρεύονται νέφη εκ δυσμών με την επερχόμενη σύγκρουση Ρωμαίων και Φιλίππου Ε'.Οι Κρητাইείς δηλαδή προσπαθούν με αυτή τη συνθήκη να μείνουν ενωμένοι.

---

³⁶Chaniotis ,(1996): 36-38,198-201.

[Type here]

Σε άλλο σημείο του Πολυβίου³⁷ αναφέρεται ότι ο Φίλιππος Ε΄ είχε στην εκστρατεία του στη χώρα των Αμβρακιωτών μεταξύ των άλλων σωμάτων και «τούς παρά Πολυρρηνίων ἀπεσταλμένους Κρήτας πεντακοσίους». Αυτοί οι Κρήτες έλαβαν μέρος στην επιχείρηση κατά της Ψωφίδος³⁸ με θετικά αποτελέσματα για το βασιλιά της Μακεδονίας. Δε γνωρίζουμε αν αυτοί ήσαν Κρηταιείς, γνωρίζουμε ότι ήσαν Κρήτες. Μήπως δηλαδή η αποχώρηση από τους Κρηταιείς των Πολυρρηνίων τους καθιστούσε Κρήτες στα μάτια του Πολυβίου και όχι μόνο; Δεν μπορούμε να το βεβαιώσουμε με ασφάλεια αυτό. Ίσως βέβαια στο χωρίο αυτό να εννοεί ότι η Πολυρρηνία έγινε ο χώρος στρατολόγησης των Κρητών μισθοφόρων στην αποστολή αυτή και να μην ήταν Πολυρρηνίοι οι 500 αποκλειστικά, άρα να ήσαν και Κρηταιείς στο σύνολο των στρατολογηθέντων.

Η Κρήτη λοιπόν στο έργο του Πολυβίου έχει δύο λέξεις να την ορίζουν, Κρήτες και Κρηταιείς με σαφή σημασιολογική διάκριση των δύο αυτών όρων. Οι Λύττιοι ήταν Κρηταιείς, αλλά επέλεξαν να μείνουν εκτός των Κρηταιέων στα 221π.Χ., ενώ οι Πολυρρηνίοι ήσαν και αυτοί Κρηταιείς που συντάχτηκαν με τη Λύττο και κατόπιν στον Πολύβιο ονομάζονται Κρήτες.

Σύμφωνα λοιπόν με όσα εκτέθηκαν θα πρέπει να δεχτούμε τον τεχνητό όρο-όνομα Κρηταιεύς ως αυτοπροσδιοριστικό κάθε μέλους του εκάστοτε μεγάλου συνασπισμού, του Κοινού δηλαδή, ο οποίος διαμορφωνόταν από τις συνθήκες κάθε εποχής και διακρινόταν από το εθνικόν όνομα Κρης και αυτό βάσει των ανωτέρω επιγραφών και του Πολυβίου³⁹.

Ο Πολύβιος⁴⁰ λοιπόν διαχωρίζει στο 5^ο βιβλίο του τους Κρήτες σε Κρηταιείς και Κρήτες ως κάτι το διαφορετικό.

Και ερχόμαστε τώρα να εξετάσουμε ως προς το ερώτημά μας για τον όρο αυτό το χωρίο του Πολυβίου που αφορά το έτος 217/6π.Χ. το οποίο αναφέρεται στην επιτυχή(;) προσπάθεια του Φιλίππου Ε΄ να πάρει με το μέρος του την Κρήτη στη σύγκρουσή του με τη Ρώμη: «ἐκφανέστατον δέ καί μέγιστον δεῖγμα περί τοῦ τί δύναται προαίρεσις καλοκαγαθική και πίστις, το πάντας Κρηταιείς συμφρονήσαντας και τῆς αὐτῆς μετασχόντας συμμαχίας, ἕνα προστάτην ἐλέσθαι τῆς νήσου Φίλιππον και ταῦτα συντελεσθῆναι χωρίς ὄπλων καί κινδύνων, ὁ πρότερον οὐ ραδίως ἂν εὔροι τις γεγονός»⁴¹.

---

³⁷ Πολυβ. 4 61.2.

³⁸ Πολυβ. 4 71.11. Οι Κρήτες αυτοί γύρισαν στην Κρήτη με τη βοήθεια των Λακεδαιμονίων (Πολυβ.4 80.6)

³⁹ Εκτός όμως αυτού υπάρχει στα κείμενα και ο όρος Νεοκρήτες (Πολυβ. 5 3.1), ο οποίος σημαίνει κατά τους LSJ τους νεοσύλλεκτους Κρήτες. Αυτοί συνόδευσαν την αποστολή των Αιτωλών Σκόπα και Αγελάου στην Ηλεία το 215π.Χ. Ομοίως στον Πολύβιο γίνεται λόγος για Κρήτες , 500 τον αριθμό, που τάχτηκαν με τους Αιτωλούς κατά του Φιλίππου Ε΄ και 1000 στο πλευρό του Πτολεμαίου Δ΄ Φιλοπάτορος (5 36.4) , Κρήτες απροσδιόριστου αριθμού που έλαβαν μέρος στην καταστολή της ανταρσίας του Μόλωνος κατά του Αντιόχου Γ΄ (5 53).Βλ. Karafotias (2002): 111-123 περισσότερο για τους αριθμούς των Κρητών μισθοφόρων και τα αίτια της κρητικής μισθοφορικής υπηρεσίας στα ελληνιστικά κράτη.

⁴⁰ Πολύβ. 5 61 9-10 : ο Κρήτας Λαγόρας στην υπηρεσία του Πτολεμαίου Δ΄ παίρνει μέρος στις επιχειρήσεις κατά της Βηρυτού, ο Κνωπίας Αλλαριώτης ήταν επικεφαλής 3000 Κρητών εκ των οποίων 1000 Νεοκρήτες (νεοσύλλεκτοι Κρήτες) (Πολυβ. 5 65 7-8),ο Ευρύλοχος είχε 1500 Κρήτες και 1000 Νεοκρήτες υπό το Γορτόνιο Ζέλυ στη μάχη της Ραφίας υπέρ του Αντιόχου (5 79.10).

⁴¹ Πολύβ. 7 14.4.

[Type here]

Σύμφωνα με το χωρίο προκύπτει το ερώτημα , ο Φίλιππος Ε' ένωσε όλους τους Κρήτες ή όλους τους Κρηταιείς που δέχτηκαν να μετάσχουν στη συμμαχία του; Αρχική εκτίμησή μας ήταν πως πρόκειται για το σύνολο των κρητικών πόλεων, που συνεφρόνησαν ,οπότε ο όρος *πάντες Κρηταιείς* σημαίνει απλά όλους τους συμφρονήσαντες Κρήτες. Είναι όμως σίγουρο ότι αφορά όλο το νησί; Δηλαδή εδώ ο όρος *Κρηταιείς* σημαίνει τους Κρήτες και όχι τα μέλη της συγκεκριμένης συμμαχίας; Δεν μπορούμε να δώσουμε απάντηση με σιγουριά ότι στα 217π.Χ. οι Κρηταιείς συμπίπτουν με τους Κρήτες εν γένει. Ο όρος όμως δε φαίνεται να διαφοροποιείται και στο 7 14. 4 του Πολυβίου όπου :«(ο Φίλιππος Ε') *άπαντας μέν είχεν τούς Κρηταιείς ύποχειρίους,άπαντας δέ τούς Έλληνας εις τήν πρός αυτόν εΰνοιαν έπήγετο διά τήν σεμνότητα τής προαιρέσεως*».Σε όλο το υπόλοιπο έργο του ο ιστορικός κάνει λόγο για Κρήτες⁴² και όχι για Κρηταιείς.

Στο 7^ο βιβλίο του Πολυβίου λοιπόν ο όρος *Κρηταιείς* μπορεί να σημαίνει τα μέλη της συμμαχίας του Φιλίππου Ε' στα 217/6π.Χ. που όμως συμπίπτουν με το σύνολο του νησιού, δηλαδή τους Κρήτες συνολικά. Ίσως για το λόγο αυτό ο Πολύβιος δε συνέχισε να αναφέρεται σε *Κρηταιείς*, αλλά σε Κρήτες, παρά το ότι στο νησί ο όρος υφίστατο σύμφωνα με τις επιγραφικές μαρτυρίες⁴³.

Όμως μπορεί κανείς να υποθέσει και όχι αβάσιμα ότι η φράση *πάντας Κρηταιείς* σημαίνει ότι ο Φίλιππος πέτυχε τη σύνταξη μαζί του **όλων των μελών του Κοινού** και όχι όλης της Κρήτης. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός της αυτονομησης των πόλεων του κοινού που προαναφέραμε στα χρόνια του Χρεμωνίδειου πολέμου και ίσως εδώ ο Πολύβιος θεωρεί κατόρθωμα του Φιλίππου ότι πέτυχε την ένωση όλων των πόλεων του Κοινού , των Κρηταίων δηλαδή, στη συμμαχία του, δηλαδή ήταν η πρώτη φορά που συνετελέσθη αυτό στα 217π.Χ.

Όμως μπορούμε να βασιστούμε στην υποθετική αυτή ερμηνεία; Φοβάμαι πως όχι για τους εξής λόγους: 1) Ο Πολύβιος υιοθετεί μιαν εξιδανικευμένη εικόνα για το Φίλιππο Ε' και τον εκθειάζει υπέρμετρα στο χωρίο αυτό γενικεύοντας την ισχύ και την επιβολή του τόσο σε όλη την Ελλάδα (*άπαντας δέ τούς Έλληνας*) όσο και στην Κρήτη σε μια προσπάθεια να μεγεθυνθεί η εικόνα των Αντιγονιδών στην επερχόμενη με τους Ρωμαίους σύγκρουση,2) Θεωρώ ότι η φράση *πάντας Κρηταιείς* σημαίνει **το μεγαλύτερο μέρος των κρητικών πόλεων και όχι το σύνολο αυτών**, δηλ. των Κρηταίων, ένα πλήθος έως το πολύ 30 πόλεων από 56 μαρτυρούμενες για τους εξής λόγους. Κατ'αρχήν όπως επισημαίνει ο Χανιώτης, η Κνωσός δεν θα ανεχόταν για πολύ αυτό το τετελεσμένο, η Ίτανος διέθετε πτολεμαϊκή φρουρά, συνεπώς μια τουλάχιστον πόλη , η Ίτανος, δεν ανήκε σε αυτό το *άπαντας*. Όμως δεν μας ενδιαφέρει τόσο το βραχύβιο μέλλον της *συμφρονήσεως* και της *προστασίας* υπό το Φίλιππο , όσο το πώς επιτεύχθηκε η έστω σχετικά γενική ειρήνευση του νησιού και η συμμετοχή των πόλεων. Ούτως ή άλλως το θέμα αυτό μένει ανοικτό στην έρευνα.

⁴²Πολύβ.8 1 5, 8 4 11, 17-24,10 29.6, 13 4.2,5.1,6.8-9,8.2,16 37.3.

⁴³ Βλ. Κατωτέρω τον κατάλογο των χρονολογημένων τουλάχιστον μαρτυριών από 217 π.Χ. κι έπειτα.

[Type here]

Σίγουρα η νέα μορφή του Κοινού στα 217/6π.Χ. επιτεύχθηκε με μια κοινή διάσκεψη, με μια κοινή αντιπροσώπευση μιας εκάστης των πόλεων σε μια συνέλευση κάπου, ενός οργάνου δηλαδή κοινού που αποδέχτηκε τη μακεδονική προστασία και τους όρους της που προτάθηκε με κάποια πρεσβευτική αποστολή. Στρατιωτική παρουσία του Φιλίππου Ε' με την οποία να επιβλήθηκε η *συμφρόνησις* δεν μαρτυρείται. Το Κοινό αυτό υπό την προστασία του Αντιγονίδη εξαπέλυσε πειρατικές επιδρομές κατά της Ρόδου και των συμμάχων της (205-201π.Χ.) μεταβαλλόμενο σε όργανο της πολιτικής και στρατιωτικής σύγκρουσης του Φιλίππου με αυτήν και την Πέργαμο. Μέχρι την ήττα του Φιλίππου Ε' στα 197π.Χ. φαίνεται να λειτούργησε αυτό και ο Μακεδόνας βασιλιάς προσπάθησε να το συντηρεί στο μεσοδιάστημα με στρατιωτικές επικουρίες υπό τον Αιτωλό Δικαίαρχο και τον τύραννο της Σπάρτης Νάβι όχι όμως με δικά του μακεδονικά στρατεύματα. Τα πράγματα όμως στην Κρήτη δεν ήταν σταθερά και κυρίως εξασφαλισμένα για τη Μακεδονία.

Μετά την ήττα του Αντιγονίδη από τους Ρωμαίους ,197π.Χ, η Κνωσός ηγήθηκε συνασπισμού κάποιων απροσδιόριστων κρητικών πόλεων εναντίον του και υπέρ των εχθρών του. Τότε χρονολογούνται οι επιγραφές που πιστοποιούν τη συμμαχία των Ροδίων, Κνωσίων και Ιεραπυτνίων ,με τη μεσολάβηση των Αθηναίων και των Μιλησίων που δείχνουν την ύπαρξη ενός αντιμακεδονικού κρητικού μετώπου τρόπον τινά⁴⁴. Τα επόμενα χρόνια είναι χρόνια ενδοκρητικών συγκρούσεων έως το 189π.Χ. με πρωταγωνιστές την Κνωσό και τη Γόρτυνα έως τη ρωμαϊκή παρέμβαση στα 184 π.Χ. από τον Άππιο Κλαύδιο⁴⁵ και τότε επανεμφανίζεται στις πηγές μας το Κοινό . Φυσικά οι Κρηταιείς πάντα με βάση τις επιγραφές εμφανίζονται με την ονομασία αυτή έως το 112/111π.Χ. Άρα διαρκούν τουλάχιστον έως τότε. Δεν αυτοκαταργήθηκαν ποτέ και αποτελούσαν ένα θεσμό μόνιμο και σταθερό τουλάχιστον έως το 112/111π.Χ. του οποίου η απήχηση και μνεία φτάνει έως τον 1^ο αι.π.Χ. σύμφωνα με μια επιγραφή που παραθέσαμε ανωτέρω.

Έως τώρα λοιπόν έχουμε Κρηταιείς, αυτούς του Χρεμωνιδείου πολέμου, εκείνους της επιγραφής της ασυλίας της Ανάφης και της επιγραφής των αυτομόλων και αυτούς που συμμαχησαν με το Φίλιππο Ε' στα 217π.Χ. Σε όλες τις περιπτώσεις σημαίνει ο τεχνητός όρος **Κρηταιείς τους συνασπισμένους Κρήτες**⁴⁶.

Μπορούμε τελικά να πούμε ότι σίγουρα διαφοροποιείται σημασιολογικά ο τεχνητός όρος Κρηταιείς από τον όρο Κρήτες αναφορικά με την ένταξη των συγκεκριμένων κάθε φορά πόλεων σε ένα μικρό ή μεγάλο συνασπισμό. Τα

⁴⁴ IC III 3A , SIG⁴ ,582, Διόδ. 20.88.9. Βλ. Willetts, (1957): 237, v.Minjsbrugge, (1931): 65, Spyridakis, (1985): 25.

⁴⁵SV 40: 184π.Χ. = Πολυβ. 22 15,1-6.

⁴⁶ Την άποψη αυτή διατύπωσε και ο Χανιώτης ,(2006), 23.και νομίζω ότι είναι σωστή.

[Type here]

επιγραφικά δεδομένα αυτό δείχνουν⁴⁷. Βάσει των ανωτέρω εξελίξεων λοιπόν το Κοινό υπό την έννοια ενός συνασπισμού πόλεων και όχι καθολικής φύσεως έως τον 1^ο αι. π.Χ. ήταν **ένα διαρκές φαινόμενο** και όχι ως Κοινό που επανασυστηνόταν κάθε φορά, όπως αρκετοί ερευνητές θεωρούν.

Εκ των ως άνω εκτεθέντων φαίνεται επικρατέστερη σε μας η πρώτη χρονολογία, στα προ του 267π.Χ., ως πρώτη **εμφάνιση-μνεία** αυτού του Κοινού βάσει των έως τώρα δεδομένων μας. Με αυτό συμφωνεί και η πιο πρόσφατη έρευνα και η μαρτυρία των επιγραφών⁴⁸. Αυτό όμως που μένει ως ένα άρωμα αυτού είναι **μια διάρκεια** που πιστοποιείται στις συγκεκριμένες χρονολογίες των πηγών μας και δείχνει ότι αποτελούσε ένα **θεσμό σταθερό** και υπαρκτό περίπου 30 πόλεων⁴⁹ που ενεργοποιείτο με εξωτερικό ερέθισμα και, όταν αυτό έπαυε, το Κοινό πάντως δεν κατηργείτο, εφόσον όπως θα δούμε παρακάτω το **διάγραμμα** ίσχυε στις ενδοκρητικές σχέσεις βάσει των επιγραφών. Δεν μπορεί λοιπόν να ίσχυε το διάγραμμα και να μην υφίστατο το Κοινό.

2.Το Κοινό των Νησιωτών και οι Κρηταιείς : παράλληλοι βίοι.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο λειτουργίας του Κρητικού Κοινού μοιραία θα πρέπει να ερευνήσουμε γενικότερα το ζήτημα των ελληνιστικών κοινών και σε αυτό να ενταχθεί και η δημιουργία του Κοινού των Κρηταιέων ως εκ παραλλήλου αν όχι συγχρόνως. Πιο κοντά λοιπόν στη φυσιογνωμία του Κρητικού Κοινού φαίνεται να είναι το Κοινό των Νησιωτών, ένα Κοινό που ίδρυσαν αρχικά οι Αντιγονίδες μέ κέντρο τη Δήλο, αλλά ανέπτυξαν και οργάνωσαν οι Πτολεμαίοι, Α' και Β', και εν τέλει παρέλαβαν από αυτούς οι Ρόδιοι, όπως αποδεικνύει ο Μπουραζέλης⁵⁰.

Πριν(;) από την εμφάνιση των Κρηταιέων το 266π.Χ. λοιπόν δημιουργείται και το *Κοινό των Νησιωτών στο Αιγαίο, οι Νησιῶται*. Ο Μπουραζέλης θεωρεί και αποδεικνύει ότι οι Νησιῶται δημιουργούνται από τους Αντιγονίδες περί το 296 π.Χ. σύμφωνα με την IG XI .2,154 A, γρ. 42 που αναφέρεται στους εορτασμούς των Αντιγονείων και Δημητρίων και επί Φιλαδέλφου πια οι *Νησιῶται* περνάνε στην κηδεμονία των Πτολεμαίων με κέντρο τη Δήλο όπου συνεδρίαζε το συνέδριον σύμφωνα με την IG XI 4,1036⁵¹.

⁴⁷Βλ. Τον όρο Κρηταιείς στις επιγραφές: Syll³ 435, 453.4,560,627,653,654,685,IG XII 5 868, IG XII 3 254[1], Kern 20,65, IC I v 53,IC I viii 6,IC I viii 9, IC I xvi 1, IC I xviii 56, IC I xxiv 2, IC II iii 4c, IC II v 22, IC II xvi 2, IC III iv 9,iii 10, IC IV 176,177,178,179,197,330.

⁴⁸Συνολικά 42 επιγραφές χρονολογημένες αφορούν το Κρητικό Κοινό εκτός των 20 αχρονολόγητων. Βλ. Chaniotis ,(1999): 290 κε.

⁴⁹ Αυτός ο αριθμός με βάση την συνθήκη Ευμένους Β' και των 30 κρητικών πόλεων που δε γνωρίζουμε αν ήταν πάντα σταθερός.

⁵⁰ Buraselis, (1982): 60 κε, (2015): 361. Διαφορετικά ο Meadows (2013): 21 κε.

⁵¹ Buraselis ,(2015), 361. Βλ. Επίσης ανάλογες απόψεις του και στο Buraselis, (1982): 60 . Την άποψη αυτή ασπάζεται και η Zofia Halina Archibald, *Contacts between the Ptolemaic Kingdom and the Black Sea in the Early Hellenistic Age*, στο www.pontos.dk.../bss.../bss_16 archibald σε Pdf.

[Type here]

Σύμφωνα με τα δεδομένα που έχουμε γι' αυτό και είναι επιγραφικά αποκλειστικά το Κοινό των Νησιωτών είχε ως κέντρο τη Δήλο, είχε συνέδριον και επί πτολεμαϊκής επιρροής είχε και *Νησιάρχο*⁵². Βέβαιο είναι ότι η Δήλος, ως χώρος λατρευτικός τόσο των Αντιγονιδών όσο και των Πτολεμαίων, είναι η έδρα του. Στη ροδιακή του φάση το Κοινό είχε και ως κέντρο την Τήνο σύμφωνα με νομισματικές ενδείξεις, σύμφωνα πάντα με τον Μπουραζέλη, ο οποίος λέει ότι αυτός καθαυτός ο όρος ανακαλεί το Κοινό των Αιτωλών και των Αχαιών⁵³. Το Κοινό αυτό δεν χρησιμοποιεί ιδιαίτερο όρο για να αυτοπροσδιοριστεί, όπως οι Κρηταιείς, συνδέεται και αυτό με την πτολεμαϊκή Αίγυπτο όπως οι απροσδιόριστοι Κρηταιείς.

Θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί γιατί να μην περιληφθούν οι Κρηταιείς στους Νησιώτες, αλλά να πρέπει να διαχωριστούν και να αυτοπροσδιοριστούν με ιδιαίτερο τεχνητό όρο; Θεωρώ ότι σε αυτό συνέβαλλαν δύο παράγοντες. Ο πρώτος είναι αυτή καθαυτή η γεωγραφία, δηλαδή το μέγεθος της Κρήτης εκ των πραγμάτων τη διαχωρίζει από τα κυκλαδίτικα νησιά, που είναι μικρά και έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από εκείνη. Η Κρήτη έχει 56 πόλεις ενεργές και σημαντικές από κάθε άποψη συγκριτικά με τα νησιά των Κυκλάδων που είναι ολιγάνθρωπα και εξαρτώμενα από κάθε άποψη από τους «διεθνείς» συσχετισμούς της εποχής. Αυτός είναι ένας βασικός λόγος. Ο δεύτερος είναι ότι, όπως φαίνεται από την έως σήμερα έρευνα για το Κοινό των Νησιωτών, αυτό ιδρύθηκε νωρίτερα, στις αρχές του 3^{ου} αι.π.Χ. στα πλαίσια της σύγκρουσης Πτολεμαίων και Αντιγονιδών σε μια ευρύτερη περιοχή που περιλάμβανε και την κυρίως Ελλάδα και τις Κυκλάδες. Η Κρήτη έως τότε είχε μείνει εκτός αυτών των γεγονότων και εισήλθε με το Χερμωνίδειο πόλεμο στη διαμάχη. Άρα το μεν Κοινό των Νησιωτών προηγήθηκε ως σταθερή βάση των Πτολεμαίων που υποκίνησαν και την Κρήτη στη συνέχεια προς την κατεύθυνση της δημιουργίας του Κοινού των Κρηταίων ώστε να συμπληρωθεί μια σειρά στρατηγικών προγεφυρωμάτων τους στην περιοχή του Αιγαίου. Άρα δεν ήταν δυνατό να υπαχθεί η Κρήτη στο Κοινό των Νησιωτών σε καμιά περίπτωση. Άλλωστε εκτός όλων των ανωτέρω ο συγκρητισμός των πόλεων της, οι συγκρούσεις δηλαδή και οι ηγεμονικές φιλοδοξίες της Κνωσού και άλλων πόλεων εμποδίζαν ούτως ή άλλως και την όλη λειτουργία του Κοινού των Κρηταίων πόσο μάλλον, αν ήταν μαζί με τους Νησιώτες σε ένα όλον, θα δυναμίτιζαν την όλη πτολεμαϊκή θέση στο Αιγαίο. Όμως και η ονομασία Κρηταιείς μας δείχνει την ξεχωριστή παρουσία και οργάνωση των Κρητών σε σχέση με το Κοινό των Νησιωτών.

Ο όρος *Νησιῶται* παραπέμπει και αυτός σε ένα σύνολο νησιών, όπως ο όρος *Κρηταιείς* σε ένα απροσδιόριστο σύνολο πόλεων. Υπάρχει δηλαδή μια αναλογία εδώ. Απλά η διαφορά έγκειται στο ότι οι *Νησιῶται* αντικατοπτρίζουν το νησιωτικό χαρακτήρα των μετεχόντων νησιών και όχι ένα «εθνικό» προσδιοριστικό όνομα όπως οι Κρηταιείς. Εφόσον λοιπόν υφίσταται αυτή η

---

⁵² Tarn, (1911): 251-259.

⁵³ Buraselis, (2015): 365.

[Type here]

αντιστοιχία ,ίσως θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι δυο αυτοί οργανισμοί δημιουργήθηκαν την ίδια περίπου εποχή και από τον ίδιο εμπνευστή, τους Πτολεμαίους, και δη το Φιλάδελο. Η επιγραφή της Νικουρίας IG XI.4 = SIG³ στα 281/280π.Χ.⁵⁴ επίσης μνημονεύει τους Νησιώτες να θυσιάζουν στη Δήλο στους άλλους θεούς και στο Σωτήρα Πτολεμαίο και στο βασιλιά Πτολεμαίο, δηλ. στον Πτολεμαίο Α' και τον γιό του το Φιλάδελο. Οι Νησιώται λοιπόν έχουν ως θεό τον Πτολεμαίο Α' και Β' και τελούν θυσίες στις γιορτές στη Δήλο, στα Πτολεμαία. Ο ιστορικός απορρίπτει το ενδεχόμενο να ιδρύθηκαν από τον Αντίγονο στα τέλη του 4^{ου} αι.π.Χ. Σύμφωνα με τον Meadows οι Νησιώται δημιουργούνται από τον Πτολεμαίο Β' το Φιλάδελο⁵⁵ .Ο ιστορικός αυτός συνδέει την εμφάνιση των Νησιωτών με την επιγραφή IG XX.5 1004 =OGIS 773 στην οποία εμφανίζεται ένας Νησιάρχος ,ο Βάκκων, να καταλαμβάνει την Ίο που τον τιμά γι'αυτό στα 286π.Χ.

Οι Κρηταιείς δεν προκύπτει από κάπου ότι λατρεύουν εν συνόλω τους Πτολεμαίους,παρά μόνο στην περίπτωση της Ιτάνου στα χρόνια του Φιλοπάτορα και Φιλομήτορα⁵⁶. Δεν προκύπτει ότι έχουν κάποιο ηγέτη⁵⁷ σαν το Νησιάρχο που έχουν οι Νησιώται και ο προσδιορισμός τους δεν είναι γενικός όπως οι Νησιώται, αλλά μερικός, οι Κρηταιείς, δηλ.όχι όλοι οι Κρήτες. Αποτελούν όμως ένα κάποιο όλον το οποίο συντάσσεται με το Φιλάδελο και τον Αρέα και τους συμμάχους τους στο Χρεμωνίδειο πόλεμο. Υπάρχει ως εκ τούτου μια σύμπτωση αναφορικά με το Φιλάδελο ως σύμμαχο.

Ο Φιλάδελος σύμφωνα με το Meadows οργάνωσε τους Νησιώτες και σταθεροποίησε το Κοινό αυτών που περιλάμβανε όλα σχεδόν τα νησιά των Κυκλάδων⁵⁸. Όργανά του ήταν η βουλή, ο δήμος και το συνέδριον⁵⁹. Αντίστοιχα όργανα όπως θα δούμε κατωτέρω είχε και το Κοινό των Κρηταιέων. Άρα κι εδώ υπάρχει μια αναλογία. Οι Νησιώται όμως είχαν Νησιάρχο, ενώ οι Κρηταιείς δεν έχουν τέτοιο ανάλογο θεσμό⁶⁰.

Υπάρχει όμως και άλλη μια αναλογία μεταξύ των δύο Κοινών. Οι Νησιώται πέρασαν από τρεις κηδεμόνες, τους Αντιγονίδες, την Αίγυπτο και τη Ρόδο. Μάλιστα η κηδεμονία της τελευταίας αποτυπώνεται σε νομίσματα της Τήνου, έδρα των Νησιωτών υπό τη ροδιακή επιρροή που φέρουν το ρόδο στη μια όψη του ,όπως παρατηρεί ο Μπουραζέλης⁶¹. Όπως φαίνεται από τις μαρτυρίες και το Κοινό των Κρηταιέων πέρασε από μια εποχή πτολεμαϊκής επιρροής, στο

⁵⁴ Meadows ,(2013): 31.

⁵⁵ Meadows , (2013): 19.Σύμφωνα με τον ιστορικό μια επιγραφή του Κοινού των Νησιωτών ανήκει στην περίοδο των Αντιγονιδών και όλες οι άλλες στην περίοδο του Φιλαδέλου και εν γένει των Πτολεμαίων. Βλ. Αυτόθι σελ. 20, σημ. 1. Εμείς συμφωνούμε με τον Μπουραζέλη , διότι τα τρία στάδια της ιστορίας του Κοινού των Νησιωτών αποδεκνούν τη γένεσή του απο τους Αντιγονίδες.

⁵⁶ Chaniotis,(2002), 107.

⁵⁷ Στα ρωμαϊκά χρόνια απαντάται σε επιγραφές ο όρος Κρητάρχας που δεν υφίσταται τον 3^ο π.Χ. αι. Βλ.IC IV 250.

⁵⁸ Meadows ,(2013): 35, αν και με ερωτηματικά σε κάποια από αυτά.

⁵⁹ Rhodes και Lewis, (1997):298, Meadows, (2013): 34.

⁶⁰ Στα ρωμαϊκά χρόνια μαρτυρείται από επιγραφές ο θεσμός του Κρητάρχα που παραπέμπει στο Νησιάρχο.

⁶¹ Bursaelis, (2015): 365. Βλ. του ίδιου (1982): 180 κε όπου και ο κατάλογος των επιγραφών που αφορά το Κοινό των Νησιωτών.

[Type here]

Χρεμωνίδειο πόλεμο, και μιας μακεδονικής στα 217π.Χ. και κατόπιν στη ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής στον 2^ο και 1^ο αι.π.Χ. με ενδιαμέσες περιόδους αυθυπαρξίας και ενασχόλησής του με εσωτερικά ζητήματα. Κι εδώ δηλαδή υπάρχει μια αναλογία.

Η Αίγυπτος άλλωστε είχε ήδη επί του Πτολεμαίου Α' ενδιαφερθεί για την Κρήτη. Συνεχίστηκε αυτό το ενδιαφέρον και με το Φιλάδελφο ο οποίος μετονόμασε ως Αρσινόη κάποια πόλη που ταυτίζεται από ερευνητές με τη Λύττο⁶² ή τη Ρίθυμνα⁶³ ή μια πόλη άγνωστη στην περιοχή των Μελάμπων⁶⁴. Ο στρατηγός Πάτροκλος⁶⁵ στάλθηκε την ίδια περίοδο, του Χρεμωνιδείου πολέμου, στην Ίτανο από τον Πτολεμαίο Β' στην οποία προσέφερε πολλά και τιμήθηκε από αυτήν ως πρόξενος και ευεργέτης και μαζί και οι απόγονοί του⁶⁶. Φυσικά η αποστολή του Πατρόκλου στα 266-263π.Χ. συνοδεύτηκε και από πτολεμαϊκή φρουρά στην πόλη της Ιτάνου⁶⁷ και στο νησί Λεύκη, σημείο στρατηγικό για τον έλεγχο των θαλάσσιων δρόμων από και προς την Αίγυπτο και το Αιγαίο.

Σύμφωνα με τον Hauben⁶⁸ ο Πάτροκλος ο Μακεδών ήταν και επώνυμος ιερέας της λατρείας του Αλεξάνδρου και των αδελφών θεών βασιλέων Φιλαδέλφου και Αρσινόης στα 272/270π.Χ. και σύμφωνα με τον ιστορικό αποτέλεσε ένα εκ των πυλώνων της πτολεμαϊκής θαλασσοκρατίας στο Αιγαίο και στην Αν. Μεσόγειο. Σύμφωνα πάντα με τον Hauben ίσως ανήκε στη βασιλική οικογένεια. Τον βρίσκουμε στην Ίτανο⁶⁹ και στην Ολούντα⁷⁰ περί το 268/7π.Χ. Σταθεροποίησε την πτολεμαϊκή θέση στην Κρήτη με τον προσεταιρισμό της Απτέρας και της Ρίθυμνας⁷¹. Πιθανόν ο άνδρας αυτός να διαδραμάτισε κάποιο ρόλο και στη συμμαχία των Κρηταιέων με τις φιλοπτολεμαϊκές δυνάμεις κατά του Αντιγόνου. Δυστυχώς όμως δεν μπορούμε να το αποδείξουμε. Δεν γνωρίζουμε επίσης αν έφερε στην Κρήτη τη λατρεία των Πτολεμαίων, όπως έγινε στο Κοινό των Νησιωτών, δεδομένου ότι διετέλεσε και επώνυμος ιερέας των θεοποιημένων Πτολεμαίων⁷².

Ο Χανιώτης αναφέρει ότι ο ρόλος των πτολεμαϊκών και όχι μόνο φρουρών σε πόλεις εκτός των ορίων της Αιγύπτου είναι διττός, αφενός προστάτευε την Ίτανο λ.χ. από πειρατικές επιδρομές και διασφάλιζε τον έλεγχο της ευρύτερης

⁶²Chaniotis ,(1996): 31, σημ. 140.

⁶³LeRider ,(1968): 229-240.

⁶⁴Manganaro (1974): 49. Βλ επίσης Buraselis, (2013): 179 που θεωρεί την δημιουργία του Κοινού πτολεμαϊκή.

⁶⁵ Για τον Πάτροκλο και την εποχή αποστολής του βλ.Tarn ,(1911):257,Launey ,(1945): 37-38 που τον τοποθετεί το 266π.Χ. , Guarducci (1950b):145 , την ίδια περίοδο της αρχής του Χρεμωνιδείου πολέμου, Weber G. 1998-9:163,Hauben H., (2013): 46 κε. ο οποίος θεωρεί ότι η παρουσία του Πατρόκλου στην Ίτανο συμπίπτει με τις επιχειρήσεις των υπ'αυτών διοικητών του πτολεμαϊκού στόλου στην Αττική και σίγουρα στις αρχές του Χρεμωνιδείου πολέμου χωρίς όμως ακριβή προσδιορισμό από κανένα εκ των ιστορικών.

⁶⁶IC.III 2 ,3. Βλ. Paschidis , (2008): 459, σημ.3.

⁶⁷ Ο Πάτροκλος φαίνεται να έχει ευρύτερες εξουσίες στη Θήρα, στην Ίτανο, στα Μέθανα και στην Κορησία της Κέας. Βλ. Archibald Z.H, *Contacts between the Ptolemaic Kingdom and the Black Sea in the Early Hellenistic Age*, www.pontos.dk.../bss.../bss_16 archibald.

⁶⁸ Hauben , (2013): 39.

⁶⁹ IC III iv. 2-3.

⁷⁰ IC I xxii 4A II.35-42.

⁷¹ Marek ,(1984): 320.

⁷² Hauben, (2013): 46, σημ. 46.

[Type here]

περιοχής⁷³, αφετέρου προπαγάνδιζε και έφερε τη δυναστική λατρεία στην πόλη, η οποία είναι ένα περιφερειακό φαινόμενο στην Κρήτη. Οι θεοί βασιλείς τιμούνταν ως προστάτες κι ευεργέτες. Στη διάρκεια της βασιλείας του Πτολεμαίου Γ' Ευεργέτη (246;π.Χ.) οι Ιτάνιοι αφιέρωσαν ένα τέμενος στη λατρεία τους με ετήσιες θυσίες ως προστατών της πόλης και των νόμων της και τη λατρεία αυτή επιφορτίστηκαν οι φρουράρχοι⁷⁴. Η φρουρά της Ιτάνου στα χρόνια του Φιλοπάτορα αφιέρωσε επίσης στο βασιλιά και την Αρσινόη⁷⁵.

Σε μια επιγραφή του 1^{ου} π.Χ. αι. που βρέθηκε στην Κω⁷⁶ υπάρχει ένα τιμητικό ψήφισμα για κάποιο άγνωστο τοπικό ευεργέτη που ανήκε σε μια οικογένεια που προσέφερε πολλά στην Κω τόσο στην εποχή του τιμωμένου όσο και κατόπιν. Ο πρόγονος των τιμωμένων ήταν ένας ονόματι Διογένης, πάππος ή πρόπαππος(;). Ο τιμώμενος ίσως ήταν ο εγγονός αυτού, ο οποίος μεσολάβησε στους Πτολεμαίους σε μια δύσκολη εποχή συγκρούσεων του νησιού με το Κρητικό Κοινό για την Κω και πέτυχε την ελευθερία της πόλης:

col. [έκγονος ών] Διογένους, ός τάν πρòς τούς έν
I.1 Αιγύπτω βασιλείς
[τότε όντας] φιλίαν γεννηθειόσαν κατεχρήσατο ές
τάν τās
[πατρί]δος έλευθερίαν έν τοίς συστāσι τā πόλει
πρòς Κρη-
[ταιέ]ας έπί πολεμωτάτοις καιροίς, άλλων τ<ε>
άνδρών ύπέρ
[. .]ατι τετειμαμένων έπ' άρετāι

5

Ο Habicht τοποθετεί τούς πολεμωτάτους καιρούς στην περίοδο του Πρώτου Κρητικού πολέμου, 205-201π.Χ., όταν η Κως έγινε στόχος Κρητών πειρατών και προσπάθησε να οχυρωθεί έναντι αυτών⁷⁷. Ο Μπουραζέλης όμως θεωρεί ότι πρέπει να τοποθετηθεί στο Δεύτερο Κρητικό πόλεμο, 155-153π.Χ., διότι θεωρεί και αποδεικνύει ότι οι μνημονευόμενοι έν Αιγύπτω βασιλείς ήταν ο Φιλομήτωρ και η σύζυγος αυτού Κλεοπάτρα II⁷⁸ οι οποίοι ως συμβασιλείς βοήθησαν το Διογένη και την Κω διπλωματικά μέσω της επιρροής τους στην Κρήτη και στο Κοινό των Κρηταιέων. Τα αίτια του πολέμου αυτού κατά τον ίδιο ιστορικό ήταν μακεδονικής προελεύσεως, αλλά τελικά μόνο η Ιεράπυτνα μνημονεύεται ως επιτιθέμενη πόλη από όλο το Κοινό των Κρηταιέων κατά της Κω⁷⁹. Δεν υπήρχε

⁷³ Βλ. παλαιότερες μεν αλλά ισχύουσες απόψεις των Launey ,(1987): 644, 654., Bagnall, (1976): 128, 132, 160, 221. Βλ. Επίσης Mueller ,(2006): 53. Για την σημασία της γραμμής Θήρα, Ίτανος, βλ. Πλούτ. Άρατος 12.2, Buraselis , (1993): 253.

⁷⁴ IC. III iv 9 γρ. 40 και 97, Kreuter ,(1992): 18-34.

⁷⁵ IC III iv 18, Chaniotis , (2002):107.

⁷⁶ Segre, ICos.ED 229. Ο Segré τη χρονολογεί στον 1^ο αιπ.Χ. βάσει των γραμμάτων της και σε αυτό συμφωνεί και ο Μπουραζέλης, (2000): 6.

⁷⁷ Habicht, I Kos, 89. Την ίδια χρονική τοποθέτηση κάνουν και ο Reger, (1996):623. Βλ. επίσης Höghammar, (2013),1.

⁷⁸ Buraselis, (2000): 11.

⁷⁹ Syll³.567.

[Type here]

δηλαδή μια μαζική επίθεση από όλο το Κοινό των Κρηταιέων. Ο Φιλομήτωρ επηρέαζε πολύ την Κρήτη μεσολαβώντας σε συγκρούσεις μεταξύ των πόλεων της, όπως μεταξύ Κνωσού και Γόρτυνας στα 168π.Χ.⁸⁰ οπότε δεν είναι άτοπο να δούμε πίσω από αυτή την επιγραφή τη σύνδεση Φιλομήτορα, Κω και Κρηταιέων, όπως λέει ο Μπουραζέλης, και μάλιστα ακριβώς στην περίοδο πριν τη γενίκευση των συγκρούσεων.

Η παροχή ασυλίας στην Ανάφη την περίοδο πριν το 220 π.Χ. είναι αποκαλυπτική πολλών πραγμάτων που συνδέουν πιο στενά σε αναλογικό βαθμό το Κοινό των Νησιωτών με το Κοινό των Κρηταιέων. Στην επιγραφή IG XII,3.254 αναφέρεται τόσο ο όρος *κοινῶ τῶν Κρηταιέων* όσο και οι όροι *τοῖς συνέδροις, ἐν συλλόγῳ, κοινοδίκιον και διάγραμμα*. Το Κοινό των Κρηταιέων πλέον αποκαλύπτεται πλήρως στην επιγραφή αυτή με όλα σχεδόν τα όργανά του, τη *συνέλευση, τους συνέδρους το κοινοδίκιον και το διάγραμμα* για τα οποία θα γίνει λόγος παρακάτω σε άλλο κεφάλαιο. Πλέον οι Κρηταιείς του Χρεμωνιδείου πολέμου αποτελούν ρητά κοινό στα 220 π.Χ. Συνεπώς ήταν και το 266 π.Χ. και πριν το Λύττιο πόλεμο. Δεν είναι δυνατόν λοιπόν στα 266 π.Χ. να υπήρχαν Κρηταιείς χωρίς να είναι κοινό και στα 220 π.Χ. να είναι. **Ήταν Κοινό και στις δυο περιπτώσεις.** Μπορεί στο Χρεμωνίδειο να συμμαχησαν κάποιες πόλεις των Κρηταιέων με τον Πτολεμαίο και τον Αρέα, αλλά στα 220 π.Χ. δεν υπάρχει διάσπαση στην παροχή της ασυλίας στο μικρό νησί της Ανάφης. Οι μνημονευόμενοι στην ανωτέρω επιγραφή θεσμοί και όργανά του σίγουρα θα υφίσταντο εν τη γενέσει του, ώστε να μπορεί να λειτουργεί απρόσκοπτα σε ένα νησί όπου οι συγκρούσεις των πόλεων ήταν συνεχείς. Άρα δεν δημιουργήθηκαν μετά, σε κατοπινή περίοδο. Απλά εμφανίζονται στα 220π.Χ. Μπορούμε επίσης να δούμε τη στενή σύνδεση του Κοινού των Νησιωτών με το Κοινό των Κρηταιέων στα 220 π.Χ. Σε μια περίοδο όξυνσης της κατάστασης στην Κρήτη αλλά και στην περιοχή της Ιλλυρίας με τη ρωμαϊκή εκεί επιθετικότητα έναντι του Φιλίππου Ε' τα δύο Κοινά και τα επιμέρους νησιά των Κυκλάδων ιδιαίτερα προβλέπουν την ανάπτυξη των πειρατών και προσπαθούν να κατοχυρωθούν τουλάχιστον από την πλευρά των Κρητών πειρατών που ήταν και γεωγραφικά πλησιέστεροι προς αυτά.

Το Κοινό συνεδρίασε σύμφωνα με την επιγραφή στην Κνωσό και μαζί με τη μνημονευόμενη Γόρτυνα ,που αποτελούσε τον άλλο ηγετικό πόλο του, υπόσχονται στην Ανάφη ασυλία από πειρατικές και άλλες μη προσδιορισίμες επιδρομές με φόντο την εποχή του Φιλίππου Ε' και όσων έλαβαν χώρα τότε . Ο Μπουραζέλης επισημαίνει ότι η ασυλία που ζητήθηκε από την Ανάφη στόχευε στην εξασφάλισή της από πειρατικές επιθέσεις σαν αυτές που γνώρισε η γειτονική Θήρα από τους Αλλαριώτες πειρατές κάτω από τη θεική προστασία του Απόλλωνος ⁸¹. Η Ανάφη ανήκε στο Κοινό των Νησιωτών όπως και η Τήνος

⁸⁰ Chaniotis SV, 45-49, Ager αρ. 128. Για τις σχέσεις Κρηταιέων και Φιλομήτορα μας πληροφορεί η Syll³ 685.107,βλ. και Ager ,(1994): αρ. 158 .

⁸¹ Buraselis , (2003): 150.

[Type here]

που και αυτή τιμήθηκε με ασυλία από το Κρητικό κοινό⁸². Άρα η ασυλία σε ένα μέλος του Κοινού των Νησιωτών ίσως σημαίνει ασυλία σε όλους τους Νησιώτες. Η βαρύτητα της μνείας των ονομάτων των δύο πιο σημαντικών πόλεων του Κοινού στη συγκεκριμένη περίπτωση σημαίνει ότι τις αποφάσεις τους αποδέχονταν και οι πόλεις που αποτελούσαν τους δορυφόρους αυτών και ήσαν περίπου 25 , αν θεωρήσουμε ότι έχει ήδη ξεσπάσει ο πόλεμος της Λύττου και κάποιες πόλεις και Κοινά των Κρητειαίων ,όπως γνωρίζουμε, έχουν αποσκιρτήσει και έχουν ταχθεί με τη Λύττο.

3. Η σχέση του Κρητικού Κοινού με τα άλλα Κοινά στον ελληνιστικό κόσμο.

ι. Οι ομοιότητες και οι διαφορές

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο λειτουργίας του Κρητικού Κοινού θα πρέπει να ερευνήσουμε, πρώτον αν ομοιάζαν μεταξύ τους από πλευράς οργάνωσης και πολιτικής διάστασης και δεύτερον , αν υπήρχε σχέση του Κοινού των Κρητειαίων με άλλα Κοινά στον ελληνικό κόσμο . Για το τελευταίο ήδη γνωρίζουμε μια τέτοια σχέση, όπως εκείνη με το Κοινό των Νησιωτών και την ασυλία της Ανάφης και άλλων νησιών των Κυκλάδων που δείχνουν το γεγονός.

Όπως επισημαίνει ο Gehrke⁸³ , πάντα υπήρχαν στην Ελλάδα περιοχές στις οποίες είχε μείνει ζωντανός ένας αρχικά μάλλον εθνοφυλετικός σύνδεσμος που λειτουργούσε ως αρχή απόλυτης φυλετικής οργάνωσης ,όπως π.χ. το Έθνος των Αιτωλών, των Αρκάδων κ.α. Ακόμη και αν στα εδάφη ενός φύλου είχαν δημιουργηθεί πραγματικές πόλεις-κράτη , συχνά η παλιά ταυτότητα δεν είχε ξεχαστεί. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι πόλεις κράτη να ενεργούν στην πολιτική αφενός ως κυρίαρχα κράτη , αφετέρου όμως να συνενώνονται πολιτικά σε μια ανώτερη ενότητα , ένα Κοινόν, μια οντότητα που θα μπορούσαμε κάλλιστα να τη χαρακτηρίσουμε ομοσπονδιακό κράτος, αφού είχε και πολλά κυριαρχικά δικαιώματα. Αναφορικά λοιπόν με το Κοινόν των Κρητειαίων ισχύουν ορισμένα εξ αυτών που ο Gehrke υποστηρίζει.

Κατ'αρχήν η φράση *ἔθνος τῶν Κρητῶν* απαντάται στα ρωμαϊκά χρόνια και αυτό αποτελεί μια ένδειξη εθνοφυλετικής οργάνωσης που προϋπήρχε και αναβιώνει ρητά σε μια επιγραφή των ύστερων ρωμαϊκών χρόνων χρονολογημένη στα 381 μ.Χ⁸⁴. Η επιγραφή βρέθηκε στη Γόρτυνα και αφορά τη διαφύλαξη του σίτου που οι αυτοκράτορες Γρατιανός, Βαλεντινιανός και Θεοδόσιος προσέφεραν στην πόλη, έδρα του Κοινού προφανώς, με πρόβλεψη ποινής για όποιον κακοδιαχειριστεί το σίτο και τιμές για τους τρεις αυτοκράτορες.

⁸² IG XII 5 868, 2ος αι.π.Χ. Η Λάππα και η Τύλισσος εκπροσωπούν το Κοινό στην ασυλία αυτή.

⁸³ Gehrke, (2000): 109.

⁸⁴ IC IV 285

[Type here]

Αναφορικά λοιπόν με μια εθνοφυλετική οργάνωση στην Κρήτη υφίσταντο, όπως προαναφέραμε, οι φυλετικές οντότητες των Ορειών και των Αρκάδων και των Ετεοκρητών . Το δεύτερο στοιχείο από την άποψη του Gehrke είναι ότι οι πόλεις-κράτη ενεργούν στην πολιτική αφενός ως κυρίαρχα κράτη , αφετέρου όμως συνενώνονται πολιτικά σε μια ανώτερη ενότητα , ένα Κοινόν. **Αυτή η διπλή ταυτότητα και ιδιότητα της πόλης μέλους και της ανεξαρτητοποιούμενης ταυτόχρονα για τους δικούς της λόγους είναι ορατότατη στην περίπτωση του Κρητικού Κοινού** την οποία θα αναλύσουμε κατωτέρω διεξοδικά.

Η Κρήτη και η ιστορία της τόσο στα κλασικά όσο και στα ελληνιστικά χρόνια διέπεται από μια συνεχή σύγκρουση μεταξύ των πόλεων του νησιού για εδαφικές ως επί το πλείστον διεκδικήσεις (συγκρητισμός) λόγω του κοινοβιακού συστήματος οργάνωσης των πόλεων με βάση τα συσσίτια⁸⁵. Όπως επισημαίνει , η Κρήτη αποτελούσε πολιτική ενότητα μόνο για τον έξω κόσμο⁸⁶, δηλαδή όχι για τους Κρητικούς. Υπογραμμίζει επίσης ότι η ανυπαρξία εξωτερικής απειλής δεν οδήγησε σε συσπειρώσεις πολιτικές σε συνδυασμό με τις ηγεμονικές πολιτικές βλέψεις μερικών κρητικών πόλεων , γεγονός που επέτεινε τη μη συσπείρωση των πόλεων σε ένα όλο, σε ένα Κοινόν. Στο σημείο δηλαδή αυτό συμπίπτει η άποψη του Χανιώτη με εκείνη του Gehrke αναφορικά με την αυτονόμηση των πόλεων που ανήκαν στο Κοινό στα πλαίσια της διπλής ταυτότητας. **Στο θέμα λοιπόν αυτής της «συμπεριφοράς» υπάρχει ομοιότητα του Κρητικού Κοινού με τα άλλα Κοινά.**

Από πλευράς οργάνωσης του Κρητικού Κοινού σε σχέση με τα άλλα ελληνικά Κοινά, Αχαιών, Αιτωλών, Βοιωτών κ.α. το Κρητικό διαφέρει αισθητά σε κάποια σημεία. Ορισμένα εξ αυτών των Κοινών προϋπήρχαν, είχαν δηλαδή μεγαλύτερη διάρκεια παρουσίας από το Κρητικό, όπως των Αιτωλών ήδη από τον 4^ο αι τουλάχιστον⁸⁷, των Βοιωτών ήδη από τα τέλη του 5^{ου} και αρχές του 4^{ου} αι. Ενώ δηλαδή τα Κοινά της κυρίως Ελλάδος δημιουργήθηκαν σε κάποια εποχή πολύ παλιότερη από αυτό, οργανώθηκαν υπό τη μορφή ομοσπονδιακών κρατών με ομοσπονδιακές αρχές , κέντρα και όργανα διοίκησης και στρατό , χωρίς να υποστούν προς αυτό ώθηση από κάποια μεγάλη δύναμη, τα Κοινά των Νησιωτών και των Κρηταιέων δημιουργήθηκαν στα πλαίσια των γενικότερων εξελίξεων που διαμόρφωναν οι πολιτικές των ελληνιστικών μοναρχιών στην Ελλάδα. Στη δημιουργία των τελευταίων συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα και τα ελληνιστικά κράτη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση εμπίπτει, νομίζουμε, και το Κρητικό Κοινό μαζί με εκείνο των Αχαιών και των Νησιωτών⁸⁸ που προηγήθηκαν χρονικά , των Βοιωτών, των Αιτωλών και των Αρκάδων της

---

⁸⁵ Chaniotis,(1996): 13 κε.

⁸⁶ Οι λόγιες πηγές συνήθως αναφέρονται σε Κρήτες ατομικά ή γενικά χωρίς να τους διακρίνουν πλην ελαχίστων περιπτώσεων σε Ριθυμναίους, Απεραίους, Ελευθερναίους κ.α. Για τον εκτός Κρήτης ελληνικό κόσμο βαρύτητα είχε η λέξη Κρης, όμως στις 62 μαρτυρίες αναφέρονται και οι Κρηταιείς που δείχνει την γνώση και καθιέρωση στην συνείδηση των άλλων Ελλήνων του υφισταμένου Κοινού .

⁸⁷ Tod II,137.

⁸⁸ Kreuter ,(1992): 63.

[Type here]

Πελοποννήσου. Το Κοινό των Αχαιών όμως ήταν πολύ πιο γερά οργανωμένο με στρατηγό, ιππάρχους και άλλα σώματα διοίκησης από τα άλλα δύο.

Σύμφωνα με τον Gehrke τα ελληνιστικά Κοινά διατήρησαν και επεξέτειναν την ουσιαστική συμμετοχή των μελών τους στη λήψη των αποφάσεων μέσω των αντιπροσώπων των πόλεων – μελών στο ομοσπονδιακό συμβούλιο και αποτύπωναν μίαν ιεραρχικά καθορισμένη συμμετοχή με βάση τη σημασία των μελών⁸⁹. Αυτό πρέπει να ίσχυε και στην περίπτωση του Κρητικού Κοινού, διότι ιεραρχικά και όχι μόνο αλλά και στρατιωτικά και οικονομικά σημαίνουσες ήσαν η Κνωσός⁹⁰ και η Γόρτυνα και άλλες, όπως η Ελεύθερνα και η Λάππα σε σχέση με τις υπόλοιπες, εφόσον σε αυτές διεξάγονταν οι συνεδριάσεις του Κοινού. Κι εδώ συνέρχεται συνέλευση, το συνέδριον, των μελών του Κοινού και λαμβάνονται αποφάσεις. Τις κατά τόπους συνελεύσεις εννοεί και ο Πολύβιος, όταν αναφέρεται στη ροδιακή πρεσβεία στην Κρήτη στα 165 π.Χ για την οποία συνεκλήθη η συνέλευση αλλά και οι κατά πόλεις αντίστοιχες για να αποφασίσουν για τη στάση του Κοινού και τη στάση μιας εκάστης, γεγονός που δείχνει τη χαλαρότητα των αποφάσεων- δεσμεύσεων της κεντρικής τρόπον τινά συνελεύσεως αναφορικά με τις συμμετέχουσες πόλεις του Κοινού. Δηλαδή τότε συζητήθηκε το πράγμα και κατά πόλεις και κατά την κεντρική συνέλευση των αντιπροσώπων του Κοινού στην Κνωσό .

Αυτή λοιπόν η διαρκής παρουσία αυτού του Κοινού συνδέεται άμεσα με εξωτερικά αίτια και όχι με εσωτερικές ενοποιητικές διαδικασίες, όπως συνέβη με τα άλλα Κοινά. Δηλαδή προκύπτει ως προϊόν καθαρά εξωτερικών παρεμβάσεων στην Κρήτη σε συνδυασμό με ηγεμονικές φιλοδοξίες συγκεκριμένων κρητικών πόλεων, της Κνωσού και της Γόρτυνας κυρίως. Όπως επισημαίνει ο Χανιώτης, οι μόνες γνωστές δραστηριότητες του αφορούν στην εξωτερική πολιτική και στην εσωτερική ειρήνευση, δηλαδή στις δύο κύριες μέριμνες των ξένων δυνάμεων⁹¹. Σε αντίθεση με αυτή τη φυσιογνωμία του Κρητικού Κοινού τα άλλα Κοινά είχαν αυτόνομη πορεία και πολιτική οργάνωση . Το Κρητικό Κοινό αντιθέτως συνδεόταν με την *συμφρόνησιν* Κνωσίων και Γορτυνίων και περιέπιπτε σε αδράνεια(;) ⁹² μόλις έπαυε η *συμφρόνησις*. Δηλαδή υπήρχε με άξονα τις δυο αυτές πόλεις και ακολούθους τις υπόλοιπες.

Ένα στοιχείο ομοιότητας τουλάχιστον με το Κοινό των Αχαιών είναι το γεγονός ότι διατηρήθηκε ανέπαφο το αριστοκρατικό πολίτευμα των πόλεων⁹³ με άξονα τη συνέλευση και τους κόσμους.

Επίσης βασική ομοιότητα με όλα τα Κοινά του ελληνικού κόσμου είναι ότι στη συνέλευση μετείχε ο ένοπλος λαός .Αυτό το τελευταίο το συνάγομε ως λογική

---

⁸⁹ Gehrke ,(2000):110.

⁹⁰ Chaniotis (1996): 31.

⁹¹ Chaniotis(1996): 18.

⁹² Το ερωτηματικό στη λέξη αδράνεια σημαίνει για μας ότι δεν θεωρούμε ότι το Κοινό έπαυε να υφίσταται, όταν έπαυε η συμφρόνησις των δυο ηγετιδων πόλεων. Θεωρούμε με βάση τις 42 χρονολογημένες μαρτυρίες ότι υφίστατο εν ζωή από το 267/66π.Χ. έως το 111π.Χ. τουλάχιστον.

⁹³Chaniotis (1996): 13.

[Type here]

απόρροια του ότι στις συνελεύσεις των πόλεων και στην ανάδειξη των κόσμων μετείχαν οι ένοπλοι πολίτες που είχαν το πολιτικό αυτό δικαίωμα.

Άλλη ομοιότητα είναι οι συνθήκες ισοπολιτείας μεταξύ του Κοινού τῶν Κρηταιέων και άλλων πόλεων και νησιών. Όπως παρατηρεί ο Σακελλαρίου, πρώτοι στις συνθήκες αυτού του είδους προχώρησαν οι Αιτωλοί και ακολούθησαν και τα άλλα κοινά και φυσικά το Κρητικό⁹⁴.

Με τις συνθήκες αυτές οι πόλεις που βρίσκονταν εντός Κρήτης υπέγραφαν μια συνθήκη ισοπολιτείας⁹⁵ και δημιουργούσαν έτσι την ακόλουθη κατάσταση: κάθε συμβαλλόμενο μέρος έδινε πολιτικά δικαιώματα στους πολίτες του άλλου, αλλά αυτό τελικά είχε θετικές επιπτώσεις μόνο σε περίπτωση μετανάστευσης των πολιτών της μιας πλευράς στην άλλη. Υπό την έννοια αυτή το Κρητικό Κοινό αποκτούσε λόγο τρόπον τινά στη συγκεκριμένη πόλη παρέχοντας ασφαλές καταφύγιο στους πολίτες της, αν συνέβαινε επίθεση εναντίον της. Αυτή η ισοπολιτεία όμως αφορούσε και τις εντός της Κρήτης πόλεις όπου ήταν και πιο εύκολο να υλοποιηθεί αυτό⁹⁶ αλλά και εκτός αυτής. Αυτό συνέβη στην περίπτωση της Λύττου⁹⁷, όταν καταστράφηκε η έρημη από υπερασπιστές πόλη και οι Λαππαίοι⁹⁸ έδωσαν καταφύγιο στους Λυττίους στα 220 π.Χ. Ισοπολιτεία κατά τον Πολύβιο δεν έδωσαν βέβαια στους Λυττίους. Ίσως όμως η προσφορά ασφαλούς καταφυγίου να υπονοεί και αυτό.

Ο Χανιώτης επισημαίνει ότι οι ισοπολιτείες αυτές δεν καταργούσαν τον ισχυρό δεσμό με τη γενέτειρα πόλη του ξένου πολίτη που αποκτούσε την ισοπολιτεία και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις χρειαζόταν ένα πολύ μακρύ χρονικό διάστημα για να καταλάβουν οι ξένοι αυτοί πολίτες που είχαν την ισοπολιτεία πολιτικά και στρατιωτικά αξιώματα, όπως συνέβη στη Μίλητο όπου οι εκεί εγκατεστημένοι Κρήτες μετά από 20 έτη παραμονής αποκτούσαν το δικαίωμα να καταλάβουν το αξίωμα του φρουράρχου⁹⁹. Η Λύττος ξανακτίστηκε αργότερα και λογικό είναι να υποθέσουμε ότι οι Λύττιοι παρέμειναν για μακρό διάστημα στη Λάππα απολαμβάνοντας φιλοξενία και ίσως ισοπολιτεία. Ίσως και οι Λαππαίοι να βοήθησαν στην ανακατασκευή της πόλης από τα ερείπια. Περιπτώσεις ισοπολιτείας που να αφορούν το Κοινό τῶν Κρηταιέων είναι καταγεγραμμένες μεταξύ Αρκάδων και Ιεράπυτνας¹⁰⁰, Αξού και Τυλίσσου¹⁰¹,

⁹⁴Σακελλαρίου, ΙΕΕ Δ, (1971): 474.

⁹⁵Βλ. IC III iii 4 μεταξύ Ιεράπυτνας και Πριανσού, 2^{ος}αι.π.Χ., Kern 20 μεταξύ Μαγνησίας και Κρητικού Κοινού χ.χ. και SV 14= Blass 5044 μεταξύ Αρκάδων και Ιεράπυτνας, SV 15 μεταξύ Τυλίσσου και Αξού καθώς και IG IX² 6 Αιτωλών και Αξού = IC II 18A, Φαιστού και Τήνου, Schmitt, Staatsverträge 562 του 250 π.Χ., Λάππας και Γόρτυνας, Blass 5018.5.

⁹⁶Ο Χανιώτης (2006: 15) επισημαίνει ότι οι ισοπολιτείες αυτές δεν ήταν και πραγματικές εφόσον σε πολλές περιπτώσεις δεν δίνονταν αληθινά ίσα πολιτικά δικαιώματα στους ξένους τιμωμένους, βλ. IC I viii 9, IV 176, Chaniotis 1996: 284, Ager 1996, 350-355, Magonetto 1997, 262-271.

⁹⁷Πολύβ. 4 54.1-3.

⁹⁸Πολύβ. 4 54 3-6.

⁹⁹Χανιώτης, (2006): 15.

¹⁰⁰SV 14.

¹⁰¹SV 15.

[Type here]

Μάλλας και άγνωστης πόλης¹⁰², Ιεράπυτνας και Πριανσού¹⁰³ καθώς και η προεξημένη επιγραφή της Μαγνησίας του Μαιάνδρου¹⁰⁴.

Οι σωζόμενες επιγραφές που αφορούν το Κρητικό Κοινό σχετίζονται όλες με εξωτερικές δυνάμεις, την Αίγυπτο, την Πέρσα, τη Μακεδονία και διάφορες μικρασιατικές πόλεις, λ.χ. τη Μαγνησία, τα Μύλασσα, την Τέω και νησιά σαν την Ανάφη. Καμιά επιγραφή δεν αφορά τις σχέσεις του Κοινού με άλλες κρητικές πόλεις ή άλλα Κοινά ως σύνολα πόλεων. Αυτό είναι απόδειξη της εξωστρέφειας που το διέκρινε κατά καιρούς. Μόνο δύο επιγραφές αφορούν τη σχέση Κοινού και Λύττου¹⁰⁵ στον 2^ο αι.π.Χ. Στην πρώτη η Λύττος δεν ανήκει στα Κοινό του 221 π.Χ. , όταν σύμφωνα με τον Πολύβιο οι συμφρονήσαντες Κνώσιοι και Γορτύνιοι δημιούργησαν μια μεγάλη συμμαχία και αυτή στράφηκε κατά της μη αποδεχόμενης αυτήν Λύττου.

Στο Λύττιο αυτό πόλεμο λοιπόν καταγράφεται από τον Πολύβιο και η μοναδική σχέση Κνωσού και Κοινού των Αιτωλών τους οποίους κάλεσε η πόλη αυτή σε βοήθεια, όταν συντάχτηκαν με τη Λύττο οι Όρειοι και οι Αρκάδες και άλλες πόλεις. Τότε οι Αιτωλοί τηρώντας τη συμμαχική σχέση τους με την Κνωσό έστειλαν 1000 Αιτωλούς¹⁰⁶. Ουσιαστικά δηλαδή η σχέση του Κρητικού Κοινού με το Κοινό των Αιτωλών περνά μέσα από τη σχέση Κνωσού και Αιτωλών , έμμεσα. Ίσως η Αιτωλική Συμπολιτεία και η επέμβασή της με την αποστολή στρατευμάτων να σχετίζεται με ήδη αναπτυγμένες σχέσεις της με την Κρήτη. Επιγραφικές μαρτυρίες το πιστοποιούν¹⁰⁷. Άμεση σχέση συμμαχική ή άλλη δεν καταγράφεται στις διαθέσιμες πηγές. Κατόπιν αυτών οι Κνώσιοι με τη σειρά τους στη σύγκρουση των Αιτωλών με τον Φίλιππο Ε' της Μακεδονίας ενισχύουν τους Αιτωλούς με 1000 στρατιώτες σε ανταπόδοση προφανώς της βοήθειας που είχαν λάβει προηγουμένως και τηρώντας τη συμμαχική τους δέσμευση.

Μια βασική διαφορά του κρητικού Κοινού από τα άλλα Ελληνιστικά Κοινά ήταν η μη διεκδίκηση εδαφών έναντι των ελληνοιστικών κρατών όπως συνέβαινε με τους Αιτωλούς¹⁰⁸ και Αχαιούς , όπως επισημαίνει ο Gehrke¹⁰⁹. Με τις

---

¹⁰²SV 16-17.

¹⁰³IC III iii 4 αρχές 2^{ου} π.Χ. αι.

¹⁰⁴Kern 20.

¹⁰⁵IC I xviii 56 και Πολύβ. 4.53.

¹⁰⁶ Πολυβ. 4 53 6-7.

¹⁰⁷ IG V 2.34 με την οποία τιμάται ο Σώσος Αγεμόνου από την Ελεύθερνα στα 223π.Χ, η IG IX² I 31 με την οποία τιμάται ο Γορτύνιος πρόξενος στο Θέρμο της Αιτωλίας όπου και το κέντρο του Κοινού. Με άλλη επιγραφή IG IX,1² 17 του Θέρμου τιμάται ο Ελευθερναίος Πρώναξ υιός του Πρώνακτος ως πρόξενος των Αιτωλών στα 262π.Χ. μαζί με εκπροσώπους άλλων πόλεων.

¹⁰⁸Σακελλαρίου ΙΕΕ Δ, 474 για τις εξαρτημένες αιτωλικές θέσεις στη Θράκη στη Λυσιμάχεια, στην Κίο και στην Καληδόνα περί το 220π.Χ. και για τις αρχαϊκές η προσχώρηση της Σικυώνας (251π.Χ.), της Κορίνθου (243π.Χ.) και του Άργους (229π.Χ.) και αρκαδικών πόλεων που αποτελούσαν Κοινό παλιότερα καθώς και πόλεις της Λακωνίας και τα Μέγαρο (αρχές 2^{ου} π.Χ.αι.).

¹⁰⁹ Gehrke, (2000): 110.

[Type here]

συμμαχικές όμως σχέσεις του Κοινού με νησιά του Αιγαίου¹¹⁰ επιδιωκόταν η αύξηση της ζώνης ασφαλείας και επιρροής του στο χώρο αυτό. Ενώ δηλαδή οι Αιτωλοί επεδίωξαν και πέτυχαν επέκταση της επιρροής τους με την κατοχή εδαφών εκτός Αιτωλίας¹¹¹, το Κρητικό Κοινό δεν δείχνει τέτοια συμπεριφορά. Ευκαιριακά ενεργοποιείτο, όταν συνέτρεχαν οι εξωτερικοί λόγοι σε σχέση με το διαρκές και μακρόβιο αιτωλικό. Άλλωστε η κρητική ιστορία τουλάχιστον από τα κλασικά χρόνια και μετά δεν έχει να δείξει κατακτητικές βλέψεις γενικά. Η Κρήτη εξάγει μισθοφόρους και επιδίδεται σε οργανωμένη ή μη πειρατεία¹¹². Η τελευταία αυτή δραστηριότητα δεν ήταν καλυμμένη από το Κοινό, αλλά αφορούσε διάφορες κρητικές πόλεις που ήταν μέλη αυτού κατά καιρούς.

Το Κρητικό Κοινό επίσης δεν είχε δικό του στρατό και όργανα στρατιωτικά, ιππάρχους και στρατηγούς όπως άλλα σύγχρονά του.

Τέλος άλλη διαφορά του Κρητικού Κοινού από άλλα σύγχρονά του ήταν η μη ύπαρξη, τουλάχιστον με τα έως τώρα δεδομένα, νομίματος κοινού¹¹³. Νόμισμα υφίσταται στα ρωμαϊκά χρόνια, όπως γνωρίζουμε. Στα ελληνιστικά χρόνια όμως ακριβώς η ύπαρξη νομίματος θα δήλωνε την αυτάρκεια και την ισχύ του Κοινού και τη μονιμότητα αυτού καθώς και μια γενικότερη σταθερή οργάνωση και προγραμματισμό. Αυτό δεν υφίσταται και είναι ενδεικτικό της χαλαρότητας των όποιων θεσμών εμπεριείχε το Κοινό.

ii. Η σχέση του Κρητικού Κοινού με τα Κοινά εντός της Κρήτης.

Όπως και στην άλλη Ελλάδα, έτσι και στην Κρήτη υφίσταντο Κοινά, των Αρκάδων και των Ορειών. Οι Αρκάδες, καταγόμενοι από τους στην Πελοπόννησο ευρισκομένους ομοφύλους τους, κατοικούσαν την περιοχή της σημερινής κεντρικής Κρήτης, στην περιοχή της Μεσσαράς, σκορπισμένοι σε κώμες. Οι Ορειοί κατοικούσαν στην περιοχή της σημερινής επαρχίας Σφακίων και αυτοί οικισμένοι κατά κώμας. Όπως επισημαίνει ο Χανιώτης, οι δύο αυτές ενώσεις μάλλον κωμών παρά πόλεων έφτασαν σε διαφορετικό επίπεδο ενοποίησης, από την απόλυτη κρατική ενότητα (Αρκάδες) μέχρι την πολιτική συνεργασία αυτόνομων κοινοτήτων (Ορειοί) και φανερώνουν τις δυνατότητες που ενυπήρχαν στα λατρευτικά κοινά για τη δημιουργία πολιτικής

¹¹⁰IG II 5,868 για την Τήνο, IG II 3,254 [1] για την Ανάφη. Έχουμε όμως και άλλες συνθήκες όπως η IC II xvi 2 Λάππα και Τήνος, IC II iii 4c Απτέρα και Άτταλος, IC IV 197 Γόρτυνα και Ανάφη.

¹¹¹ Το Κοινό των Αιτωλών είχε επεκταθεί κατά καιρούς τόσο σε όλο το Αιγαίο όσο και στο Ιόνιο και σε θέσεις στη Μ. Ασία. Βλ. σημ. 20.

¹¹² Για την κρητική πειρατεία βλ. Brulé, *La piraterie cretoise hellenistique*, Paris, Besancon 1978 και νεότερο De Souza, *Piracy in Graecoroman world*, Cambridge 1999. Η πειρατεία ήταν κυρίως αποτέλεσμα των πολιτικών συγκρούσεων και κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, όπως λέει ο Gabrielsen, (2001): 221.

¹¹³ Το Κοινό των Αιτωλών δεν είχε δικό του νόμισμα, αλλά οι πόλεις μέλη του έφεραν στα δικά τους νομίσματα το σύμβολο του Κοινού των Αιτωλών παρατηρεί ο Σακελλαρίου (IEE) Δ': 474. Όπως επισημαίνει ο Μπουραζέλης (2015) : 360, το Κοινό των Νησιωτών στη ροδιακή φάση του έκοψε νόμισμα με το σύμβολο της Ρόδου, όταν η Τήνος ήταν το κέντρο του.

[Type here]

συσπείρωσης¹¹⁴. Δυστυχώς για την πορεία στο χρόνο των κοινών αυτών δεν γνωρίζουμε πολλά και όσα γνωρίζουμε μόνο από επιγραφικές μαρτυρίες προέρχονται. Ο ίδιος ιστορικός επισημαίνει ότι δε γνωρίζουμε τίποτε για την οργάνωσή τους καθώς και από που επηρεάστηκε αναφορικά με την οργάνωσή του όπως και το Κοινό των Κρηταιέων .

Οι κώμες των Αρκάδων ανέπτυξαν θεσμούς κοινούς , διέθεταν συνέλευση ,που έπαιρνε αποφάσεις για τα κυριότερα θέματα , και κοινό λατρευτικό κέντρο, και αργότερα αποτέλεσαν ενιαίο κράτος και οι κώμες που το απάρτιζαν παρέμειναν αυτόνομες και στα ύστερα κλασικά χρόνια. Όπως επισημαίνει, το Κοινό αυτό χρονολογείται από τον 5^ο αι.π.Χ. Μια επιγραφή¹¹⁵ μαρτυρά τη σχέση του κοινού των Αρκάδων με το Κοινό των Κρηταιέων.

Το Κοινό των Ορειών δημιουργείται ίσως στα τέλη του 4^{ου} αι.π.Χ. και είχε κέντρο του το ιερό της Δίκτυνας στη Λισσό¹¹⁶ . Με σιγουριά όμως το εντοπίζουμε στις αρχές του 3^{ου} αι.π.Χ. Το Κοινό των Ορειών το αποτελούσαν η Υρτακίνα, η Έλυρος ,η Τάρρα, το Ποικιλάσιον και η Λισσός σύμφωνα πάντα με το Χανιώτη. Είχε δε επίγειον την Συΐα ή Σουΐα και είχε και νόμισμα¹¹⁷ στον 3^ο αι. π.Χ. Την ύπαρξη του Κοινού αυτού την πληροφορούμαστε από την επιγραφή στην οποία φαίνεται ότι η Λισσός ανήκε στη συμμαχία της Γόρτυνας και σε αυτή ανήκαν και οι Όρειοι τους οποίους υπόσχεται να βοηθήσει ο βασιλεύς της Κυρήνης Μάγας¹¹⁸.

Επίσης δεν υπάρχουν μαρτυρίες για τη σχέση του Κρητικού Κοινού με τα Κοινά αυτά στις διαθέσιμες επιγραφές μας και στα αρχαία κείμενα. Μόνο μια επιγραφή μαρτυρεί μια τέτοια σχέση των Κρηταιέων με το Κοινό των Αρκάδων¹¹⁹ κάπου στο 2^ο αι.π.Χ. Στην περίπτωση αυτή έχομε ένα Κοινό, των Αρκάδων, να ανήκει σε ένα ευρύτερο Κοινό τῶν Κρηταιέων.

Πρόκειται για μια επιγραφή στην οποία το Κοινό των Κρητών και το Κοινό των Αρκάδων τιμούν τους Τηΐους ως φίλους και συγγενείς στο πρόσωπο του Μενεκλέους και του Ηροδότου, των δύο Τηϊών απεσταλμένων. Μνημονεύεται η σταθερή φιλική και συγγενική σχέση των δύο πλευρών συμπεριλαμβανομένων και των λοιπών Κρηταιέων εκτός των Αρκάδων. Οι τελευταίοι τιμούν τους Τηΐους με φιλία, συγγένεια, ισοπολιτεία¹²⁰, έγκτηση και ασυλία¹²¹ αλλά και με

---

¹¹⁴ Χανιώτης (1987) : 190.

¹¹⁵ IC I v 53.

¹¹⁶ Chaniotis (2015): 377-78.

¹¹⁷ Svoronos (1890): 380.

¹¹⁸ IC II xvii 1= StV III 468 ,Kreuter (1992): 48, η οποία χρονολογεί την επιγραφή και τη σχέση των πόλεων αυτών με το Μάγα μεταξύ 280-250π.Χ.

¹¹⁹ IC I v 53 μετά το 170π.Χ.

¹²⁰ Κατά το Χανιώτη (2008): 92 η ισοπολιτεία ήταν επιβεβλημένη για οικονομικούς και δικαιοικούς λόγους. Χρονολογούνται μεταξύ των αρχών του 3^{ου} αι.π.Χ. έως τα τέλη του 2^{ου}. Συνομολογείτο η ισοπολιτεία , η έκτηση και η ασυλία μεταξύ γειτονικών πόλεων αλλά και μακρινών.

¹²¹ Κατά το Χανιώτη (2008): 93-94 η ασυλία στόχευε στην προστασία των αμάχων, όπως στη συνθήκη Πολυρρηνίας και Φαλάσαρνας 300-275π.Χ.

[Type here]

στρατιωτική συμμαχία σε περίπτωση που η Τέως απειληθεί. Τέλος τιμούν ως προξένους των Αρκάδων τους δύο Τήϊους απεσταλμένους . Είναι η μοναδική επιγραφή στην οποία η Τέως σχετίζεται με τους Αρκάδες και λοιπούς Κρηταιείς, γεγονός που φανερώνει ότι τη συγκεκριμένη εποχή οι Αρκάδες ήσαν μέλη του Κρητικού Κοινού. Οι Τήϊοι απεσταλμένοι θεωρούν τους Αρκάδες μέλη του Κοινού των Κρηταιέων. Οι Αρκάδες πάλι απαντούν στην επιγραφή ως Αρκάδες απλώς και όχι ως εξ ονόματος και των λοιπών Κρηταιέων. Ίσως να ήταν τελικά μέλη του Κοινού, αλλά οι Αρκάδες εμφανίζονται να απαντούν χωριστά στους Τήϊους. Αυτό δεν είναι παράξενο , διότι όπως επισημαίνει ο Χανιώτης τα μέλη του Κρητικού Κοινού είχαν απόλυτη αυτονομία κινήσεων σε όλα τα επίπεδα¹²² και θα προσθέταμε εμείς ότι κάθε πόλη λάμβανε τις δικές της αποφάσεις στη δική της συνέλευση πριν το ζήτημα οδηγηθεί στην ολομέλεια των μελών του Κοινού.

Για τους Ορείους δεν σώζεται καμιά επιγραφική μαρτυρία κι έτσι δεν γνωρίζουμε αν ήσαν και πότε μέλη του Κρητικού Κοινού πλην της προαναφερθείσας επιγραφής στην οποία οι Όρειοι ήσαν σύμμαχοι της Γόρτυνας. Το βέβαιο είναι ότι ,σύμφωνα με τον Πολύβιο¹²³, οι Όρειοι μαζί με τους Αρκάδες συντάχτηκαν με τη Λύττο στα 221π.Χ αντιδρώντας στη συμφρόνησιν Κνωσίων και Γορτυνίων στην οποία αρχικά κι εκείνοι είχαν ενταχτεί , πολεμώντας κατά των συμμάχων των δύο ηγέτιδων πόλεων . Μάλιστα οι Κνώσιοι κάλεσαν και το Κοινόν των Αιτωλών σε βοήθεια. Το τελευταίο τους έστειλε 1000 άνδρες στη σύγκρουση με τη Λύττο και τους συμμάχους της¹²⁴. Ποιο γεγονός οδήγησε στην συμπαράταξη των Ορειών και των Αρκάδων με τη Λύττο δεν είναι γνωστό. Ο Πολύβιος αναφέρει ότι αιτία της απόσχισης από τη συμφρόνησιν ήταν ο χαρακτήρας των Κρητών : «έγγενομένης δέ φιλοτιμίας έκ τῶν τυχόντων, ὄπερ ἔθος ἐστίν Κρησίν, ἐστασίασαν πρὸς τοὺς ἀλλήλους»¹²⁵.

Πιθανόν όμως η αιτία της αποστασίας τους να ήταν η πολιτική ανεξαρτησία τους στα βουνά τους την οποία θεώρησαν ότι απειλείτο από την ισχυροποίηση των δύο συμμάχων πόλεων ,Κνωσού και Γόρτυνας, επέλεξαν να την προασπίσουν συντασσόμενοι με τους Λυττίους και με άλλες πόλεις ακόμη και με τη Γόρτυνα η οποία τελικά κι αυτή συντάχτηκε κατά των Κνωσίων και των πόλεων που συμμάχησαν με αυτούς κατόπιν της στάσεως που ξέσπασε μεταξύ των νεωτέρων και των πρεσβυτέρων¹²⁶. Ο Στρατηγάκης θεωρεί ότι τα κοινά

¹²² Chaniotis, (2015): 382 .

¹²³ Πολυβ. 4 53.6-7.

¹²⁴ Πολυβ. 4 53,8-9. Η StV IV 486 δείχνει ότι τον καιρό αυτό η Λύττος ήταν σύμμαχος του Αντιόχου Β', οπότε και η αντίδρασή της στη συμφρόνησιν εντάσσεται στην ευρύτερη αντιπαλότητα μεταξύ των Αντιγονιδών και των Σελευκιδών.

¹²⁵ Πολυβ. 4 53 5-6.

¹²⁶ Για τη στάση αυτή στη Γόρτυνα βλ. Willetts,(1981): 643-653 και τις IC I,ix,xii . Βλ. επίσης Παρασκευάς , (1997): 13-26.

[Type here]

αυτά υπήρξαν πρόδρομοι του Κρητικού Κοινού και μάλιστα αυτό των Ορειών¹²⁷, αλλά αυτό δεν αποδεικνύεται από πουθενά. Ο Χανιώτης επισημαίνει ότι : «*the Koinon of the Oreioi developed a sense of regional identity that the Cretan Koinon never achieved*».

Παραμένει δηλαδή άγνωστο κατά πόσο και πότε τα Κοινά αυτά αποτέλεσαν μέλη του Κοινού των Κρητών τουλάχιστον στα ελληνοιστικά χρόνια, εφόσον θεωρούμε a priori ότι στη ρωμαϊκή περίοδο δεν τίθεται περίπτωση μη ένταξης αυτών σε αυτό στα πλαίσια της αυτοκρατορίας. Αυτό όμως το οποίο είναι βέβαιο είναι το ότι η ιδέα της κοινότητας , της κοινής οργάνωσης και απόφασης, υπήρχε σε αυτούς τους φυλετικά οργανωμένους σε κώμες πληθυσμούς του νησιού πριν συσταθεί το Κρητικό Κοινό. Πιθανόν αντιγράφηκε στο Κρητικό Κοινό σε κάποιο βαθμό η κοινοτική τους οργάνωση σε συνδυασμό με επείσακτα στοιχεία από εκτός Κρήτης περιοχές, κυρίως την Αίγυπτο¹²⁸.

Εκτός των επιγραφικών μαρτυριών που διαθέτουμε μέχρι σήμερα πάντως φαίνεται ότι δεν εντάχθηκαν τα φύλα αυτά στο Κρητικό Κοινό των Ελληνοιστικών χρόνων ή τουλάχιστον δε διαθέτουμε τέτοια δεδομένα πλην του Πολυβίου και μιας επιγραφής που αναφέραμε ανωτέρω. Ο Χανιώτης αναφέρει ότι η όποια συμπολιτεία δημιούργησαν οι Όρειοι ήταν εφήμερη¹²⁹. Πρόβαλαν το ορεσίβειο στοιχείο τους που φαίνεται να αποτελεί σημείο αναφοράς σε επιγραφή η οποία βρέθηκε στη Λακωνία με τη φράση: «*πατρίδα μου είναι οι Όρειοι*»¹³⁰.

Στα 183 π.Χ. το Κοινό των Ορειών φαίνεται ότι έχει διαλυθεί ως Κοινόν εφόσον περιλαμβάνονται στη συνθήκη με τον Ευμένη της Περγάμου ορισμένες εκ των πόλεων που το απάρτιζαν , η Υρτακίνα, η Έλυρος, η Τάρρα , ενώ δεν περιλαμβάνονται η Λισσός και το Ποικιλάσιον¹³¹. Είχε χαλαρώσει η συνεκτικότητά του σε σχέση με το παρελθόν. Σύμφωνα με το Χανιώτη το Κοινόν των Ορειών είχε ως έδρα του το ναό της Αρτέμιδας Δίκτυννας στη Λισσό¹³².

Το σημαντικό στοιχείο από την ανωτέρω παρουσίαση των δύο Κοινών αυτών είναι ότι έστω και μέσα από την ελάχιστη καταγεγραμμένη αυτή παρουσία τους οι Όρειοι και οι Αρκαάδες **απέτελεσαν ένα μοναδικό (!) φαινόμενο κοινών μέσα σε ένα άλλο Κοινό.**

Εκτός των δύο αυτών Κοινών υπήρχαν και οι Ετεόκρητες στην Ανατολική Κρήτη οι οποίοι κατά το Σπυριδάκη¹³³ δε διέθεταν μεγάλες και ισχυρές πόλεις στα ελληνοιστικά χρόνια και διήγαν μιαν ειρηνική συνύπαρξη στον 3^ο αι. π.Χ.

¹²⁷ Στρατηγάκης, (1967): 203.

¹²⁸ Πρόκειται για το διάγραμμα και το κοινοδίκιον.

¹²⁹ Χανιώτης, (2006): 22.

¹³⁰ IG V. 1 723.

¹³¹ IC IV 179. Ομοίως και στον κατάλογο των θεοροδόκων των Δελφών εμφανίζονται οι πόλεις και όχι το Κοινόν των Ορειών πάλι, βλ. Theorodokoi: Plassart 1921: 19 iii 105-107. Περισσότερα για τους Ορειούς βλ. v. Effenterre (1949): 120-127, σημ. 24 και Capdeville, (1994): 273-274.

¹³² Chaniotis (2015): 378 Βλ. και Guarducci 1938: 51.

¹³³ Σπυριδάκης Στ. 1996: 57 κε.

[Type here]

μεταξύ τους όπως δείχνουν σχετικές επιγραφές¹³⁴ με συνθήκες ειρήνης, φιλίας,ισοπολιτείας μεταξύ τους.Κατά το Σπυριδάκη αυτές οι συνθήκες και δη εκείνη Ιεράπυτνας και Πραισού ήταν προϊόντα της πτολεμαϊκής επιρροής και γι'αυτό το κείμενο της συνθήκης εντοπίστηκε στην Ίτανο¹³⁵. Οι Ετεόκρητες δεν απάρτισαν κοινό, όπως οι Αρκάδες και οι Όρειοι, αλλά, όπως επισημαίνει ο Χανιώτης, ήταν και αυτοί ως προς το όνομα ένας τεχνητός όρος για να διακριθούν οι μη ελληνικοί πληθυσμοί της Κρήτης από τους ελληνικούς κι επιβίωσαν μέχρι τον 3ο αι.π.Χ¹³⁶.

β. Η οργάνωση του Κοινού των Κρηταίων στα ελληνιστικά χρόνια

1. Τα όργανα

Ο Χανιώτης αναφορικά με την οργάνωση του Κοινού τῶν Κρηταίων σημειώνει ότι : α) ποτέ το Κοινό δεν περιέλαβε όλες τις κρητικές πόλεις, αλλά μέρος αυτών,β) η ύπαρξη του Κοινού συμπίπτει με την εκάστοτε συμμαχία Κνωσού και Γόρτυνας σε συνδυασμό με εξωτερική πίεση, γ) ο όρος Κρηταιεῖς σημαίνει τα μέλη του Κοινού, δ) τα όργανα του Κοινού ήσαν το διάγραμμα, ο πρόδικος, το κοινοδίκιον και η συνέλευση. Ανωτέρω εξετάσαμε και επαληθεύσαμε τα τρία πρώτα και επ'αυτών δεν έχουμε κάτι νεότερο. Το τέταρτο θα αποτελέσει το θέμα της ενότητας αυτής.

Η Ager επισημαίνει ότι το Κοινόν τῶν Κρηταίων δεν είχε την οργάνωση των άλλων σύγχρονων του Κοινών, διότι δεν είχε στρατηγό, είχε όμως βουλή και συνέλευση,το συνέδριον¹³⁷. Καταλήγει δε στο συμπέρασμα ότι το Κοινό δεν είχε δικό του στρατό παρά τη μεγάλη έκταση των ισοπολιτειῶν μεταξύ των πόλεων . Η τελευταία ενδεχομένως δείχνει το Κοινόν τῶν Κρηταίων παραπέμποντας σε μια μορφή ομοσπονδιακής οργάνωσης και στρατού¹³⁸.Βουλή όμως εμείς δεν εντοπίσαμε σε καμιά μαρτυρία που συλλέξαμε.

Η Συνέλευση

Η συνέλευση παραμένει αρκετά σκοτεινό ζήτημα αναφορικά με το ποιοι συμμετείχαν σε αυτήν. Στις διαθέσιμες εδώ μαρτυρίες μόνο τρεις αναφέρονται σε συνέλευση του Κοινού η οποία υπονοείται πίσω από τη φράση «ἔδοξεν τοῖς συνέδροις καὶ τῶ κοινῶ τῶν Κρηταίων¹³⁹» ή «ἔδοξεν Κρηταίων τῶ κοινῶ¹⁴⁰» ή

¹³⁴IC III iii. 4 :Ιεράπυτνα –Πριανσός, IC III iv 1 Ιεράπυτνα- Πραισός, IC III iv 6 Ιεράπυτνα- Ίτανος.

¹³⁵ Chaniotis , (1996): 59.

¹³⁶ Χανιώτης ,(2006): 22.

¹³⁷ Ager ,(1994): 2. Δεν προκύπτει όμως βουλή από πουθενά στις 67 μαρτυρίες μας.

¹³⁸Busolt-Swoboda, Gr. Staats. VII, 1510 ,Muttelsee (1925): 56 Brulé, (1978) : 85 κε . Πιο καθαρά οι Χανιώτης –Κριτζάς (2010): 182 απέδειξαν ότι το Κοινόν τῶν Κρηταίων συμπίπτει με τις εκάστοτε συμμαχίες Κνωσού και Γόρτυνας , είχε βάση νομική ,το διάγραμμα, αλλά και τα σύμβολα, δηλαδή τις αμφίπλευρες συνθήκες μεταξύ των κρητικών πόλεων.

¹³⁹ IC I iv 197.

[Type here]

«ἔδοξεν τῷ κοινῷ τῷ Κρηταιέων¹⁴¹». Είναι φτωχό το δείγμα μας δυστυχώς, αλλά αυτό έχουμε. Αν υποθέσουμε λοιπόν επί παραδείγματι ότι η συνέλευση του Κοινού συνήλθε στην Κνωσό ή στη Γόρτυνα σε μια συγκεκριμένη εποχή, τότε ποιοί πήραν μέρος σε αυτήν; Ο λαός της πόλης σε συνδυασμό με τους τυχόντες πολίτες των άλλων κρητικών πόλεων; Ή στάλθηκαν για το σκοπό αυτό αντιπρόσωποι στη Γόρτυνα ή στην Κνωσό των πόλεων –μελών του Κοινού; Αν αυτό το τελευταίο συνέβη, τότε θα έπρεπε να έχει συγκληθεί η συνέλευση σε χρόνο ορισμένο, να ειδοποιηθήκαν οι πόλεις και να έστειλαν έγκαιρα τους αντιπροσώπους τους εκεί με συγκεκριμένες εντολές ως προς το τί να πράξουν, αφού είχε προηγηθεί και η δική τους χωριστή ψηφοφορία και απόφαση, όπως είδαμε στην περίπτωση της συνθήκης των κρητικών πόλεων με το Μάγα. Όλα αυτά δεν προκύπτουν δυστυχώς από τις επιγραφές κι έτσι παραμένει άδηλο τι ακριβώς συνέβαινε στις συνελεύσεις¹⁴². Μόνο μια αναφέρεται στο πώς συγκλήθηκε και αυτή είναι η πλαστή της Μαγνησίας. Άρα δεν είναι καθαρή η εικόνα της σύγκλησης και στην περίπτωση αυτή. Παραμένει άγνωστο επίσης αν συνέπιπταν το συνέδριον και η συνέλευσις, είναι πιθανόν. Μήπως το συνέδριον ήταν ένα προβουλευτικό σώμα που εισηγείτο στη συνέλευση τα θέματα της συνεδρίασης; Πόσα μέλη είχε; Υπήρχε αναλογική με τον πληθυσμό εκπροσώπηση των πόλεων σε αυτό όπως λ.χ. στο Βοιωτικό Κοινό με τους Βοιωτάρχες που ορίζονταν με βάση τον πληθυσμό των βοιωτικών πόλεων; Μια μόνο επιγραφή η IC IV 175 μνημονεύει «οί κόρμοι ἢ οἱ σύνεδροι...». Ρητή μνεία της συνελεύσεως του Κοινού γίνεται σε λίγες επιγραφές. Δηλαδή το Κοινό ως συνέλευση και καθοδηγητικό όργανο συνέρχονταν και με εισήγηση του δεύτερου, του συνεδρίου, το πρώτο όργανο, η συνέλευση, αποφάσιζε αυτά που οι επιγραφές αναφέρουν σε κάθε περίπτωση.

Πρόεδροι του συνεδρίου και της συνέλευσης ήταν οι κόσμοι της συγκεκριμένης πόλης όπου λάμβανε χώρα η συνέλευση. Αυτό είναι καθαρό στις επιγραφές μας. Αναφορικά τώρα με το ποια πόλη προέδρευε, υποθέτουμε ότι ο πρωτόκοσμος της πόλης όπου συγκαλούνταν η συνέλευση θα προέδρευε αυτής. Δεν μπορεί να συνέβαινε διαφορετικά, δηλ. να προεδρεύσει της συνέλευσης στη Γόρτυνα ή στην Κνωσό ή σε άλλη πόλη όπως λ.χ. στην Απτέρα, ή στην Αξό πολίτης άλλης πόλεως. Πώς ακριβώς όμως εξελισσόταν η όλη διαδικασία δεν είναι γνωστό. Άρα μάλλον συμπιπτουν τα δύο όργανα να αποτελούν το σώμα που «ἔδοξε ...», τον σύλλογο. Ίσως αυτός να είναι η συνέλευση τελικά. Επίσης δεν γνωρίζουμε που συνεδρίαζε ο σύλλογος του Κοινού και πότε, με ποια συχνότητα. Αν δεχτούμε ότι η προσοχή του Κοινού ήταν στραμμένη στο εξωτερικό, τότε μπορούμε να υποθέσουμε ότι συνερχόταν η συνέλευση και το συνέδριο όταν ετίθεντο κρίσιμα

¹⁴⁰ IMg 20. Είναι η μόνη επιγραφή που αναφέρει λεπτομερέστερα : «συνελθουσῶν τῶν πολιῶν πασῶν ἐς Βίλκωνα ἐς τό ἱερόν τῷ Ἀπέλλωνος τῷ Βίλκωνίῳ, ἀγουμένων Γορτυνίων...».

¹⁴¹ IC II v 22

¹⁴² Ο Χανιώτης, (2015): 383 είναι κι εκείνος προβληματισμένος αναφορικά με τη συνέλευση και όσα την αφορούν.

[Type here]

ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής που έπρεπε να ακολουθηθεί από τα μέλη του. Ίσως και με εσωτερικές αφορμές, όπως η αποστασία της Λύττου στα 221 π.Χ., να οδηγούσε σε συνέλευση με θέμα την αντιμετώπιση της αποστασίας και την οργάνωση του Λύττιου πολέμου. Όπως και να έχει το θέμα της συνέλευσης για μας είναι ακόμη πολύ σκοτεινό εν αναμονή νέων επιγραφών.

Το κοινοδίκιον , το διάγραμμα και τα ιερά.

Σχετικά με το κοινοδίκιον υπάρχει μια επιστημονική συζήτηση από την εποχή του v. Minjsbruge με κύριους σταθμούς τους εξής: Ο v Minjsbruge λέει ότι το κοινοδίκιον δεν ήταν δικαστήριο , αλλά *a contract that cities had to agree to in order to join the Cretan Koinon*¹⁴³. Ο v. Effenterre λέει ότι ήταν ομοσπονδιακό δικαστήριο , μικτό, αλλά επισημαίνει ότι δεν αποδεικνύεται η σχέση του με το Κοινό¹⁴⁴. Αυτό είναι υπερβολικό , διότι η ίδια η σύνθεση της λέξης παραπέμπει στο Κοινό. Η Guarducci θεωρεί το κοινοδίκιον ως *tribunal of the Koinon* συνδέοντάς το έτσι άμεσα με αυτό¹⁴⁵. Ο Gauthier θεωρεί ότι το κοινοδίκιον ήταν ένα ομοσπονδιακό δικαστήριο για υποθέσεις μεταξύ πόλεων αλλά και ιδιωτών και πόλεων¹⁴⁶. Η Ager του αποδίδει μικτές αρμοδιότητες ως *a concept or a type of court*¹⁴⁷ ανοίγοντας την οπτική μας να εξετάσουμε το θεσμό ως υφιστάμενο κι εκτός Κρήτης. Ο Χανιώτης συνδέει το κοινοδίκιον άρρηκτα με το Κοινό¹⁴⁸ και εμφανίζει σαν απόδειξη σε νεότερη μελέτη του μιαν αδημοσίευτη επιγραφή¹⁴⁹ που αποδεικνύει τη στενή σχέση κοινοδικίου και Κοινού στα 221/0π.Χ. Η Craven¹⁵⁰ αφιέρωσε ένα βιβλίο της στο θέμα του κοινοδικίου προσπαθώντας να καταλήξει, λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω απόψεων, στην άποψη, βάσει και αιγυπτιακών παπυρικών δεδομένων, ότι έχει το κοινοδίκιον ομοιότητες με το αιγυπτιακό αντίστοιχο που αναφέρεται σε 4 παπύρους και το θεωρεί *an arm of Koinon* στηριζόμενη στον Πολύβιο¹⁵¹ και στην IC IV 197. Ουσιαστικά δηλαδή κι εκείνη συμφωνεί με το Χανιώτη. Τόνισε δε ότι το κοινοδίκιον δεν λειτουργούσε σε καιρό πολέμου¹⁵², αλλά ειρήνης και ότι ήταν ένας εφήμερος θεσμός έχοντας δύο ιδιότητες, **του δικαστηρίου του Κοινού**, κι εδώ συμφωνεί με το Χανιώτη, και **διαιτητικό δικαστήριο** σε υποθέσεις κι εκτός των πόλεων

¹⁴³ v. Minjsbruge ,(1931): 50.

¹⁴⁴ v. Effenterre, (1948): 146-147.

¹⁴⁵ Guarducci, (1950): 143 , 154.

¹⁴⁶ Gauthier,(1972): 323.

¹⁴⁷ Ager, (1994): 15, 18.

¹⁴⁸ Chaniotis,(1996): 143. Επανέρχεται στην ίδια άποψη στο Chaniotis (2015): 383.

¹⁴⁹ Βλ. επιγραφή υπ' αριθ. 7 του παρόντος.

¹⁵⁰ Craven , (2009),27,42, σημ. 90.

¹⁵¹ Πολυβ. 22.15, 1-6.

¹⁵² Αυτή η άποψη δε μας βρίσκει θετικούς, διότι τελικά γνωρίζουμε τόσο λίγα πράγματα γι' αυτό ώστε να αμφιβάλλουμε. Άλλωστε μπορούμε να υποθέσουμε ότι ,αν εν καιρώ πολέμου επιβαλλόταν να λειτουργήσει το κοινοδίκιο, τί θα εμπόδιζε η λειτουργία του;

[Type here]

του Κοινού, όπως στην περίπτωση της επιγραφής της Ανάφης. Θεωρεί όμως ότι ειδικά για την Κρήτη το κοινοδίκιον απηχούσε παλιότερες διαδικαστικές πρακτικές και του προσέδωσε πέντε ρόλους: ότι απέτρεπε συγκρούσεις μεταξύ των πόλεων, ότι ανήκε στα όργανα του Κοινού, ότι οι πόλεις που δεν το αναγνώριζαν ετίθεντο εκτός του Κοινού, ότι ήταν ένα διπλωματικό εργαλείο στις εξωτερικές σχέσεις του Κοινού και τέλος ότι αγνοούμε τι ρόλο έπαιζε το διάγραμμα σε αυτό (σ. 61). Όμως εμείς θα δείξουμε ανωτέρω ότι το διάγραμμα περιλάμβανε τόσο νομικές όσο και καθαρά πολιτικές ρυθμίσεις και διατάξεις ήταν ο νομικός κώδικας του Κοινού. Το διάγραμμα ήταν μια λίστα προβλέψεων νομικών διαδικασιών, γεωγραφικών ορίων και τιμών.

Μια τέτοια ρύθμιση ήταν η *δίκη απρόδικος* σύμφωνα με την επιγραφή της Χερσονήσου, δηλαδή μια προδικαστική διαδικασία διαιτησίας κατά το Χανιώτη¹⁵³ και χωρίς παράβολα δικαστικά, *απάρβολος*. Υπήρχε όμως στα πλαίσια των δικονομικών ρυθμίσεων του Κοινού και ο θεσμός του *προδίκου*, δηλαδή του διαιτητή μεταξύ των αντιμαχομένων πλευρών. Αυτός αναλάμβανε πρώτα την υπόθεση, κατόπιν λάμβανε χώρα η *απρόδικος δίκη* και, αν όλα αυτά αποτύγχαναν στη ρύθμιση, τότε η υπόθεση προσαγόταν στο *κοινοδίκιον*, που ίσως ήταν το συνέδριον, όπως υποθέτει βάσιμα ο Χανιώτης¹⁵⁴ και διεξαγόταν η *πρόδικος δίκη* η οποία απαιτούσε και δικαστικά παράβολα. Ο Μπουραζέλης, νομίζουμε, πολύ ορθά αναφέρει ότι το κοινοδίκιον ήταν και νομικός κώδικας και δικαστήριο του Κοινού¹⁵⁵. Εφόσον όμως οι αποφάσεις του βασιζόνταν στο διάγραμμα, τότε ο χαρακτήρας του μεταβαλλόταν σε πολιτικό με αποφάσεις που αφορούσαν διαφορές μεταξύ των πόλεων, όπως συνοριακές διαφορές ή άλλες.

Για το *κοινοδίκιον* η Ager λέει ότι ήταν an institution which should have functioned to unite the members of the federation¹⁵⁶. Παρόμοια άποψη έχουν διατυπώσει παλιότεροι ιστορικοί¹⁵⁷. Οι Χανιώτης -Κριτζάς κατέληξαν με βάση μια αδημοσίευτη επιγραφή της περιόδου του Λυττίου πολέμου ότι πράγματι **το κοινοδίκιον ήταν το δικαστήριο του Κοινού**, βρισκόταν εκτός των πόλεων, αλλά αποτελείτο από δικαστές που προέρχονταν από αυτές που ήταν μέλη του¹⁵⁸ και λειτουργούσε μόνο σε ειρηνικούς καιρούς. Η επιγραφή όμως προσθέτει και ένα άλλο θεσμό του Κοινού, *τούς εύρετάς ή έρευτάς*, οι οποίοι ήταν οι

¹⁵³ Χανιώτης 1999 και 2015: 378 κε.

¹⁵⁴ Χανιώτης (1996):143 και (2015): 383 κε.. Εάν όμως μια υπόθεση οδηγούνταν σε κανονική δίκη στο κοινοδίκιον, τότε θα καταβάλλοντα τα νόμιμα παράβολα. Σε ποιο ταμείο θα εισπράττονταν, της πόλης-έδρας του Κοινού και θα τα εισέπραττε εκείνη ή σε κάποιο ταμείο του Κοινού; Άγνωστο. Όμως θέτομε το ερώτημα εδώ, διότι, αν τα χρήματα πληρώνονταν σε κοινό ταμείο, τότε υπήρχε αυτό αφενός και αφετέρου θα εξεταστεί και σε ποιο νόμισμα γινόταν η πληρωμή. Δυστυχώς δεν έχουμε πληροφορίες.

¹⁵⁵ Buraselis (2013): 180.

¹⁵⁶ Ager 1994: 3.

¹⁵⁷ Minjsbrugge (1931): 39-45, Effenterre (1948): 131, Willetts, (1955): 229, του ίδιου KADMOS 42,(1968): 145, Gauthier (1972): 317,323.

¹⁵⁸ Chaniotis (1996): 136-142 (2010): 169, και (2015):383.

[Type here]

κατακρίνοντας, δηλαδή ένα μικτό δικαστήριο αποτελούμενο από εκλεγμένους άρχοντες των πόλεων. Οι δυο ιστορικοί προσθέτουν ότι το κοινοδίκιον ασχολείτο με «διεθνή» εγκλήματα είτε των επιμέρους πόλεων είτε των ιδιωτών¹⁵⁹, γεγονός το οποίο προκύπτει από τις σωζόμενες επιγραφές και τον Πολύβιο.

Αν λοιπόν το κοινοδίκιον αποτελείτο από εκπροσώπους των μελών- πόλεων , θα είχε ανάλογους σε αριθμό δικαστές, ένα από καθεμιά. Πιθανόν να ανήκαν στους κόσμους και να μετέβαιναν στην εκάστοτε έδρα του Κοινού ή μπορεί και να ήσαν χωριστοί άρχοντες εκλεγμένοι προς τούτο. Όμως ο πολιτικός κυρίως χαρακτήρας του θεσμού μας δείχνει ότι πιθανόν να ήσαν πολιτικά πρόσωπα, κόσμοι, εφόσον οι αρμοδιότητες του δικαστηρίου ήσαν κυρίως πολιτικές και διαιτητικές και ίσως λιγότερο ποινικές.

Τα σύμβολα ήταν μια άλλη διαδικασία επιμέρους συμφωνιών δικαστικής δικαιοδοσίας μεταξύ των πόλεων στην οποία προσέφευγε ο ενάγων της μιας ή της άλλης πλευράς σε περίπτωση που δεν ήθελε να δικαστεί η υπόθεσή του στο κοινοδίκιον. Όλη λοιπόν αυτή η διαδικασία δικαστικής ή μη επίλυσης μιας υπόθεσης ρυθμιζόταν βάσει του διαγράμματος.

Το διάγραμμα σύμφωνα με το Χανιώτη¹⁶⁰ ήταν ένας δανεισμένος από την πτολεμαϊκή Αίγυπτο(;) κώδικας εγκλημάτων και ποινών. Ο πρόδικος ήταν ένας δικαστής πρώτου βαθμού ή διαιτητής , ενώ το κοινοδίκιον θεωρείται ως ένα ομοσπονδιακό δικαστήριο ή ένα κοινόν δικαστήριο που το αποτελούσαν δύο ή περισσότερες πόλεις, εάν συμφωνούσαν τα δύο αντιμαχόμενα μέρη¹⁶¹. Δέκα επιγραφές έως σήμερα αναφέρουν το διάγραμμα και το κοινοδίκιον .Εξ αυτών έξι αναφέρουν μόνο το διάγραμμα , μια μόνο το κοινοδίκιον και τρεις στο διάγραμμα και το κοινοδίκιο και τις οποίες παραθέτομε κατά χρονολογική σειρά:

IC IV 197 = Rigsby 175, προ του 220π.Χ. (διάγραμμα και κοινοδίκιον).

IG XII,3 254[1]. περί το 200-150π.Χ. (διάγραμμα και κοινοδίκιον).

Chaniotis 1999, 220 π.Χ. (διάγραμμα).

SV 18 = IC I xvi 1= StV III 569, τέλη 3^{ου} αι.π.Χ. (διάγραμμα)

---

¹⁵⁹Chaniotis-Kritzas (2010): 181.Οι ανωτέρω τέσσερις επιγραφές μαζί με τον Πολύβιο 28.14 περιλαμβάνουν ζητήματα μεταξύ Ιεράπυτνας και Πριανσού (η 1^η συνθήκη), ζητήματα μεταξύ Λατούς και Γόρτυνας (η 2^η), ζητήματα μεταξύ Πριανσού, Ιεράπυτνας και Γόρτυνας (η 3^η), ζητήματα μεταξύ Πριανσού, Ιεράπυτνας και Γόρτυνας (η 4^η).

¹⁶⁰Chaniotis (1996): αρ. 28 και σ. 58-71 και (1999): 290 ίδια δε 293 κε καθώς και Χανιώτης-Κριτζάς (2010) : 169 κε. Εμείς προσθέτομε και το γεωγραφικό χάρτη με τα όρια που προαναφέραμε.

¹⁶¹ Αυτό δεν προκύπτει όμως από τα δεδομένα μας πλην της επιγραφής του 1999.

[Type here]

IC IV 174= SV 27 μετά το 205π.Χ. (διάγραμμα).

SV 28 = IC III iii 4, λίγο μετά το 205π.Χ. (διάγραμμα).

SV 69, B 19= SEG XXIII 589, 3^{ος}/2^{ος} αι.π.Χ. (κοινοδίκιον και διάγραμμα).

SV 27 μετά το 205π.Χ. (διάγραμμα).

SV 40 = Πολυβ. 22 15.1-6, το 183π.Χ. (κοινοδίκιον).

IC III iv 9,2ος αι.π.Χ. (διάγραμμα).

Θα περίμενε κανείς οι επιγραφές να είναι πιο πολλές σε ένα πλήθος 63 μαρτυριών που αφορούν το Κοινόν στα Ελληνιστικά χρόνια. Δυστυχώς δεν υπάρχουν άλλες και πρέπει αναγκαστικά να κινηθούμε στη βάση αυτών και ενός χωρίου του Πολυβίου¹⁶² όπου γίνεται μνεία του κοινοδικίου, αλλά όχι του διαγράμματος. Όπως συνάγεται από το σύνολο των επιγραφών, γίνεται αναφορά στο κοινοδίκιον μαζί με το διάγραμμα σε τρεις, στις περισσότερες των περιπτώσεων, πέντε, αναφέρεται μόνο το διάγραμμα χωρίς το κοινοδίκιον. Μόνο του το κοινοδίκιον αναφέρεται σε μια επιγραφή. Ως δικαστήριο το κοινοδίκιον είναι αμόδιο στην περίπτωση στην οποία θα προσφύγουν τα θύματα της καταπάτησης και παραβίασης του ασύλου και της ισοπολιτείας από κόσμους ή ιδιώτες στην περίπτωση της Ιεράπυτνας και Πριανσού και εκείνο θα καταδικάσει σχετικώς με συγκεκριμένες ποινές τους παραβάτες. Η αρμοδιότητα του κοινοδικίου και στις δύο αυτές περιπτώσεις είναι κυρία και δεν αμφισβητείται από τις συμβαλλόμενες πλευρές. Στην επιγραφή της Ανάφης επίσης προβλέπεται η τιμωρία όσων, Κρητών εννοείται, προσβάλλουν την Ανάφη τόσο στην πόλη όσο και στη χώρα της με δίκη στην Ανάφη αλλά και στην Κρήτη στο κοινοδίκιον χωρίς προδικασία. Μέχρι λοιπόν τα τέλη του 2^{ου} αι.π.Χ. φαίνεται το κοινοδίκιον να αφορά κυρίως ιδιωτικά εγκλήματα κατά συγκεκριμένων πόλεων εντός ή εκτός Κρήτης. Επιδίωκε να προστατέψει μικρά νησιά σαν την Ανάφη από κρητικές πειρατικές επιδρομές και γενικά μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι αποτελούσε ένα δικαστήριο υποχρεωτικής δικαιοδοσίας για όποια πόλη είχε σχέση με το Κοινόν πολιτική ή άλλη.

Στην περίπτωση του χωρίου του Πολυβίου του 184 π.Χ., όταν η Κυδωνία είχε καταστρέψει την Απολλωνία, μη δεχόμενη το Κοινόν του οποίου ηγείτο η Γόρτυνα, οι Ρωμαίοι μεσολαβητές «περί δέ τῶν κατὰ κοινοδίκ[α]ιον συνεχώρησαν αὐτοῖς βουλομένοις μὲν αὐτοῖς (τοῖς Κυδωνιάταις) ἐξεῖναι μετέχειν, μὴ βουλομένοις δέ καὶ τοῦτ' ἐξεῖναι, πάσης ἀπεχόμενοι τῆς ἄλλης Κρήτης». Δηλαδή οι Ρωμαίοι επέτρεψαν μια διασταλτική αποδοχή ή μη του κοινοδικίου από την Κυδωνία και άλλες πόλεις. Το χωρίο αφήνει να δούμε ότι το κοινοδίκιον στα 184

---

¹⁶² Πολυβ. 28.14= SV 41

[Type here]

π.Χ. δεν είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα για τις αντιμαχόμενες έως τότε πλευρές και μάλιστα επιτρέπει να συνάγομε ότι πλέον αποκτά και τρόπον τινά διακρατική αρμοδιότητα η οποία και πάλι αφήνεται στην εθελούσια αναγνώριση της αρμοδιότητας του συγκεκριμένου δικαστηρίου από τους πολίτες της Κυδωνίας. Ο διασπαστικός ρόλος της Ρώμης εδώ είναι ολοφάνερος.

Στο χωρίο αυτό η αρμοδιότητα ή μη του *κοινοδικίου* επαφίεται στην οικειοθελή προσχώρηση σε αυτό των όποιων κρητικών πόλεων συμφώνησαν με τη ρύθμιση που οι Ρωμαίοι επέβαλαν με αρμοδιότητα που εκτείνεται όμως στη συμπεριφορά τους, ειδικά των Κυδωνιατών, στο εξής στη συμφωνηθείσα ειρήνη του 184 π.Χ. Άρα το *κοινοδικιον* αποκτά ένα παγκρήτιο ρόλο για τις πόλεις που του τον αναγνωρίζουν, συνεπώς και στους πολίτες αυτών. Το ίδιο ισχύει και για τους πολίτες της Κυδωνίας που έτσι διαιρούνται σε νομιμόφρονες ή μη ως προς το *κοινοδικιον*, άρα και έναντι του Κοινού. Όσοι δεν το αναγνωρίσουν θα περιοριστούν πλέον από το υπόλοιπο σύνολο των κρητικών πόλεων σε ενός είδους απομόνωση. Ίσως δηλαδή η απομόνωση των πολιτών μιας πόλεως από την υπόλοιπη Κρήτη, δηλαδή να μην μπορούν να μεταβούν, εφόσον αρνούνται το *κοινοδικιον* και την αρμοδιότητά του, στις διάφορες πόλεις¹⁶³, να ήταν συγκεκριμένο άρθρο του *διαγράμματος*¹⁶⁴, το οποίο έθετε εμπόδια στο εσωτερικό εμπόριο στο νησί για τους πολίτες των πόλεων που δεν θα συμφωνούσαν με τη ρύθμιση. Έτσι ενισχύεται η άποψη της Ager η οποία λέει ότι το *κοινοδικιον* ήταν *as federal law*¹⁶⁵ όπου όμως υπήρχε δυνατότητα συμμετοχής μιας πόλης, πράγμα που και οι Ρωμαίοι διαιτητές φαίνεται να σέβονται για τους δικούς τους λόγους¹⁶⁶ αφήνοντας την Κυδωνία μόνη της να αποφασίσει. Επειδή όμως υπάρχει και σκότος στην περίοδο αυτή για πολλά ζητήματα, δε γνωρίζουμε αν αυτή η δυνατότητα ήταν κρητικής ή ρωμαϊκής έμπνευσης. Ενίσχυε δηλαδή την ενότητα των πόλεων ως προς αυτό. Από την άλλη η απομόνωση λειτουργούσε και αυτονομιστικά ενισχύοντας τις πόλεις εκείνες, όπως η Κυδωνία, που ήθελαν τη μη ένταξή τους για τους δικούς τους λόγους. Η ρήτρα όμως της απομόνωσης δεν ήταν τυχαία και μάλλον οδηγούσε στην ενότητα παρά στην απομόνωση για οικονομικούς λόγους κυρίως. Αυτό ίσως συνέπιπτε και με τις ρωμαϊκές επιδιώξεις που στόχευαν οι ρυθμίσεις στην Κρήτη να έχουν ένα πιο γενικό και μόνιμο χαρακτήρα, ρυθμίσεις για την υπονόμηση της ενότητας των κρητικών πόλεων. Η Ager επισημαίνει ότι το *πτολεμαϊκό κοινοδικιον* αποσκοπούσε να καλύψει το κενό μεταξύ του δικαστηρίου που δικάζε τους Αιγυπτίους υπηκόους, τους *λαοκρίτας*, και εκείνο των *χρηματιστών* που δικάζε υποθέσεις Ελλήνων

¹⁶³ Ο Willetts (1955): 232 θεωρεί το *κοινοδικιον* ως ομοσπονδιακό θεσμό βασισμένο στην πανάρχαιη πρακτική της διαιτησίας ή της φυλετικής ομοσπονδίας, άποψη που επανέλαβε και το (1975): 146. Την άποψη αυτή συμμερίζεται και ο Χανιώτης (1996): 141: "*Koinodikion sei ein für die ganze Insel geltendes Recht, eine gemeinsame Verfassung der Kreter....*".

¹⁶⁴ Νομίζομε ότι αυτή την υπόθεση δεν την έχει λάβει υπόψη της η έως τώρα έρευνα. Γι' αυτήν βλ. Chaniotis (1996): 141, σημ.882.

¹⁶⁵ Ager (1994): 8.

¹⁶⁶ Το διαίρει και βασίλευε βόλευε τη Ρώμη αυτή την εποχή ώστε να επεμβαίνει στις κρητικές υποθέσεις.

[Type here]

υπηκόων¹⁶⁷. Από τα παπυρικά δεδομένα που προσκομίζει η ιστορικός¹⁶⁸ προκύπτει ότι το πτολεμαϊκό κοινοδίκιον it was a tribunal or court of mixed jurisdiction. Αλλά η ίδια επισημαίνει ότι αφορά αυτό το 221π.Χ. και ότι το 118π.Χ. δε φαίνεται να είναι σε ισχύ και ότι ο Πτολεμαίος 8^{ος} έδωσε την αρμοδιότητα στα δυο προαναφερθέντα καταργώντας το κοινοδίκιον και ανάλογα ποιός ήταν ο ενάγων, Αιγύπτιος ή Έλληνας αντίστοιχα. Κάτι αντίστοιχο φαίνεται κατά την Ager πάντα να ισχύει και στην περίπτωση μιας υπόθεσης μεταξύ Τηϊών και Τεχνιτών του Διονύσου¹⁶⁹ καθώς και μια περίπτωση με σφραγίσματα στη σελευκιδική Συρία¹⁷⁰ όπου κι εκεί το κοινοδικαστήριον έχει μικτές αρμοδιότητες μεταξύ ιθαγενών και Ελλήνων στα 128/7π.Χ.

Συνεπώς φαίνεται ότι το κρητικό κοινοδίκιον έχει πτολεμαϊκή προέλευση και αρμοδιότητα παγκρήτια (pantribunal) κατά την Ager και μάλιστα κατ'αντιστοιχία προς το πτολεμαϊκό είχε αρμοδιότητες και σε σχέσεις των κρητικών πόλεων με νησιά όπως η Ανάφη και μάλιστα η ιστορικός λέει ότι είναι η μόνη περίπτωση που συνδέει το Κοινόν των Κρηταιέων με το κοινοδίκιον ευθέως. Αυτό σημαίνει ότι συνδέονται οι δύο θεσμοί και ότι το κοινοδίκιον ήταν ένα παγκρήτιο δικαστήριο . Αν είχε ισχύ όμως και σε κρητικές πόλεις μη μέλη του Κοινού , αυτό είναι ένα ζήτημα. Η Ager θεωρεί ότι στο ψήφισμα της Ανάφης υποκρύπτεται τελικά ένα μικτό δικαστήριο όπως είχε υποθέσει ο Effenterre το οποίο θα δικάζε περιπτώσεις σαν εκείνες που το ψήφισμα της Ανάφης προέβλεπε, δηλαδή τη δίκη των πειρατών από την Κρήτη ή αντιστρόφως από την Ανάφη¹⁷¹. Η επιγραφή της συνθήκης Ιεράπυτνας και Πριανσού¹⁷² από την άλλη δείχνει ότι το κοινοδίκιον μπορεί να απαρτιζόταν από εκπροσώπους των δύο πόλεων, από δυο κόσμους, εφόσον η επιγραφή:

.....αί δέ κα σίνηται άποτεισά-

τω τὰ ἐπιτίμια [ό] σι[νό]μενος κατά τὸς νόμος τὸς ἑκατέρη κει-

30 μένος. πρειγήια δὲ ὦ[κ]α χρεϊαν ἔχηι πορηίω παρεχόντων

οί μὲν Ἰεραπύτνιοι κόσμοι τοῖς Πριανσεῦσι, οἱ δὲ Πριανσιέ<ε>ς

κόσμοι τοῖς Ἰεραπυτνίοις· αἱ δὲ μὴ παρίσχειεν, ἀποτεισάν-

των οἱ ἐπίδαμοι τῶν κόσμων τᾶι πρειγείαι στατῆρας δέκα.

ὁ δὲ κόσμος ὁ τῶν Ἰεραπυτνίων ἐρπέτω ἐν Πριανσιοῖς

¹⁶⁷Ager (1994): 10 και Craven (2009):35 κε.

¹⁶⁸P¹Teb 5

¹⁶⁹Welles , RCap. 231= Fränkel (1890) , ap. 163.

¹⁷⁰Bousac M-F., BCH 106, (1982), 444-446.

¹⁷¹Ager (1994): 14.

¹⁷²IC III iii 4.

[Type here]

35 τὸ ἀρχεῖον καὶ ἐν ἐκκλησίαι καθήσθω μετὰ τῶν κόσμων,
ώσαύτως δὲ καὶ ὁ τῶν Πριανσιέων κόσμος ἐρπέτω ἐν Ἰε-
ραπύτναι ἐς τὸ ἀρχεῖον καὶ ἐν ἐκκλησίαι καθήσθω μετὰ
τῶν κόσμων .....

ὑπὲρ δὲ τῶν προγεγονότων παρ' ἑκατέροις

ἀδικημάτων ἀφ' ᾧ τὸ κοινοδίκιον ἀπέλιπε χρόνω, ποιη-

60 σάσθων τὰν διεξαγωγὰν οἱ σὺν Ἐνίπαντι καὶ Νέωνι κό-

μοι ἐν ᾧ κα κοινᾷ δόξει δικαστηρίῳ ἀμφοτέραις ταῖς πό-

λεσι ἐπ' αὐτῶν κοσμώντων καὶ τὸς ἐγγύος καταστασάν-

των ὑπὲρ τούτων ἀφ' ἃς κα ἀμέρας ἅ στάλα τεθῆι ἐμ μη-

νί. ὑπὲρ δὲ τῶν ὕστερον ἐγγινομένων ἀδικημάτων προ-

65 δίκωι μὲν χρήσθων καθὼς τὸ διάγραμμα ἔχει· περὶ δὲ τῶ

δικαστηρίῳ οἱ ἐπιστάμενοι κατ' ἐνιαυτὸν παρ' ἑκατέροις

κόσμοι πόλιν σταυδέσθων ἄγ κα ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσ

ξῆι ἐξ ἃς τὸ ἐπικριτήριον τέλεται, καὶ ἐγγύος καθιστάν-

των ἀφ' ἃς κα ἀμέρας ἐπιστάντι ἐπὶ τὸ ἀρχεῖον ἐν διμήνῳ,

70 καὶ διεξαγόντων ταῦτα ἐπ' αὐτῶν κοσμώντων κατὰ τὸ

δοχθὲν κοινᾷ σύμβολον. αἱ δὲ κα μὴ ποιήσωντι οἱ κόσμοι κα-

θὼς γέγραπται, ἀποτεισάτω ἕκαστος αὐτῶν στατῆρας

πεντήκοντα, οἱ μὲν Ἰεραπύτνιοι κόσμοι Πριανσιῶν τᾷ πόλει,

οἱ δὲ Πριάνσιοι κόσμοι Ἰεραπυτνίων τᾷ πόλει. αἱ δὲ τί κα

75 δόξει ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσι βωλουόμεναις ἐπὶ τῶι

κοινᾷ συμφέροντι διορθώσασθαι, κύριον ἔστω τὸ διορ-

[Type here]

Θωθέν. στασάντων δὲ τὰς στάλας οἰένεστακότες ἐ-
κατέρηι κόσμοι ἐπ' αὐτῶν κοσμώντων, οἱ μὲν Ἰεραπύ-
τνιοι ἐν τῷ ἱερῶι τᾶς Ἀθαναίας τᾶς Πολιάδος καὶ οἱ
80 Πριάνσιοι ἐν τῷ ἱερῶι τᾶς Ἀθαναίας τᾶς Πολιάδος.
ὁπότεροι δὲ κα μὴ στάσωντι καθὼς γέγραπται ἀπο-
τεισάντων τὰ αὐτὰ πρόστιμα καθότι καὶ περὶ τῶν
δικαίων γέγραπται.

αναφέρει στους στίχους 39 κε είναι ότι για τα αδικήματα που έλαβαν χώρα πριν από τη συμφωνία αυτή θα απαρτισθεί δικαστήριο κοινό αποτελούμενο από δικαστές που θα ορίσουν απο κοινού οι δύο πόλεις ,Ιεράπυτνα και Πριανσός, εφόσον τὸ κοινοδίκιον ἀπέλιπε χρόνω, δηλαδή είχε παύσει να υπάρχει πλέον. Όμως φαίνεται από τη φράση αυτή ότι, όπως απαρτιζόταν το κοινοδίκιον από κοινού με εκπροσώπους των πόλεων, έτσι τώρα που δεν υφίσταται πλέον, και οι δύο πόλεις θα ορίσουν τους κόσμους τους ως δικαστές , γεγονός που δείχνει ότι και το κοινοδίκιον απαρτιζόταν από κόσμους των πόλεων σε ρόλο δικαστών. Στους στίχους: *ὑπὲρ δὲ τῶν ὕστερον ἐγγινομένων ἀδικημάτων προδίκωι μὲν χρήσθων καθὼς τὸ διάγραμμα ἔχει* φαίνεται καθαρά ότι, ενώ το κοινοδίκιον δεν υφίστατο τουλάχιστον με τα σημερινά δεδομένα μας, το διάγραμμα, **δηλαδή ο νομικός και πολιτικός κώδικας του Κοινού ίσχυε και αποτελούσε τη βάση της εκδίκασης των διαφορών μεταξύ των πόλεων και των πολιτῶν τους και σε καιρούς ατονίας του Κοινού.** Άρα υπήρξε κάποιος νομοθέτης, κάποιος ή κάποιοι που το συνέταξαν.

Αυτό το οποίο προκύπτει ως υπόθεση δική μας είναι ότι στην περίπτωση του κοινοδικίου υφίσταται αυτό έστω και σε αυτές τις λιγοστές επιγραφές ως μια διάρκεια και μια ταυτότητα στις περιπτώσεις που αναφέρεται, δηλαδή ότι αποτελούσε ένα **ομοσπονδιακό όργανο** σταθερό, με υπόσταση και μέλη που συνομολογούνται από τις συμβαλλόμενες πλευρές. Αυτό συνέβη και στην περίπτωση της ασυλίας της Ανάφης το 220π.Χ. και στην περίοδο του 184π.Χ. που αναφέρει ο Πολύβιος στη ρωμαϊκή διαιτησία του Άππιου Κλαύδιου. Ειδικά στην τελευταία περίπτωση η υπαγωγή στο κοινοδίκιον αφήνεται στην κρίση της πόλης , αλλά ουσιαστικά η μη υπαγωγή της την οδηγεί σε απομόνωση οικονομική και πολιτική. Ο Χανιώτης¹⁷³ επισημαίνει ορθά ότι το κοινοδίκιον είχε αρμοδιότητες και σε διαφορές προσώπων όπως λ.χ. η συνθήκη Ιεράπυτνας και Πριανσού αλλά και μεταξύ πόλεων, όπως στον Πολύβιο. Άρα το κοινοδίκιον

---

¹⁷³Chaniotis, (2015): 383.

[Type here]

ήταν ένας **θεσμός** και για τα **δύο** αυτά ζητήματα και θεωρώ ότι υφίστατο στα πλαίσια του Κοινού του οποίου τα όρια τα χρονικά δε γνωρίζουμε μεν, αλλά ήδη γνωρίζουμε ότι ήταν διαρκής η παρουσία του μετά το 267/66π.Χ. άρα και το κοινοδίκιον και το διάγραμμα.

Τα άλλα ελληνιστικά Κοινά, όπως των Αχαιών και των Αιτωλών, δεν παρουσιάζουν κάτι αντίστοιχο όπως το κοινοδίκιον και το διάγραμμα, αλλά επιλαμβάνονται των διαφορών εντός του Κοινού κατά βάση, όπως οι σύνεδροι για τους Αιτωλούς¹⁷⁴. Αυτή η μοναδικότητα μας οδηγεί να υποθέσουμε ότι **το κοινοδίκιον αντανακλά κάτι πιο μόνιμο, ως όργανο επίλυσης συγκρούσεων στο νησί μεταξύ πόλεων και ιδιωτών**¹⁷⁵, οπότε οδηγούμαστε στο ότι είτε το περιέλαβε το Κοινό ως μια ήδη υφιστάμενη διαιτητική οντότητα είτε ότι το Κοινό τον τρόπον τινά ακόμη και αν ατονούσε, *το κοινοδίκιον* όχι. Διαφορετικά δεν μπορεί να επανασυστηνόταν κάθε φορά. Κατ' αντιστοιχία το ίδιο συνέβαινε και με το *διάγραμμα* που ίσχυε και σε εποχές όταν ατονούσε το Κοινό, όπως αναφέρεται στον Πολύβιο με τη συνοριακή διαφορά Ιτάνου και Ιεράπυτνας.

Στα πλαίσια του συγκρητισμού και των συνεχών συγκρούσεων μεταξύ των κρητικών πόλεων ο θεσμός αυτός του κοινοδικίου υπήρχε και απλά δεν το γνωρίζουμε εμείς σήμερα. Ίσως ο Willetts που λέει: *"mutual agreed federal custom, traditionally based upon the ancient practice of submitting disputes to the arbitration of a tribal confederancy"*¹⁷⁶ να ευσταθεί. Όμως μια προσεκτική παρατήρηση των ελληνιστικών μαρτυριών που ανωτέρω παραθέσαμε μας δείχνει αφενός μια διαρκή παρουσία του Κοινού μετά το 266π.Χ. που φτάνει έως το 115π.Χ. και παράλληλα με αυτό αφετέρου την παρουσία του διαγράμματος και του κοινοδικίου έστω σε σποραδικές με βάση τα ευρήματά μας περιπτώσεις. **Αλλά δεν μπορεί να δεχτούμε ότι δεν ίσχυαν αυτοί οι θεσμοί χωρίς το Κοινό. Τα δύο αυτά ταυτίζονται χρονικά και συμπίπτουν.**

Πιο απλά ακόμη και αν δεν έχουμε πολλές επιγραφικές αποδείξεις για τους δύο θεσμούς του Κοινού, έχουμε την παρουσία του τελευταίου σε 62 μαρτυρίες που πιστοποιούν όχι ότι εξέλειπε κατά καιρούς, αλλά ότι ήταν διαρκώς σε ισχύ, κάτι που ο Πολύβιος αποκρύπτει ή δεν θεώρησε σκόπιμο να αναφέρει. Και σε αυτό το σημείο μπορούμε να πούμε ότι το Κοινό της Κρήτης έχει ομοιότητες προς το Βοιωτικό¹⁷⁷ που κι εκείνο έχει να εμφανίσει κάτι ανάλογο. Πιο απλά δεν θεωρούμε ότι έπαυε να υφίσταται, αλλά ήταν διαρκώς σε ισχύ ασχέτως αν η εμφάνιση ή ορθότερα η ενεργοποίησή του συνδεόταν με μια εξωτερική

¹⁷⁴ Η IG IX².1.3B, 177 και 188 καθώς και την IG IX².1.583 δείχνουν ότι οι σύνεδροι του Κοινού των Αιτωλών είναι και οι δικαστές. Βλ. Larsen, (1968): 272-273.

¹⁷⁵ Chaniotis (1996): 143.

¹⁷⁶ Willetts, (1975): 232.

¹⁷⁷ Roesch, (1982): 397-401.

[Type here]

παρέμβαση ή με μια πιο ενεργό πολιτική της Κνωσού και της Γόρτυνας. **Φυσικά διάγραμμα χωρίς το κοινοδίκιον δεν υφίσταται και το αντίθετο.**

Οκτώ συνολικά επιγραφές¹⁷⁸ αναφέρονται στο διάγραμμα και στο κοινοδίκιον. Χρονικά καλύπτουν τις χρονιές του τέλους του 3^{ου} και έως τα τέλη του 2^{ου} αι.π.Χ. Από αυτές οι τέσσερις κυμαίνονται περί το 205π.Χ. , μια εκτείνεται από το 200 έως το 150π.Χ. , μια χρονολογείται στον 3^ο ή και στον 2^ο αι.π.Χ. και η έβδομη καθαρά αναφέρεται στα 184π.Χ. και η ογδόη στο 112/111π.Χ. Άρα σε όλο το δεύτερο αιώνα το διάγραμμα είναι υπαρκτός και εν ισχύ θεσμός του Κοινού παρά τα κενά μεσοδιαστήματα. Εκ των οκτώ αυτών επιγραφών οι δύο αναφέρονται και στους δυο θεσμούς μαζί, είναι η IC III iii 4= SV 28, ισοπολιτεία Ιεραρυτινίων και Πριαυσίων, και η IC IV 197= Rigsby 175 η ασυλία στην Ανάφη. Οι υπόλοιπες αναφέρονται στο κοινοδίκιον ή στο διάγραμμα. Εν ολίγοις παρά το ότι δεν μαρτυρείται σε πολλές επιγραφές το κοινοδίκιον και το διάγραμμα, αυτά αποτελούσαν συστατικά στοιχεία του Κοινού των Κρηταιέων το οποίο εκτείνεται από την προ του 267π.Χ. περίοδο μέχρι το 112/11π.Χ σύμφωνα με τον πίνακα που ακολουθεί κατωτέρω.

Το Κοινόν τῶν Κρηταιέων λοιπόν παρουσιάζει ομοιότητες με τα άλλα ελληνιστικά Κοινά για τα οποία ο Σακελλαρίου λέει ότι αναπτύχθηκαν με αφετηρία μερικές ελληνικές περιοχές που είχαν ήδη σχετική (ομοσπονδιακή) παράδοση. Αναφέρεται στην Αρκαδία, Αιτωλία, Αχαΐα και Βοιωτία¹⁷⁹. Την Κρήτη δεν την περιλαμβάνει καθόλου στη μελέτη του αυτή. Αυτό όμως που μπορούμε να συνάγομε από τη μελέτη αυτή είναι οι ομοιότητες των κρητικών θεσμών του κοινού αυτού με τα άλλα κοινά που είναι η εκκλησία, η αυτοτέλεια των πόλεων, και σε αυτό ειδικά μοιάζει με το αχαϊκό και το αιτωλικό , η βουλή και ίσως το νομικό καθεστώς. Άρα μπορεί να είχαν οι Κρηταιείς πρότυπα αυτά τα Κοινά και ίσως το αιτωλικό, δεδομένου του πειρατικού χαρακτήρα των δύο περιοχών, Αιτωλίας και Κρήτης. Το αχαϊκό κοινό είχε νομογράφους, ενώ το κρητικό έχει κοινοδίκιον. Αυτό το τελευταίο μας οδηγεί να υποθέσουμε ότι το κοινοδίκιον παραπέμπει κι εδώ σε κάποιους νομογράφους ή έστω στη σύνταξη ενός κοινού δικαστικού κώδικα, άρα υπήρξαν κι εδώ νομογράφοι κι ας μην μαρτυρούνται.

Ως απόδειξη αυτού μπορεί κανείς να υποθέσει ότι κάθε πόλη της Κρήτης εκ των απαρτιζουσών εκάστοτε το Κοινόν είχε το δικό της δίκαιο, εφόσον ήταν αυτόνομες και ελεύθερες, άρα μόνο μια νομοθετική σύγκλιση όλων αυτών θα μπορούσε να καταλήξει στο κοινοδίκιον το οποίο θα συνέταξαν κάποιοι **νομογράφοι** κι ας μην μαρτυρούνται ρητά όπως σε άλλα Κοινά. Τέλη ή φόρους εκ των πόλεων του κοινού δεν φαίνεται να εισπράττει το κρητικό κοινό όπως τα άλλα, αλλά, όταν στέλνει βοήθεια εκτός Κρήτης ή συνάπτει και αυτό σχέσεις με

¹⁷⁸SV 18:τέλ 3^{ου} π.Χ. αι, SV 28: λίγο μετά το 205π.Χ., SV 69: 3^{ου}/2^{ου} αι.π.Χ.,SV 40 του 184π.Χ.,IC I xvi 1: τέλη 3^{ου}αι. π.Χ., IC IV 174: αρχές 2^{ου} αι.π.Χ., IC IV 197: 200-150π.Χ, IC III iv 9: 112/111π.Χ.

¹⁷⁹ Σακελλαρίου , IEE Δ, (1971): 472 κε.

[Type here]

δυνάμεις μικρές ή μεγάλες, σίγουρα οι πόροι χρηματοδότησης των Κρητών στρατιωτών ή απεσταλμένων θα προέρχονταν ή από τις ιθύνουσες πόλεις, Κνωσό και Γόρτυνα κατά βάση ή από εισφορές των μελών του Κοινού που δεν γνωρίζουμε, διαφορετικά θα πρέπει να αναλάμβαναν το κόστος οι καλούσες πόλεις ή δυνάμεις, όπως ο Φίλιππος Ε'. Ίσως όμως μέσω των παραβόλων μπορούμε να υποθέσουμε ότι υπήρχε κάποιο κοινό ταμείο στο οποίο καταβάλλονταν, όταν εισήρχοντο υποθέσεις διακρατικές στο κοινοδίκιον. Δυστυχώς όμως δεν γνωρίζουμε τίποτε σχετικό. Μόνο υποθέσεις διατυπώνουμε.

Στρατό δικό του το Κρητικό Κοινό δεν διέθετε ή τουλάχιστον δεν μαρτυρείται τέτοιος ή σχετικός αξιωματούχος, όπως σε άλλα κοινά, το αχαϊκό ή το αιτωλικό. Ίσως ή μοναδική περίπτωση που θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει την ύπαρξη κοινού στρατού αποτελεί η κρητική αντίσταση στο Μέτελλο στα 67π.Χ. και αυτό όμως είναι υποθετικό. Και αυτό δεν είναι απολύτως βέβαιο με τα δεδομένα που έχουμε.

Θρησκευτικό κέντρο.

Όπως όλα τα Κοινά του ελληνικού κόσμου έτσι και το κρητικό περιστρέφεται γύρω από τη λατρεία του Δία. Δεν είναι μαρτυρημένο ότι συνδέεται επίσημα με ένα συγκεκριμένο θεό, αλλά όπως σημειώνει ο Χανιώτης συνδέεται σίγουρα με το Δία Κρηταγενή και το Δία Ιδάτα εφόσον σε επιγραφές¹⁸⁰ γίνεται επίκληση των θεών αυτών μαζί φυσικά με άλλους¹⁸¹. Μάλιστα εντοπίζει χρονικά τη σύνδεση, όταν την ηγεσία του Κοινού έχει η Γόρτυνα. Στην πόλη αυτή πέρασε ο έλεγχος του Ιδαίου Άντρου σε κάποια απροσδιόριστη χρονικά εποχή από την κυριότητα της Αξού και είναι λογικό να υποθέσουμε ότι διά της Γόρτυνας η λατρεία στο ιερό αυτό που ήταν παγκρήτιας και πανελληνίας εμβέλειας πέρασε και στο Κοινό των ελληνοιστικών χρόνων, όταν η Γόρτυνα είχε την ηγεσία.

Κάθε τρία χρόνια λάμβαναν χώρα τελετές στο σπήλαιο . Δεν γνωρίζουμε όμως ρητά την ακριβή σχέση του ιερού με το κοινό, διότι δεν πιστοποιείται από τις διαθέσιμες πηγές. Ομοίως δε γνωρίζουμε τίποτε και για το άλλο ιερό του Δία Ιδάτα στον Ψηλορείτη καθώς και για το Δικταίον Άντρον. Για το πρώτο πιο καθαρή εικόνα έχουμε στα ρωμαϊκά χρόνια, ενώ στα ελληνοιστικά όχι. Για το δεύτερο η παγκρήτια εμβέλεια της λατρείας του καθώς και η θέση του στη χώρα των Ετεοκρητών , πόλεις των οποίων, όπως η Ίτανος ,ανήκαν κατά καιρούς στο Κοινό, μας οδηγεί να υποθέσουμε ότι ίσως το Κοινό είχε και ως άλλο θρησκευτικό του κέντρο το Δικταίον Άντρον.

¹⁸⁰ Βλ. Για τον Δία Κρηταγενή βλ. Chaniotis (1996): αρ. 60= ICI.18.9= SEG 33.638, για τον Δία Ιδάτα βλ. Chaniotis (1996) : SV 60A και IC IV 174.

¹⁸¹Χανιώτης (2015):384.

[Type here]

Ο Μπουραζέλης επίσης επισημαίνει την απουσία ενός κοινού ιερού κέντρου του Κρητικού Κοινού. Απορρίπτει την υπόθεση ότι ο Βιλκώνιος Απόλλων και το ιερό του ήταν το λατρευτικό κέντρο του Κοινού που εφόσον υπήρξε δεν μπορεί γεωγραφικά να τοποθετηθεί¹⁸². Όμως πιθανόν να ήταν στην Ελεύθερνα ,όπως προαναφέραμε. Το ζήτημα είναι άλλο στο θέμα των ιερών, γιατί να υπήρχε αναγκαστικά ένα τέτοιο κέντρο, εφόσον η ηγεσία του κοινού άλλαζε χέρια από την Κνωσό στη Γόρτυνα και το αντίθετο; Δεν ήταν πιο λογικό να βρισκόταν κάπου στο κέντρο της Κρήτης, περί την Ελεύθερνα όπου και το τοπωνύμιο Βίλκων; Η πόλη ήταν σταθερό μέλος του Κοινού, στη μέση περίπου της Κρήτης και ,εφόσον δεχτούμε ότι το ιερό ήταν εκεί, τότε υπήρχε εκεί χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η Ελεύθερνα ηγούνταν του Κοινού. Αυτό συνέβη και στην Τήνο άλλωστε στην οποία μεταφέρθηκε η έδρα του Κοινού των Νησιωτών στο 2^ο αι.π.Χ. χωρίς να ηγείται η Τήνος του Κοινού, αλλά η Ρόδος. Όπως και να έχει όμως το θέμα είναι ανοικτό.

Κεφάλαιο Γ': Το Κρητικό Κοινό και η εξωτερική του πολιτική.

Οι συγκρούσεις μεταξύ των ελληνοιστικών κρατών και η σχέση του Κρητικού Κοινού με αυτά.

i. περίοδος 267-184π.Χ.

Εκθέσαμε ανωτέρω τα της ίδρυσης του Κοινού των Κρηταιέων και καταλήξαμε στην άποψη ότι το Κοινό ιδρύθηκε προ του 267/6π.Χ και είχε μια διαρκή παρουσία τουλάχιστον ως τον 1^ο π.Χ. αι. Αποδείξαμε ότι η εκάστοτε **εμφάνισή του δεν ήταν αποσπασματική, αλλά διαρκής** και συνδεόταν με τις εξωτερικές επί της Κρήτης πιέσεις των ελληνοιστικών δυνάμεων και με τις ηγεμονικές φιλοδοξίες των συγκεκριμένων κρητικών πόλεων, της Κνωσού και της Γόρτυνας. Καταλήξαμε επίσης ότι ο όρος *Κρηταιείς* αναφέρεται στα μέλη του εκάστοτε Κοινού των ανωτέρω εποχών και ποίκιλλε ως προς τον αριθμό των μελών του από εποχή σε εποχή. Σίγουρα αντιδιαστέλλεται προς τον όρο Κρήτες που δηλώνει το εθνικόν όνομα των κατοίκων της νήσου. Στο κεφάλαιο αυτό θα εκθέσομε τρόπον τινά τη θέση του Κοινού στην παγκόσμια σκηνή των ελληνοιστικών συγκρούσεων και της ανάμειξης της Ρώμης στα πράγματα της Ανατολής.

Η ελληνοιστική εποχή διακρίνεται για τις συνεχείς συγκρούσεις των Διαδόχων του Αλεξάνδρου με επιδιωκόμενο την κυριαρχία τους επί του ελλαδικού χώρου, του νησιωτικού, και σε αυτό τον ανταγωνισμό δεν μπορούσε να λείπει και η Κρήτη ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι των ναυτικών δρόμων μεταξύ όλων των εκάστοτε εμπλεκόμενων δυνάμεων στις συγκρούσεις αυτές. Εκτός όμως από τη στρατηγική της θέση, η Κρήτη εξήγαγε τρόπον τινά και τους πολύτιμους για

---

¹⁸² Buraselis ,(2013): 180.

[Type here]

τους ελληνοιστικούς στρατούς μισθοφόρους της, ως επί το πλείστον τοξότες και ελαφρά οπλισμένους στρατιώτες, τους οποίους βρίσκουμε σε όλα τα ελληνοιστικά κράτη και στις συγκρούσεις τους σε μεγάλους αριθμούς¹⁸³. Εκτός όμως των μισθοφόρων αυτών η Κρήτη μπορούσε να διαδραματίσει και ρόλο εντεταλμένης πειρατείας στην υπηρεσία κάποιου ελληνοιστικού μονάρχη εναντίον των αντιπάλων του και αυτό το βλέπουμε στην περίπτωση των πειρατικών επιδρομών των Κρητών κατά της Ρόδου και των πλοίων της στον καιρό του πολέμου μεταξύ Φιλίππου Ε' και Ρόδου.

Οι περισσότερες μαρτυρίες έως το 154π.Χ. είναι χρονολογημένες και έτσι μας βοηθούν να δούμε τις σχέσεις του Κοινού με τα ελληνοιστικά κράτη, τη Ρώμη αλλά και πρόσωπα και νησιά καθώς και την Αθήνα.

Όπως είδαμε, η Κρήτη είχε 56 περίπου πόλεις σε όλο το διάστημα των ιστορικών χρόνων, αλλά δεν είχε αναπτύξει μια μορφή κοινής οργάνωσης τέτοια που να ενώνει ή να περιλαμβάνει όλες τις πόλεις αυτές σε ένα όλον παρόλο που λίγο ως πολύ πολιτειακά και φυλετικά ήσαν πόλεις ομοειδείς. Αυτό οφειλόταν κυρίως στο συγκρητισμό, δηλαδή στις τοπικές διαμάχες και συγκρούσεις με αφορμή την κατοχή εδαφών ικανών για γεωργία. Μόνο μικρότερης κλίμακας ενώσεις, των Ορειών και των Αρκαδών, έλαβαν χώρα με άξονα την ιδιαιτερότητα των τόπων στους οποίους ανήκαν αυτοί οι φυλετικοί σχηματισμοί που ακολούθησαν και την πολιτειακή οργάνωση των αντίστοιχων ελληνικών φύλων της κυρίως Ελλάδος, των Αρκαδών και των Αιτωλών.

Στην περίοδο λοιπόν του Χρεμωνιδείου πολέμου (267-261π.Χ.) εντοπίζεται και η πρώτη επιγραφική εμφάνιση του Κρητικού Κοινού σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Άγγελου Χανιώτη στη βάση του ονόματος *Κρηταιεῖς*¹⁸⁴. Πρόκειται για την επιγραφή που προτάξαμε¹⁸⁵. Ο Χρεμωνίδειος πόλεμος είναι σε εξέλιξη ήδη από το 267π.Χ. στον οποίο αντιπαρατάχτηκαν από τη μια η Αθήνα και όσες πόλεις είχαν ταχθεί με τη Σπάρτη στον πόλεμο αυτό καθώς και ο Πτολεμαῖος¹⁸⁶ Β', και από την άλλη ο Αντίγονος Γονατάς της Μακεδονίας και οι εν Ελλάδι σύμμαχοί του, οι Αιτωλοί, το Άργος και η Σικυώνα όπου είχε εγκαθιδρύνει τυραννίες φίλα προσκείμενες σε αυτόν.

Ο Πτολεμαῖος Β' στέλνει τον Πάτροκλο ως στρατηγό στην Ίτανο και αυτό σημαίνει ότι η πόλη περνά στη σφαίρα επιρροής της Αιγύπτου και δηλώνει τη σαφή προσπάθεια των Πτολεμαίων για εδραίωσή τους στη στρατηγική αυτή πόλη που ήταν πάνω στο δρόμο Κρήτης- Δωδεκανήσων αλλά και Αιγύπτου – Κρήτης. Ο Πτολεμαῖος διά του στρατηγού του ωφέλησε την πόλη με έργα αξιόλογα, έδωσε ένα αίσθημα ασφάλειας σε αυτήν έναντι των σταθερά

¹⁸³Μια εμπειριστατομένη προσωπογραφία των Κρητών πολεμιστών μας έδωσε ο Spyridakis, (1981): 49-83.

¹⁸⁴ Χανιώτης (1999): 295.

¹⁸⁵ Ditt.Syll³ 434/5.

¹⁸⁶ Ο Πάτροκλος, ο ναύαρχος του Πτολεμαίου, που επιχειρούσε στον Ισθμό κατά του Αντιγόνου, πρέπει να ταυτίζεται με τον Πάτροκλο που τιμούν οι Ιτάνιοι σε δύο επιγραφές, την IC III iv 2 και την IC III iv 3.

[Type here]

εχθρικών Πραισιών¹⁸⁷ . Και η πόλη ανταποδίδουσα τιμά το στρατηγό ως πρόξενο και ευεργέτη και αυτόν και τους απογόνους του με ψήφισμα της βουλής και της εκκλησίας. Γενικότερα όπως επισημαίνει ο Willets η πτολεμαϊκή επιρροή αυτή την εποχή εντείνεται στην Κρήτη¹⁸⁸ . Απόδειξη αυτού είναι οι τιμές προς τον Πτολεμαίο Γ' από μια σειρά πόλεων, όπως η Ελεύθερνα¹⁸⁹ , η Φαλάσαρνα¹⁹⁰, η Ρίθυμνα¹⁹¹, η Απτέρα¹⁹², η Δρήρος¹⁹³ και η Ολούς¹⁹⁴ στο διάστημα 247-221π.Χ. Εξ αυτών η Ρίθυμνα, η Απτέρα , η Ολούς και η Ίτανος ήταν σύμμαχοι του Πτολεμαίου και των Αθηναίων και Σπαρτιατών υπό τον Αρέα στην περίοδο του Χρεμωνίδειου πολέμου, γεγονός το οποίο δείχνει μια σταθερότητα στη σχέση αυτή έως και την εποχή του Λύττιου πολέμου τουλάχιστον με τα έως σήμερα δεδομένα. Φαίνεται λοιπόν ότι η εμφάνιση του Κοινού την περίοδο αυτή , στα προ του 267/66π.Χ. χρόνια οφείλεται ίσως στην πτολεμαϊκή επιρροή στην Κρήτη.

Εκτός αυτής της πρώτης επιγραφικής εμφάνισής του στα 267/66π.Χ. επανεμφανίζεται το Κοινό των Κρηταιέων και σε ένα πλήθος επιγραφών που καλύπτουν μερικά τα γνωστικά κενά της ύπαρξής του έως την ανασύστασή του στα 221π.Χ. υπό την Κνωσό και τη Γόρτυνα. Ευτυχώς οι περισσότερες εκ των επιγραφών αυτών μπορούν να χρονολογηθούν με ακρίβεια και ως εκ τούτου γνωρίζουμε πότε συνέβησαν όσα αυτές αναφέρουν. Έχουμε λοιπόν δύο επιγραφές του 3ου αι.π.Χ. που ίσως ανήκουν στη μετά το 267π.Χ. περίοδο. Η μία είναι η IC II xvi 2 και αφορά το Κοινόν τῶν Κρηταιέων και την Τήνο χρονολογούμενη μεταξύ του 300 και 250π.Χ. Η δεύτερη είναι η IG XII, 3 254 [1] και αφορά στην ασυλία της Ανάφης την οποία παραχωρεί το Κοινόν των Κρηταιέων στο νησί αυτό. Ας τις εξετάσουμε περισσότερο.

Η επιγραφή της Τήνου αναδεικνύει το ζήτημα της εξασφάλισης τρόπων τινά ενός μικρού νησιού έναντι του ρευστού και επικίνδυνου περιγύρου στον 3ο αι.π.Χ. μέσα από τη σχέση του με το Κοινόν τῶν Κρηταιέων. Θα μπορούσε να τοποθετηθεί τόσο στα χρόνια του Χρεμωνίδειου πολέμου ή σε κάποια άλλη σύγκρουση που έλαβε χώρα έως το 250π.Χ. στο χώρο του Αιγαίου .Οι μικρές

---

¹⁸⁷ Η Πραισός ήταν σε διαρκή εχθρότητα με την Ίτανο για εδαφικά ζητήματα. Βλ. Περισσότερα για το θέμα αυτό Kreuter (1992): 21-34 καθώς και παλιότερες πλην όχι ξεπερασμένες απόψεις των Spyridakis (1970): 69-103, Bagnall, (1976): 120-122, Huss, (1976):147 κε. Ο Σπυριδάκης (1996): 59 επισημαίνει ότι η πτολεμαϊκή παρουσία και προστασία στην Ίτανο δείχνει ότι η πόλη αυτή και η γειτονική Πραισός ήταν σε αντίθετα στρατόπεδα την εποχή του Χρεμωνίδειου πολέμου ασπάζόμενος τον Cardinali, (1904-5). Ο Σπυριδάκης πάντως επισημαίνει ότι δυστυχώς δεν έχουμε στοιχεία για τις σχέσεις της Πραισού με τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής ώστε να δούμε και τη σχέση της με την Ίτανο.

¹⁸⁸ Willets,(1955): 235.

¹⁸⁹ IC II.xii.25.

¹⁹⁰ IC II.xix. 2.

¹⁹¹ JeRider, (1966):229-240 στη βάση νομισματικών ενδείξεων για την μετονομασία της πόλης σε Αρσινόη. Βλ. όμως Chaniotis ,(1996): 31, σημ.140 που θεωρεί ως Αρσινόη τη Λύττο.

¹⁹² Willets, (1955) : 11 κε.

¹⁹³ Ειδικά για την πόλη αυτή βλ. Demargne P.- v. Effenterre, (1937):24 αρ. 1 .

¹⁹⁴ IC I xxii .4A .

[Type here]

πόλεις που, αδύναμες να διατηρήσουν την πολιτική τους ανεξαρτησία και την οικονομική ευημερία τους, επιδίωκαν να εξασφαλίσουν την προστασία ισχυρών δυνάμεων ή να προστατευθούν από επιθέσεις με διμερείς συμφωνίες. Αυτό έγινε και στην περίπτωση της Τήνου. Το Κρητικό Κοινό τιμάται με την ασυλία από τους Τηνίους στο πρόσωπο των Λαππαίων και αντιστρόφως εκείνοι ανανεώνουν την τιμή της ασυλίας των Τηνίων στο ναό του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης στην Τήνο. Η ασυλία ,είτε αναγνωριζόταν από το Κοινόν τῶν Κρηταιέων είτε από μεμονωμένες πόλεις, ήταν αναγκαίο να ανανεώνεται. Οι λόγοι αυτής της ανανέωσης δεν είναι πάντα γνωστοί .

Στη συγκεκριμένη επιγραφή της Τήνου ,που κυμαίνεται χρονολογικά μεταξύ 50 ετών, δε διαφαίνονται οι λόγοι της ανανέωσης. Ίσως οι συγκρούσεις των Διαδόχων ευθύνονται ειδικά στο χώρο του Αιγαίου που ένα μικρό νησί προσέφευγε στο Κοινόν τῶν Κρηταιέων ώστε να χρησιμοποιήσει την κρητική προστασία κυρίως για τους εμπορευόμενους πολίτες ενός νησιού, όπως η Τήνος, οι οποίοι μπορεί να έπεφταν σε χέρια πειρατών ή συγκρουομένων αντιπάλων κρατών και να πωλούνταν ως δούλοι. Το ίδιο ίσχυε και για Κρήτες που λόγω των ενδοκρητικών ανταγωνισμών μπορούσαν να περιπέσουν σε θέση αιχμαλώτων που κατέληγαν στα σκλαβοπάζαρα .Σε περίπτωση που πωλούνταν στην Τήνο, τότε η ασυλία τους προστάτευε, τους απελευθέρωνε ,ειδικά αν οι πειρατές ήσαν Κρητικοί. Η ασυλία αναγνωρίζεται από μεμονωμένη κρητική πόλη, τη Λάππα , που ίσως ανέλαβε την υποχρέωση να μεταφέρει τη συνθήκη στο Κοινόν τῶν Κρηταιέων. Το τελευταίο ίσως εκείνο τον καιρό, της αναγραφής της επιγραφής, είχε έδρα τη Λάππα, διαφορετικά ,νομίζομε, δεν μπορεί να ερμηνευτεί η μνεία της πόλης αυτής στη συνθήκη. Αναρωτιέται κανείς κατά πόσο δέσμευε το Κοινό η συνθήκη ενός μέλους του με ένα νησί. Πιθανόν να το δέσμευε, εφόσον αυτή αποτελούσε έστω και προσωρινά την έδρα του και διότι έτσι διευρυνόταν το πλέγμα των σχέσεων του νησιού άρα και του Κοινού .

Η παρατήρηση του Μπουραζέλη όμως ανοίγει μια άλλη διάσταση αναφορικά με την Τήνο. Ο ιστορικός αναφέρει ότι η Τήνος στις αρχές του 2^{ου} αι π.Χ. αποτελεί την έδρα του Κοινού των Νησιωτών το οποίο περνά στη σφαίρα επιρροής της Ρόδου. Η επιρροή αυτή αποτυπώθηκε και στα νομίσματα της Τήνου¹⁹⁵. Στην περίπτωση λοιπόν αυτή η ασυλία της Τήνου είναι έμμεση παροχή ασυλίας σε όλα τα μέλη του Κοινού των Νησιωτών; Αν ναι, τότε τα δύο Κοινά συνδέονται με ασυλία και άλλες δεσμεύσεις, οπότε διευρύνεται η πτολεμαϊκή επιρροή αφενός και περιλαμβάνει και τα δύο Κοινά , αφετέρου το Κρητικό Κοινό συνδέεται στενά με το Κοινό των Νησιωτών και το αντίστροφο. Συνεπώς και η δέσμευση των Λαππαίων και Τηνίων να μην είναι και τόσο θεωρητική ,αλλά πραγματική. Άρα πίσω από τη συγκεκριμένη συνθήκη υπάρχει στενή σχέση των δύο Κοινών.

---

¹⁹⁵ Buraselis ,(2013): 176.

[Type here]

Ασυλίες μαρτυρούνται για τα ιερά του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης από την Τήνο, του Διονύσου από την Τέω¹⁹⁶, του Ασκληπιού από την Κω¹⁹⁷, του Απόλλωνα από την Ανάφη και από τη Μίλητο, επίσης από την Πάρο, τη Μήλο, την Άνδρο, την Αθήνα, τα Μύλασα και τη Μαγνησία του Μαιάνδρου¹⁹⁸ αλλά και για ιδιώτες¹⁹⁹. Στην τελευταία περίπτωση παραμένει ασαφές, αν ήταν ίδιας ισχύος η ασυλία ενός προσώπου με εκείνη ενός νησιού. Πιθανόν να μην ωφελούσε τελικά κανένα εκ των δύο αυτό, αλλά ήταν και κάτι παρήγορο μέσα σε αυτή την ανήσυχη διαρκώς περιοχή.

Σύμφωνα με την επιγραφή της Μαγνησίας²⁰⁰ συμφωνείται η διαμεσολάβηση των Μαγνήτων στα 184π.Χ. σε μια εποχή συγκρούσεων ενδοκρατικών μεταξύ Γόρτυνας και Κνωσού²⁰¹. Οι Μάγνητες απεσταλμένοι στήριξαν τους Γορτυνίους να διατηρήσουν το δημοκρατικό τους πολίτευμα σε μια εποχή που χαρακτηριζόταν από την εσωτερική σύγκρουση στις κρητικές πόλεις που απειλούσε τον αριστοκρατικό χαρακτήρα των πόλεων και εν γένει την καθεστηκυία τάξη. Αυτό που εντυπωσιάζει στην επιγραφή είναι η αμοιβαία κρητική και μαγνητική ωφέλεια η οποία θα προκύψει από την πρεσβευτική αποστολή των Μαγνήτων. Αυτό που προκύπτει σαφώς είναι το γεγονός της κόπωσης των Κνωσίων από τον πόλεμο κατά των Γορτυνίων και της επιθυμίας τους για ειρήνευση.

Ο πόλεμος των Κνωσίων είχε ως κύριο λόγο την ασφάλεια αυτών και όχι την κατάκτηση εδαφών, ασφάλεια με την έννοια της εσωτερικής καθεστηκυίας τάξεως που διασαλεύτηκε από τα γεγονότα στη Γόρτυνα το 220π.Χ., με κίνδυνο να γενικευτεί η εσωτερική σύγκρουση νεωτέρων και πρεσβυτέρων σε όλο το νησί. Από τη φράση «*ὅσα συμφέροντα τῇ Κρήτῃ καὶ τῇ Μαγνησίᾳ ἔσσονται*» συνάγεται ότι η μαγνητική παρέμβαση διέσωσε με την ειρηνευτική αποστολή της μεταξύ των δύο αντιμαχομένων πόλεων το πολίτευμα και την ισχύουσα κοινωνική κατάσταση²⁰². Η λέξη Κρήτη, επειδή αναφέρεται σε κάτι γενικότερο πέραν των δύο μεγάλων πόλεων, μας εμβάλλει στην υπόθεση ότι μπορεί να αφορά και το όποιο υφιστάμενο Κοινό. Η ωφέλεια της μαγνητικής παρέμβασης ακτινώνεται σε όλη την Κρήτη, ίσως και στα μέλη του Κοινού, οπότε θεωρούμε ότι θα

---

¹⁹⁶ IC II xvi 3. Στην περίπτωση της Τέω παρίστατο εκτός των Τηίων απεσταλμένων και ο πρεσβευτής του βασιλέως Αντίοχου Γ', ο Αγήσανδρος. Θα μπορούσε να δικαιολογηθεί η παρουσία του αν ίσως υπήρχε κάποια διπλωματική σχέση Λάμπας και Σελευκιδών στα 201π.Χ. Οι Σελευκίδες διατηρούσαν επαφές με πόλεις της Κρήτης όπως η Λύκτος βλ. SV 80. Το 201π.Χ. ο Αντίοχος Γ' ο Μέγας έχει υπό τις διαταγές του Κρήτες μισθοφόρους ηγέτες ως ο Ευφάνης ο Κρής (Πολυβ. 20 3.7.) αλλά και μισθοφορικά σώματα (Πολυβ. 5 79.10). Η σχέση Συρίας και Κρήτης συνεχίστηκε και στον 2^ο αι π.Χ., βλ. Στρατηγάκης (1967): 173 κε.

¹⁹⁷ IC I viii 7.

¹⁹⁸ Chaniotis SV 40b= IC I viii 9.

¹⁹⁹ Χανιώτης (1987) : 245 και IC I viii 11 τιμές για Τηίους απεσταλμένους στην Κνωσό.

²⁰⁰ SV 40b.

²⁰¹ Η χρονολόγηση είναι αμφίβολη κατά το Χανιώτη, (1996): 15, σημ. 49, γιατί μπορεί να χρονολογηθεί και στα 216-207π.Χ., στα 197/6 π.Χ. και στα 184π.Χ. λόγω της αποσπασματικότητάς της.

²⁰² Για το γενικότερο ζήτημα της δημοκρατίας στην Κρήτη στα ελληνιστικά χρόνια βλ. Willetts, (1955) : 179 κε, Orth (1977): 155-158, Quass (1979): 37-41 και 51 καθώς και Chaniotis (1996): 15.

[Type here]

μπορούσε να περιληφθεί και στο σώμα των επιγραφών που αναφέρονται σε αυτό το θεσμό. Ήταν μια παρέμβαση κυρίως με στόχο την ανακωχή των εχθροπραξιών αλλά σαφέστατα στόχευε και στο εσωτερικό πολιτικό ζήτημα των κρητικών πόλεων, δηλαδή στην αποτροπή νεωτέρων²⁰³ πραγμάτων σε μια πιο ανειμένη πολιτική λειτουργία.

Η ασυλία της Ανάφης έχει αποτελέσει πεδίο ερωτημάτων αναφορικά με το Κοινό. Η περίπτωση της Ανάφης λίγο πριν το 220π.Χ. ενέχει ένα επιπρόσθετο ενδιαφέρον σύμφωνα με την έρευνα. Σύμφωνα με την επιγραφή, στην Ανάφη και στο αγνώστου θεού ιερό δίδεται στους Κρήτες του Κοινού ασυλία στη βάση της αμοιβαιότητας. Όποιος από τους Κρήτες παραβεί την ασυλία αυτή, θα δικάσεται τόσο στην Ανάφη όσο και στην Κρήτη με βάση το κοινodίκιον και το διάγραμμα. **Το κοινodίκιον και το διάγραμμα φαίνεται να έχουν γενική ισχύ για τους Κρηταιείς²⁰⁴**, δηλαδή τα μέλη του Κοινού, όχι για όλο το νησί, όπως άλλοι²⁰⁵ έχουν θεωρήσει.

Αξίζει να διερευνηθούν στο σημείο αυτό οι σκοπιμότητες της δέσμευσης, γιατί η Ανάφη και το Κοινό δεσμεύονται σε τόσο αυστηρά πλαίσια; Η Ανάφη επιδίωκε να εξασφαλιστεί στην περίοδο του Λύττιου πολέμου και ειδικά από τη διαρκώς εντινόμενη πειρατεία που εν δυνάμει ασκούσαν οι κρητικές πόλεις και επίσημα και ιδιωτικά από παλιά. Από την πλευρά τους οι Κρηταιείς δεσμεύονται να μην προξενήσουν κάτι κακό στο νησί αλλά και να πολεμήσουν οποιοδήποτε άλλον ορμώμενον είτε από την Κρήτη είτε από αλλού εναντίον του νησιού. Αναφέρεται μάλιστα ότι ο παραβάτης της ασυλίας θα είναι *ἀπρόδικος*, δηλαδή δε θα προηγηθεί συμβιβαστική προδικαστική διαδικασία, αλλά θα εισαχθεί σε δίκη στο κοινodίκιον και θα υποστεί τις προβλεπόμενες από το διάγραμμα ποινές. Ο τελευταίος όρος δηλαδή σήμαινε άμεση τιμωρία από το δικαστήριο χωρίς χρονοτριβές αμφίβολης αποτελεσματικότητας.

Αυτό το δεύτερο παραπέμπει σε μian αναζήτηση εξασφάλισης των νησιών ή των πόλεων από όλες τις πλευρές όχι μόνο από την Κρήτη και τις πόλεις της. Μπορεί όμως κάλλιστα να αφορά και τη Λύττο που δεν εντάχθηκε στη συμμαχία Κνωσού και Γόρτυνας και, αν δεχτούμε τη χρονολόγηση της επιγραφής στα 220π.Χ., τότε ίσως η Ανάφη επιδιώκει να καλυφτεί και από την πλευρά του αντικνωσικού συνασπισμού που δημιουργήθηκε με αφετηρία την αποστασία από τους Κρηταιείς των Ορείων, των Αρκάδων και των Πολυρρηνίων. Η σημασία της επιγραφής και όσων προβλέπει δηλαδή υπερβαίνει τα όρια του Κοινού. Στην περίπτωση αυτή όμως δεν θα πρέπει να

---

²⁰³ Για τον όρο *νεώτερος*, βλ. Μανωλόπουλος, (1991).

²⁰⁴ Chaniotis, (1996): 142, σημ.883.

²⁰⁵ Βλ. Ο v Effenterre, (1948): 146 θεωρεί ότι είχαν καθολική ισχύ οι δύο θεσμοί. Όμως άλλοι, όπως η Guarducci (1950b): 151 όχι. Βλ. Περισσότερα Chaniotis, (1996): 141, σημ. 882,142,σημ.883.

[Type here]

δεχτούμε ότι ίσχυε το *κοινοδίκιον* στις πόλεις μη μέλη του Κοινού; Αυτό, την καθολική προστασία της Ανάφης, προσπαθεί να προκαταλάβει η συνθήκη ίσως με τη βεβαιότητα της επικράτησης των υπό το Κοινό Κρηταιέων έναντι των εκτός αυτού δυνάμεων. Στο μεταξύ ο Φίλιππος Ε' προσπαθεί να βρει συμμάχους στην Κρήτη στην πλευρά των Κρηταιέων.

Κατά το Χανιώτη ο αντικνωσικός συνασπισμός αυτός δημιουργήθηκε ως αντίβαρο προς την αυξανόμενη ισχύ των Μακεδόνων. Εναντίον αυτών άλλωστε είχε συμπληωθεί και η συμμαχική σχέση μεταξύ Ρόδου και Αιτωλών που διατηρούσαν στενές σχέσεις με την Αξό και την Κνωσό και στην οποία προστέθηκαν και οι Ρωμαίοι. Η πειρατεία από τους Αιτωλούς θα είχε ενταθεί και η Ανάφη προσπαθεί να επιζήσει σε αυτό το εχθρικό περιβάλλον. Αυτό όμως που έχει μεγάλη σημασία εδώ είναι ότι σύμφωνα με την επιγραφή αυτή το *κοινοδίκιον* και το *διάγραμμα* αποτελούν συστατικά οργανωτικά στοιχεία του Κρητικού Κοινού με αρμοδιότητες σε ιδιωτικές υποθέσεις όπως η προβλεπόμενη περίπτωση και όχι σε υποθέσεις πόλεων μεταξύ τους. Αυτό το επισημαίνουν τόσο ο Χανιώτης όσο και ο Κριτζάς σε πρόσφατη μελέτη τους στηριγμένη εκτός των άλλων και στη συνθήκη Ιεράπυτνας και Πριανσού²⁰⁶ και στη συγκεκριμένη επιγραφή²⁰⁷ αλλά και στην επιγραφή²⁰⁸ που προαναφέραμε. Υπό την έποψη λοιπόν αυτή ιδωμένη η ασυλία στην Ανάφη ερμηνεύεται, όπως προαναφέραμε.

Ο Πολύβιος χρησιμοποιεί για τη *συμφρόνησιν* Γορτυνίων και Κνωσίων και των υπό αυτούς πόλεων τον όρο *Κρηταιείς*, ο οποίος σαφώς πλέον δηλώνει τους όποιους συνασπισμένους Κρήτες περί την Κνωσό και τη Γόρτυνα.

Όμως στο 4 54 6 αναφέρεται συνολικά στους Κρηταιείς ως Κρήτες λέγοντας: «*ἄνδρας δ' ὁμολογουμένως ἀρίστους αἰεὶ τρέφουσα (ἡ Λύττος) Κρηταιέων*». Η γενική διαιρετική αυτή *Κρηταιέων* μπορεί να αναφέρεται στο σύνολο των συμμάχων των δύο ηγέτιδων πόλεων, αλλά κάλλιστα μπορεί να αναφέρεται και στο σύνολο των Κρητών. Η καταστροφή της Λύττου για τον Πολύβιο έχει μεγάλη σημασία ακριβώς, γιατί η πόλη αυτή είχε διαδραματίσει στο παρελθόν σημαντικότερο ρόλο στις κρητικές υποθέσεις και είχε συνάψει σχέσεις με τη Σπάρτη αλλά και την Αθήνα στηριγμένη στο στρατό της, τους *ἀρίστους ἄνδρας*, όπως αναφέρει ο Μεγαλοπολίτης ιστορικός. Θεωρούμε ότι ο Πολύβιος αναφέρεται στη σημασία αυτή μόνο για τις πόλεις που συνεφρόνησαν.

---

²⁰⁶IC III.iii.4 = SV.28.

²⁰⁷Οι Chaniotis – Kritzas, (2009):169-183 βεβαιώνουν την υπόθεση που είχε διατυπώσει η Ager Sh., (1994): 1-18. Η διαφορά όμως στην περίπτωση των Χανιώτη-Κριτζά είναι ότι πλέον είναι βεβαιότητα αποδεδειγμένη και όχι υποθετική. Από τα επιγραφικά δεδομένα φαίνεται να εμπίπτουν στις αρμοδιότητες του κοινοδικίου σχέσεις ιδιωτών και πόλεων, όπως στην Ανάφη, και μεταξύ των πόλεων, όπως στην περίπτωση της συνθήκης μεταξύ Ιεράπυτνας και Πριανσού.

²⁰⁸ Chaniotis 1999.

[Type here]

Η συμφρόνησις Κνωσίων και Γορτυνίων είναι η επόμενη κατά σειρά χρονολόγησης μαρτυρία για το Κοινό των Κρηταιέων²⁰⁹. Σύμφωνα λοιπόν με τον Πολύβιο οι δύο πόλεις συνέπηξαν μια συμμαχία, αφού είχε προηγηθεί η άφιξη του Ροδίου Πολεμοκλή με στόλο από τη Ρόδο κατόπιν αιτήματος των Κνωσίων, συμμάχων των Ροδίων. Ο φόνος του Ελευθερναίου Τιμάρχου από το Ρόδιο Πολεμοκλή προκάλεσε την κήρυξη πολέμου από την Ελεύθερνα κατά των Ροδίων²¹⁰. Σε αυτή τη χρονική στιγμή η Κνωσός συμφρονεί με τη Γόρτυνα και ηγούνται οι δύο πόλεις πολλών πόλεων της Κρήτης, των Κρηταιέων, αν και ο Πολύβιος αναφέρει *πᾶσαν τὴν Κρήτην* με την εξαίρεση της Λύττου.

Η συμμαχία αυτή στράφηκε κατά της Λύττου πρωτίστως για την οποία ο Πολύβιος αναφέρει ότι ήταν η μόνη που δεν υπάκουσε στις δύο ηγέτιδες πόλεις. Ακόμη και η σύμμαχος των Ροδίων Ελεύθερνα συντάχτηκε στη συμμαχία αυτή όπως σημειώνει ο Walbank²¹¹. Σύντομα όμως αντέδρασαν οι πρώην σύμμαχοι της Κνωσού, Πολυρρήνιοι, Κεραϊτες, Λαππαίοι, Ὀρειοί και Αρκάδες και οι Γορτύνιοι (νεότεροι) υπέρ των Λυττίων²¹² καλύπτοντας την προσπάθειά τους να μείνουν ανεξάρτητες από την Κνωσό.

Από την υπ' αριθ. 7 επιγραφή μας προκύπτει ότι οι πόλεις που δεν θα συμμορφώνονταν με τη συμφωνία για την επιστροφή των αυτομόλων από το Λύττιο πόλεμο θα πλήρωναν τα πρόστιμα σύμφωνα με το διάγραμμα²¹³. Με αφορμή την ενασχόληση του κοινοδικίου του Κοινού με το ζήτημα των αυτομόλων και τη λήψη μέτρων, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι το κοινοδικίον ήταν το ομοσπονδιακό διακαστήριο του Κοινού και ότι το διάγραμμα είχε επίσης γενική εφαρμογή και κατά συνέπεια αποτελούσαν αναπόσπαστα στοιχεία της οργάνωσης του Κοινού. **Το διάγραμμα ήταν ο νομικός, πολιτικός και ποινικός κώδικας του Κοινού.**

Στα πλαίσια της φιλόδοξης και αντιρωμαϊκής πολιτικής του ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος Ε' στα 217π.Χ. πέτυχε με διπλωματικά μέσα την ένωση όλης της Κρήτης: «ἐκφανέστατον δέ και μέγιστον δείγμα περί τοῦ τί δύναται προαίρεσις καλοκαγαθική καί πίστις, το πάντας Κρηταιεῖς συμφρονήσαντας και τῆς αὐτῆς μετασχόντας συμμαχίας, ἕνα προστάτην ἐλέσθαι τῆς νήσου Φίλιππον και ταῦτα συντελεσθῆναι χωρὶς ὀπλων καί κινδύνων, ὃ πρότερον οὐ ῥαδίως ἂν εὔροι τις γεγονός»²¹⁴.

²⁰⁹SV 75.

²¹⁰ Αγνωστέ τι σήμαινε η κήρυξη του πολέμου αυτού, διότι οι λόγιες πηγές δεν αναφέρουν τίποτε. Ίσως σήμαινε την έναρξη πειρατικών επιδρομών από την Ελεύθερνα κατά των Ροδίων και φυσικά την παρεμπόδιση του ροδιακού εμπορικού στόλου στην περιοχή της Κρήτης.

²¹¹ Walbank, (1957): 507. Βλ. και v. Effenterre, (1994): 24.

²¹² Πολύβ. 4 55.1-4.

²¹³ Chaniotis-Kritzas, (1999): 293.

²¹⁴ Πολύβ. 7 11.9.

[Type here]

Ο Πολύβιος τονίζει ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς έγινε αποδεκτός συνολικά από τους Κρηταιείς ως «προστάτης» και μάλιστα χωρίς πόλεμο στο νησί, δηλαδή οικειοθελώς²¹⁵. Πώς έγινε αυτό δεν αναφέρεται από τον Πολύβιο, αλλά, όπως παρατηρεί ο Χανιώτης, οι Κρήτες μισθοφόροι ήταν βασικό τμήμα του στρατού του Φιλίππου Ε' και των Αντιγονιδών έως το 167π.Χ. Πιθανόν λοιπόν και μέσω αυτών, εκτός των δεσμών που είχαν στο νησί, να πέτυχε την ανακήρυξη, η οποία αποσκοπούσε μάλλον στην αύξηση της ροής των Κρητών μισθοφόρων²¹⁶ στο στρατό του²¹⁷ μέσω της «προστασίας» και των σχέσεων με πολλές πόλεις²¹⁸ στο νησί και δη τις ηγέτιδες, Κνωσό και Γόρτυνα, αυτή την εποχή. Η ανάμειξη του Αράτου και του Φιλοποίμενος οδήγησαν στην προστασία ή μάλλον σε ηγεσία κατά το Χανιώτη. Ουσιαστικά δηλαδή επρόκειτο για μια συμμαχική σχέση της Μακεδονίας με την Κρήτη συνολικά στον ήδη ante portas της πόλεμο κατά των Ρωμαίων από την οποία προσδοκούσε μια μεγάλη ροή μισθοφόρων μέσα από την εσωτερική ειρήνευση που προκλήθηκε και τα προβλήματα που όξυνε ο προηγηθείς πόλεμος της Λύττου. Ο Χανιώτης αποφαινεται ότι αναμείχθηκε και η Μαγνησία του Μαιάνδρου στην επίτευξη της εσωτερικής ειρήνευσης²¹⁹ αν και άλλοι μελετητές²²⁰ δεν αποδέχονται την ανάμειξη αυτή. Δεν πρέπει όμως να παραγνωριστεί η ύπαρξη μιας ολόκληρης επιγραφής που βρέθηκε στην Επίδαμνο και μαρτυρεί αυτή την παρέμβαση από μια πόλη με ιστορικούς δεσμούς με την Κρήτη παρά το ότι η Syll³ 560= I Mg 46 θεωρείται γενικά ως πλαστή. Η πλαστότητα δεν αναιρεί τη σκοπιμότητα που την υπαγόρευσε τη συγκεκριμένη περίοδο.

Αν κρίνουμε βέβαια από τους 800 μισθοφόρους που μαρτυρούνται στο στρατό του Φιλίππου Ε', θεωρούμε ότι δεν ήταν πολλοί συγκριτικά με άλλα βασίλεια, όπως λ.χ. του Πτολεμαίου Δ' όπου στη μάχη της Ραφίας το 217π.Χ. μαρτυρούνται 5500 άνδρες. Αυτό σημαίνει ότι η μακεδονική στρατολόγηση το 217π.Χ. είχε περιορισμένα αποτελέσματα, αντίθετα η πτολεμαϊκή επιρροή στο νησί ήταν ισχυρότερη. Τελικά αποδεικνύεται ότι και η προστασία και η ειρήνευση δεν είχαν παρά εφήμερα αποτελέσματα, εφόσον ο «Κρητικός πόλεμος» δεν άργησε να ξεσπάσει. Στα 204 π.Χ. ο Φίλιππος Ε' σύμφωνα με το Διόδωρο στέλλει τον Αιτωλό Δικαίαρχο με 20 πλοία να βοηθήσει τους Κρήτες

---

²¹⁵Ο Effenterre (1948) :132κε θεωρεί ότι υπήρξε ομόφωνη απόφαση των πόλεων στα 217π.Χ. και τονίζει το ρόλο του Αράτου στην όλη διπλωματική δραστηριότητα. Πβλ. όμως Στρατηγάκη, (1967): 206-207 που δεν αποδέχεται τις απόψεις του Γάλλου ιστορικού αντιπροτείνοντας ότι η συνολική αποδοχή του Φιλίππου ήταν αποτέλεσμα της πολιτικής του Κοινού των Κρηταιέων το οποίο θεωρεί ότι ανασυστήθηκε μετά τον πόλεμο της Λύττου και στα 217π.Χ. βρισκόταν υπό την ηγεσία της Γόρτυνας εφόσον η Μακεδονία και η Κνωσός ήταν εχθρικές και η τελευταία δεν είχε αγαστές σχέσεις με την Αχαϊκή Συμπολιτεία.

²¹⁶Χανιώτης, (1987) : 271 για τους αριθμούς των Κρητών μισθοφόρων στο μακεδονικό στρατό, στον αιτωλικό και του ίδιου, (1996) : 37 σημ.180 και σημ.181 για το ζήτημα των μισθοφόρων Κρητών σε στρατούς των ελληνιστικών μοναρχών.Ειδικά την εποχή του Φιλίππου Ε' αναφέρει 800 στρατιώτες.

²¹⁷ Chaniotis, (1996): 38.

²¹⁸Effenterre, (1948): 253 κε, Brulé 33-56, Errington, (1969): 27 κε.

²¹⁹ Chaniotis, (1996): 37, σημ.182.

²²⁰Huss (1976):150 σημ. 108. Η παλαιότερη έρευνα όμως αποδέχεται την ανάμειξη: Effenterre (1948): 224,255,σημ.6, Guarducci, (1934): 77 και Dusanic, (1983): 20-23.

[Type here]

κατά της Ρόδου και να φορολογήσει τα νησιά κι εκείνος επιδόθηκε στην πειρατεία κατά των εμπορών και των νησιών²²¹. Η εντεταλμένη πειρατεία και η στρατιωτική επικουρία δεν διέφεραν τελικά.

Στην ελληνιστική περίοδο κι έως το 155π.Χ. δε μαρτυρείται γενικευμένη σύγκρουση Κρητών εναντίον κάποιας δύναμης πλην εκείνης κατά του Αντιγόνου Γονατά στην περίοδο του Χερμωνίδειου πολέμου που εξετάσαμε. Η Ρόδος βρισκόταν ήδη από το 168π.Χ., όταν τόλμησε να αναμειχθεί στη σύγκρουση Ρώμης και Περσέως, υπό τη δυσμένεια της πρώτης η οποία μετά την ήττα του Περσέα άρχισε να ξεκαθαρίζει την κατάσταση στον ελληνικό χώρο με διάφορους τρόπους. Η Ρόδος για τη Ρώμη ήταν πλέον ένας κεκαλυμμένος αντίπαλος, διότι η μεσολάβησή της στα 168π.Χ. έδειχνε φιλομακεδονικές και αντιρωμαϊκές διαθέσεις²²². Η Ager αποδίδει στη Ρόδο της περιόδου που εξετάζουμε την πρόθεση να αποτελεί ένα ειρηνευτικό παράγοντα²²³ στον ελληνιστικό κόσμο και γι'αυτό απέφευγε τις συγκρούσεις πλην εξαιρετικών περιπτώσεων και προτιμούσε τη διπλωματία για την επίλυση των ζητημάτων που την αφορούσαν. Ειδικά στην Κρήτη η Ρόδος επωφελείτο από τη διαρκή εσωτερική σύγκρουση στο νησί ήδη από την εποχή του Λύττιου πολέμου. Ο Μπουραζέλης χαρακτηρίζει τον πόλεμο αυτό ως αμιγώς πειρατικό, διότι η πειρατεία προέρχεται από διάφορες κρητικές πόλεις και όχι από το Κοινόν στηριζόμενος και ορθά κατά τη γνώμη μας στο Διόδωρο Σικελιώτη²²⁴.

Ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια μεγάλες και μακροχρόνιες συγκρούσεις των κρητικών πόλεων μεταξύ τους με άξονα τις αντίπαλες Κνωσό και Γόρτυνα και αποτυχημένες προσπάθειες ειρήνευσης²²⁵. Η Κρήτη δεν θα μπορούσε να ξεφύγει από αυτό το πλαίσιο κινήσεων της Ρώμης στην Ανατολική Μεσόγειο ιδιαίτερα μετά τη συντριβή της Μακεδονίας στα 197π.Χ. και τις νίκες κατά του Νάβι το 195π.Χ. και 192π.Χ. και εναντίον του Αντιόχου του Μεγάλου στα 189π.Χ. Σύμφωνα με το Χανιώτη οι ρωμαϊκές επιδιώξεις στην περιοχή αυτή ήταν να ελευθερωθούν οι Ρωμαίοι αιχμάλωτοι²²⁶, να τεθεί τέρμα στις συγκρούσεις των

²²¹ Διόδ. 28. 1 και Πολύβ. 18.54.10. Βλ. Gabrielsen (2001): 229 κε .

²²² Ager, (1991): 30 , Mackay, (2007): 120. Όπως παρατηρεί ο Willetts ,(1955): 239 η Κρήτη στη σύγκρουση αυτή τάχθηκε και με τις δύο πλευρές με πειρατικές επιδρομές και μισθοφόρους Πολύβ.29.8.6 Λίβιος 42.15,51, 59,43.7,44.43,45.5.

²²³ Ager, (1991): 10

²²⁴ Buraselis ,(2000): 9 , Διόδ. 27.3, 28.1

²²⁵ Βλ. Chaniotis ,(1996) :40 κε όπου και η σχετική επιστημονική συζήτηση.

²²⁶ Χανιώτης (1987): 239. Φαίνεται καθαρά από το Λίβιο 49. 25.8-9 ότι ο Περσέας το 168 π.Χ. προ της μάχης της Πύδνας ήθελε να στείλει στην Κρήτη αιχμαλώτους Ρωμαίους ή Ιταλούς ουσιαστικά πουλώντας τους εκεί στους δουλεμπόρους του νησιού. Μάλιστα φαίνεται να είχε ισχυρούς δεσμούς με την Κρήτη εφόσον και μετά την ήττα του τον ακολούθησαν 500 Κρήτες υπό τον Ευάνδρο τον Κρήτα, τον Νέωνα τον Βοιωτό και τον Αιτωλό Αρχίδαμο ,Λίβιος 44. 33.6-8. Μάλιστα ο Ευάνδρος ο Κρήτας είχε λάβει μέρος στη δολοφονία του βασιλιά Ευμένη της Περγάμου στους Δελφούς κατ'εντολήν του Περσέα όπως λέει ο Λίβιος 45.5 5-12ο οποίος έβαλε ανθρώπους να τον δολοφονήσουν για να μη δικαστεί στη Σαμοθράκη και φανερωθεί ποιος ήταν ο ηθικός αυτουργός της δολοφονίας του Ευμένη. Άλλος Κρήτας, ο Κύδας, προσπάθησε να μεσολαβήσει μεταξύ του Περσέα και του Ευμένη στα 169π.Χ. σύμφωνα με το Λίβιο 44. 13.9. χωρίς αποτέλεσμα. Επίσης άλλος Κρήτας ο Οροάνδης έπαιξε ένα βρώμικο ρόλο στην παράδοση του Περσέα, διότι τον άφησε μόνο του στη θρακική ακτή

[Type here]

ελληνιστικών κρατών ώστε να διευκολυνθεί το εμπόριο και να βοηθηθεί η οικονομία της Ρώμης. Το ζήτημα των Ρωμαίων αιχμαλώτων απασχόλησε σοβαρά τη Ρώμη και μάλιστα τον ύπατο Φάβιο που πέτυχε να επιστραφούν από τους Γορτυνίους 4000 Ρωμαίοι χωρίς να δώσει μάχη στα 189π.Χ. σύμφωνα με το Λίβιο²²⁷ και μάλιστα για το κατόρθωμα αυτό ο Φάβιος τέλεσε θρίαμβο στη Ρώμη. Οι λοιποί Κρήτες δεν υπάκουσαν στη ρωμαϊκή αξίωση. Εικάζουμε όμως ότι οι εναπομείναντες αιχμάλωτοι δεν ήταν και πολλοί, διότι θα επέμεναν οι Ρωμαίοι ως νέοι ρυθμιστές των πάντων στην περιοχή και δεν θα αρκούσαν στην προσφορά των Γορτυνίων. Ίσως όμως η συγκέντρωση τόσων αιχμαλώτων από διάφορες κρητικές πόλεις στη Γόρτυνα και η απόδοσή τους στη Ρώμη από αυτή να μας οδηγεί στην υπόθεση ότι λειτουργούσε στα 189π.Χ. η Γόρτυνα ως κέντρο του Κοινού των Κρηταίων αλλιώς δεν μπορεί να ερμηνευτεί η παράδοση αυτών από τη Γόρτυνα. Το γεγονός ότι δεν επέμεινε ο Φάβιος αναφορικά με τις άλλες κρητικές πόλεις, ενώ κατά το Λίβιο έστειλε σε όλες αγγελιοφόρους, δείχνει ότι οι συνομιλίες με τη Γόρτυνα ως ηγεμονεύουσα πόλη του Κοινού ήταν αρκετές. Ίσως λοιπόν το λειτουργούν Κοινό συγκέντρωσε στη Γόρτυνα τους 4000 αιχμαλώτους και τους απέδωσε η πόλη στη Ρώμη. Και αυτό αποτέλεσε και την αιτία του θριάμβου του Φαβίου. Για την εποχή αυτή ο Τζαμτζής²²⁸ δεν αναφέρεται καθόλου στο Κοινό ενώ εμείς τολμούμε να το υποθέσουμε ότι υπήρχε έστω και με αυτές τις φτωχές ενδείξεις.

Παρά τις επανειλημμένες μεσολαβητικές προσπάθειες της Μαγνησίας και της Αιγύπτου στον πόλεμο μεταξύ Κνωσού και Γόρτυνας το 197π.Χ. και της Ρώμης στη σύγκρουση μεταξύ Κνωσού και Κυδωνίας στα 189π.Χ. η ειρήνη επιτεύχθηκε το 184π.Χ. τελικά με ρωμαϊκή μεσολάβηση.

Σε όλες τις ανωτέρω συγκρούσεις δεν πιστοποιείται σαφής μνεία του Κοινού, αλλά των Κρητών γενικά. Αυτό μπορεί να έχει διπλή ερμηνεία, είτε ότι είχε αναμειχθεί και το Κοινό στις συγκρούσεις είτε όχι. Αν δεχτούμε ότι το Κοινό αδρανούσε τρόπον τινά κατά καιρούς και ενεργοποιείτο με εξωτερικές επιδράσεις, τότε μάλλον τέτοια σαφής και μαρτυρημένη επίδραση είναι μόνο στα 217π.Χ., του Φιλίππου Ε'. Άρα ο όρος Κρήτες στον Πολύβιο αφορά τις κρητικές πόλεις αδιακρίτως και όχι απαραίτητα το Κοινό. Από την άλλη πάλι μπορεί κανείς να σκεφτεί ότι το όνομα Κρήτες ίσως να δείχνει μια κοινή στάση, ένα Κοινό που λειτούργησε υπό τις συνθήκες αυτές έστω στιγμιαία εφόσον έχουμε επιγραφές που μνημονεύουν και Κρήτες και Κρηταιείς στο κείμενό τους. Άρα δεν μπορούμε να αποκλείσουμε ότι οι Κρήτες σε επιγραφές ότι σημαίνει το Κοινό.

παίρνοντας το χρυσάφι του βασιλιά στο πλοίο με το οποίο του είχε υποσχεθεί ότι θα τον πήγαινε στην Κρήτη, Λίβιος 45,6. 1-12.

²²⁷ Λίβιος 37. 40.1-7.

²²⁸ Τζαμτζής, (2013): 40-41.

[Type here]

Στην εποχή αυτή αρχίζουν και οι ρωμαϊκές παρεμβάσεις με την αποτυχημένη αποστολή του πραίτορος C.F.Labeo ο οποίος προσπάθησε να μεσολαβήσει μεταξύ Κυδωνίας και των συνασπισμένων εναντίον της Γορτυνίων και Κνωσίων²²⁹ το 189 π.Χ. Σύμφωνα με το Διόδωρο²³⁰ η Κυδωνία κατέστρεψε την Απολλωνία χωρίς αιτία σε καιρό ειρήνης, έσφαξε τους άνδρες της ηβηδόν και αιχμαλώτισε τα γυναικόπαιδα, γεγονός που προκάλεσε την εχθρότητα των άλλων κρητικών πόλεων εναντίον της. Δε γνωρίζουμε αν ξέσπασε πόλεμος. Τότε ίσως αποκλείστηκε από το Κοινό. Η βαρβαρότητα καταδικάστηκε σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη του Κοινού. Ο αποκλεισμός και η απομόνωση της Κυδωνίας στο εξής ίσως υποδηλώνει ότι η άφιξη του Ρωμαίου αυτού συμπίπτει με τιμές της Απτέρας και της Πολυρρηνίας προς τον Λεύκιο Κορνήλιο Σκιπίωνα, το νικητή του Αννίβα, Πόπλιο Κορνήλιο Σκιπίωνα, το Γναίο Κορνήλιο Σκιπίωνα τον Ισπανό και το Μάρκο Αιμίλιο Ριγίλλο²³¹ σε μια περίοδο στην οποία ο Αννίβας ήταν στην Κρήτη και συγκεκριμένα στη Γόρτυνα αναζητώντας καταφύγιο, αν πιστέψουμε το Νέπωτα²³². Οι τιμές αυτές επιδίωκαν να πιστοποιήσουν εκ μέρους των πόλεων ότι οι συγκεκριμένες πόλεις ήταν μαζί με τους Ρωμαίους προσδοκώντας οφέλη. Ο Αννίβας έτσι έφυγε από το νησί αναζητώντας αλλού καταφύγιο. Στο μεταξύ η Κνωσός άρχισε πάλι τον πόλεμο με τη Γόρτυνα στα 185/4π.Χ. και η Κυδωνία επιβλήθηκε στη Φαλάσαρνα²³³. Όλα τα ανωτέρω βασιζονται στις χρονολογημένες μαρτυρίες. Έχουμε όμως και τις αχρονολόγητες που ανήκουν στην περίοδο που εξετάζουμε.

Εκ των 62 λοιπόν ελληνιστικών μαρτυριών οι 20 είναι αχρονολόγητες και χρονολογούνται κατά τον Rigsby²³⁴ στο 2^ο αι π.Χ. οι αναφερόμενες από αυτόν επιγραφές από τα Μύλασα της Καρίας. Είναι ουσιαστικά συνθήκες συμμαχικές της πόλης αυτής με το Κοινό των Κρηταιέων και κάποιες πόλεις αυτού που δεν μνημονεύονται λόγω φθοράς των επιγραφών. Η υπ' αριθ. 54 του πίνακά μας αναφέρεται σε συμμαχία(;) των Κρηταιέων με τη Μύλασα μέσα από τη σχέση της με κάποια εκ των κρητικών πόλεων που δυστυχώς δε γνωρίζουμε λόγω φθοράς της επιγραφής. Η υπ' αριθ. 47 αναφέρεται σε μια συνεισφορά των Κνωσίων και Γορτυνίων υπέρ της Μύλασας σε μια εμπόλεμη περίοδο (στίχ. 11.τῶ πολέμῳ) και μάλιστα στο τέλος μνημονεύονται ἀποστολαί (στίχ.17), προφανώς κρητικές δυνάμεις από τις ηγέτιδες πόλεις του Κοινού ίσως στην περίοδο 221/20π.Χ. και τώρα στο 2^ο π.Χ.αι. Η Μύλασα, ευρισκόμενη σε δύσκολη θέση, ζητεί τη συνδρομή των Κρηταιέων οι οποίοι ανταποκρίνονται.

²²⁹ Λίβιος 37.60,3.

²³⁰ Διόδ. 30. 13.

²³¹ IC II iii 5A, IC II xxviii 13 και Λίβιος 37.60,2-5. Βλ. επίσης Effenterre (1948): 261, Willetts,(1955): 238, Brulé,(1978): 25-27.

²³² C.Nep. Hann.9 και Ιουστίνος 32,4,3 .

²³³ SV 40.

²³⁴ Rigsby, (1994): 407.

[Type here]

Η υπ'αριθ.48 αναφέρεται σε τιμές προς άγνωστο άνδρα Κρήτα που διετέλεσε πρόξενος και ευεργέτης των Μυλασσέων σε δύσκολες περιστάσεις τόσο γι'αυτούς όσο και για τους Κρήτες (στίχ.1-5). Τι υπηρεσίες προσέφερε δεν φαίνονται δυστυχώς καθαρά από την επιγραφή , αλλά μάλλον διαιτητικές μεταξύ κάποιων δυναστών (στίχ.9) και της πόλης ώστε να επιτύχει να είναι η Μύλασα αφορολόγητη και ιερή και σε ειρήνη σε μια άγνωστη εποχή στο 2^ο αι.π.Χ. Σε κάτι ανάλογο αναφέρεται και η υπ'αριθ. 49 στην οποία μνημονεύεται ότι μια πολεμική επιχείρηση κατά της Μύλασας ισοδυναμεί με επίθεση και κατά της Κρήτης στην οποία κάποιος προσέφερε τις υπηρεσίες του ώστε να γίνει η πόλη αφορολόγητη και ειρηνική. Σε κάτι αντίστοιχο αναφέρεται και η υπ'αριθ. 50 πάλι χωρίς ακριβή χρονολόγηση , σε συμμαχική σχέση της Μύλασας με το Κοινό με την ίδια ισοδυναμία με την προηγούμενη. Ασυλία και συμμαχική σχέση(;) μαρτυρεί και η υπ'αριθ. 54 προφανώς για τη Μύλασα και μιαν άγνωστη κρητική πόλη. Και η υπ'αριθ. 55 επίσης αναφέρεται στην προσφορά των Μυλασέων στο Κοινό σε περίοδο πολέμου πάντων τῶν Κρητῶν κατά αγνώστων εχθρῶν και στις τιμές που δόθηκαν στους Μυλασεῖς από το Κοινό σε κάποιο ανώνυμο δυστυχώς άνδρα τον οποίο στεφανώνει και αναγορεύει (φίλο και ευεργέτη και πρόξενο;) ἀρετῆς ἔνεκα καὶ εὐνοίας.

Ανάλογη εικόνα δίνει και η υπ'αριθ. 57 που μνημονεύει και έναν Θαλήτα Κρήτα ως αξιόλογο άνδρα εκ Κρήτης χωρίς όμως να αναφέρεται σε κάποια συγκεκριμένη πόλη της Κρήτης. Την Κνωσό αντιθέτως μνημονεύει η υπ'αριθ. 58 καθώς και τους Κρηταιείς αναφερόμενη σε υπηρεσίες προφανώς κάποιου Κνωσίου(;) σε κάποιον απροσδιόριστο πόλεμο κατά τον 2^ο αι.π.Χ. Η υπ'αριθ. 59 επίσης αναφέρεται στη σχέση της Μύλασας με τους Κρηταιείς και τιμά τους πρεσβευτές αυτών Διονύσιον και Απολλώνιον ἔνεκα καλοκαγαθίας. Οι τελευταίοι προσέφεραν πολλά στους Κρηταιείς. Ομοίως και η υπ'αριθ. 62 του Rigsby πάντα αναφέρεται σε υπηρεσίες κάποιων πρεσβευτών που δυστυχώς χάθηκαν τα ονόματα αυτών σε καιρό πολέμου στην Κρήτη κάπου στο 2^ο αι.π.Χ.

Δυστυχώς η καταστροφή σημαντικών σημείων όλων των επιγραφών των Μυλασέων που αφορούν το Κοινό των Κρηταιέων δεν επιτρέπει να εξάγομε παρά μόνο ελάχιστα και επισφαλή συμπεράσματα για τις σχέσεις του Κοινού με την πόλη. Σίγουρα αυτό που προκύπτει είναι ότι ήταν στενές στο 2^ο αι.π.Χ. Σε εποχές πολεμικών συγκρούσεων στην Κρήτη, πρόσωπα διαδραμάτισαν ρόλο εξέχοντα και τιμήθηκαν από τους Μυλασεῖς ,αλλά δε γνωρίζουμε τι πρόσφεραν και κυρίως το πότε.

ii. Περίοδος 183π.Χ.- 67π.Χ.

Από το 183π.Χ. , όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, είχε αρχίσει η ενεργός πλέον ρωμαϊκή παρουσία και παρέμβαση στην Κρήτη. Στο κεφάλαιο λοιπόν αυτό θα διερευνηθεί βάσει των επιγραφικών δεδομένων μας η σχέση που είχε το *Κοινόν τῶν Κρητῶν* , όπως πλέον ονομάζεται. Μέχρι το 67π.Χ. οι ρωμαϊκές παρεμβάσεις αφορούσαν διαιτησίες μεταξύ εμπολέμων πόλεων του νησιού με τελευταία την αποστολή του Λευκίου Λούκουλου στα 85π.Χ. κατ' εντολή του δικτάτορα Σύλλα κατά την οποία ρύθμισε τα κρητικά πράγματα προς το ρωμαϊκό συμφέρον²³⁵.

Η πρώτη εμφάνιση του Κοινού λαμβάνει χώρα στα 183π.Χ., όταν ο ρωμαϊκός παράγων πλέον έχει καταστεί αναπόφευκτο δεδομένο στις εξωτερικές αλλά και εσωτερικές σχέσεις των ελληνικών πόλεων και χωρών. Ο Ρωμαίος απεσταλμένος Appius Claudius²³⁶ έθεσε τέρμα στη σύγκρουση Κνωσού και Γόρτυνας για το Λυκάστιο και το Διατόνιο, τα οποία κατέλαβε η δεύτερη, και Κυδωνίας και Φαλάσαρνας, ενώ είχε προηγηθεί μια μεσολαβητική αποστολή της Μαγνησίας²³⁷ και του Πτολεμαίου Ε' ίσως και της Μύλασσας κατά το Χανιώτη²³⁸. Με την ειρήνευση η Κνωσός ξαναπήρε τις περιοχές του Λυκαστίου και Διατονίου που είχε καταλάβει η Γόρτυνα, οι Κυδωνιάτες αποσύρθηκαν από τη Φαλάσαρνα και όπως φαίνεται υφίστατο το *Κοινόν τῶν Κρηταιέων*, άποψη που δέχεται σχεδόν το σύνολο των ερευνητών²³⁹. Δηλαδή ο ρωμαϊκός παράγοντας ενεργοποίησε το Κοινό που αδυνατούσε να μεσολαβήσει ίσως στην τοπική διαμάχη και έληξε η σύγκρουση με την Κνωσό να αναλαμβάνει τα ηνία του Κοινού ευεργετημένη από τη ρωμαϊκή ρύθμιση.

Ένα χρόνο αργότερα η ρωμαϊκή παρέμβαση στην Κρήτη είναι εμφανέστερη , όταν τριάντα πόλεις του νησιού συμμαχούν με τον Ευμένη Β', στενό φίλο και σύμμαχο της Ρώμης²⁴⁰. Οι πόλεις αυτές αποτελούσαν και το *Κοινόν τῶν Κρηταιέων* στα 183π.Χ. που πλέον έχει ως ηγέτιδα πόλη τη Γόρτυνα , αλλά στο Κοινό δεν μετέχει η Κυδωνία . Όμως και αυτή συνάπτει χωριστή συνθήκη με τον Ευμένη Β'²⁴¹. Ο Ευμένης Β', απαντώντας σε κάλεσμα της Κυδωνίας , πόλης που δεν ανήκε στις τριάντα της συνθήκης με αυτόν, έστειλε 300 άνδρες σε αυτήν

²³⁵ Τσουγκαράκης, (1987):287.

²³⁶ Ο Τζαμτζής, (2013):39 θέτει το ερώτημα αν επρόκειτο για τον Cl.Pulcher. Βλ. Chaniotis, (1996): 239.

²³⁷ Για τη σχέση Μαγνησίας του Μαιάνδρου και Κρήτης την περίοδο αυτή βλ. IC II 3,76 , τέλη 2^{ου} π.Χ. αι., όπου τιμάται ένας Μάγνητας άγνωστος από την Κνωσό, την IC I 8, 10, 9 που αναφέρεται στη σχέση της Απτέρας και Μαγνησίας στα τέλη του 3^{ου} αι.π.Χ., IMg 21.2 , μετά το 200π.Χ. για το ίδιο θέμα και την IC I 8,9 μετά το 196/5π.Χ., επιγραφή από την Κνωσό με θέμα τον επαναπατρισμό των Κρητών της Μαγνησίας. Ειδικά για τον τελευταίο αυτό βλ. IC IV 176 , Effenterre (1948): 260-61, Günther, (1988) : 394-396.

²³⁸SV 40, Chaniotis ,(1996) : 42, σημ. 214 .

²³⁹ Muttelsee ,(1925): 52.

²⁴⁰ ICIV 179= Syll³ 627. Βλ. Dunst,(1956): 305-311. Πρώτες δημοσιεύσεις της επιγραφής: Halbherr, (1889): 38-40, G.de Sanctis,(1907): 298-312 και Reinach, RA XIII, 1909,374.

²⁴¹ Πολύβιος 28.15.1 .

[Type here]

υπό το Λέοντα²⁴². Η Κυδωνία κυριεύσε την Απολλωνία και την εξαυραπόδισε αλλά δέχτηκε την επίθεση της Γόρτυνας και εμμέσως του Κοινού αν δεχτούμε ότι η Γόρτυνα ηγείτο αυτού. Φαίνεται ότι δεν μπορούσε να πράξει αλλιώς προκειμένου να μη δυσαρεστήσει τη Ρώμη. Το ίδιο ίσχυσε και για την Ελεύθερα που έλαβε μέρος στη συμμαχία των κρητικών πόλεων με τον Ευμένη Β', αλλά κυρίως στην προσπάθεια προσέγγισης της Γόρτυνας η οποία ανταποκρίθηκε θετικά²⁴³. Παραμένει αναπάντητο το ερώτημα αν οι τριάντα πόλεις ήταν τα μέλη του Κοινού. Λογικά σκεπτόμενοι δεν το απορρίπτουμε διότι ο αριθμός αυτός είναι διαχρονικός πάνω κάτω παρά το ότι δεν μαρτυρείται ρητά. Άλλωστε οι τριάντα αυτές πόλεις οργανώθηκαν στη βάση κάποιας κοινής προσπάθειας, δηλαδή ως ένα όλον, ένα κοινόν, ίσως το Κοινόν των Κρητῶν.

Το Κοινόν τῶν Κρητῶν λοιπόν στα 183π.Χ. περιλαμβάνει τις εξής πόλεις: Γόρτυνα, Κνωσό, Φαιστό, Λύττο, Ράυκο, Ιεράπυτνα, Ελεύθερα, Απτέρα, Πολυρρηγία, Σύβριτα, Λάππα, Αξό, Πριανσό, Αλλαγία, Αρκάδες, Κεραία, Πραισό, Λατώ, Βιάννο, Μάλλα, Έρωνο, Χερσόνησο, Απολλωνία, Έλυρο, Υρτακίνα, Ελτυνία, Ανώπολη, Αραδήνα, Ίστρωνα και Τάρρα. Λείπουν άλλες, όπως η Ρίθυμνα, η Κυδωνία, ο Φοίνικας, η Συΐα, οι Όρειοι, η Ίτανος και άλλες μικρότερες που έμειναν εκτός του Κοινού. Η επιγραφή ή καλύτερα οι δύο επιγραφές, που κατά την Hansen²⁴⁴ συνανήκουν σε μια επιγραφή χωρίς να αποτελούν το ένα συνέχεια του άλλου, δείχνουν προς την κατεύθυνση του Κοινού των τριάντα πόλεων. Αυτό προκύπτει από την τιμήση του Αττάλου Α' από την Απτέρα η οποία εκτός από αυτό του έστειλε και μισθοφόρους και του παραχώρησε βάσεις ελλιμενισμού των πλοίων του, ανανεώνοντας τη συνθήκη των τριάντα πόλεων του Κοινού με την Πέργαμο του Ευμένους²⁴⁵. Και σε αυτή την περίπτωση φαίνεται ότι το Κοινόν δεν περιέλαβε το σύνολο των κρητικών πόλεων, αλλά ότι ενεργοποιήθηκε πάλι υπό εξωτερική πίεση όπως και σε άλλες προηγούμενες εποχές. Έκτοτε οι ρωμαϊκές παρεμβάσεις πυκνώνουν και καθιστούν τη Ρώμη²⁴⁶ ρυθμιστικό παράγοντα των κρητικών πραγμάτων.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Γόρτυνα ενισχύει τη θέση της στην Ανατολική Κρήτη με μια σειρά συμμαχιών²⁴⁷ με τις πόλεις Λύττο, Ιεράπυτνα, Πριανσό και ίσως Λατώ και Χερσόνησο²⁴⁸. Μετά το 183π.Χ. οι ενδοκρητικοί πόλεμοι εντάθηκαν και δη την περίοδο του Γ' Μακεδονικού πολέμου (171-167π.Χ.). Στη

²⁴² Πολύβ. 28.14-15, Λίβιος 41.25,7. Βλ. Niese III 323-324, Cardinali 1907: 22-24

²⁴³ IC IV 179,4, IC IV 206F, IC IV 387,1.

²⁴⁴ Hansen, (1971): 101.

²⁴⁵ Πρόκειται για την επιγραφή η οποία κατά τον Haussoulier, (1869):425-428 χρονολογείται την περίοδο αυτή. Πρβ. Ditt. OGIS 270 που την χρονολογεί την περίοδο του Αττάλου Α', αλλά δεν μας βρίσκει σύμφωνους. Αυτό δεν εμπόδισε τον Αττάλο Β' να συμμαχήσει με τους Ροδίους κατά των Κρητών πειρατών, αλλά και τελικά δεν της έδωσε τη δέουσα βοήθεια, διότι πιεζόταν από τον Πρυσία Β'. Βλ. περισσότερα Hansen (1971): 135, σημ.15.

²⁴⁶ Λίβιος, 37, 60 όπου η ρωμαϊκή μεσολάβηση σε διαφορές Κυδωνίας, Κνωσού και Γόρτυνας.

²⁴⁷ SV 24,25,27,34,36.

²⁴⁸ Chaniotis, (1996): 43.

[Type here]

σύγκρουση αυτή μια ρωμαϊκή πρεσβεία επιχείρησε να ματαιώσει τυχόν κρητική βοήθεια προς τον Περσέα²⁴⁹, ήδη όμως οι Κρήτες υπηρετούσαν και στους δύο αντιπάλους, Ρωμαίους και Μακεδόνες.

Η Ρόδος ανήσυχη από την ισχυροποίηση της Ρώμης προσπάθησε να αναμειχθεί στα κρητικά ζητήματα μεταξύ Κνωσού και Γόρτυνας το 168π.Χ. μεσολαβώντας για ειρήνευση²⁵⁰. Απέτυχε όμως ενώ η μεσολάβηση του Πτολεμαίου ΣΤ' στέφθηκε από επιτυχία επανεκκινώντας αφενός το *Κοινόν τῶν Κρηταιέων*²⁵¹, αφετέρου θέτοντάς το υπό τη Γόρτυνα και οδηγώντας το να αναγνωρίσει την Ίτανο ως πόλη υπό την προστασία της Αιγύπτου²⁵² στα 164/3π.Χ.²⁵³. Μετά από αυτό επικράτησε ειρήνευση στην Κρήτη. Το *Κοινόν τῶν Κρηταιέων* δε διαλύθηκε, αντίθετα αποτέλεσε πολύτιμο σύμμαχο του Πτολεμαίου ΣΤ' στον πόλεμο κατά του αδελφού του, όπως δείχνει μια επιγραφική μαρτυρία²⁵⁴, στέλλοντάς του στρατεύματα. Αυτό δείχνει ότι η πτολεμαϊκή επιρροή στο Κοινό ήταν μεγάλη διαμέσου της Γόρτυνας πρωτίστως και το μετέβαλε σε όργανο της πολιτικής του βασιλείου ακόμη και στα εσωτερικά ζητήματά του, όπως η κατόπιν παρέμβασης των Κνωσίων διευθέτηση των εδαφικών διαφορών με τη Γόρτυνα με μερική μόνο γορτυνική ικανοποίηση.

Το *Κοινό τῶν Κρηταιέων* μαρτυρείται και στα χρόνια του Δεύτερου Κρητικού πολέμου εναντίον της Ρόδου το 155-153π.Χ. και στη σχέση του με τον Άτταλο Β' εφόσον αυτός ισχυροποιεί τους δεσμούς του με την Απτέρα και το Κοινό²⁵⁵ σε μια προσπάθεια να βρει μισθοφόρους στη σύγκρουσή του με το βασιλιά της Βιθυνίας Προυσία Β'²⁵⁶. Όμως και ο Προυσίας είχε φιλικές σχέσεις με την Απτέρα²⁵⁷. Το *Κοινό τῶν Κρηταιέων* μαρτυρείται και το 150π.Χ, όταν σύμφωνα με το Στράβωνα αναλαμβάνει τα ηνία του η Κνωσός²⁵⁸. Θα σταθούμε λίγο στον πόλεμο Ρόδου και κάποιων πόλεων του *Κοινού τῶν Κρηταιέων*, διότι αποτελεί μοναδικό γεγονός από την άποψη ότι είναι η μοναδική περίπτωση που το Κοινό

---

²⁴⁹ Λίβιος 42,51.7 για το 172π.Χ. Σύμφωνα με αυτόν 3000 Κρήτες, που προέρχονταν από την Κνωσό και τη Φαλάσαρνα, πολέμησαν κατά των Ρωμαίων στη μάχη της Πύδνας.

²⁵⁰ Πολύβιος 29.10.6. Βλ. Walbank ,(1979): 372.

²⁵¹ Την ανασύσταση την βασιζόμε στο ότι το *Κοινό των Κρηταιέων* τιμά τον Κάσσανδρο υιό του Μενεσθέως από την Αλεξάνδρεια/Τρωάδα Syll³ 653 το 165π.Χ. Άρα ανασυστάθηκε προηγουμένως στα 168π.Χ. Βλ. SV 47, Chaniotis ,(1996) : 48 .

²⁵² Effenterre,(1948): 216 , άποψη με την οποία συμφωνεί και ο Χανιώτης 1996: 48.

²⁵³ Muttelsee ,(1925): 53, Bagnal, (1976): 119 .

²⁵⁴ Durrbach, (1921/23), αρ. 92. Βλ. Muttelsee ,(1925): 53, Bagnal ,(1976): 119.

²⁵⁵ IC II iii 4C. Για την χρονολόγηση της επιγραφής υπάρχει διχογνωμία αν πρόκειται για τον Άτταλο Α' ή το Β'. Οι Dittenberger, Guarducci, Effenterre θεωρούν ότι είναι ο Άτταλος Α', ενώ οι Haussoullier, Michel, Blass και Scrinzi θεωρούν τον Άτταλο Β'. Το ζήτημα είναι ανοικτό κι εδώ.

²⁵⁶ Πολλοί ερευνητές χρονολογούν την επιγραφή στα 200π.Χ. δεχόμενοι ότι δεν ήταν ο Άτταλος Β' ο τιμώμενος από την Απτέρα αλλά ο Α', βλ.ν Effenterre, (1948): 129, 258, σημ. 1, Hopp, (1977): 42, 76 και Gauthier, (1985): 51. Άλλοι θεωρούν ότι η τιμητική επιγραφή αφορά τον Άτταλο Β', όπως οι : Spyridakis,(1992b): 134, Kreuter, (1995): 137, 146. Πιο σκεπτικός ο Chaniotis, (1996): 49 , σημ.249.

²⁵⁷ OGIS 341 . Ο Προυσίας τιμάται από την Απτέρα ως πρόξενος και ευεργέτης μαζί με τους απογόνους του.

²⁵⁸ Πολύβ. 28 .15, 30 .23 ,IC IV 181 , 182, Στράβων 10, 4.7, C 476. Βλ. Effenterre ,(1948): 266-67.

[Type here]

εμπλέκεται σε πόλεμο με εξωτερική δύναμη. Σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις εμπλέκονταν μεμονωμένες πόλεις του.

Η Ρόδος είχε παραδοσιακά δεσμούς με την Κρήτη και ιδίως με την Κνωσό την οποία υποστήριξε στον πόλεμο της Λύττου, όπως είδαμε. Η Ρόδος πρωτίστως ενδιαφερόταν για την καταπολέμηση της πειρατείας στην οποία επιδίδονταν οι Κρήτες ως γνωστόν και για την εξασφάλιση των εμπορών της και των συμμάχων της από τους πειρατές. Επειδή ενδιαφερόταν και για τους μισθοφόρους από το νησί, σύναψε σχέσεις ιδιαίτερες με διάφορες κρητικές πόλεις, όπως η Ιεράπυτνα, η Λατώ, η Ολούς, οι οποίες όλες βρισκόνταν στην ανατολική Κρήτη. Έτσι εξασφάλιζε βάσεις ναυτικές και εμπορικές και καταφύγια σε μια περιοχή όπου δρούσαν οι πειρατές και βρισκόταν στο σταυροδρόμι μεταξύ Αιγύπτου, Αιγαίου και Κρήτης και θάλασσας της Κύπρου και της Κιλικίας.

Το 155π.Χ. η Ρόδος, ήδη εξασθενημένη από τις απώλειες στρατηγικών ερεισμάτων στην Ασία και δη στο ζωτικό της χώρο στα απέναντι παράλια²⁵⁹, συγκρούστηκε έχοντας σύμμαχο²⁶⁰ και τον Άτταλο Β' με το Κοινόν τῶν Κρηταιέων σε μια προσπάθεια να εξαλείψει την κρητική πειρατεία²⁶¹, όπως λέει ο Willetts²⁶², ζητώντας παράλληλα και τη ρωμαϊκή υποστήριξη²⁶³, διότι δεν μπορούσε να νικήσει τους Κρήτες παρά το ότι προσπάθησε να συμμαχήσει και να συμπαρασύρει στον πόλεμο και την Αχαϊκή Συμπολιτεία με σχετική πρεσβεία. Την ίδια προσπάθεια προσεταιρισμού των Αχαιών είχε καταβάλει και το Κοινό τῶν Κρηταιέων²⁶⁴ βεβαίως. Φαίνεται ότι για ένα διάστημα μια ροδιακή φρουρά ήταν στην Ίτανο²⁶⁵ που αποτέλεσε μια προσωρινή ροδιακή επιτυχία. Η Σίφνος κατελήφθη και λεηλατήθηκε από τους Κρήτες²⁶⁶ και στις κατά θάλασσα επιχειρήσεις των Κρητών γενικά η Ρόδος περιήλθε σε δύσκολη θέση.

Τις ροδιακές προσπάθειες για εξάλειψη της πειρατείας και την εδραίωση της νήσου στην ανατολική Μεσόγειο υπονόμωσε και ευθέως αντέκρουσε ο

---

²⁵⁹ Οι απώλειες αυτές ήταν αποτέλεσμα των ρωμαϊκών απαιτήσεων και ενεργειών εναντίον της και την αποδυνάμωσαν, όπως παρατηρεί ο Mackay, (2007): 121. Βλ. Πιο αναλυτικά, Μικρογιαννάκης (1971) ΙΕΕ Ε': 160 κε.

²⁶⁰ Πολυβ. 31.31,1-3,33.13,2 και για το θέμα Berthold, (1985): 220-221.

²⁶¹ Ο Willetts, (1955): 245 ότι οι Κρήτες πειρατές συνεργάζονταν με τους Κίλικες ομοτέχνους δημιουργώντας μιαν εκρηκτική κατάσταση στην Αν. Μεσόγειο, την οποία ήθελε να εξαλείψει η Ρόδος. Βλ. Διόδ. 27, 3 και 28. 1. Για την πειρατεία των Κρητών, Brulé, (1978), 161 κε., Ormerod, (1924):127,138-150, Petropoulou, (1985):55, de Souza, (1998):112-116, (1999):43, 80-84.

²⁶² Willetts, (1955): 239.

²⁶³ Πολυβ.33.15,3-4.

²⁶⁴ Σημαντικό ρόλο έπαιξε ο Γορτύνιος Αντιφάτας σύμφωνα με τον Πολύβιο 33.16.1 γεγονός το οποίο δείχνει την ηγεμονία της Γόρτυνας στο Κοινόν τῶν Κρηταιέων η οποία περίπου την εποχή αυτή υπήγαγε τη Φαιστό υπό τον έλεγχο της, βλ. Στράβων 10.479.

²⁶⁵ Chaniotis, (2015):381. Πρβ. Bagnall, (1976): 120-122.

²⁶⁶ Διόδ. 31. 45.1 ο ιστορικός επισημαίνει ότι οι Κρήτες παρασπόνδησαν και στην επιστροφή στην Κρήτη έπαθαν πανωλεθρία από τους Ροδίους και τη θαλασσοταραχή.

[Type here]

Πτολεμαίος Στ' Φιλομήτωρ ο οποίος διατηρούσε καλές σχέσεις με το *Κοινόν των Κρηταιέων* και το 168π.Χ. βοήθησε στην ανασύστασή του με αντάλλαγμα την πτολεμαϊκή στρατιωτική παρουσία στην Ίτανο, πόλη με την οποία η Αίγυπτος είχε παραδοσιακά καλές σχέσεις από την εποχή του Δώσωνος²⁶⁷. Υπό το συσχετισμό αυτό βρίσκουμε τον Κώο Αγλαό να τιμάται για τις σημαντικές στρατιωτικές του υπηρεσίες στην Κρήτη²⁶⁸, εφόσον η Κως βρισκόταν υπό την πτολεμαϊκή επιρροή. Η σύγκρουση λοιπόν κάποιων απροσδιόριστων σε μας πόλεων²⁶⁹ του Κοινού με τη Ρόδο προσλαμβάνει και μian άλλη εξέχουσα διάσταση, τη ρωμαϊκή παρεμβατική πολιτική στην Ανατολή, η οποία προσδίδει και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Οι Ρωμαίοι τελικά μεσολάβησαν με σχετική αποστολή²⁷⁰, επέβαλαν την ειρήνη και η σύγκρουση έληξε. Οι Ρωμαίοι δεν ήθελαν και την ισχυροποίηση του *Κοινού τῶν Κρηταιέων*, όπως και της Ρόδου. Έκτοτε η Ρόδος μεταβλήθηκε σε πιστό σύμμαχο και ακόλουθο αυτών στα επόμενα χρόνια και περιέπεσε σε παρακμή. Ο ρωμαϊκός παρεμβατικός ρόλος δηλαδή είχε δύο στόχους, τον περιορισμό των δύο αντιπάλων αποκλειστικά στους γεωγραφικούς τους χώρους και μέσω αυτού την εξασθένησή τους στο εγγύς μέλλον. Αυτός ήταν ο σκοπός της ρωμαϊκής μεσολάβησης.

Αναφορικά λοιπόν με το *Κοινόν τῶν Κρηταιέων* διαπιστώνουμε μια συνεχή ύπαρξη αυτού ως τα τέλη του πολέμου του με τη Ρόδο και τη ρωμαϊκή παρέμβαση(;). Από την εποχή αυτή κι έπειτα έως το 110π.Χ. ακολουθώντας την περιοδολόγηση του Χανιώτη, που ξεκινά με το θάνατο του Πτολεμαίου ΣΤ' στα 145π.Χ. και την απόσυρση των στρατευμάτων του από την Ίτανο²⁷¹, φαίνεται το νησί να περιπίπτει ξανά σε κατάσταση εσωτερικών συγκρούσεων και **ίσως το Κοινόν υφίστατο υπό διαφορετικές προϋποθέσεις**. Η μεν Κνωσός ηγείται μετά το 150π.Χ., αλλά δε γνωρίζουμε μέχρι πότε ίσχυε αυτό. Αν η απόσυρση των Πτολεμαίων από την Ίτανο λαμβάνει χώρα το 145π.Χ., τότε ίσως να ίσχυσε αυτό έως τότε. Μπορεί όμως και νωρίτερα, δυστυχώς αυτό δεν μπορεί να εξακριβωθεί.

Ο Χανιώτης υποστηρίζει ότι μετά την πτολεμαϊκή απόσυρση ξέσπασε μεγάλη σύγκρουση²⁷² που εντοπίζεται στην Ανατολική Κρήτη, ίσως ο πόλεμος Κνωσού και Γόρτυνος για την ηγεμονία στο νησί, όπως υποστηρίζει ο Effenterre²⁷³. Στον

²⁶⁷ Βλ. Syll³ 685, Buraselis, (2000): 11, Ager, (1994): 158. Για τις σχέσεις με το Δώσωνα βλ. StV. III 502, SV 35.

²⁶⁸ Dürbach, Choix, αρ. 92.

²⁶⁹ Δεν αναφέρονται από τις διαθέσιμες πηγές πόλεις συγκεκριμένες.

²⁷⁰ Πολυβ. 33.4, 11, 15, Διόδ. 31.17, 37, 43, 45, SIG 570, SGDI 3590. Βλ. πιο αναλυτικά Rostovtzeff, *SEHWWI*, 772 και III, 1512, σημ. 37. Ο Willetts, (1955): 240 υποθέτει την ρωμαϊκή ανάμειξη, δεν την θεωρεί βέβαιη. Αντίθετα ο v. Effenterre, (1948): 268-269 θεωρεί ότι υπήρξε ρωμαϊκή πρεσβεία η οποία τερμάτισε τον πόλεμο. Βλ. νεότερη άποψη Sherwin-White, (1984): 175-85.

²⁷¹ Habicht, (1992): 90, σημ. 136.

²⁷² SV 49, Chaniotis, (1996): 49.

²⁷³ v. Effenterre, (1948): 271.

[Type here]

πόλεμο αυτό δε γνωρίζομε παρά μόνο την καταστροφή της Πραισού²⁷⁴ από την Ιεράπυτνα και μια συνοριακή σύγκρουση Ιεράπυτνας και Ιτάνου δεδομένου ότι η καταστροφή της Πραισού έφερε τα πράγματα ώστε πλέον να συνορεύουν η Ίτανος με την Ιεράπυτνα . Η τελευταία έθεσε θέμα κυριαρχίας της επί του ιερού του Δικταίου Διός και της Λεύκης²⁷⁵: «.....ούτως Ιεραπύτνιοι τῆς τε νήσου καί τῆς χώρας ἀμφισβητεῖν Ίτανίοις ἐπεβάλαντο, φάμενοι τὴν μὲν χώραν εἶναι ἱεράν τοῦ Ζηνός τοῦ Δικταίου, τὴν δέ νῆσον προγονικὴν ἑαυτῶν ὑπάρχειν²⁷⁶». Ο πόλεμος είναι άγνωστο πότε τερματίστηκε, αλλά οι Ιεραπύτνιοι φαίνεται από επιγραφική μαρτυρία να προέβησαν σε επισκευές στο ναό του Δικταίου Διός²⁷⁷ προφανώς ασκώντας κυριαρχικά δικαιώματα σε αυτόν. Τίθεται λοιπόν ένα ζήτημα ύπαρξης και λειτουργίας του Κοινού²⁷⁸ αυτή την περίοδο, αλλά δυστυχώς δε διαθέτομε στοιχεία. Οι εσωτερικές διαμάχες στο νησί συνεχίστηκαν.

Οι Ιτάνιοι στα 122 π.Χ. κήρυξαν τον πόλεμο κατά των Ιεραπυτνίων και τελικά τους νίκησαν παρά το μικρό μέγεθός τους σε δύναμη πολεμική²⁷⁹ . Στα 115π.Χ. οι Ιεραπύτνιοι ζήτησαν τη ρωμαϊκή παρέμβαση στη σύγκρουση με την Ιεράπυτνα ,η οποία προθύμως παρασχέθηκε²⁸⁰. **Μνεία του Κοινού δεν γίνεται σε όλα αυτά τα γεγονότα και στα της ρωμαϊκής αποστολής υπό τον Λεύκιο Καλπούρνιο Πείσωνα.** Άρα για να απαντήσομε στο αρχικό ερώτημά μας, το Κοινόν υφίσταται²⁸¹ και μετά το 145π.Χ. Ας δούμε όμως την επιγραφή που αφορά τη ρωμαϊκή μεσολάβηση το 115π.Χ.

Σύμφωνα με αυτήν οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι από το νεωκόρο της Αρτέμιδος Λευκοφρυηνής της Μαγνησίας του Μαιάνδρου ,οι οποίοι προτάθηκαν από το δήμο της πόλης να δικάσουν τη συνοριακή διαφορά Ιτανίων και Ιεραπυτνίων και δη το θέμα της νήσου Λεύκης, έλαβαν υπόψη δύο πράγματα : Κατ'αρχήν το συγκλητικό δόγμα και την άποψη του Λευκίου Καλπουρνίου Πείσωνος, του υπάτου και στρατηγού, όπως αναφέρεται στην επιγραφή (στίχ. 10-12) . Κατά δεύτερο λόγο έλαβαν υπόψη την προϊστορία της κατοχής του νησιού Λεύκης από την Ίτανο, όταν εκείνη αποτελούσε πόλη στενά συνδεμένη με τους Πτολεμαίους (στίχ. 40-45), και αποφάσισαν να δώσουν τη λύση δικαιώνοντας τους Ιτανίους σύμφωνα με το **διάγραμμα** και αποδίδοντάς τους όσα είχαν αρπάξει οι Ιεραπύτνιοι και επιπλέον διατάζοντας και την κατεδάφιση όσων

²⁷⁴ IC III iv 9, γρ. 45 κε. Στράβων 10.479.

²⁷⁵ Βλ. Σπυριδάκης Στ.,(1996) : 68 κε.

²⁷⁶ IC III iv 9. 39 κε. Βλ. Τζαμτζής ,(2013): 41-42.

²⁷⁷ IC III ii 1.

²⁷⁸ Ο Χανιώτης ,(2015): 382 θεωρεί ότι υφίστατο.

²⁷⁹ Οι Ιεραπύτνιοι είχαν συμμάχους τους Γορτυνίους IC III iv 9, γρ.110-114.

²⁸⁰ SEG II σ.91. Για τα προβλήματα χρονολόγησης βλ.Σπυριδάκης, (1996): 69 -70.

²⁸¹ Ο Χανιώτης ,(1987): 241, δεν αποκλείει να ίσχυε μετά το 139π.Χ. υπό την Κνωσό. Αν δεχτούμε αυτό , τότε το όριο κατεβαίνει εκεί.

[Type here]

κτισμάτων είχαν ανεγείρει στο ναό του Δικταίου Δία. Κατόπιν αυτών επικράτησε ειρήνη στην Ανατολική Κρήτη²⁸².

Αυτή η επιγραφή όμως κάνει μνεία στο **διάγραμμα** στο στίχο 108, το οποίο αποτελούσε ένα νομικό κώδικα κοινής αποδοχής που θεωρείται από τους ερευνητές²⁸³ ως ένας καταστατικός ρυθμιστικός κώδικας του *Κοινού των Κρηταιέων*: «[ἔγνωμ]εν γὰρ τὴν τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου προστασίαν καὶ [κεκυρωμέν]ην παρὰ τοῦ κοιν[οῦ τῶν Κρηταιέων][παρ' ὧν] ἔλαβον εὐδόκησιν καθότι τὸ παρατεθὲν ἡμῖν **διάγραμ[μα]** περιεῖχεν, Ἰταν[ί]οις Γορτύνιοι ἀπο[στει]λαντες <ἐ>πιστολὴν διεσάφησαν ὅτι ἐπὶ τὴν νῆσον αὐτῶν τὴν [καλου]μ[έ]νην Λεύκ[ην Πραῖσιοι μέλλουσιν]110 [ἐπέ]ρχεσ[θαι,.....]».

Μήπως όμως υπήρχε τελικά το Κοινό στα 115π.Χ.; **Μήπως, αν υπήρχε σε ισχύ το διάγραμμα, υπήρχε και το Κοινό;** Δεν μπορεί κανείς εύκολα να απαντήσει. Όμως, αν προσέξουμε τη φράση «παρ' ὧν ἔλαβον εὐδόκησιν καθότι τὸ παρατεθὲν ἡμῖν διάγραμ[μα] περιεῖχεν», νομίζουμε ότι γίνεται σαφές ότι οι Ιτάνιοι προσκόμισαν στους δικαστές-διαιτητές το ισχύον στα πλαίσια του *Κοινού των Κρηταιέων* **διάγραμμα** στο οποίο αποτυπωνόταν η κατάσταση των συνόρων των πόλεων. **Πρέπει δηλαδή κατά την άποψή μας να υπήρχε το Κοινό στα 115π.Χ. ή έστω να είχε ατονήσει τόσο, ώστε μόνο το διάγραμμα αυτού να ίσχυε ως αποδεικτικό νομικό στοιχείο.** Δηλαδή προσκομίστηκαν ως αποδεικτικό υλικό, ως τεκμήριο, όσα έγγραφε το **διάγραμμα** του Κοινού για τη χώρα της Ιτάνου με όσα είχαν περιληφθεί σε αυτό από το παρελθόν. Ο Παρατατικός χρόνος του ρήματος δείχνει άλλωστε διάρκεια στο παρελθόν και ενισχύει την υπόθεσή μας. **Αυτό όμως που οφείλουμε να κρατήσουμε για τον καταστατικό χάρτη του Κοινού είναι ότι περιελάμβανε εκτός των ποινικών και άλλων ρυθμίσεων και τα όρια των πόλεων κρατών που το απάρτιζαν και γενικά ήταν αποδεκτά στα πλαίσιά του**²⁸⁴. Κρατάμε λοιπόν τη διαρκή ισχύ του **διαγράμματος** στις διπλωματικές επαφές μεταξύ των πόλεων και τώρα με την παρουσία- σχέση των Ρωμαίων με τις κρητικές πόλεις τουλάχιστον για το 115π.Χ. και τα προηγηθέντα χρόνια. Δύσκολο πάντως φαίνεται να υφίστατο το **διάγραμμα** και να μην υφίστατο έστω και αποδυναμωμένο το Κοινό, εφόσον τώρα πια οι Ρωμαίοι είναι οι ρυθμιστές των ενδοκρητικών πραγμάτων. **Άρα στα 115π.Χ. το Κοινό των Κρηταιέων υφίστατο και στα πλαίσια τα δικά του έγινε η ρωμαϊκή παρέμβαση στο νησί.**

²⁸² Ο Χανιώτης ,(1987): 241 αναφέρεται σε γενική ειρήνη.

²⁸³ Για το διάγραμμα και το κοινοδίκιον βλ. Ager,(1994): 1-18, Chaniotis ,(1996): 141 και ιδίως σημ. 882 ,όπου και η πιο παλαιά και η πιο πρόσφατη επιστημονική συζήτηση για το *κοινοδίκιον* ειδικά.

²⁸⁴ Αυτό δεν έχει προσεχθεί από την έρευνα βλ. Chaniotis, (1996): 143 -147, όπου και η σχετική βιβλιογραφία και επιστημονική συζήτηση. Προκύπτει κυρίως η ισχύς του διαγράμματος σε σχέσεις ιδιωτών και πόλεων, εδώ όμως προκύπτει διαφορά πόλεων και το διάγραμμα την περιλαμβάνει, άρα επεκτεινόταν και σε διαφορές πόλεων.

[Type here]

Μετά το 115π.Χ. το Κοινόν των Κρηταιέων απουσιάζει από τις επιγραφές κι έτσι δε γνωρίζουμε αν υπήρχε ή όχι. Στην περίοδο λοιπόν αυτή της αβεβαιότητας γι' αυτό έρχεται μια επιγραφή του 1^{ου} π.Χ. αι. να μας το ξαναθυμίσει και ίσως να μας πει ότι ίσχυε τουλάχιστον στη συνείδηση των Κώων²⁸⁵. Η επιγραφή τιμά το Χαιρούλο, το γιο του Διογένη, για τις υπηρεσίες του προς την πόλη αναφορικά με την πρεσβεία τους στη Ρώμη «πρός Κρηταιέας ἐν τοῖς πολεμωτάτοις καιροῖς». Ο Μπουραζέλης θεωρεί ότι η επιγραφή αναφέρεται στην περίοδο του Πρώτου Κρητικού πολέμου, 205-201 π.Χ.²⁸⁶. Δηλαδή η τιμητική επιγραφή του 1^{ου} αι.π.Χ. αφορά γεγονότα του τέλους του 3^{ου} αι.π.Χ. Αυτό σημαίνει ότι οι Κρηταιείς που μνημονεύονται δεν είχαν ξεχαστεί και πιθανόν να **υπήρχαν ακόμη στον 1^ο αι.π.Χ. ως θεσμός**. Ο Χανιώτης στηριζόμενος στην επιγραφή από τη Μύλασσα υποστηρίζει ότι και μετά το 115π.Χ. υφίσταται το Κοινόν τουλάχιστον ως το 109π.Χ. Μάλιστα τονίζει ότι στον 1^ο αι.π.Χ. το Κοινό βρισκόταν υπό την ηγεσία των Κνωσίων²⁸⁷ και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στους πολέμους της περιόδου 74π.Χ. και 69π.Χ. έως το 67π.Χ.

Συνεπώς θεωρούμε ότι υφίστατο και σε κάποιο βαθμό το Κοινόν τῶν Κρηταιέων μετά το 115π.Χ. κι έως τον 1^ο αι.π.Χ. Οι κρητικές πόλεις στην περίοδο αυτή επιδόθηκαν σε μια πειρατική δραστηριότητα που σε συνδυασμό με την πολιτική ηγεμόνων, όπως ο Μιθριδάτης του Πόντου στα 88π.Χ., τις οδήγησε αφενός πρόσκαιρα σε ακμή, σε εξαγωγή μισθοφόρων αλλά προκάλεσε και τη ρωμαϊκή στρατιωτική επέμβαση στο νησί που όμως απέτυχε στα 71π.Χ. υπό το Μάρκο Αντώνιο²⁸⁸, πατέρα του Αντωνίου της β' Τριανδρίας.

Σύμφωνα λοιπόν με το Διόδωρο Σικελιώτη, ο πραιίτωρ Μάρκος Αντώνιος στα 74π.Χ. είχε υπό την αρμοδιότητά του απεριορίστη εξουσία από τη σύγκλητο²⁸⁹ να καταπολεμήσει την πειρατεία στην ανατολική Μεσόγειο. Τα γεγονότα τα οποία οδήγησαν στην εξέλιξη του 67π.Χ. ήταν το γεγονός πως στη διάρκεια του πολέμου μεταξύ του Μιθριδάτη του Πόντου και της Ρώμης η Κρήτη κατηγορήθηκε στη Ρώμη ότι βοηθά το Μιθριδάτη και ότι παρείχε άσυλο στο νησί στους πειρατές τους εκτός Κρήτης, τους Κίλικες, οι οποίοι έπλητταν το ρωμαϊκό εμπόριο. Με τα έως τώρα δεδομένα δεν προκύπτει από τις διαθέσιμες μαρτυρίες η πρώτη κατηγορία, η βοήθεια δηλαδή της Κρήτης στο Μιθριδάτη²⁹⁰, πλην φυσικά της βάσιμης υπόθεσης ότι θα είχε στην υπηρεσία του Κρήτες τοξότες, όπως όλα τα ελληνιστικά βασίλεια και τοπικοί ηγεμόνες. Όμως ο

²⁸⁵ Segré, ED 229.

²⁸⁶ Buraselis, (2000): 8, όπου και τα σχετικά με το ρόλο των Κώων αυτών.

²⁸⁷ Chaniotis, (2015): 382.

²⁸⁸ Για την ρωμαϊκή επέμβαση αυτή βλ. Διόδωρο 40, 1 1-3 και Σαλλούστιο, Επιστολή του Μιθριδάτη 10-11.

²⁸⁹ Τζαμτζής, (2013): 46 κε και ιδίως η σημείωση 34 για την Κρητική πειρατεία.

²⁹⁰ Αππιανός Σικελικά 6.1, Μέμν. FGH Jacoby 434,38, Φλώρ. 1,42,1 Passerini A., Athenaeum 14(1936), 45-53, Souza, (1985): 145-46.

[Type here]

Στράβων και άλλες πηγές²⁹¹ αναφέρουν στρατιωτική στήριξη. Ίσως πίσω από αυτό να καλύπτονταν οι κατήγοροι του νησιού στη ρωμαϊκή σύγκλητο.

Αναφορικά με την πειρατεία, στην οποία η Κρήτη επιδιδόταν διαχρονικά και ιδιαίτερα σε εποχές συγκρούσεων στις οποίες πολλές φορές λαμβάνει και μορφές εντεταλμένης ναυτικής επιχειρήσεως, οι Ρωμαίοι επιδίωξαν την εξάλειψή της όπως κι εκείνης των Κιλικίων. Όπως υποστηρίζει ο Τσουγκαράκης, η πειρατεία είχε γίνει ανεκτή ως το 102π.Χ., και τότε λήφθηκαν μέτρα περιορισμού της με απαγορεύσεις που κάπως μείωσαν την ένταση των πειρατικών επιδρομών. Στα χρόνια του πολέμου της Ρώμης κατά του Μιθριδάτη εντάθηκε πάλι το φαινόμενο και στα 71π.Χ. ο Μάρκος Αντώνιος, ο πατέρας του γνωστού μας Μ.Αντωνίου της Β' τριανδρίας, ανέλαβε την επιχείρηση εναντίον τους. Ο Αντώνιος έδρασε χωρίς σχέδιο, αναποτελεσματικά και προξένησε περισσότερες καταστροφές από όσες οι πειρατές επέφεραν και τελικά οδηγήθηκε στην επίθεση κατά της Κρήτης χωρίς να χτυπήσει τους Κιλικίους πειρατές που ήταν οι πιο επικίνδυνοι²⁹².

Στα 72π.Χ. ή στα 71π.Χ ο Μ.Αντώνιος επιχειρώντας κατά των Κρητών πειρατών αποκρούστηκε από τους Κρήτες υπό το Λασθένη και τον Πανάρη και αναγκάστηκε να συνάψει ταπεινωτική ειρήνη. Την ειρήνη αυτή έσπευσαν να εκμεταλλευτούν πολιτικά οι Κρήτες: « μετά δέ ταῦτα προτιθεμένης βουλῆς ὅπως ἂν μάλιστα τῆς ὠφελείας προνοήσαιντο, οἱ πρεσβύτατοι καί φρονήσει διαφέροντες συνεβούλευον πρέσβεις ἐκπέμπειν εἰς Ρώμην καί περί τῶν ἐπιφερομένων ἐγκλημάτων ἀπολογεῖσθαι καί πειρᾶσθαι τήν σύγκλητον εὐγνώμοσι λόγοις καί δεήσεσιν ἐξιλάσκεσθαι. Διόπερ ἀπέστειλαν εἰς τήν Ρώμην τριάκοντα πρεσβευτάς τούς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας»²⁹³. Στο χωρίο αυτό του Διοδώρου αναφέρεται συλλογική κρητική απόφαση για εξευμενισμό της Ρώμης, αποστολή τριάντα επιφανών πολιτών των κρητικών πόλεων που θα πετύχαιναν να μην συνεχιστεί η επίθεση κατά του νησιού φοβούμενες προφανώς οι κρητικές πόλεις τη ρωμαϊκή οργή μετά την ήττα του Αντωνίου. Ο Αντώνιος αυτός πέθανε λίγο μετά τη ναυμαχία μεταξύ του 72π.Χ. και 71 π.Χ. Ο Τζαμτζής θεωρεί ότι υπήρξε ανακωχή και όχι πλήρης ήττα του Αντωνίου²⁹⁴.

Ο αριθμός των τριάντα πολιτών παραπέμπει στις 30 πάνω κάτω πόλεις του Κοινού που είδαμε σε άλλες περιόδους, μας προσανατολίζει σε συνδυασμό με τη φράση **προτιθεμένης βουλῆς**, δηλαδή την εκπεφρασμένη θέληση των πόλεων, **προφανώς κατόπιν συγκλήσεως περί το 70 π.Χ. του Κοινού των τριάντα**

---

²⁹¹ Στράβ. 10.4.10, Μέμν. FGH Jacoby 434, 17, 29,5 και 33,1. Επίσης βλ. Harrison ,(1988): 126-155 και δη 140 και Τζαμτζής, (2013):105-54, σημ. 53.

²⁹² Τσουγκαράκης ,(1987): 288.

²⁹³ Διοδ. 40.1.1.

²⁹⁴ Τζαμτζής ,(2013):55.

[Type here]

πόλεων²⁹⁵, και μας οδηγεί στην υπόθεση ότι **το Κοινόν των Κρηταιέων²⁹⁶ υφίστατο στα 72/71π.Χ και έως το 70π.Χ. που στάλθηκε η πρεσβεία.** Αν λοιπόν τότε υφίστατο, υπήρχε και κατά τη ναυτική νίκη κατά του Μ. Αντωνίου. **Δηλαδή η ναυμαχία ήταν προϊόν του στόλου του Κοινού, ίσως των τριάντα πόλεων.** Από τον ίδιο ιστορικό γνωρίζουμε ότι η σύγκλητος κάμφθηκε από τις εκκλήσεις²⁹⁷ των επιφανών Κρητών απεσταλμένων και συγχώρεσε τους Κρήτες αποκαλώντάς τους φίλους και συμμάχους.

Η Κρητική πρεσβεία προκλήθηκε από το ότι σύμφωνα με το Σεμπρώνιο νόμο του 70 π.Χ. η Κρήτη θεωρούνταν υπατική και θα συνεχιζόταν ο πόλεμος εναντίον της. Συνολικά αναφέρεται η σύγκλητος και ο Διόδωρος²⁹⁸ αντιγράφοντας το σχετικό συγκλητικό δόγμα, άρα συνολική ήταν και η πρεσβεία, από το Κοινόν. Εξαιτίας όμως του Λέντουλου Σπινθήρα²⁹⁹ αυτή η απόφαση ακυρώθηκε και η σύγκλητος αποφάσισε να ζητήσει όπως « *Οί Κρήτες πάντα τά πλοία έως τετρασκάλμου αναπέμψωσιν εις Ρώμην καί τριακοσίου³⁰⁰ όμήρους δώσι έπιφανεστάτους, έκπέμψωσιν δέ καί Λασθένην καί Πανάρην , κοινή δέ πάντες έκτίσωσιν άργυρίου τάλαντα τετρακισχίλια*».

Οι όροι ήταν βαρύτεροι και οι πόλεις βρέθηκαν σε δύσκολη θέση , ενώ οι περὶ τους δύο Κρήτες ναυάρχους πίεζαν τις πόλεις να απορριφθεί η ρωμαϊκή αξίωση για να μην εκδοθούν στη Ρώμη και τιμωρηθούν, όπως λέει πάντα ο Διόδωρος. Αυτό που πρέπει να προσέξουμε πάλι εδώ είναι το επίρρημα κοινή στο χωρίο που παραπέμπει σε μια κοινή διάσκεψη και διαβούλευση στα πλαίσια του Κοινού και μάλιστα με διευρυμένη σύνθεση που υποδηλώνεται με την αντωνυμία πάντες, άρα συμμετείχαν ίσως και οι πόλεις μη μέλη του Κοινού. Οι Ρωμαίοι

---

²⁹⁵ Ο αριθμός των τριάντα πόλεων φαίνεται λίγο ως πολύ να είναι σταθερός αναφορικά με τις πόλεις-μέλη του Κοινού ακόμη και για τον 1^ο π.Χ. αι. και όχι μόνο για την περίοδο του 2^{ου} αι.π.Χ.

²⁹⁶ Ο Τζαμτζής ,(2013):55, θεωρεί ότι τότε δραστηριοποιήθηκε η φιλορωμαϊκή παράταξη στη Γότρυνα που ηγείτο του Κοινού και η ενεργοποίηση της πατρωνείας μεταξύ της gens Antonia και ικανού αριθμού Κρητών που άρχεται την περίοδο του πολέμου του Αντωνίου κατά των Κιλικών το 101 π.Χ.

²⁹⁷ Οι ερευνητές στέκονται επιφυλακτικά στο γεγονός που είναι πρωτοφανές στη Ρωμαϊκή Ιστορία. Οι νικητές να ζητούν από τη Ρώμη να γίνουν σύμμαχοί της και φίλοι και η νικημένη Ρώμη να το δέχεται. Ο Mommsen, Histoire romaine, 2,6.59 το απέδωσε στη διαφθορά των συγκλητικών. Ο Ormerod, (1926):227 το αγνόησε. Η Kallet-Marx, , 310 το αποδίδει στην πειθώ των πρέσβων, ομοίως και ο Τσαγκαράκης,(1987): 14. Ο D.Viviers, (2004): 18-19 υποστηρίζει ότι οι Κρήτες πρότειναν τη συνθήκη φιλίας και συμμαχίας. Η Kreuter,(1992) προσθέτει και το ότι οι Κρήτες δεν παραχώρησαν ατέλεια στη Ρώμη για τον κατάπλου των πλοίων τους στα λιμάνια της χωρίς αυτό να φαίνεται από κάπου.

²⁹⁸ Διόδωρος 40,1.2 , Δίων Κάσσιος απ. 111,1.

²⁹⁹ Η απόρριψη των κρητικών προτάσεων σύμφωνα με τον Τζαμτζή (2013):58 συνδέεται με μια ουσιώδη μεταβολή στο ρωμαϊκό πολιτικό σύστημα. Από τη μια καταργήθηκε η στελέχωση των ποινικών δικαστηρίων αποκλειστικά από συγκλητικούς με την εισαγωγή σε αυτά των δικαστών ιππέων και tribunia praeiitii και από την άλλη ενεργοποιήθηκαν οι εξουσίες των δημάρχων, κυρίως το veto και ο προληπτικός έλεγχος των συγκλητικών αποφάσεων. Αυτό λοιπόν το Senatus Consultum ακυρώθηκε από το δήμαρχο Σπινθήρα (Διόδ.40.1.2). Βλ. περισσότερα για την επιστημονική συζήτηση διαχρονικά του θέματος Τζαμτζής ,(2013):58-59. Ουσιαστική δύναμη η σύγκλητος ψήφισε τελικά τη συνέχιση του πολέμου στην Κρήτη προβάλλοντας τεράστιες αξιώσεις.

³⁰⁰ Cic.Leg.Man.46, Διόδ. 40 1-3, Αππιαν. Σικελ. 6.3, Δίων Κάσσιος απ. 111.Κι εδώ ο αριθμός των 300 ομήρων υποθέτομε ότι αντιστοιχεί στις 30 πόλεις, δηλαδή 10 από καθεμιά.

[Type here]

απευθύνθηκαν στο Κοινόν³⁰¹ και όχι σε καθεμιά πόλη χωριστά. Η πληρωμή πολεμικών αποζημιώσεων 4000 ταλάντων αργύρου ήταν ποσό που ισοδυναμούσε με όλους τους φόρους που εισέπραττε η Ρώμη από την Ανατολή³⁰².

Έτσι οι Κρήτες απέρριψαν το τελεσίγραφο αυτό και άρχισε ο πόλεμος στα 67π.Χ. με αποστολή τριών λεγεώνων υπό τον ύπατο Κόϊντο Καϊκίλιο Μέτελλο οποίος άρχισε στα 67π.Χ. συντονισμένες επιχειρήσεις αφάνταστης σκληρότητας³⁰³ στο νησί και δεν σταμάτησε αυτές παρά τις ανθρωπιστικές παρεμβάσεις του Γναίου Πομπηίου. Η άλωση και ο εξανδραποδισμός των τεσσάρων σημαντικότερων πόλεων, της Κυδωνίας, Κνωσού, Ελεύθερνας και Λάμπας, και άλλων πολλών κατά το Λίβιο (xcix) είχε εντείνει τις σχέσεις του Πομπηίου που κατέστειλε την πειρατεία στην ανατολική Μεσόγειο και του Μετέλλου που τον θεωρούσε ως δρώντα υπό τις διαταγές του³⁰⁴ μετά από εκκλήσεις των κρητικών πόλεων σε αυτόν. Τελικά ο Μέτελλος δεν υπάκουσε τον Πομπηίο, κυριεύσε το νησί, τέλεσε θρίαμβο στη Ρώμη μετά από 4 χρόνια εξαιτίας του Πομπηϊού και έλαβε το προσωνύμιο Κρητικός.

Αρχίζει η ρωμαϊκή πλέον ιστορία της Κρήτης στα 67π.Χ. Μετά το 67 π.Χ. λοιπόν παύει να υφίσταται το ελληνιστικό Κοινόν τῶν Κρηταιέων ή καλύτερα εισέρχεται πλέον στη Ρωμαϊκή ιστορία ως ένα εκ των πολλών υφισταμένων Κοινών.

Συμπερασματικά λοιπόν από το 267/266π.Χ. έως και το 67 π.Χ. το Κοινόν τῶν Κρηταιέων είναι συνεχώς έστω και με περιόδους μη ηχηρής παρουσίας του παρόν. Άρα δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ανασυστάσεις αυτού, αλλά για **διαρκή παρουσία** έστω και αν η γραμμική της οντότητα δεν είναι εφικτό να σχηματιστεί πλήρως λόγω των αποσπασματικών δεδομένων. Ίσχυσε λοιπόν για διακόσια και πλέον χρόνια λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η πρώτη μνεία του είναι στα 267/66π.Χ., αλλά σίγουρα δεν σημαίνει ότι άρχεται τότε.

---

³⁰¹ Όπως προκύπτει από τα γεγονότα αυτής της περιόδου όποια απόφαση λήφθηκε για αντίσταση στις ρωμαϊκές αξιώσεις ήταν απόφαση του Κοινού που πλέον περιλάμβανε το σύνολο των πόλεων, διότι σε αυτό στάλθηκαν οι αξιώσεις, διαφορετικά δεν προκύπτει αλλιώς να απάντησαν οι Κρήτες στη Ρώμη παρά μόνο συλλογικά μέσω του Κοινού το οποίο θα πρέπει να περιέλαβε και πόλεις πέραν των τριάντα.

³⁰² Αυτόθι σ.290.

³⁰³ Βλ. την εκτίμηση του Μιθριδάτη ΣΤ για το προδιαγεγραμμένο τέλος του πολέμου αυτού. Σαλλούστιος, Επιστολή Μιθριδάτη 12.Γιά το Μέτελλο βλ. IC II xxiii 14, Svoronos ,(1890): 181, αρ. 190-191 και Perl ,(1970): 330. Φλώρο 1,42.5, Val. Max7,6.1, Ορόσ . 6,4.2

³⁰⁴ Βλ. Αππιανό, Σικελικά 6, Φλώρο I 32.4-6, Βαλ. Μάξ 7.6.1, Πλούτ. Πομπήιος 29, Βελλέιος, Δίων 36.17^α,18,35.1.Περισσότερα για τη διένεξη αυτή Τσουγκαράκης,(1987): 290-92 και κυρίως Τζαμτζής, (2013):63-67.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το Κοινό των Κρηταιέων μέχρι και σήμερα είναι ένα ζήτημα το οποίο λόγω της έλλειψης ικανών τεκμηρίων επιγραφικών και άλλων παραμένει νεφελώδες σε όλα σχεδόν τα επίπεδά του. Η παρούσα προσπάθεια είχε ως στόχο της να συλλέξει όλες τις διαθέσιμες πηγές για το ελληνιστικό κρητικό κοινό, να τις ταξινομήσει κατά χρονολογική σειρά και να προσπαθήσει μέσα από αυτές και σε συνδυασμό με την πρόσφατη αλλά και παλιότερη έρευνα να συνθέσει την εξέλιξη του Κοινού αυτού, από την πρώτη επιγραφική εμφάνισή του ως την τελευταία παρουσία του, ως τη ρωμαϊκή κατάκτηση του νησιού. Δεν ήταν εύκολη ούτε η συλλογή των τεκμηρίων ούτε πολύ περισσότερο η εξιστόρηση της πορείας του Κοινού των Κρηταιέων. Αυτό οφείλεται σε μια διασπορά των μαρτυριών, συνολικά 62, που εντοπίσαμε εκκινώντας από την πρώτη καταγραφή των 11 επιγραφών του Minjsbrugge το 1931 και προσθέτοντας όσες άλλες η έρευνα και η επιγραφική ανέδειξαν από την αφάνεια. Έτσι συγκεντρώθηκαν οι 62 μαρτυρίες που παρουσιάζουμε σήμερα.

Εκτός αυτών η προσπάθειά μας επικεντρώθηκε στην εξιστόρηση της πορείας του Κοινού από το 267/6π.Χ. έως το 67π.Χ. Τα όρια σχετίζονται το μόν πρώτο με την πρώτη μνεία του όρου *Κρηταιείς* σε μιαν επιγραφή του Χρεμωνιδείου πολέμου και το τελευταίο στην κατάληψη της Κρήτης από τη Ρώμη. Ουσιαστικά δηλαδή οι 62 σωζόμενες μαρτυρίες πιστοποιούν την ύπαρξη του Κοινού στην περίοδο αυτή σε συνδυασμό με ελάχιστες λόγιες πηγές, τον Πολύβιο κυρίως. Υπό τις δυσκολίες αυτές λοιπόν ο ερευνητής του κοινού αυτού προσκρούει σε πλήθος ερωτημάτων που δεν μπορούν να απαντηθούν, όπως ερωτήματα σχετικά με τη δομή των οργάνων του Κοινού, τους βουλευτές και τη συνέλευση καθώς και με τους θεσμούς, τους προδίκους, τις απάρβολες δίκες, το κοινοδίκιον και το διάγραμμα στα οποία οι σωζόμενες επιγραφές δεν διαφωτίζουν από μόνες τους τους θεσμούς αυτούς. Υποχρεωτικά λοιπόν ο ερευνητής καταφεύγει σε μια σειρά υποθετικών συλλογισμών σχετικά με αυτά τα θέματα. Οι λόγιες πηγές δεν βοηθούν, διότι είναι λίγες, όταν αναφέρονται στην Κρήτη, και ειδικά για τον Πολύβιο που είναι η πιο αξιόπιστη λόγια μαρτυρία, αναφέρονται σε αυτήν σε συνδυασμό με το ρόλο της, μισθοφορικό και άλλο, στις συγκρούσεις των ελληνιστικών κρατών. Ο Πολύβιος δεν αναλύει καθόλου ούτε το πολίτευμα των πόλεων του νησιού ούτε πολύ περισσότερο τη φύση του Κοινού των Κρηταιέων.

Η σύγχρονη έρευνα έχει καταλήξει στο ότι το Κοινό εμφανίζεται στις επιγραφές στα 267π.Χ. χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δημιουργήθηκε τότε. Και σε όλη την επόμενη πορεία του ως το 67π.Χ. θεωρεί ότι επανασυστηνόταν με αφορμή εξωτερικές επεμβάσεις στο νησί και διαλυόταν όταν εκείνες έπαυαν. Αυτό το τελευταίο εμείς το απορρίπτομε χωρίς να έχουμε στοιχεία αρκετά και πειστικά γι' αυτό. Όμως δεν μπορεί να γεννάται και να θνήσκει ένα Κοινό και να αναγεννάται και πάλι να θνήσκει. Δεν έχουμε αντίστοιχο παράδειγμα από την άλλη Ελλάδα. **Η γνώμη μας είναι ότι το Κοινό ήταν διαρκές στην παρουσία**

[Type here]

του από τη γένεσή του στις αρχές ίσως του 3^{ου} π.Χ. αι. έως και το 67π.Χ. Απλώς εμφανίζεται στις 62 μαρτυρίες, χρονολογημένες και αχρονολόγητες, σε μια κλίμακα που απλώνεται σε τρεις αιώνες. Και μόνο από την απλή αυτή παρατήρηση δεν μπορεί κανείς να δεχτεί την επανασύσταση του Κοινού σε διάφορες εποχές, όπως το 267/6π.Χ, το 217π.Χ, ή το 183π.Χ. Οι 62 μαρτυρίες που συλλέξαμε πιστοποιούν μια **διαρκή παρουσία** και ύπαρξη του Κοινού ασχέτως αν αρκετές επιγραφές δεν μπορούν να χρονολογηθούν ούτε κατά προσέγγιση. Άρα με την απλή αυτή συλλογιστική βασιζόμενοι στη χρονολογική κατάταξη των επιγραφών **θεωρούμε βέβαιη τη διαρκή παρουσία του κοινού στους τρεις αυτούς αιώνες.**

Για το κοινοδικίον θεωρούμε ότι αποτελούσε το νομικό πλαίσιο και το δικαστήριο του Κοινού χωρίς όμως να έχομε αποτυπώσει λόγω έλλειψης στοιχείων την έδρα ή τις έδρες του, αν δεχτούμε ότι η έδρα του Κοινού άλλαζε ανάλογα με την ισχύουσα σε αυτό πόλη, την Κνωσό, τη Γόρτυνα ή τη Λάππα, αν και πιστοποιημένες με σιγουριά έδρες είναι οι δύο πρώτες πόλεις.

Για το διάγραμμα η άποψη που διατυπώσαμε είναι ότι αποτελούσε όχι μόνο τον ποινικό κώδικα του κοινού, αλλά και μια ευρύτερη νομική χάρτα στην οποία καταγράφηκαν τα σύνορα των πόλεων και των ναών, εφόσον στα χρόνια μετά το 184π.Χ. αποτέλεσε μια ρυθμιστική βάση που οι Ρωμαίοι στρατηγοί χρησιμοποίησαν στις ενδοκρητικές συνοριακές διαφορές για να τις επιλύσουν. Αυτό δεν έχει προσεχθεί από την έρευνα. Κοινό στρατό ή νόμισμα δεν είχε το Κοινό. Η μόνη περίπτωση στην οποία διαφαίνεται ίσως κοινός στρατός χωρίς να μπορεί κανείς να το διαπιστώσει με ακρίβεια είναι η άμυνα του νησιού κατά του Μετέλου στα 67π.Χ. Σχετικά με τα πρόστιμα όμως που επιβάλλονταν στους παραβάτες των συνθηκών ασυλίας ή αυτομόλων ή άλλων περιπτώσεων, δεν γνωρίζουμε αν πληρώνονταν στο ταμείο της πόλης-έδρας του Κοινού ή σε χωριστό ταμείο και σε ποιο νόμισμα. Επίσης για τη λατρεία το Κοινό δεν φαίνεται να έχει συγκεκριμένο θρησκευτικό κέντρο, αλλά τους ναούς των πόλεων μελών με κύριους το Δία τον Ιδάτα, τον Οράτριο, τον Δικταίο και τον Απόλλωνα και την Άρτεμι Δίκτυνα που συχνότερα μνημονεύονται στις επιγραφές.

Εν τέλει καταλήξαμε στο ότι οι 62 μαρτυρίες του παρόντος έργου διαφωτίζουν στα δύο σημεία που προαναφέραμε περαιτέρω την έως τώρα ιστορική έρευνα για το Κρητικό Κοινό χωρίς όμως να μπορούν να δώσουν την επιθυμητή για την έρευνα εικόνα της λειτουργίας του, των θεσμών του και της ιστορικής πορείας του.

SUMMARY

In conclusion the *Koinon of Kritaieon* until today is an issue that due to lack of competent evidence epigraphic and other sources remains cloudy in almost all levels achievements. This effort aims to collect all available sources for Hellenistic Cretan Koinon public, sort by chronological series and try through them and in conjunction with the recent and previous research to note the evolution of the public, from the first inscriptional appearance as the last presence of the Roman conquest. It was not easy, nor the collection of evidence let alone recounting the course of the Koinon of Kritaieon. This is due to a dispersion of the testimonia, a total of 62, we found starting from the first enrollment of 11 inscriptions of Minjsbrugge at 1931 and adding as many other research and epigraphy highlighted by obscurity.

Thus I gathered the 62 testimonia presented today. Besides these our effort focused on recounting the course of the Koinon of Kretaion from 267 / 6 B.C. to 67 B.C. The limits associated with the former, the first mention of the term Kritaieis in an inscription during the Chremonideios war and the last in the occupation of Crete from Rome. Really the 62 inscriptions attest to the existence of the Koinon in this period coupled with minimal scholarly sources and five columns in Polybius as well. Under these difficulties then the researcher of this joint encounters many questions that can not be answered, including questions on the structure of the organs of the Koinon, magistrates and the assembly as well as institutions as the koinodikion and diagramma in which the inscriptions can not tell themselves many of these institutions. Required so the researcher makes a series of hypotheses about these issues.

The literary sources do not help, because when referring to Crete and I am talking specifically about Polybius, is the most reliable testimony words, refer to this in conjunction with the role of a mercenary and other conflicts in the Hellenistic states and does not analyze at all nor politeuma of towns of the island let alone the nature of the Koinon of Cretans. The modern research has concluded that the Koinon displayed in 267B.C. without this meaning that it was created this time and throughout the course of the next as the 67B.C. considers that it was reconstituted occasion external intervention on the island and dissolve when those ceased. What we discard without to have evidence enough and convincingly so.

But it can be generated and a dying Koinon. There is no relevant example from another Greece. Our opinion is that the Koinon was enduring the presence of the genesis of the early 3rd century B.C. to 67 B.C. It just appears in 62 testimonia dated and undated on a scale that stretches three centuries. So from this simple observation one can not accept the restoration of the Koinon at different times as in 267B.C., 217 B.C, and 183B.C. The 62 testimonia collected certify a constant presence and existence of the Koinon regardless if several inscriptions can not dated nor approximate. So with this simple reasoning based on the chronology of inscriptions trusts the constant presence of the Koinon in these three centuries and I do not agree with the dissolution and reconstitution of this at times.

For koinodikion we also believe that it was the court of Koinon. The court have captured due to lack of seat or seats if we accept that the seat of the change depending on the current in this town, Knossos, Gortyn or Lappa although certified confidently seats are the first two cities. The view about diagramma is expressed that it was not only the common criminal code, but also a broader legal charter which recorded the boundaries of cities and temples perhaps, if in the years after 184B.C. is a regulatory basis that Roman generals used to

[Type here]

cretans dissolutions for the border has not attention from research. The Cretan Koinon had not Common army or currency. The only case in which it appears perhaps common army no one can accurately determine the defense of the island against Metelos in 67B.C. Eventually we came to that 62 testimonia of this project to illustrate two points further mentioned the hitherto historical research for the Cretan Koinon but they can give the desired for the image of the operating research institutions and of the history of Cretan Koinon.

ΠΗΓΕΣ

Α. ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΕΣ

ι. Ελληνικές

Αππιανός, Σικελικά 6

Αριστοτέλης, Πολιτικά 1272a27-35

Διόδωρος 27. 1-3

28. 1

31. 17,37,43,45

40 1.1-3

[Type here]

Δίων Κάσσιος απ. 111.1

Ιουστίνος 32.4.3

Μέμνων FGH 434, Φλώρος 1,42.1

17,29.5

33.1

Όμηρος, Ιλιάς β 649

Οδύσσεια T 174

Ορόσιος 6 4.2

Πλούταρχος, Άρατος 48.3

Πομπήιος 29

Πύρρος 27.2,30.4

Πολύβιος, Ιστορία

4 53 4-7

4 54 1-6

4 61.2

4 71.11

4 80.6

5 36.4

5 61.9-10

5 65.7-8

5 79.10

7 14-15

8 4.11

17.24

[Type here]

10 2 96

13 4.2

5.1

6.8-9

16 7.3

20 3.7

22 15.1-6

28 14-15

30.2

28 54.10

29 8.6

29 10.6-7

33 4,11,15,16

52 51.7

Στράβων, Γεωγραφικά x 4.7,C 476

X 481

Φλώρος 14. 2.5

32. 4-6

ii Λατινικές

C.Nepos, Hannibal 9

Livius 43.7

[Type here]

44. 33.6-8

45

45. 5,5-12

45. 6 ,1-12

45. 13.9

40. 7

47. 60.2-5

49. 25.8-9

50. 51,59

Pompeius Trogus

29

Sallustius ,

Epist. ad Mithridatem 12

Valerius Maximus

7 61

Vellieus Paterculus 36.17a,18,35.1

Β. ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΑΔ 20

ΑΕ 2 (1840) 372-3,αQ.477

(1925) σ.6-9

Blass SGDI

3590,4946,5015,5017,5018,5022,5024,5040,5044,5133,5158,5163a,5146,5157,5158,5159,160a,5160
b,5161,5162a,5162b,5163a,5164,5178.

Delphinium Rehm

[Type here]

39

Επιγραφαί Αμφιαράειου, Β.Λεονάρδου

44,αQ.129

ICos, M.Segré

ED 229

Inscriptiones Creticae, M.Guarducci

IC I iv 175

Iv 197

V 53

viii 6, 9

ix 9

xii

xvi 1

xvii 331?

Xviii 56

Xviii 1

Ix 1

Xix 2

Xxii 4

Xxiv 2

II ii 1

iii 4c

Iii 10

V 22

[Type here]

xii 25

xvi 2

xvii 1

xxiii 12A

III ii.3

iii 4

Iv 8

Iv 9,10

IV 152,174,176,177,178,179,184,196,197,285,330

Inscriptiones Delos

1517

1518

Inscriptiones Graecae

II² 844

II 3,254[1]

IG II suppl. 136

IX²I 31

IX²1-3B 177,178

IX²1.583

IX,1² 17

XII 5 867,868

Inscriptiones Magnesiaee Kern Otto

17,20,21.2,23,46,65a,65b,

[Type here]

Inscriptiones Mylassa, Blümel

641,642,643,644,645,646,647,648,649,650,651,653,654

LeBas-Waddington

380,381,382,383a,383b,384a,384b

McCabe Magnesia

29,35,40,160(B)

McCabe Mylassa

105

McCabe, Inscriptiones Teos

6,17

Rigsby,Asyria

59,60,187,188,189,190,191,192,193,194,195,196,197,199,200,207

Σπυριδάκης Στ. Αριάδνη 1, 1983,1 κε.

Supplementum Epigraphicum Graecum

4:600,16:488,13:489,1956,21:373,23:40,23:589,25:97,31:91,33:112,638,966,

34:84,35:89,1128,37:

870,38:78,79,889,41:52,44:715,45:696,1225,1231,46:1203,1206,1225,1425,2263,2340,47:799,1375,4

9:1520,52:38,147,1148,2019,53:412,942,1923,2006,55:1252,

56:167,190,502,57:3,560,58:927,1342,59:118,1329

Sylloge Inscriptionum Graecarum², Dittenberger

259,560

Sylloge Inscriptionum Graecarum³, Dittenberger

60,434/5,435,453.4,525,560,627,653,654,685.

Staatsvertäge, Schmidt Hatto

III 482 I,iii, 468,498

[Type here]

VIII 486,502,562,569

Staatsverträge zwischen Kretische Poleis im Hellenistischer Zeit, 1996, Chaniotis Angelos

14,15,16,17,18,24,25,27,28,34,36,40 test.,40,c13 αQ. 49,41,49,53,64,69,75,76,78 test.b,c,79 test A,80,81,82, B 19.

Tod M.

137

iii. Πάπυροι

PΓeb 5

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΩΝ ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ

i. χρονολογημένες

1. Συνθήκη-ψήφισμα του Χρεμωνίδη 266/5π.Χ.
2. Συνθήκη Μιλησίων, Κνωσίων και των συμμάχων τους, 259-250π.Χ.
3. Συνθήκη ασυλίας Κρηταιέων και Ανάφης (**διάγραμμα και κοινοδίκιον**), προ 220π.Χ.
4. Συνθήκη συμμαχίας Κνωσού, Γόρτυνας και των συμμάχων τους, 222π.Χ.
5. Συνθήκη Κνωσίων και Γορτυνίων, 222π.Χ. ή 189π.Χ.

6. Συμμαχία Λυττίων, Πολυρρηνίων, Κεραϊτών, Λαππαίων Ορειών και Αρκάδων αποστατών από τη συμμαχία Κνωσίων, Γορτυνίων και των άλλων Κρηταιέων, 220/219π.Χ.
7. Συνθήκη αμοιβαίας παράδοσης των αυτομόλων μεταξύ Κνωσίων, Γορτυνίων και των Κρηταιέων συμμάχων τους, **(διάγραμμα)**, 220π.Χ.
8. Συμμαχία Φιλίππου Ε' και Κρηταιέων, 217π.Χ.
9. Η Αθήνα τιμά τον Κυδωνιάτη Ευμαρίδα και το γιο του Χαρμίωνα για τις υπηρεσίες τους στην πόλη, 217π.Χ.
10. Συνθήκη ειρήνης μεταξύ Λατίων, Γορτυνίων και Ιεραφυτινίων, **(διάγραμμα)**, περί το 219-216π.Χ.
11. Συμμαχία Γορτυνίων, Ιεραφυτινίων και Πριανσέων, **(διάγραμμα)**, αρχές 2^{ου} αι.π.Χ.
12. Ψήφισμα των Επιδαμνίων υπέρ των Μαγνήτων για το διατητικό τους ρόλο υπέρ των Κρηταιέων, περί το 208π.Χ.
13. Συνθήκη ισοπολιτείας και εγκτήσεως Ιεραφυτινίων και Πριανσέων, **(διάγραμμα)**, λίγο μετά το 205π.Χ.
14. Συνθήκη Καυδίων και Γορτυνίων, **(διάγραμμα και κοινοδίκιον)**, 3^{ος}/2^{ος} αι.π.Χ.
15. Πλαστό ψήφισμα του Κοινού των Κρηταιέων για την αποίκιση της Μαγνησίας του Μαιάνδρου, 3^{ος}/2^{ος} αι.π.Χ.
16. Συνθήκη ασυλίας Λαππαίων, Κρηταιέων και Τήνου, αρχές 2^{ου} αι.π.Χ.
17. Συνθήκη Γόρτυνας, Ιεράφυτνας και Πριανσού, **(διάγραμμα)**, μετά το 205π.Χ.
18. Οι Πάριοι τιμούν τον Τιμησοφώντα Επιάννακτος, μετά το 188π.Χ.
19. Συνθήκη φιλίας και συμμαχίας(;) Γόρτυνας και Μύλασας, 200-150π.Χ.
20. Συνθήκη Κνωσίων (Κρηταιέων) και Μύλασας, 200-150π.Χ.
21. Συνθήκη Γορτυνίων και Τηνίων, 200-150π.Χ.
22. Τιμητικό ψήφισμα της Απτέρας για τον Ατταλο Α', 197π.Χ.
23. Οι Τροιζήνιοι τιμούν με προξενία τους Πολυρρηνίους Ανδροκλή και Μένωνα, 197-195π.Χ.
24. Αφιερωματική επιγραφή σε άγαλμα του Αντιφάτα του Τηλεμνάστου από τη Γόρτυνα που ηγήθηκε συμμαχικού στρατού, περί το 192π.Χ.

25. Τιμητικό ψήφισμα των Κρητῶν για τους Μάγνητες διαιτητές, τον άγνωστο γιο του Μικίωνα και το Χαρίσιο του Νικόμαχου, 196/5π.Χ. ή 184π.Χ.
26. Ψήφισμα των κόσμων και της πόλης της Κνωσού προς τιμήν των Μαγνήτων διαιτητών του γιου του Μικίωνα και του Χαρισίου, του Νικόμαχου που μεσολάβησαν μεταξύ Κνωσού και Γόρτυνας, 184π.Χ.
27. Ρωμαϊκή διαιτησία στα κρητικά ζητήματα, **(διάγραμμα)**, 184π.Χ.
28. Συνθήκη φιλίας και συμμαχίας Ευμένη Β' και Κρητῶν, 183π.Χ.
29. Ψήφισμα ασυλίας των Αρκάδων για την Τέω της Μ.Ασίας, 201π.Χ.
30. Οι Αρκάδες τιμούν τους Τηίους απεσταλμένους Ηρόδοτο του Μηνοδότου και Μενεκλή του Διονυσίου για τις υπηρεσίες τους στο κοινό και στην Τέω, μετά το 170π.Χ.
31. Συμμαχία Ροδίων και Κρητῶν, 168π.Χ.
32. Πρόξενος του Κοινού των Κρητῶν ο Κάσσανδρος Μενεσθέως, 165π.Χ.
33. Τιμητικό ψήφισμα των Κρητῶν για κάποιο ανώνυμο στρατηγό, 2^ο αι.π.Χ.
34. Οι Ποτιδαιείς τιμούν τον Παμφιλίδη τον Καρπάθιο για τις στρατιωτικές υπηρεσίες του στην πόλη, 155-153π.Χ.
35. Το Κοινό των Κρητῶν τιμά τον στρατηγό Αγλάο από την Κω, 154π.Χ.
36. Οι Κρητῶν τιμούν το βασιλιά Πτολεμαίο ΣΤ', 154π.Χ.
37. Ψήφισμα του Κοινού των Κρητῶν για τον Ηγήσανδρο, 151π.Χ.
38. Συνθήκη φιλίας Πριανσού (Κρητῶν) και Σαμίων, 2^{ος} αι.π.Χ.
39. Συνθήκη των Αξίων με άγνωστη πόλη, 2^{ος} αι.π.Χ.
40. Ρωμαϊκή διαιτησία υπό τον Καλπούρνιο Πείσωνα στην Αν. Κρήτη μεταξύ Ιτανίων και Ιεραπυτνίων, **(διάγραμμα)**, 112/111π.Χ.
41. Ρωμαϊκή διευθέτηση της νήσου Λεύκης υπέρ των Ιτανίων, 112/111π.Χ.
42. Οι Κώοι τιμούν το Χαιρύλο του Διογένη για τις υπηρεσίες του στην πόλη, 1^{ος} αι.π.Χ.

ii. Αχρονολόγητες

43. Κνώσιοι και κοινό αφιερώνουν χάλκινο άγαλμα.
44. Τιμές στον Πάριο Πολυκλή και Αρίσταρχο από την Απτέρα.
45. Ψήφισμα ασυλίας από τους Κρητῶν (Αξίους) στους Τηνίους.

[Type here]

46. Τιμητικό ψήφισμα Κρηταιέων στη Μύλασα.
47. Τιμητικό ψήφισμα Κρηταιέων για άγνωστες πολεμικές υπηρεσίες Γορτυνίων και Κνωσίων στην Μύλασα.
48. Τιμάται από Μύλασα και Κρηταιείς ως πρόξενος και ευεργέτης άγνωστος άνδρας για τις υπηρεσίες του.
49. Συνθήκη συμμαχίας άγνωστης πόλης με Μύλασα και Κρηταιείς.
50. Συνθήκη συμμαχίας άγνωστης πόλης με Μύλασα και Κρηταιείς.
51. Συνθήκη ασυλίας από τους Κρηταιείς στη Μύλασα.
52. Αγνώστου περιεχομένου συνθήκη, ίσως ασυλία στη Μύλασα.
53. Αγνώστου περιεχομένου επιγραφή.
54. Συνθήκη συμμαχίας(;) και φιλίας Κρηταιέων με τη Μύλασα.
55. Τιμητικό ψήφισμα προς άγνωστο Μυλασέα από το Κοινό των Κρηταιέων.
56. Τιμητικό ψήφισμα για Μυλασείς από το Κοινό των Κρηταιέων.
57. Τιμές στο Θαλήτα από τους Κρηταιείς και τους Μυλασείς.
58. Συνθήκη Κρηταιέων, Κνωσίων και Μύλασας.
59. Οι Κρηταιείς τιμούν άγνωστη πόλη.
60. Τιμές στη Μύλασα από τους Κρηταιείς.
61. Τιμές σε άγνωστη πόλη από τους Αξίους (Κρηταιείς).
62. Επιγραφή των Λαππαίων αγνώστου περιεχομένου για πρεσβευτές άγνωστης πόλης.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Αβραγόρας: 26.

Ager: 14,15,29,54,72,112,122,124,125,126,128,129,145,151,154.

Αγαμένης Λαμπαίος: 38.

Αγένομος: 117.

Αγήσανδρος: 139.

Αγκαίας: 37.

Αγλαός Κώος: 65,67.

Αθηνά: 10,12,28,29,34,42,43,64,98,130.

Αθήνα: 30,97.

Αθηναίοι: 10,23,69,97,106,138.

Αιγαίο: 110,118,150

Αίγυπτος: 73,82,95,97,110,111,117,128,150.

[Type here]

Αιθαλέας: 14,35.
Αινάωνες:48.
Αίσιμος: 26,40.
Αιτωλία: 118,144.
Αιτωλική Συμπολιτεία: 144,150.
Αιτωλοί:98,104,108,113,114,116,131,137.
Αλλαρία: 44,144,148.
Αλλαριώται: 55,112.
Allen: 48.
Αλεξάνδρεια/Τρωάς: 149.
Αλέξανδρος: 95,136.
Αλέξανδρος Φιλοκλέους: 85.
Αλιοτρόπιος: 30.
Αμφιαράειον:83.
Αμνάτος:35.
Αμφιτρίτη:39,138,139.
Αμφιχάρης Πάριος: 84.
Ανατολική Μεσόγειος: 145.
Ανάφη:14,101,103,112,117,118,129,131,138,139,141.
Ανάφαιοι:14,15.
Ανδροκλής: 49.
Ανδρόμαχος: 72.
Άνδρος: 140.
Ανθεστηριών: 21.
Αννίβας:147.
Αντιγόνεια: 107.
Αντιγονίδες: 100,107,108,144.
Αντίγονος Γονατάς:97,136,145.
Αντίοχος Γ':104,139.
Αντιφάτας:50,151.
Αξός:71,93,116,135.
Άξιοι:13,55,71,8,148.
Απέλλων:36.
Απολλόδοτος:56
Απόλλων Πύθιος: 12,28,29,35,39,43,85,139.
Απόλλων Σμινθεύς: 61.

[Type here]

Απολλωνία: 127,146,148.
Απολλωνιάται:13,56.
Απολλώνιος: 72.
Αππιανός:155.
Άππιος Κλαύδιος:55,106,131,147.
Απταραίοι/Απτεραίοι: 48,98,99.
Απτέρα:48,98,99,100,101,110,118,138,148.
Αραδήν: 148.
Άρατος:20,111,144.
Άργος:137.
Αρεύς:11,97,99,100,112.
Άρης:12,28,29.
Αρισταγόρας : 32.
Αρίσταρχος:85.
Αριστόδημος Διοκλέους:30.
Αρκάδες:17,55,56,57,58,59,60,102,113,114,116,118,119,120,121,14,148.
Αρκαδία:133,136.
Αρσινόη: 111.
Άρτεμις: 18,29,31.
Άρτεμις Λευκοφρουηνή:31,72,73,153.
Αρχέλαος:32
Αρχίδαμος Αιτωλός:145.
Ασία:37.
Ασκληπιός:50,60,139.
Απταλίδες:95
Άπταλος Α': 48,49,148.
Άπταλος Β': 148,150.
Αττική: 30.
Αφροδίτη:28,29.
Αχαΐα:133.
Αχαιοί:98,108,117.
Austin:96.
Bagnal: 137,149,151.
Βάκχων: 109.
Βαλεντινιανός: 113.
Baunack :87,90.

[Type here]

Beck: 18,19.

Bergk:61

Berthold: 150.

Βηρυτός: 104.

Βιαννία: 27.

Βιάννιος:41,56.

Βιάννος: 148.

Βιδάτας (Ζεύς):27,41.

Βιθυνία:150.

Βίλων: 7,136.

Βιλκόνιος Απόλλων:36.

Βινατία:42.

Balck Sea: 107.

Blass:14,29,32,35,40,45,55,84,86,87,89,90,91,92,116.

Blümel:45,86,87,88,89,90,91,92,93.

Βόηθος :72.

Βοιωτάρχες:123.

Βοιωτικό κοινό:99,123,132.

Βοιωτοί:98,114.

Bourguet:61.

Bousac:128.

Broughton:72.

Brulé:12,14,15,19,20,29,30,49,54,118,122,147.

Bucheler:16.

Buraselis:82,107,108,110,111,112,135,139,145,151,152.

Busolt-Swoboda: 122

Γναίος Κορνήλιος Σκιπίων:147.

Γναίος Πομπήιος:157.

Γονατάς:100.

Γόρτυνα:6,14,16,35,40,43,47,50,96,98,99,101,103,106,112,115,120,127,132,133,136,145,146,147,18,149.

Γορτύνιοι:16,17,19,23,24,25,26,27,28,29,32,37,41,42,43,46,48,50,51,52,55,76,77,86,87,120,134,140.

Capdeville:56,121.

Cardinali:20,50,52,55,61,84,100,17,148.

Cauer:48.

[Type here]

Chaniotis:6,29,32,35,36,38,47,50,55,56,61,69,70,71,72,79,82,98,101,103,104,
110,111,115,120,122,126,131,135,138,141,143,145,
149,150,151,152,153,154.

Constantakopoulou:

Cousin & Diehl:89,90.

Craven:5,14,15,18,32,124,128.

Daux:14,15,48.

De Decker:30.

Deiters:25,29,40,50,52.

Δαμόστρατος:49.

Δελφοί:22,31.

Demargne: 138.

De Sanctis:55,95,98,148.

Δήλος:67,107.

Δήμητρα :12.

Δημητρια:107

Δημήτριος:72

Δήμος:32.

Διάδοχοι: 139.

Δίας:12,73.

Δίας Ιδάτας: 135.

Διατόνιον:55,135.

Δικαίαρχος Αιτωλός:144.

Δικταίος Ζεύς:73,75.

Δικοκλής:30,77.

Διογένης:82.

Διόδωρος Σικελιώτης : 144,145,157.

Διονύσιος:22,60.

Διόνυσος:56,59,60,139.

Διότιμος Μηνοφίλου:30.

Διόφαντος Νικύλλου:39,85.

Δίων:79.

Dittenberger:

Δορθάνναι:74.

Doublet & Dechamps:91.

Δράγμιοι:74,79.

[Type here]

Δρομήιος:32.

Δρήριοι:13.

Δρήρος:96,101,138.

Ducrey:48.

Dumler:55.

Dunst: 48,148,

Dürbach:149,151.

Dusanic:53,144.

Δώσων:151.

Ehrenberg: 98.

Effenterre:8,12,14,15,40,47,54,61,121,123,141,143,147,150.

Ελαιούσιος:22.

Ελλάς:5,6,10,113,114.

Ελεία:75.

Ελεύθερνα:138,143.

Ελευθερναίοι:13,30,54,55.

Ελευθυία Βινατία:28,29,42,43.

Ελευσίνιος:11.

Ελευτυνιείς:13.

Έλληνες:10,11,31,105,128.

Ελτυνία:148.

Έλυρος:119,121.

Ενίπας:32,129.

Επιάναξ Επιάνακτος:44

Επίδαμνος:144.

Επιδάμνιοι:30,31.

Επικλής:71.

Επικράτης:72.

Ερεχθίς:9.

Erhart:12

Ερμαίος:32.

Ερμής Δακύτιος:28,29,42.

Errington:144.

Ερταίος:35.

Ερώνιοι:56,148.

Εστία:31.

[Type here]

Ετεάνωρ:79.

Ετεοκλής:10.

Ετεόκρητες:

Εύανδρος:145.

Ευβέτης:79.

Εύβουλος Αλεξίωνος:72

Εύβουλος Μάνδρωνος:72

Ευμαρίδας:20,21,22,23,30.

Ευμένης Β΄ :55,56,107,121,145,148.

Ευνομία:47.

Ευρύαναξ:24

Ευρυκλείδης:22.

Ευρύλοχος:104.

Ευφάνης:139.

Faure:12.

Fougeres: 68.

Fränkel:23,128.

Funke:15,18,96.

Gabrielsen: 118,144.

Gauthier:14,48,124,150.

Gawantka:32,56.

Ζέλυς:104.

Ζήνας Οράτριος: 42.

Ζήνας Αγοραίος : 42

Ζήνας Σκύλλιος:42.

Graindor: 47.

Grieb: 12.

Gruen: 68.

Gschntzer: 35.

Guarducci:8,9,14,15,16,19,20,25,29,32,35,40,45,47,50,55,72,84,86,92,98,110,
121,124,144.

Gehrke:113,114,115.

Habicht:20,68,82,111,152.

Halbherr:8,15,32,55,70,148.

Hall:98,99.

[Type here]

Hammond:16,17.
Hansen:48,148.
Harrison:155.
Hauben: 9,97,110.
Hausen:55.
Hausoulier:16,23,48,84,148.
Ηγήσανδρος:69.
Heinen:97.
Henry: 9.
Herzog:49.
Heuss: 24.
Hicks: 32.
Hiller: 14,15,38.
Hitzig: 16.
Ηλεία:104.
Ηλείοι:10,11,97.
Ηλιόδωρος :20,30.
Ήλιος:12.
Hoghammar:111.
Holleaux:29,30,45,72.
Hopp:48,150.
Ήπειρος:99.
Ήρα28,29.
Ηραδίνιοι/Αρραδήνιοι:56.
Ηραία (τα):33.
Ηρακλεώται:13.
Ηρόδοτος:58,59,60,119.
Huss:53,54,69,97,101,137,144.
Θαλήτας:91.
Θαργηλιών:20,30.
Θεοδόσιος:113.
Θεμιστόλας:65.
Θεοκλής: 65,67.
Θέρμον Αιτωλίας:117.
Θήρα:112.
Ιδαίο Άντρον:135.

[Type here]

Ιεράπυτνα:26,40,116,121,127,129,131,132,149,152.

Ιεραπύτνιοι:23,25,26,27,28,29,32,41,42,43,55,72,73,74,75,77,78,79,106,130,
132.

Ιμάλιος:62.

Ισθμός Κορίνθου:97,137.

Ισπανός:147.

Ιστία/Εστία:28.

Ιστρώνιοι:13,56.

Ιτάνιοι:13,72,73,74,75,76,78,79,82,121,152.

Ίτανος:105,110,111,112,121,132,152,153.

Jacoby:69.

Judeich:45,92.

Kaibel:61.

Καλαυρεία Αμφικτυονία:99.

Kallet-Marx:156.

Καλλίδρομος:9.

Κάλλιππος:11.

Καλλίστρατος:10.

Καλπούρνιος Πείσων:72,152,153.

Καλχηδόνα:117.

Karafotias: 104.

Καραναστάση:7.

Καρία:45,47,134.

Καρπαθιοπολίτης:63,64,65.

Καρύμας:74.

Κάσσανδρος Μενεσθέως:61,149.

Καύδιοι:35.

Καύδος:35.

Καφυείς:10,97.

Κέα:110.

Κεραία:148.

Κεραϊται:17,56,102,143.

Kern:36,108,117.

Κίλικες:155.

Κιλικία:150.

Κίλλος :73.

[Type here]

Kirchner:19,20.

Κλεινίας:11.

Κλεοπάτρα Β' :111.

Κνωπίας: 104.

Κνώσιοι:12,13,16,17,19,29,30,46,47,50,51,54,55,79,83,86,87,92,106,117,119,
120,140,146,149,154.

Κνωσός:6,12,13,16,21,30,96,98,100,101,103,106,112,115,12,132,133,134,135,
136,143,145,147,149,157.

Κοινόν Αιτωλών:117,131.

Κοϊνκτιλιών:81,82.

Κοινόν Αρκάδων:

Κοινόν Κρηταιέων: 8,9,14,15,83,86,87,94,96,111,140,155,156,157.

Κοινόν των Κρητών: 36,85,96.

Κοινόν Νησιωτών: 6,107,108,110,112,113,114,136,139.

Κόιντος Φάβιος:81.

Κόιντος Φάβιος Λαμπέων:146

Κόρινθος:31.

Κουρήται/Κωρήται:28,29,42,43.

Kränzlein:79.

Kreuter:20,48,54,55,111,114,119,137,156.

Κρήται:52,102,104,105,118,146,150.

Κρηταιείς:10,13,14,17,19,20,25,28,30,31,46,48,49,51,54,55,56,59,60,61,63,65
,66,70,71,72,73,82,86,87,,88,90,99,100,101,
103,104,105,106,107,108,112,114,124,126,140,141,143.

Κρητάρχας:109.

Κρήτη:6,14,20,23,29,37,38,44,53,55,56,62,68,70,74,76,81,84,88,93,98,101,102
,108,114,127,135,136,139,140,141,142,143,144,145,150.

Κρήτες:48,51,79,81,91.

Κρητικό Κοινό :5,6,98,100.

Κρητικός πόλεμος:144.

Κριτζάς :7,14,32,122,142,143.

Κύδας Αντάλκους:55.

Κύδας του Κυννίου:37.

Κυδωνία:98,99,100,101,17,128,146,147,148,157.

Κυδωνιάται:13,21,22,30,55.

Κυδάνωρ:77.

[Type here]

Κυλη:6.

Κυκλάδες:109,112,113.

Κύννιος:37.

Κύπρος:37.

Κυρήνη:119.

Κύψελος:14.

Κωλώτας:56.

Κώμων:79.

Κώοι:65,67,82.

Κως :65,111,139,151.

Labeo C.: 146.

Λαίλιος:80.

Λακεδαιμόνιοι:10,11,104.

Λακωνία:117,121.

Λαμπαίοι:38.

Λάππα:98,101,102,113,116,118.

Λαππαίοι:17,94,116,139,143.

Larsen:35,131.

Λασθένης:155.

Λάτιοι:13,23,24,56.

Λατώ:24,29,148,149,150.

Launey:110.

LeBas-Waddington:45,86,88,89.

Λεβήν:62.

Legran :14,15.

Λέντουλος Σπινθήρ:156.

Λεονάρδος:83.

LeRider:12,138.

Λεύκη:73,75,76,77,79,80,110,152.

Λεύκιος Καλπούρνιος Πείσων:73,75,81,82.

Λεύκιος Λούκουλος:147.

Λινδία:64.

Link:99.

Λισσός:19,121.

Λυκάστιον :55,147.

Λύκιος Απόλλων: 37,101,113,116,117,123,139,144.

[Type here]

Λύκτιοι/Λύττιοι:16,17,55,98,116,143.
Λυσίστρατος:20,30.
Λύττιος πόλεμος:112.
Μάγας:119,123.
Magnetos:116.
Μαγνησία Μαιάνδρου:29,30,36,144,147.
Μάγνητες Μαιάνδρου:30,31,50,51,53,80,140.
Μαιυρι: 15,16,40,47.
Μακεδόνες:142,149.
Μακεδονία:95,97,99,104,106,117,143,144.
Μάλλα:101.
Manganaro:110.
Μάνιος Ακίλιος:79.
Μαντινείς:10,97.
Marek:110.
Μάρκος Αιμίλιος:79.
Μάρκος Αντώνιος (πατήρ Μ.Αντωνίου β τριανδρίας):154,155.
Μάρκος Λεΐβιος:82.
Mackay:150
McCabe:29,36,50.
Μεγαλοπολίτης:142.
Μέγαρα:117.
Μέλαμπες:110.
Μενέδαμος:49.
Μενεκλής:59,60,119.
Μεσόγειος:157.
Μεταγειτνιών:10.
Μέττελος:157.
Μήλος:140.
Μηνόδοτος:158.
Μιθριδάτης:154,155,157.
Mijnsbrugge:5,12,14,15,29,32,55,70,71,106,123.
Μηδικά:6.
Μιθριδάτης Στ':154,155,157
Μικίων:50,51.
Μικρά Ασία:95.

[Type here]

Μικρογιαρννάκης:5,12,17,150.
Μιλάτιοι:13.
Μιλήσιοι:13.
Μίλητος:30.
Mitchel:32,55.
Μνάσιππος Δίωνος:79.
Μόλλος:74.
Μόλων:104.
Mommsen:156.
Μπουραζέλης:7,96,107,125,135,139,145.
Mueller: 111.
Μύλασσα Καρίας:45,47,86,88,90,111,134,147.
Μυλασσείς:46,86,87,89,90,91,93.
Muttelsee:12,14,15,19,23,38,40,47,55,70,100,102,122,149.
Νάβις:106,145.
Νεόκρητες:104
Νέπωτας:147.
Νέων:34,129,145.
Νησίαρχος:108,109.
Νησιώτες :108,109,113,
Niese:54,55,69,148.
Nikitsky:61.
Νικολουδάκη:99.
Νικόμαχος:29,50,53.
Νικουρία:109.
Νύμφαι:28,29,42,43.
Ξανθουδίδης:23.
Οδύσσεια:99.
Ολούς:99,101,110,138,150.
Ολούντιοι :13.
Ολυμπικός:72.
Ομάρος:24.
Ο' Neil :97.
Όρειοι:17,102,114,118,119,120,121,122,136,141,143,148.
Ορλάνδος:8,44.
Ormerod:150,156.

[Type here]

Οροάνδης:145.

Orth:140.

Ορχομένιοι:10,97.

Osann:71.

Οφέλανδρος:35.

Παμφιλίδης:63,64.

Παναγοπούλου:3.

Πανάρης :155.

Πάνημος:56,63.

Πανκλεύς:21,22.

Παρασκευάς:120.

Πάριοι :84.

Partsch:79.

Paschidis :110.

Paserini: 79,155.

Pashley:71.

Πάτροκλος:110,137.

Παυσανίας:72.

Πειθίδημος:9,97.

Πειραιεύς:22.

Πέργαμος:106,121,145.

Περδίκκας:56,57,58.

Perl:157.

Perlmann:6,99.

Περσεύς:145,149.

Περσία:95,145.

Petrovouliou:20,32,56,150.

Πετραίοι:13.

Πιπτακής: 14,15.

Plassart:121.

Ποικιλάσιον :119,121.

Πολεμοκλής Ρόδιος:142.

Πολιάς:28,29,34,42,43,130.

Πολύβιος:8,16,17,19,54,101,102,103,014,105,116,117,119,120,124,131,132,1
42,143,146,158.

Πολύξενος:22.

[Type here]

Πολυκλής:84.
Πολυρρηνία:98,100,101,104,119.
Πολυρρήνιοι:17,49,55,141.
Πομπήιος: 157.
Pomtow:61,69.
Πόντος:154,155.
Πορθμός:63,64.
Πόριος:27.
Πόρτων:35.
Ποσειδών:12,39,64,85,139.
Ποτιδαιείς:63,64,137.
Πραισός:99,122.
Πραΐσιοι:74,76,77,78,153.
Πριάνσιοι:25,26,27,28,29,32,41,43,55,130,132.
Πριανσός:26,40,116,121,127,129,131,142.
Προυσίας Β':150.
Πρώναξ Ελευθερναίος:117.
Πτολεμαίοι:98,108,109.
Πτολεμαίος Δ':104,144.
Πτολεμαίος Ε' :65,74,110,147.
Πτολεμαίος ΣΤ' :68,149,151.
Πύδνα:149.
Πυθόδωρος:63.
Pulcher: 147.
Πύρρος:99.
Quass:140.
Ραύκιοι:13,155.
Ραύκος:148.
Ραφία:104,144.
Reger :82,11.
Rehm:12,29,50,54.
Reinach:48,55,148.
Rhodes-Lewis:109.
Rigsby:8,14,45,47,50,86,87,88,89,90,91,93,96,102,132,134,135.
Ρίθυμνα:101,138,148.
Robert :55.

[Type here]

Ρόδιοι:61,107,143,148.

Ρόδος:69,95,106,118,136,139,144,150,151.

Roesch:132.

Rostovtzeff:151.

Roussel:50.

Ruge:45.

Ρωμαίοι:5,73,74,105,127,142,145,147,149,151,154.

Ρώμη:81,83,95,145,146,154,155.

Σακελλαρίου:116,117,133.

Sakolowski:36

Σαλλούστιος:154.

Σάμιοι:70,71.

Σαμοθράκη:145.

Schlesinger:50.

Schmitt:12,98.

Scrinzi:48,84.

Σέδαμνος:74.

Segré:70,82,154.

Σελευκίδες:95,120,139.

Σεμπρώνιος Νόμος:156.

Σερούιος Σουλπίκιος:74,81.

Sherk:79.

Σικυών:20,137.

Σιμισιών:72.

Σίφνος:150.

Σκιάς: 16.

Σκιπίων Πόπλιος:147.

Σκιπίων Λεύκιος:147.

Σκιπίων Γναίος:147.

Σκύλιος Ζευς:28,99.

Smith:9.

Souza:118,150.

Σπάρτη:97,99,100.

Σπαρτιάτες:138.

Σπυριδάκης:6,9,12,14,44,48,72,106,121,136,150,152.

Στηλίται:77,78.

[Type here]

Στράβων:155.
Στρατηγάκης :96,120.
Σύβριτα:148.
Συβρίτιοι:55.
Συΐα:119,148.
Συρία:128,139.
Svoronos:119.
Σωσικλής Διοκλέους:30.
Σώσος Αγενόμου:117.
Σώστρατος:10.
Ταντάλιος:26,41.
Tarn: 108,110.
Τάρρα:119,121,148.
Ταρραίοι:56.
Τεγεάται:10,97.
Τελέσανδρος:65.
Τεχνίτες Διονύσου:128.
Τέως:56,119.
Τζαμτζής:146,147,152,154,155,157.
Thiel:32.
Τήιοι:56,57,58,89,60,119.
Τηλεφίλας:27,41.
Τήνιοι:38,47,85,139.
Τήνος:38,47,112,116,118,138,139.
Τίμαρχος Ελευθερναίος
Τιμησοφών Επιάνακτος:44.
Tod :50,52,114.
Τροιζήνα:49.
Τροιζήνιοι:49.
Τσουγκαράκης:5,154,155,156,157.
Τύλισσος:13,113.
Viviers:156.
Υρτακίνα:119,121,148.
Φάβιος:145,146.
Φαίστιοι:55.
Φαιστός:116.

[Type here]

Φαλακρίων:30.

Φαλάσαρνα:55,98,99,101,119,138,149.

Φαναρχίδης:22.

Φαραγγίτας:25,41.

Φείδων:79,84.

Φιλομήτωρ: 109,111,112.

Φιλοπάτωρ:109,11.

Φίλιππος Ε΄ :19,56,103,104,105,106,133,136,141,143,144,146.

Φιλοποίμην:144.

Φρόνων:86.

Χαιρύλος Διογένους:82.

Χανιώτης:5,6,8,14,17,20,54,95,96,99,103,105,119,120,121,122,124,125,135,
142,144,145,154.

Χαρίσιος:50,53.

Χαρίτων :22.

Χαρμίων:23.

Χερσονήσιοι:13,56.

Χρεμωνίδειος πόλεμος:97,99,100,105,108,109,112,136,138,145,150,158.

Χρεμωνίδης:9.

Ωλερία Αθηνά:28.

Walbank:16,17,54,61,68,100,101,143,149.

Weber:110.

Weisshaupt:48.

Welles:128.

Wescher:118.

Wihlelm:9,14,15,16,23,29,50,87.

Will:16,17.

Willetts:5,8,16,29,35,106,120,125,132,138,145,147,150.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ager S.L. ,1991: Rhodes: The rise and fall of a neutral diplomat,
Historia 40, 10-40.
- “---1994: Hellenistic Crete and Koinodikion, *JHS* 114, 1-18
- “-----1994: Cretan connections: the transformation of Hierapytna,
Cretan Studies 4, 1-44.
- “-----1996: *Interstate Arbitration on the Greek World 337-90 B.C.*, Berkeley
- Allegro N- Ricciardi M. 1985: La fortificazione ellenistica di Gortyna, Περ.
Ε'Κρητολ. Συν. Α' ,Ηράκλειο, 1-9.
- Allen R.E.,1983: *The Attalid Kingdom:A Constituional History*,Oxford.
- Austin M.,2006: *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest.A selection of
Ancient Sources in Translation*,Cambridge².
- Bagnal R.,1976: *The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt*,
Columbia Studies in the Classical Tradition 4, Leiden .
- Baunack J,1886: *Studien auf dem Gebiete des Griechischen und der Arischen Sprachen
I*,Leipsig.
- Beck H. ,1997: *Polis und Koinon. Untersuchungen zur Geschichte und Struktur der*

[Type here]

- griechischen Bundesstaaten im 4 Jhdt v. Chr.*, Hist-Einzel 114, München
- Beck H-Funke P. ,2015: *Federalism in Greek Antiquity*, Cambridge.
- Bielman A, 1994: *Retour la liberté.Liberation et sauvetage des prisonniers en Grèce ancienne*,Paris.
- Bile M., 1982: Le vocabulaire du village dans les inscriptions cretoises,*Ktéma 11*,137-144.
- Blass F. ,1905 : *Die Kretischen Inschriften, Sammlung der griechischen Dialekt inschriften*, Goettingen
- Boussac M-Fr., 1982 :*A propos de quelques sceaux deliens*, BCH 106, 12-23.
- Brizi G., 1990: L' empietà di Dicearco e il Κορητικός πόλεμος: provocazione o gesto esemplare?, *RSA 20* ,31-48.
- Broughton R.S. , 1951: *The magistrates of the Roman Republic ,I*, 509B.C.-100B.C. New York.
- Buraselis K.,1982, *Das Hellenistische Makedonien und die Ägäis .Forschungen zur politik des Kassandros und der drei ersten Abtigoniden (Antigonos Monophthalmos, Demetrios poliorketes und Antigonos Gonatas) im Ägäischen Meer und in Westkleinasien*, München .
- Buraselis 1993: Ambivalent roles of centre and periphery.Remarks on the relations of the cities of Greece with the Ptolemies until the end of Philometor's age: στο Centre and periphery in the Hellenistic World, edited by P.Bilde,T.Engberg-Pedersen, J.Zahle ,K. Randsborg,Aarhus.
- Buraselis K.,1998: *BMCR on Chaniotis* , Verträge.
- Buraselis K. ,2000:*Kos between Hellenism and Rome. Studies on the Political Institutional and Social History of Kos from ca the Middle Second century BC until the Late Antiquity*, Philadelphia .
- "----- ,2003:*Das Antike Asyl,Kultische Grundlangen, rechtliche Ausgestaltung und politische Funktion*,επιμ. M.Dreher, Koln, Weimar, Vien
- "----- ,2013: *The Ptolemies, the Sea and the Nile.Studies in Waterborne Power*, Cambridge.
- Buraselis K.,2013: *Greek Federal States and their Sancturaries. Identity and Integration. Proccedings of an International Conference of the Cluster of Excellence "Religion and Politics" held in Münster*,17.06-19.06.2010, Stuttgart,Steiner Verlag ,173-183.
- "----- , 2015: *Federalism and the Sea.The Koina of the Aegean islands*,στο Beck H-Funke P., *Federalism in Greek Antiquity*, Cambridge.
- Cabanes P.-Drini F.2008: *Inscriptions d'Illyrie.With a contribution by M.Chatzipoulos*,Athens .
- Capdeville G.,1994: *Isopoliteia a sympoliteia nell' Antica Creta* , στο L.Aigner Foresti και άλλων , *Federazioni e federalism nell'Europa antica*, Milano.
- Cardinali G. ,1905: La Guerra di Litto,*RFIC 33*,519-551.
- Cary M., 1926: A Roman Arbitration of the second century BC, *JRS 16*, 194-200.
- Cauer P. ,1883: *Delectus Inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium*, Leipsig .
- Chaniotis Ang., 1999: *The Epigraphy of Hellenistic Crete .The Cretan Koinon : New and old evidence*, Atti XI Confrasso Interbanionale di

[Type here]

- Epigrafia Graeca e Latina, I, Rome, 287-300.
- :-----, 1996: *Die Verträge zwischen kretischen poleis, in der hellenistischen Zeit*. Stuttgart.
- , 1987: *Η Ελληνιστική Κρήτη, Κρήτη Ιστορία Πολιτισμός ,τ.Α' , Ηράκλειο .*
- “-----, 1986: *Kleine Beiträge zu kretischen Inschriften*, ZPE, 193-197.
- .....“ ....., 1992: *Originalveröffentlichung in : J.Schafer (ed.), Amnisos nach den archaologischen , historischen und epigrafischen Zeugnissen des Altertums und der Neuzeit*, Berlin, 287-322.
- “-----, 1996: Kreuter S., (βιβλιοκρισία) *Gnomon* 68, 228-232.
- «-----, 1986: Βιβλιοκρισία για Αγγ.Πετροπούλου, Κρ. Χρ., ΚΣτ', 279-289.
- «-----, 2000: *Hellenistic Lasaiia(Crete): A depended polis of Gortyn*. *New Epigraphic evidence from Asklepion near Lasaiia*, *Eulimene* 1, 55-60.
- “-----, “Some Cretan Bastards”, *Cretan Studies* 7 (2002), 51-57.
- “-----, 2003: *Der Kaiserkult im Osten des Römischen Reiches im kontext der zeitgenössischen Ritualpraxis* , στο Canzik H.-Hitz K., *Die Praxis der Herrscherverehrung in Rom und seinen Provinzen*, 3-28.
- «-----, 2006: *Προσδιορισμοί της ταυτότητας στην Ελληνιστική Κρήτη*, Πετρ. Θ' Διεθν.Κρητολ. Συνεδρ. Ηράκλειο, 9-24.
- “-----, 2008: *Das Antike Kreta*, Hamburg Becks Verlag .
- Chaniotis A. – Kritzas Ch., 2009: *Prozessrechtliches aus dem Hellenistischen Kreta, Synposion 2009, Vorträge zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte (Seggau 25-30 August 2009)*, 169-183.
- ,,-----, 2015: *Federalism on Crete: The Cretan Koinon and the Koinon of the Oreioi*, H. Beck-P.Funke , *Federalism in Greek Antiquity*, Cambridge.
- Constantakopoulou Chr., 2012: *Identity and Resistance: The Islanders' League, the Aegean islands and the Hellenistic Kings*, *Mediterranean Historical Review* 27 (1), 51-72.
- Cousin G-Diehl Ch., *Inscriptions de Mylasa*, BCH 12, 1888, 8-11.
- Craven P., 2009: *Koinodikion*, Texas Univ. Press σε pdf.
- Curtius , 1855 : *Das Harpyienmonument von Xanthos*, *Archäologische Zeitung*, 73, (1855) , 1-6.
- Daux G. ,1971: *Sur une clause du traité conclu entre le roi Attale Ier de Pergame et la cité de Malla (Crete)*, *RHDFE* 49, 373-385.
- Davaras C., 1963: *Επιγραφαί εκ Κρήτης II*, *ΑΔ 18^Α (Χρονικά)*, 141-160.
- Demargne J., 1903: *Fouilles de Lato en Crete 1899-1900*, *BCH* 27, 206-232.
- De Sanctis G., 1907: *Nuovi studii e scoperte in Gortyna*. *Inscrizioni*, *MAL* 18, 297-347.
- Ducrey P.-v. Effenterre H., 1969: *Traité attalides avec des cites cretoises*, *KX* 21, 277-300.
- Dümler F., 1895: *Zu Gortynischen Urkunden*, *Philologus* 54, 205-210.
- Dunst Günt. 1956: *Die Bestimmungen des Vertrages zwischen Eumenes II und den Kretischen Städten von Jahre 183 v. Chr.*, *Philol. C* , 305-311.

[Type here]

- Durrbach, F., 1921-23: *Choix d'Inscriptions de Délos*, Paris.
- Effenterre H., 1948, 1968: *La Crete et le monde grec de Platon a Polybe*, Paris.
- Effenterre H. Rouge F., 1994: *Nomima. Recueil d'inscriptions politiques et juridiques del archaisme grec, 1-2*, Rome .
- Ehrenberg V., 1960: *The Greek State*, Oxford.
- Fornara C.W., 1966: The hoplite achievement at Psyttaleia, *JHS* 86, 51-54.
- Fraenkel E., 1915: *Index der kretischen Inschriften nebst Nachtragen und kurzen Abriss der laut-Formen und Wortbildungslehre*, in *Sammlung der griechischen Rechtsinschriften IV 3*, Göttingen 1029-1208.
- Fougeres G., 1889: Fouilles de Delos, *BCH* 13, 229-252.
- Friesen S.J., 1993: *Twice neokoros. Efesus, Asia and the cult of the Flavian Imperial Family*, Leiden.
- Gauthier Ph. 1996: *Symbola: Les étrangères et la justice dans les cités grecques*, Nancy.
- Gawantka, 1975: *Isopolitie. Ein Beitrag zur Geschichte der zwischenstaatlichen Beziehungen in der griechischen Antike*, München.
- Grieb Volk., 2008: *Hellenistische Demokratie. Politische Organisation und Struktur in freien griechischen Poleis nach Alexander dem Grossen*, Stuttgart.
- Gehrke H.-J., 1990: *Geschichte des Hellenismus*, München .
- Cousin –Diehl Ch., 1888: *Inscriptions de Mylasa*, *BCH* 12, 8-11.
- Guarducci M., 1939a: *Inscriptiones Creticae II*, Roma. -----, -----, 1950: Note sul koinon cretese, *RFIC* 28, 142-154.
- Guizzi Fr., 2001: *Hierapytna: storia di una polis cretese dalla fondazione alla conquista Romana*. Atti della Accademia nazionale dei Lincei, Memorie, Classe di scienze morali, storiche e filologiche, ser. 9, vol. 13, fasc. 3. Roma, Accademia nazionale dei Lincei.
- Griffith G.T., 1935: *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Cambridge .
- Gruen E.S., 1984: *The Hellenistic World and the coming of Rome, I-II*, Univ. California Press.
- Gschnitzer Fr., 1958: *Abhängige Orte im griechischen Altertum*, München.
- Habicht Chr., 1992: La chronologie macedonienne et ptolemaïque mise à l'épreuve. A propos 'd'un livre d' E.Grzybek, *ChronEg* 67, 133, 143-171.
- "-----1997: *Athens from Alexander to Antony*, Cambridge και Harvard.
- "-----2000: Beiträge zu kretischen Inschriften, *Chiron* 30 (2000), 291-301.
- Halbherr F., 1889: *Del Templo d' Apollo Pythio in Gortyna*, *Mon. Ant I*, 38-40.
- Hall Jonath.M., 2015: Federalism and Ethnicity, στο Beck H-Funke P.: *Federalism in Greek Antiquity*, Cambridge, 30-48.
- Hansen Esther, 1971²: *The Attalids of Pergamon*, Cornell Univ. Press.
- Hauben H., 2013: Callicrates of Samos and Patroclus of Macedon, champions of Ptolemaic thalassocracy, στο Buraselis K.- Stefanou M.- D.J.Thompson, *The Ptolemies, the Sea and the Nile. Studies in Waterborne Power*, Cambridge.
- Haussoulier B., 1917: *Traité entre Delphes et Pellana. Étude de droit grec*, Paris.

[Type here]

- Heinen H.,1974: Les mariages de Ptolemee VIII Evergete et leur chronologie.Etude comparative de papyrus et l' inscriptions grecs, domotiques et hieoglyphiques.Akten des XIII Internationalen Papyruskongresses, 1971, München
- Herzog R., 1902: Κρητικός πόλεμος, *Klio* 2, 316-333.
- Holleaux M. ,1924: Inscription trouvée a Broussé, *BCH* 48,1-57.
- Hopp J., 1977: *Untersuchungen zur Geschichte der letzten Attaliden*, München
- Harrison G.W.M.,1993: *The Romans and Crete*, Amsterdam
- Höghammar K., 2013: *An Ending in war. The Koan late third century B.C.Herakles silver.Perspectives on ancient Greece*, Skrifter utgivna Svenska Institute ti Athen, 8°, 22 Acta Instituti Atheniensis regni Sueciae, Series I, αο., 8°, 22.
- Huss W., 1976: *Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios iv*, München.
- “-----, 2001: Ägypten in hellenistischer Zeit 332-30v.Chr., Munich.
- Jacobstahl H., 1907: *Der Gebrauch der Tempora und Modi in der kretischen Dialektinschriften (Indogermanische Forschungen,τεύχοςXXI)*,Stassburg.
- Kaibel G., 1874: *Epigrammata Graeca*, Berlin.
- Kallet-Marx R.M., 1995: *Hegemony to Empire. The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 BC*, Berekeley, L.A., Oxford.
- Karafotias Ale.,2002: Hellenistic Crete and Mercenaries:The Dynamics of the Island between 225 and 215BC, *Cretan Studies* 7,111-123.
- Klose Pet., 1972: *Die volkerrechtliche Ordnung der hellenistischen Staatenwelt in der Zeit von 280-168 v.Chr.. Ein Beitrag zur Geschichte des Volkerrechts*, 64 , Münchener Beitrage zur papyrosforschung und Antiken Rechtsgeschichte, München.
- Kränzlein A., 1950: *Eigentum und Besitz im greichischen Recht des 5 und 4 Jhdt v. Chr.*, Berlin.
- Kreuter S., 1992: *Aussenbeziehungen kretischen gemeinden zu den hellenistischen staaten im 3 und 2 jh v. Chr.*, München.
- Larsen J,A.O, 1937: *Perioikoi*,RE XIX 1,816-833.
- “-----1968: *Greek Fedral States.Their institutions and History*,Oxford.
- Launey M.,1974: *Recherches sur les armées hellénistiques* (Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome, fasc. 169). Paris.
- Le Bas Ph.-Waddington W.H. ,1870:Voyage archéologique en Grèce et Asie Mineure, III , Paris.
- Link Stefan, 1994: *Das griechische Kreta*, Stuttgart.
- «-----,2002: 100 Städte -100 Verfassungen? Einheitlichkeit und Vielfalt in den griechischen Stadten Kretas, *Cretan Studies* 7, 149-175.
- Magnelli A., 1999: Disposizioni legislative riguardanti il regime della terra in tre inediti frammenti da Gortyna (Creta),*Dike* 2, 143-160.
- Manganaro G., 1974: Epigraphia e istituzioni di Creta στο : Antichita Cretesi.Studi in onore di Doro Levi,Catania, 32-48.
- Maiuri A.,1909/10: Noterelle epigrafiche cretesi,*Atti della Academia di Torino* 45, 431-438.
- Manni E., 1975: Da Megara Iblea a Selinunte: le divinita,*Kokalos* 21,174-195.

[Type here]

- MartinezAng., 2007: *Η ορολογία η σχετική με την δημόσια διοίκηση στην αρχαία Κρήτη*, ΕΛΕΤΟ, 6^ο Συνέδριο «Ελληνική γλώσσα και Ορολογία» Αθήνα,1-12.
- Meadows A, 2013: *The Ptolemaic League of Islanders*, στο *The Ptolemies , the Sea and the Nile. Studies in waterborne power.*,edited K.Buraselis, M.Stefanou,D.J. Thompson,Cambridge 19-38
- Μικρογιαννάκης Εμμ.Ι. ,1967: *Η Κρήτη κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους. Αι πολιτικάί ιδία σχέσεις της νήσου μετ' άλλων πόλεων ή κρατών*, Αθήναις.
- “-----,1969: *Kreta, Lexikon der Alten Welt* ,338-342, Artemis, Zürich.
- “-----,1971: *IEE E*,131-161, Αθήνα.
- Minjsbrugge M., 1931: *The Cretan Koinon*, N.York.
- Mommsen Th., 1863: *Histoire Romaine 1-2*, Paris.
- Μπουραζέλης Κ., 1981: *Παρατηρήσεις στις συνθήκες του βασιλιά Αντιγόνου με την Ελεύθερνα και την Ιεράπυτνα*, *ΑΕ*, 114-125.
- Mueller K., 2006: *Settlements of the Ptolemies. City Settlements of the Ptolemies Foundations and New Settlement in the Hellenistic World. Studia Hellenistica 43*, Peeters, Leuven,Paris.
- Musti D., 2002: *Isopythios, isolympios e dintorni*, *Riv.Fil.* 130, 130-148.
- Mutelsee M.,1925: *Zur Verfassungsgeschichte Kretas im Zeitalter des Hellenismus*, Hamburg.
- Niese B., 1893: *Geschichte der Griechischen und Makedonischen Staaten III*, Gotha.
- Nikitsky Al., 1901: *Forschungen in der griechischen Inschriften*, Dorpatt.
- Ξανθουδίδης Στ.,1916: *Επιγραφαί Κρήτης*, Αθήνησιν.
- Ο'Neil J.L.,2008: *A re-examination of the Chremonidian War* , στο P. Mckehnie-P. Guillaume 2008, *Ptolemy II Philadelphus and his world*,leide-Boston ,65-89.
- Ορλάνδος Αν., 1976: *Δάνειον της Πάρου εκ Κρήτης κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους*, Πεπρ. Γ'Κρητολ. Συνεδρ., Α , 199-205.
- Ormerod H.A., 1924: *Piracy in the Ancient World. An Essay in Mediterranean History*, London .
- Osann Fr. Got., 1840: *Zeitschrift für Altertumwissenschaft*, Wetzlar.
- Παρασκευάς Π. 1997: *Η εξωτερική πολιτική του Πτολεμαίου Δ' Φιλοπάτορος στην Κρήτη*, *Κρητολ. Γράμμ.* 13, 13-26.
- Paribeni B.R. 1910: *Dizionario Epigrafico di Antichita Romana*, II 2, Spoleto.
- Partsch J., 1905: *Die Schriftformel im romischen Provinzialprozesse*,Breslau.
- Paschidis P., 2008:*Between city and king. Prosopographical Studies on the Intermediaries between the Cities of the Greek Mainland and the Aegean and the Royal Courts in the Hellenistic period (322-190BC)*, *Μελετήματα* 59,Athens .
- Pashley R.,1835: *Travels in Crete*,i-ii, London.
- Passerini A. ,1936: *La preparazione della Guerra contro Cretan el 70 a.C.*, *Athenaeum* 14, 45-53.
- “-----1937: *Nuove e vecchie trace dell'interdetto uti possideris negli arbitrate pubblici internazionali del II secolo*, *Athenaeum* 15,26-56.

[Type here]

- Pauly Kleine ,1969: *Kreta* , Lexikon der Antike.
- Perl G., 1970: Die romischen Provinzbeamten in Cyrene und Creta zur Zeit der Republik, *Klio*, 52, 319-54.
- Perlman P.,1992: One Hundred-Citied Crete and the “Cretan politeia”,CPh 87,193-205.
- “-----1998: *Kretes aei leistai? The Margialization of Crete in Greek Thought and the Role of Piracy in the Outbreak of the First Cretan War*, 132-161 στο V. Gabrielsen (ed.) *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture and Society*,110-134. Aarhus.
- Petropoulou A.,1985: *Beiträge zur Wirtschafts und Gessellschaftsgeschichte Kretas in hellenistischer Zeit*, Frankfurt .
- Plassart A., 1921: *Delphi. In tabula theorodocorum, quam ed. A. Plassart*, BCH 45,1-85.
- Reger A., 1996: Revue of Segré , *Iscrizioni di Cos*, 1: Testo; 2: Tavole, *AJA* 100.
- Reinach A.J., 1909: *RA XIII*, 374.
- Rigsby K.J., 1996:*Asyilia. Territorial Inviolability in the Hellenistic World*, Berkeley.
- Rhodes P.J.-Henry A.S., 1985: Honours and Privileges in Athenian Honorary Decrees: the principal formulae of Athenian honorary decrees, *JHS* 105, 214.
- Robert L., 1926: Notes d’Epigraphie hellenistique, *BCH* 50, 469-522.
- Ruge W., 1924 : “Kyzikos”, *RE XII.i*, 228-233.
- Sakolowski Fr.,1969 : *Mythologia graeca II*, Paris.
- Sanders I.F., 1982:*Roman Crete. An archaeological survey and Gazeteer of late Hellenistic, roman and early byzantine Crete*, Warminster.
- Scrinzi Al.: *Atti Istituti Venetiani*.
- Sherk R.K.,1969: *Roman documents from the Greek East: Senatus consulta and epistulae to the Age of Augustus*,Baltimore, Univ. Press J.Hopkins.
- Schwyzzer E.,1923: *Dialektorum Graecarum exempla epigraphica potiora*, Leipsig.
- Segré M., 1932: Duo nouvi testi storici,*RFIC* 10,446-448.
- Segré M., 1993 : *Iscrizioni di Cos I (Testo)-2 (Tavole)*, redazione di Dina Peppas Delmousou e M.A.Rizzo, Roma.
- Shipley Gr. ,2012: *Ο Ελληνικός κόσμος μετά τον Αλέξανδρο 323-30π.Χ.*, 2 τόμοι, μτφ. Μαργ. Ζαχαριάδου, MIET, Αθήνα.
- Sherwin- White A.N. ,1984: *Roman Foreign Policy in East 168BC to AD 1*, London .
- Schmitt H.H.1969: *Die Staatsverträge des Altertums ,III,Die Verträge der Griechish-romishen Welt von 338 bis 200 v.*, Chr.Munich.
- Σκιάς Ανδρ.Ν., 1891: Περί της κρητικής διαλέκτου, *Εν Αθήναις*.
- Spyridakis St.,1970: A Delian inscription and the Cretan Koinon, *Hermes* 98 ,254-256.
- Σπυριδάκης Στ. 1983: Πτολεμαίοι και η Κρήτη, *Αριάδνη* 3, 5-49.
- ,1981:Cretan soldiers overseas: a prosopography,*Κρητολογία* 12-13, 49-83.
- “-----,1996: Κρητικοί πόλεμοι: η χώρα των Ετεοκρητών στην Ελληνιστική εποχή, *Κρ. Χρον.*, 51-81.
- Spyridakis St. ,1981: Cretan Soldiers Overseas: a prosopography, *Κρητολογία* 12-13 ,

[Type here]

4-83.

- “-----,1992: *Cretica. Studies on Ancient Crete*, N.York .
- ,1966: The hoplite achievement at Psyttaleia, *JHS* 86, 51-54.
- Souza Ph., 1998: *Late Hellenistic Crete and the Roman conquest*, BSA Studies II, London, 112-116 στο W.G,Gavanagh και M.Curtis, *Post Minoan Crete. Proceedings of First Colloquium on Post Minoan Crete* από το College London, 10-11 Nov. 1995.
- Souza Phil., 1999: *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge.
- Στρατηγάκης Ι.Εμμ.,1967: *Ιστορία της Κρήτης.Αχαιοί και Δωριείς 1500-66π.Χ.*,Αθήναι.
- Svoronos N.J.1890: *Nomismatique de la Crete Ancienne*, Macon .
- Tarn W.W.,1911: Nauarch and Nesiarch, *JHS* 31,251-259.
- Τζαμτζής Ι.Ε., 2013: *Creta Romana*, Τάλως ΚΑ (2013), Χανιά .
- Τσουγκαράκης Δ.,1987: *Ρωμαϊκή Κρήτη, Κρήτη Ιστορία- Πολιτισμός Α΄*, Ηράκλειο .
- Walbank Gr., 1957: *A Historical Commentary on Polybius*, I, Oxford.
- Walbank F.,1993: *Ο Ελληνιστικός κόσμος*,μτφ. Τ. Δαρβέρης, Βάνιας Θεσ/νίκη .
- Wilhelm A.P.,1911: *Attische Urkunden (SB Wien,165,6)*, Wien.
- Willets R.F.W.,1955: *Aristocratic Society in Ancient Crete*, London .
- “-----,1965: *Ancient Crete. A social history from Early times until Roman occupation*, London , Toronto.
- “-----,1972: The Law of Gortyn , *KADMOS XI* 1,96-98.
- “---,1975: The Cretan Koinon: Epigraphy and tradition, *KADMOS XII* ,143-148.
- «-----,1981: *Νέοι and Neotas*, Πεπρω. Δ' Διεθν. Κρητολ. Συνεδρίου , Α΄,Αθήνα, 643-653.
- Wroth W.,1963: *A Catalogue of the Greek coins in British Museum*, Bologna.